

Könyáné Kutrucz Katalin – Petrikné Vámos Ida

ÜGYNÖK- SORSOK

ÜGYNÖK?
SORSOK?

A hálózati lét sokfélesége és a megismerés korlátai

Kónyáné Kutrucz Katalin – Petrikné Vámos Ida

ÜGYNÖKSORSOK – ÜGYNÖK? SORSOK?

A hálózati lét sokfélesége és a megismerés korlátai

Nemzeti Emlékezet Bizottsága
Budapest, 2017

Lektorálta: Gyarmati György

© NEB Hivatala, 2017

© Kónyáné Kutrucz Katalin, Petrikné Vámos Ida, 2017

Felelős kiadó: a NEB Hivatalának főigazgatója

Szerkesztette: Simon István

Korrektor: Tiszóczy Tamás

Könyvterv: Varga Júlia

Nyomta: Aduprint Kft.

Felelős vezető: Tóth Zoltán

ISBN 978-615-5656-04-0

TARTALOM

Bevezető 9

Példák a hálózati lét sokféleségére 17

A) Az érintett személy a hálózati iratok alapján a hatályos törvény szerint és ténylegesen is együttműködött a politikai rendőrséggel.....17

1) „Pásztor István” 17

2) „Bányász Tamás”, „Szigeti Tibor” 26

3) „Kovács Elemér”, „Lajtai” 28

4) „Ugrai György” 31

5) „Vasvári István” 36

6) „Lakatos Péter” 43

7) „Szabó László” 50

8) „Kutas Gábor” 58

9) „Lázár” 61

10) „Sándor József” 65

11) „Kabai” 67

12) „Oláh Károly” 69

13) „Kertész János” 72

14) „Kiss László” 74

15) „Cserháti”, „Mátrai Pál”, „Neuberger” 76

16) „Bakó Tamás” 82

17) „Abonyi” 84

18) „Kolléga” 86

19) „Fonyódi Ferenc” 88

20) „Jáger” 92

B) A hálózati iratokban szerepel, együttműködése egyértelműen nem bizonyítható, de vélelmezhető..... 95

- 1) „Boros Sarolta” 96
- 2) „Natasza” 99
- 3) „Róka”, „Rába” 100
- 4) „Janda Jánosné” 106
- 5) „Salamon” 108
- 6) „Hegyi Pál” 110
- 7) „Andris”, „Andics Gábor” 112
- 8) „Gallai Rudolf” 114
- 9) „Tóth János” 115
- 10) „Kertész Kornél” 118
- 11) „Helga” 119
- 12) „Firkász” 120
- 13) „Mackó” 122

C) A hálózati iratokban szerepel, de egyértelműen nem dokumentálható és nem is zárható ki az együttműködése..... 125

- 1) „Boros Margit” 125
- 2) „Kocsis Sándor”, „Kiss Ferenc” 127
- 3) „Haraszi János” 128
- 4) „Kovács” 130
- 5) „Kárpáti Sándor” 131
- 6) „Bátori” 134
- 7) „Kárpáti József” 136
- 8) „Lukács Dezső” 139
- 9) „Jászai Géza” 140

D) A hálózati iratok alapján bizonyítottan visszautasította az együttműködést, illetve a beszervezést követően megtagadta a munkát 142

- 1) F. G. 142
- 2) „Mária” 144
- 3) P. P. 146
- 4) „Dudás Sámuel” 147
- 5) „Puccini” 148
- 6) „Albert” 150
- 7) G. O. 153
- 8) „Maross Mária” 154

- 9) „Borvendég József” 156
- 10) „Matematikus” 158
- 11) „Buzás” 161

E) A hálózati nyilvántartásban nem szerepel, de a beszervezési dossziéja szerint együttműködött a politikai rendőrséggel 163

- 1) „Sárfi” 163
- 2) „Szolnoki Lászlóné” 166

F) A beszervezést követően nem dokumentálható az együttműködése 168

- 1) „Vera”, „Baronesz” 168
- 2) „Hubertus” 171

G) A hálózati nyilvántartásban nem szerepel, csak a munkadossziéja került a levéltár őrzetébe, azonban kikövetkeztethető a hálózati személy kiléte 173

- 1) „Egri Klára” 173
- 2) „Meszlényi Károly” 175
- 3) „Ibolya” 188

H) Nincs hálózati anyaga, azonban az állambiztonsági operatív munka során végzett bizalmas nyomozás dokumentumaiban lévő hálózati (ügynöki) jelentések együtteséből megállapítható vagy vélelmezhető a hálózati személy kiléte 192

- 1) „Károly Rezső” 192
- 2) „Eszterházi” 200

I) Nincs hálózati anyaga, és az állambiztonsági operatív munka során végzett bizalmas nyomozás dokumentumaiban lévő hálózati (ügynöki) jelentések együtteséből sem állapítható meg a hálózati személy kiléte 204

- 1) „Tátrai” 204

J) Csak az ÁBTLL hálózati nyilvántartásában szerepel 208

- 1) „Szemere” 208
- 2) „Medves” 209
- 3) „Arany” 210
- 4) „Galilei” 211
- 5) „Lakatos”, „Cserhalmi József” 211
- 6) „Mátrai” 212

7) „Losonczi”	213
8) „Miklós”	213
9) „Hatvani”	214
10) „Sebes”	215
11) L. B.	215
 A hálózati munka szabályozása, különös tekintettel az 1972-ben megalkotott, a rendszerváltozásig érvényes rendelkezésekre	217
 A fontosabb állambiztonsági szakkifejezések jegyzéke	235
 A politikai rendőrség szervezettörténetével és az ÁBTL-ben található iratokkal foglalkozó válogatott tanulmányok, kiadványok	249
 A témához kapcsolódó online adatbázisok	253
 Rövidítések jegyzéke	255
 Személynévmutató	257
 Fedőnévmutató	263
 Mellékletek	267

BEVEZETŐ

Az állambiztonsági szervek tevékenységét a velük szolgálati jogviszonyban nem álló személyek is segítették. Ezeknek a külső segítőknek a legismertebb és a közvéleményt leginkább foglalkoztató csoportját a köznyelvben besúgónak vagy spiclinek nevezett egyének alkották. Az állambiztonsági szervek hivatalos szóhasználatában viszont ez volt a hálózat (korábban ügynökség).¹

A rendszerváltozás óta sokakban felmerült, hogy az 1945 és 1990 között beszerezett hálózati személyek listáját nyilvánosságra kell hozni. Jogos-e ez az elvárás? Erre a kérdésre nem lehet egyszerűen „igen”-nel vagy „nem”-mel válaszolni. Az jogosnak gondolt kíváncsi, hogy a politikai rendőrség korabeli tudatos kollaboránsait megismerje a közvélemény, de azonnal felvetődik a kérdés, hogy milyen történeti források alapján ültethető valaki a nyilvánosság „szégyenpadjára”, és – egy vélelmezett társadalmi közmegegyezésre apellálva – melyik fórum teheti ezt meg.

E munka alapvető célja, hogy az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) őrzött levéltári iratokban – elsősorban a hálózati iratokban – ügynökként feltüntetett, több mint hetven véletlenszerűen kiválasztott ember példáján keresztül bemutassuk, annak eldöntése, ki minősül hálózati személynek, nem egyszerű, és sokszor nem lehet rá egyértelmű választ adni. Elég hozzá egy 6-os karton,² egy adatlap,³ egy változásjelentés,⁴ vagy hogy az adott személy

¹ Az állambiztonsági szerveknek a hálózati személyeken kívül egyéb külső segítői is voltak (pl. hivatalos kapcsolat, társadalmi kapcsolat, alkalmi operatív kapcsolat). Bővebben lásd a kötet végén található fogalomtár vonatkozó szócikkeit, illetve a szakirodalmi válogatásban az e kérdéssel foglalkozó tanulmányokat.

² Ezen a néven 1954-től rendszeresített hálózati karton, amelyet a beszerezett személyekről, továbbá azokról állítottak ki, akiknek a beszerzése meghíúsult.

³ A nyomtatvány pontos címe: Adatlap az állambiztonsági szervek hálózatáról. A foglalkoztatott hálózat speciális statisztikai nyilvántartásához használták.

⁴ A nyomtatvány pontos címe: Határozat a hálózati személyek és kapcsolatainak adataiban, a hálózat foglalkoztatásában történt változások jelentésére.

beszervezési, illetve munkadossziájának száma szerepeljen valamilyen nyilvántartásban? Elég egy szervezési nyilatkozat, illetőleg kell hozzá a szervezési dosszié, a munkadosszié, vagy egy irat arról, hogy valamilyen juttatásban részesült? Írógéppel készült, de kézzel aláírt jelentés kell-e, vagy kézzel írt jelentés? Számít-e a jelentés tartalma, vagy sem? Ezek közül a feltételek közül többnek a megléte szükséges? Előzetesen, talán nem teljesen alaptalanul, kijelenthető, ha teljes bizonyossággal szeretnénk meghatározni a korabeli hálózati személyek körét, ahhoz a felsorolt iratok közül egymagában egyik sem elegendő.

Ha a jogalkotói szándékot nézzük, megállapítható, hogy a törvényhozás szabatosan megfogalmazott útbaigazítást adott az ÁBTL működését szabályozó törvény értelmező rendelkezései között, ahol tételesen határozta meg a hálózati személy fogalmát. Eszerint „hálózati személy az a személy, aki az e törvény hatálya alá tartozó iratokat keletkeztető szervezetek számára titokban, fedéssel és fedőnévvel jelentést adott, vagy ilyen jellegű szervezési nyilatkozatot írt alá, vagy ilyen tevékenységért előnyben részesült.”⁵ Amennyiben ilyen megközelítésben végeznénk el a felsorolt tevékenységhez kötődő iratok rövid forráselemzését, a hálózati személy kiléte megállapításánál – a törvényi szabályozást tovább cizellálva – a kézzel írt szervezési nyilatkozatnak és ügynöki jelentésnek, illetve az anyagi juttatás (jutalom) átvételét igazoló nyugtán szereplő hiteles aláírásnak van leginkább egzakt bizonyító ereje.

Végignézve az egyes irattípusokat: a legegyszerűbbnek tűnő megoldás a hálózati nyilvántartás (6-os karton) nyilvánosságra hozatala lenne. Ennek az az alapvető buktatója, hogy 6-os kartont nemcsak a szervezett személyekről kellett kitölteni, hanem azokról is, akiknek a szervezése megghiúsult. A 6-os kartonnak egyébként önmagában nincs bizonyító ereje, mivel azt – általában – a szervezést követően az operatív tiszt töltötte ki, és csak ő írta alá. Egyéb dokumentum híján nem lehet megállapítani, hogy a kartonon szereplő személy egyáltalán végzett-e, és ha igen, akkor milyen tevékenységet. Ennek bemutatására több esetet tartalmaz a példatár.

Az *adatlap*, mint statisztikai célú nyomtatvány, annak megállapítását szolgálta, hogy a kiválasztott személy a körülményei, a tulajdonságai, a felkészültsége és ismeretei alapján az operatív munka mely területén hasznosítható. A felsorolt információkat az állambiztonság részben hivatalos helyekről (munkahely, szakszervezet, iskola), részben más forrásokból (ügynöki jelentés, levéllenör-

⁵ Az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról szóló 2003. évi III. tv. 1. § (2) bek. 5. pontja.

zés, környezettanulmány) szerezte, az ezekből fakadó következtetések levonása pedig a szervező tiszt feladata volt. Az adatlapnak a megléte viszont csak azt valószínűsíti, hogy a jelölt eljutott a szervezésig, de hogy valójában dolgozott-e a politikai rendőrségnek, az nem tudható meg belőle. A *változásjelentés* az ügymenet egyik állomása volt, amikor a hálózati személy vagy annak kapcsolatai adataiban, illetve foglalkoztatásában történt változásokat adminisztrálták, az érdeklődő számára azonban csak azt jelzi, hogy valamilyen kontaktus fennállt az érintettek között, de az együttműködés tartalmáról semmilyen információval nem szolgál. Viszont ezek a nyomtatványok – különösen, ha több is fellelhető az iratok között – valamiféle kapcsolatot dokumentálnak.

A dossziék közül a *szervezési dosszié* (B-dosszié) az ügynöki együttműködés leghitelesebb forrása, mivel a hálózati személyre vonatkozó összes anyagot, így a szervezési (titoktartási) nyilatkozatot is ebben helyezték el. A B-dosszié tehát végigkísérte az ügynök egész pályafutását. A dossziéba bekötött anyag bepillantást nyújt a hálózati személy és a kapcsolattartó tiszt (az úgynevezett tartótiszt) együttműködésébe, vagy utal annak hiányára, hiányosságaira. Talán nem véletlen, hogy ebből az irattípusból került a legkevesebb az ÁBTL kezelésébe.⁶ A később bemutatott ügynöksorsok között ugyanakkor nem is egy olyan található, mikor a jelölt aláírta a szervezési nyilatkozatot, azonban azt követően vagy egyértelműen megtagadta, vagy pedig elszabotálta az együttműködést. A *munkadosszié* (M-dosszié) a hálózati személy által adott jelentéseket tartalmazza, amelyek közül csak az ügynök kézírásával megmaradtak tekinthetők egyértelműen hitelesnek.⁷ Az operatív tiszttel történt találkozókon elhangzott szóbeli közleményeknek a tiszt által történt interpretálása vagy a rezidens útján többszörös áttétellel rögzített információk már joggal vethetnek fel kérdéseket: vajon úgy és azt mondta-e, vagy egyáltalán mondta-e az ügynök?⁸

⁶ Az ÁBTL nyilvántartásában jelenleg – a töredékes, néhány lapból álló dossziékat is beleszámolva – összesen 8779 személy B-dossziéja található. A hírszerzés hálózati iratait ez a szám nem tartalmazza. A hírszerzésnél a hálózat szervezete és működése elkülönült a többi részlegtől, továbbá a működés szabályai is eltértek. A B- és M-dossziékkal megegyező funkciójú Bt- és Mt-dossziék a későbbi konkrét esettanulmányokban azonban előfordulnak.

⁷ Itt a hitelesség nem a jelentésben foglaltak igazságtartalmára vonatkozik, hanem arra, hogy a jelentést valóban az ügynök írta.

⁸ Az állambiztonsági hálózati nyilvántartás eszközeiről részletesebben lásd a Nemzeti Emlékezet Bizottsága és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára közös munkacsoportjának az 1990 előtti állambiztonsági szervek mágnesszalagokon megőrzött adatállományának vizsgálatáról szóló jelentését. www.neb.hu/asset/phpoj7mWy.pdf, 2017. március 13.

Mindezekén túl érdemes azon is elgondolkodni, hogy a formailag minden feltételnek megfelelő hálózati személyek megítélésénél figyelembe vehetők-e az együttműködés elvállalásának okai és körülményei (pl. önként, valamilyen haszon vagy előny megszerzésének reményében vállalta, illetve ellenkezőleg, az őt vagy a hozzátartozóját ért súlyos fenyegetés hatására írta alá a szervezési nyilatkozatot),⁹ továbbá a tevékenységük súlya és következményei. Az ÁBTL-be került hálózati kartonok nagyobb részén az olvasható, hogy „hazafias” alapon vállalta a jelölt az együttműködést a politikai rendőrséggel. Jó néhány esetben már a kartonról megállapítható, hogy ez az együttműködés nem egyértelműen tükrözte a rendszer iránti elkötelezettséget. Az esetek többségében a kapcsolat igen rövid ideig tartott, és általában azzal a bejegyzéssel zárult, hogy a hálózati személy „alkalmatlan”, „konspirálódott”, „kérte a kapcsolat megszakítását”, vagy a viszony „munkahelyváltozás miatt” megszűnt. Azt sem érdemes figyelmen kívül hagyni, hogy ha a hálózati karton megfelelő rovataiban nincs az irattározáson kívül más bejegyzés, esetleg még az archivált dossziészám sem szerepel rajta, nem sok említésre méltó – a szerv megfogalmazása szerint operatív értékkel bíró – esemény történhetett az együttműködés alatt. Természetesen számosan akadtak olyanok is, akik tényleg lojálisak voltak a rendszerhez, és hazafias alapon akár végig is „szolgálták” az államszocializmus közel fél évszázadát.

A konkrét esettanulmányok bizonyítani tudják, hogy a vizsgált időszakban hatályos parancsok mennyire kevéssé voltak alkalmazhatók a gyakorlatban: az állambiztonsági tiszt megfelelési kényszere, intelligenciája, illetve a kiszemelt jelölt (családi) helyzete, lélekjelenléte és természetesen mindkét félnél a jellembeli tulajdonságok, de még számos más körülmény befolyásolhatta az írott parancsok, utasítások betű szerinti betartását. Ebből következik, hogy nem segíti a valóság megismerését a hálózati személy törvényi definíciójának automatikus alkalmazása az egyes esetekre.

A hálózat feltérképezésének nehézségeihez nagymértékben hozzájárult, hogy a hálózati iratok csak töredékesen állnak rendelkezésünkre. Az ügyviteli szempontból már érdektelen aktákat, más állambiztonsági iratokhoz hasonlóan, folyamatosan selejtezték, 1956-ban és 1989/90-ben pedig tömeges iratmegsemmisítésre is sor került. Továbbá még nincs teljes egészében az ÁBTL kezelésében a fennmaradt 1990 előtti államvédelmi/állambiztonsági iratanyag sem.¹⁰

⁹ A szervezés körülményeiről, lefolyásáról alaposabb ismeretek, ha megmaradt, a szervezési dossziében tárolt úgynevezett szervezési javaslatból szerezhetők.

¹⁰ Lásd a 2007-es és 2009-es szakértői bizottságok által készített felméréseket (www.mek.oszk.hu).

A téma iránt érdeklődő kutatók legnagyobb sajnálatára csak ritkán található meg együtt a szervezett hálózati személy B-dossziéja és az ügynöki tevékenységét dokumentáló M-dossziéja. Ennek több oka van. A korabeli szabályok szerint a B-dosszié – kevés kivételtől eltekintve – végigkísérte az ügynök „pályafutását”. Még akkor is az első szervezéskor nyitott dossziét vezették tovább, ha az adott személyt kizárták, majd később újra szervezték. Az M-dossziék sorsa azonban más volt. Egyrészt, ha az M-dosszié lapszáma elért egy bizonyos mennyiséget, kb. 350 oldalt, akkor lezárták, irattározták, és nyitottak egy másik dossziét, továbbá – a B-dossziétól eltérően – akkor is irattározták, ha a hálózatot más szervnek adták át. Másrészt nem minden M-dossziét irattároztak, az operatív értékkel nem bíró jelentéseket tartalmazókat a készítő szerv megsemmisítette, sőt az is gyakorlat volt, hogy az operatív értékkel bíró jelentések másolatát, illetve azok kivonatát – mint ahogy erre a későbbiekben lesz példa – az adott megfigyelt személyi dossziéjába helyezték, az M-dossziét pedig megsemmisítették. Ez a fajta megsemmisítés a 6-os kartonok vizsgálata során szerzett tapasztalataink szerint az M-dossziék több mint felét érintette. Az irattározás után meghatározott időnként felülvizsgálták a dossziékat, és ha úgy ítélték meg, hogy „ügyviteli szempontból” nincs már szükség rájuk, szintén megsemmisítésre kerültek. Arra a kérdésre, hogy miért semmisítették meg érdemi információkat tartalmazó M-dossziékat is, és miért maradtak meg semmilyen értékkel nem bíró jelentések, jelenleg nem tudunk választ adni. Mindezekén túl a levéltárnak átadott két dossziésorozat évköre sem egyezik, ami következhet részben a már említett korabeli ügyviteli előírásokból, de főként az 1989-ben mindinkább pánikszerűvé vált iratselejtezésekből.¹¹

Bepillantást szeretnénk adni olyan esetekbe is, amikor nem a hálózati iratok nyújtanak segítséget az ügynök tevékenységének feltárásához, hanem az operatív feldolgozó munkát dokumentáló O-dossziék.¹² Ilyenkor az „ügynöksors” leírása talán szövevényesebb, de mindenképpen alátámasztja azt az álláspontot, hogy egy iktatókönyveken és hálózati kartonokon alapuló „ügynöklista” nyilvánosságra hozása nem érné el az elvárt eredményt, illetve az információk kárpótlás – kárpótlás címén zajló – dezinformálásba torkollana.

¹¹ A hálózati személyek valós kilétének védelme érdekében inkább a szervezési dossziék megsemmisítésére helyeztek nagyobb hangsúlyt. Az ÁBTL-be került B-dossziék esetében a nyilvántartókönyvek csak 1962-ig, az iratok pedig 1962 után csak rendkívül hiányosan állnak rendelkezésünkre.

¹² O- (operatív) dosszié gyűjtőnéven irattározták az úgynevezett éloszamos személyi, csoport- vagy objektum- (vonalt) dossziékat.

Az ügynöktörténetek ismertetésekor nem közöljük a valódi neveket. Ennek a munkának nem a leleplezés a célja, hanem annak bemutatása, hogy a paletta a „nem is volt ügynöktől” a „beszervezett, de soha nem jelentetett” át az „állambiztonsági szerveket az orruknál fogva vezetőkön” és az „ártalmatlan dolgokat jelentőkön” keresztül a mások bebörtönzéséhez, kivégzéséhez tevékenyen hozzájárulókig terjed. Már itt szükséges megjegyezni, hogy a más-más szervezeti egységeknél működő politikai tisztek a fedőnevek adásánál nem egyeztettek, a nem ugyanabban az időben jelentőkét pláne többször is felhasználhatták. A „Szabó”, „Kovács”, „Tóth” fedőnevekből a megmaradt hálózati nyilvántartásban is több utcányi található. A közelmúlt feltárása során számos tanulmányban szintén fény derült jó néhány ügynök kilétére. Az itt feldolgozott ügynöksorsok alanyainak némelyike azonos a már ismertté vált személlyel, a többségük azonban nem.¹³ Általában a megfigyeltnek nevét sem írjuk le, kivéve, ha már nyilvánosságra került ügyről van szó. Mindig megadjuk viszont az állambiztonsági operatív tisztek nevét, s ha az iratban szerepel, beosztását és rendfokozatát.

A hálózati személyek állambiztonsági kooperációjának valós hatását jól mutatja a kiszemelt emberek, az úgynevezett célszemélyek sorsának alakulása. Ezeket az „életutakat” az ÁBTL iratai alapján igyekeztünk nyomon követni, s ha az ügynöki jelentések tartalma és a későbbi retorzió között vélelmezhető volt okozati összefüggés, arra is kitértünk.

A történetek hitelesek abból a szempontból, hogy azokban a levéltári forrásokban fellelhető információk szerepelnek. Más kérdés az információk valóságtartalma. Az állambiztonsági iratokban sok a hamis adat, a tévedés, a kriminalizálás irányába hajló csúsztatás és a póre hazugság egyaránt. Utóbbiak az esetek egy részében kiszűrhetőek, máskor viszont nem, vagy csak komoly kutatómunkával. Ezeknél a levéltári iratoknál a forráskritika egyébként is szigorúbban és körültekintőbben alkalmazandó, mint általában a történeti munkákhoz felhasznált más források tanulmányozásakor.

Természetesen a hálózati jelentések is tartalmaz(hat)nak hamis információkat. Az ügynök rosszul emlékezett, vagy nem végezte el az előírt feladatot, s ezért

¹³ Nehezen megoldható feladat lenne a már eddig – jogszerűen – nyilvánosan megnevezett ügynököket ennek a kötetnek a szereplőivel összevetni. Mintavételnek tekintettük Rainer M. János *Jelentések hálójában. Antall József és az állambiztonság emberei, 1957–1989* (Budapest, 1956-os Intézet, 2008) és Szőnyi Tamás *Titkos írás. Állambiztonsági szolgálat és irodalmi élet, 1956–1990* (Budapest, Noran Könyvesház, 2012) című munkájában szereplő ügynököket. A kötetünkben feldolgozott több mint hetven fedőnévből tizenegy szerepel mindkét munkában, azonban csak három esetben volt szó azonos személyről.

kitalált valamit. Az is lehetséges, hogy menteni akarta a megfigyelt személyt, de az is, hogy ártani akart neki. Gyakran kiérezhető a szövegből, hogy húzódozott az együttműködéstől az állambiztonsági szervvel, ezért nem látott és nem hallott semmit. Mindezek miatt a jelentésekben szereplő valós információkat nehéz elválasztani a hamisaktól. Tovább bonyolítja a helyzetet, mint arról már szó volt, ha a hálózati személy közléseit a tartótiszt foglalta írásba.

A konkrét esetek között olyanok is találhatók, amelyekből megismerhető az egyes állambiztonsági egységek együttműködése. A hálózati személyeket ugyanis nem általában az állambiztonsági szerv, hanem annak valamelyik szervezeti egysége foglalkoztatta, például a III/III-4. Osztály, vagyis a belsőreakció-elhárító csoportfőnökség kulturális területtel foglalkozó részlege, vagy a III/IV-7. Osztály, amelynek feladata a határőrség területén történő elhárítás volt. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a hálózati személy jelentéseit csak az őt foglalkoztató szervezeti egység hasznosította. E tekintetben az alosztályok, osztályok, csoportfőnökségek között kétirányú átjárás volt. Egyrészt, ha a jelentés olyan információt is tartalmazott, amely egy másik szerv feladatkörébe tartozott, akkor azt ahhoz továbbították. Másrészt az egyes részlegek is eljuttathatták információigényüket bármelyik másik részleghez, ha úgy ítélték meg, hogy ott az eredményesebben szerezhető meg. Ilyenkor a tartótiszt kiadta a feladatot a megfelelő hálózati személynek, a kapott jelentést pedig, a szokásos értékelés nélkül, átadta a megrendelőnek.

Mint olvasható lesz, az egyes ügynöktörténetek feldolgozása során többször is felmerülhet az a kérdés, hogy a jogszabályi definícióba beleilleszthető hálózati személyek mindegyike ténylegesen együttműködött-e a politikai rendőrséggel, azok pedig, akik a törvényi rendelkezés értelmében nem minősülnek hálózati személynek, valóban vétlenek voltak-e.

Ha az ügynöktörténeteknek csak a következőkben ismertetett kis töredékét vesszük alapul, már ezek ismeretében is előzetesen kijelenthető, hogy a törvényben egyértelműen megfogalmazott három kritériumhoz képest – amelyek mindegyike a jogszabály szerint önmagában elegendő ahhoz, hogy az adott személy hálózati személynek minősüljön – a valóság sokkal árnyaltabb képet mutat.

Azokat az állambiztonsági szakkifejezéseket, amelyek használata az ügyek pontos leírásához szükséges volt, külön függelékben magyarázzuk meg. Az ismertetett esetekben előforduló államvédelmi/állambiztonsági szervezeti egységek megnevezésében, egymáshoz való hierarchikus viszonyában való eligazodás felvázolására pedig ez a munka nem vállalkozhatott, a témában elmélyülni kívánó érdeklődők számára az eddig megjelent tanulmányokból, kiadványokból a kötet végén egy válogatást adunk közre.

A közölt ügynöki „életutakat” nem történeti, szociológiai vagy más tudományág szempontjai alapján csoportosítottuk: a fő tipizálási szempont a levéltárba került források (együttes) megléte s ezekből fakadóan az ügynök kilétének és a politikai rendőrséggel való együttműködés valószínűsíthetőségének mértéke volt. Így alakultak ki az alábbi kategóriák:

A) Az érintett személy a hálózati iratok alapján a hatályos törvény szerint és ténylegesen is együttműködött a politikai rendőrséggel;

B) A hálózati iratokban szerepel, együttműködése egyértelműen nem bizonyítható, de vélelmezhető;

C) A hálózati iratokban szerepel, de egyértelműen nem dokumentálható és nem is zárható ki az együttműködése;

D) A hálózati iratok alapján bizonyítottan visszautasította az együttműködést, illetve a beszervezést követően megtagadta a munkát;

E) A hálózati nyilvántartásban nem szerepel, de a beszervezési dossziéja szerint együttműködött a politikai rendőrséggel;

F) A beszervezést követően nem dokumentálható az együttműködése;

G) A hálózati nyilvántartásban nem szerepel, csak a munkadossziéja került a levéltár őrizetébe, azonban kikövetkeztethető a hálózati személy kiléte;

H) Nincs hálózati anyaga, azonban az állambiztonsági operatív munka során végzett bizalmas nyomozás dokumentumaiban lévő hálózati (ügynöki) jelentések együtteséből megállapítható vagy vélelmezhető a hálózati személy kiléte;

I) Nincs hálózati anyaga, és az állambiztonsági operatív munka során végzett bizalmas nyomozás dokumentumaiban lévő hálózati (ügynöki) jelentések együtteséből sem állapítható meg a hálózati személy kiléte;

J) Csak az ÁBTL hálózati nyilvántartásában szerepel.

A leírás érdekében górcső alá vett – és a fentebbi csoportosítás valamelyikébe beilleszthető – eseteken kívül számos, ugyancsak egyedi sajátosságot mutató történet, illetve ügynöksors sokszor töredékes forrásai sorakoznak az ÁBTL irat-őrző polcain, jóval több, mint amennyit az alább következő részletes bemutatás okán kézbe vettünk. E sokféleség miatt a fentebbi „típusba” soroláson túlmenően minden ügy külön-külön – mondhatni sziszifuszi – vizsgálatot igényel.

PÉLDÁK A HÁLÓZATI LÉT SOKFÉLELÉSÉRE

A) Az érintett személy a hálózati iratok alapján a hatályos törvény szerint és ténylegesen is együttműködött a politikai rendőrséggel

Az első csoportba sorolt hálózati személyek a levéltári iratok alapján megfelelnek a törvényi kritériumoknak, s így – bár tevékenységük súlya nem azonos – egyaránt a politikai rendőrséggel együttműködők táborába tartoztak. Ezt tanúsítják a következő esetek.

1) „PÁSZTOR ISTVÁN”

Fedőnév, fedőszám _____ Pásztor István, 18/3

_____ SZT-fedőszáma: 359, E-6¹⁴

Minősítés _____ ügynök, 1960-tól társadalmi kapcsolat, 1968-tól
SZT-tiszt

Foglalkozás _____ tisztviselő, újságíró

Iskolai végzettség _____ mezőgazdasági főiskola

Beszervezés alapja _____ hazafias

¹⁴ Páll (Pál) Tibornak (1926) az állambiztonságnál befutott karrierjével kapcsolatos adatai szigorúan titkos állományú tisztként nyilvánosak, megtalálhatóak a www.szigoruantitkos.hu honlapon is. Magyarország Alaptörvénye [2011. április 25.] U cikkének 4. bekezdése, valamint a 2003. évi III. tv. 5. §-a alapján nem kell anonimizálni azokat az adatokat, amelyeket már jogszerűen nyilvánosságra hoztak, vagy amelyek a hivatásos alkalmazott, a közszereplő operatív kapcsolat és a közszereplő hálózati személyek azonosításához szükségesek.

Az együttműködés időtartama 1946/1947–1960, 1968–1989

Foglalkoztató szerv Magyar Államrendőrség ÁVO I. alosztály¹⁵

ÁVH

1957-től BM II/5-a alosztály

1965-től BM III/III-3/b alosztály

Foglalkoztatás vonala Független Kisgazdapárt

Tartótisztek Horváth Árpád főhadnagy¹⁶

Zalai Emil rny. százados¹⁷

Nagy Mózes rny. főhadnagy¹⁸

Orosz István r. őrnagy

Bakonyi Imre r. százados¹⁹

Források 6-os karton, B-91556, O-14520/1–5.,²⁰

O-14820/1–1/a,²¹ „E/6” SZT illetményügyek²²

„Pásztor István”-t az 1955. február 8-án kitöltött központi 6-os karton²³ szerint Horváth Árpád, a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának főhadnagya, az I. alosztály beosztottja szervezte be 1947. január 16-án, utóbbi a B-dosszié is megerősíti. A „Pásztor István” fedőnév mellett zárójelben a „18/3” fedőszám is

¹⁵ Az 1955-ben kitöltött 6-os kartonon tévesen a beszervezést végző egységként az 1947-es évnél az I/2-a alosztály szerepel.

¹⁶ Horváth Árpád (1922) pályaképét lásd: Gyarmati György–Palasik Mária (szerk.): *Trójai faló a Belügyminisztériumban. Az ÁVH szervezete és vezérkara, 1953–1956.* Budapest, ÁBTL–L'Harmattan Kiadó, 2013. 251–252.

¹⁷ Zalai Emil (1922–2006) pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

¹⁸ Nagy Mózes (1928) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 9520.

¹⁹ Bakonyi Imre (1929) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

²⁰ A „Kastély” fedőnévű ügyben tíz dosszié található a nyilvántartásban. Közülük az alapkötet nem került az ÁBTL kezelésébe, a többiek közül az első öt (több mint 2100 oldalnyi irat) érdekes a téma szempontjából.

²¹ 1956-ban a 10-10706 számú, „Független Kisgazda Párt” elnevezésű objektumdosszié megsemmisült. Az O-14820/1. és az O-14820/1-a dossziét 1957-ben állították össze a megmaradt anyagok alapján.

²² ÁBTL 2.8.2.3. SZT illetményügyek „E/6”.

²³ A hálózati karton kitöltésének szabályait belügyminiszteri szabályzatok határozták meg. A hálózati személy beszervezésével egyidejűleg – az egyéb nyomtatványok mellett – két 6-os kartont kellett az operatív tisztnak kitölteni. A beszerzés után a nyilvántartási kartonokat továbbították a központi nyilvántartóba, ahol a nyilvántartásba vétel után egy példányt dossziézással ellátva visszaküldtek az érintett szervezeti egységhez (ezt nevezzük helyi 6-os kartonnak), egy példány pedig a központban maradt. Az ÁBTL-be főként a központban kezelt 6-os kartonok kerültek.

szerepel a kartonon. A hálózatról 1960. június 8-án zárták ki, anyagát 1960. július 13-án irattározták.

Egy 1960. május 11-én a BM II/5-a alosztályon készült javaslat szerint viszont „Pásztor” már 1946-tól kapcsolatban állt a politikai rendőrséggel. Az ügynök „1945-ben az MKP tagja lett, majd a Párt Hajdú megyei vezetősége az FKP jobboldalának ellensúlyozására feladattal küldte a FISZ²⁴ vonalára. Úgy a Párt, mint a belügyi szervek útmutatásait mindig pontosan betartotta, munkáját lelkiismeretesen végezte. Úgy FKP-, mint FISZ-vonalon széles kapcsolatokra tett szert. Jó hírszerző lehetőségei lettek. Kezdetől lojális politikai magatartást tanúsított. Az FKP vonalán mint baloldali személy ismert. Az ellenforradalom alatt becsületes magatartást tanúsított.”

„Pásztor István” 1960 előtti ügynöki működéséről kevés adat áll rendelkezésre, a csupán 27 lapot számláló B-dossziéjába lefűzött jelentésekből is csak részinformációkhoz juthatunk. 1957. október 24-én például egy majdnem dekonspirációval végződött találkozóról írt jelentést Zalai Emil rendőrnagy százados, ugyanis „Fehér”²⁵ fedőnévű ügynök, aki mindkettőjüket ismerte, s akinek szintén ő volt a kapcsolattartója, a Nyugati pályaudvar restijében meglátta őket együtt. Azzal mentették ki magukat, hogy még a MINSZ-ből²⁶ ismerik egymást, s véletlenül találkoztak, de a magyarázkodást Zalai nem tarthatta egészen megnyugtatónak, mert azzal zárta beszámolóját: „Tekintve, hogy »Pásztor«-ral kapcsolatban FKP-körökben amúgy is volt bizonyos gyanú a velünk való kapcsolatra, ez a gyanú a találkozás után »Fehér«-ben véleményem szerint erősödött.”

1958. május 15-én a II/5-a alosztály beosztottja, Nagy Mózes rendőr főhadnagy lejegyezte „Pásztor” ismerőseinek névsorát: a 39 személy többsége korábban kisgazda pártfunkcionárius volt. 1958. július 11-én „Pásztor” ügynök jelentette, hogy az Országos Béketanács²⁷ rendezésében 1958 augusztusában „Béke” hajóutat szerveznek az Al-Dunára. A főhadnagy „operatív szempontból” fontosnak

²⁴ FISZ: Független Ifjúsági Szövetség. A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt (FKGP) ifjúsági szervezete volt 1945–1948 között.

²⁵ Az ÁBTL hálózati nyilvántartásában nem azonosítható.

²⁶ MINSZ: Magyar Ifjúság Népi Szövetsége. A különböző pártok ifjúsági szervezeteinek felszámolása után a Magyar Ifjúság Országos Tanácsa utódként 1948 és 1950 között működött, kommunista vezetésű csúcsszervezet.

²⁷ Országos Béketanács: a magyarországi békemozgalmat irányító szerve. Hazánkban a békemozgalmat volt a kommunista rendszer számára az az eszköz, amellyel az egyházakat és a híveket a „népi demokrácia” szolgálatába állították.

tartotta, hogy az ügynök részt vegyen az eseményen, s ha szükséges, még az MSZMP titkárságának a segítségét is igénybe kívánta venni ennek eléréséhez.

1958. szeptember 5-én „Pásztor”-ral leírták azon, külföldön élő barátainak nevét, akikkel annak idején a kisgazdapártban együtt dolgozott. Nagy Mózes főhadnagy a jelentéshez azt a megjegyzést fűzte, hogy a felsorolt 17 személyt részletesen feldolgoztatja az ügynökkel.

1959. július 27-én „Pásztor” azzal a kérelemmel fordult a BM II/5-a alosztályához, hogy a bécsi VIT-útja²⁸ költségeihez járuljanak hozzá. Engelhardt János rendőr főhadnagy a kérést indokoltnak tartotta, mivel véleménye szerint az ügynök – addigi munkája alapján – megérdemli a jutalmat. Továbbá úgy ítélte meg, hogy lényeges támogatást tud nyújtani Bécsben az ottani operatív tisztnek.

A BM II/5-a alosztály 1959 végén készített, a kisgazdapártról szóló összefoglalójában az olvasható, hogy „Pásztor” nagymértékben dekonspirálódott, mivel a betöltött pozíciója miatt nem rendelkezik olyan „politikai színezettel”, ami alkalmassá tenné őt mélyreható ügynöki munkára. Ez vezetett oda, hogy 1960. május 11-én Orosz István rendőr őrnagy javasolta a kisgazdapárt „jobboldali elemeinek vonalán” foglalkoztatott ügynök átminősítését társadalmi kapcsolattá, ezzel egyidejűleg kizárását a hálózathoz, amit ő is azzal indokolt, hogy „Pásztor” már régóta a Hazafias Népfront²⁹ munkatársa, és közismert lojális politikai beállítottsága miatt jobboldali ismerősei között mélyreható felderítést már nem tud folytatni. 1946 óta végzett eredményes munkája elismeréseként javasolta öt-hatszáz forint értékű tárgyjutalomban részesíteni. Mindehhez hozzáfűzte, hogy „Pásztor” „velünk való kapcsolatáról igen elérzékenyülten nyilatkozott. Kijelentette, hogy a politikai fejlődését a velünk való kapcsolatának köszönheti, sőt hosszú ideig anyagi támogatásunkat is élvezte. Elmondta, hogy fiatal korában mi vettük neki az első ruháját, és mi hoztuk fel Budapestre. Ígéretet tett, hogy a továbbiakban is mindenben segítségünkre lesz, amiben csak teheti.”

1965. május 26-i feljegyzésében Orosz István – ekkor már alezredes – kihangsúlyozta „Pásztor” társadalmi kapcsolat érdemeit: „A volt FKP jobboldali elemei különböző megnyilvánulásait öntevékenyen jelenti, a tőle kért segítséget a legmesszebbmenőkig megadja. Ragaszkodik hozzánk való kapcsolatához. 1964/65 évben [sic!] két alkalommal természetes lehetőségeit kihasználva utaztattuk

²⁸ VIT: Világifjúsági Találkozó. A Demokratikus Ifjúsági Világszövetség által szervezett baloldali ifjúsági világtalálkozó.

²⁹ Hazafias Népfront (HNF): a társadalom egységét deklaráló politikai tömegmozgalom Magyarországon 1954 és 1990 között.

Ausztriába és Angliába. Most újabb nyugati útja áll előkészítés alatt. Mint társadalmi kapcsolat, komoly operatív értékű jelentéseket ad részünkre. Rendszeres ügynöki felhasználása, figyelembe véve társadalmi beosztását, párttagságát, továbbra sem célszerű.”

1965. május 11-én a BM III/III-3/b alosztályáról Bakonyi Imre rendőr százados jelentette, hogy „Pásztor” fedőnevű társadalmi kapcsolatot Bécsbe utaztatták, ahol Varga Józsefnek,³⁰ az Európa Ház³¹ magyar származású egyik aligazgatójának lesz a vendége, és részt vesz az Európa Házak IV. Nemzetközi Szemináriumán. Négy nagyobb témát jelöltek meg számára a „kiképzése” során: 1) Számoljon be a megbízóinak arról, hogy hányan vettek részt a szemináriumon, és honnan érkeztek; mely témákban kik az előadók; milyen állásfoglalások hangzanak el; a szervezők befolyásolják-e a vita alakulását. 2) Állapítsa meg a szemináriumon részt vevő magyar állampolgárok kilétét, milyen módon kaptak meghívást, hogyan nyilatkoznak a szeminárium egyes témáival kapcsolatban, milyen viszonyba kerültek az intézmény vezetőjével, kikkel kötöttek barátságot, hoztak-e be az országba az Európa Ház által kiadott kiadványokat, igénybe vettek-e ösztöndíjakat. 3) Az aligazgatóról gyűjtsön információt: milyen körülmények között él, kik azok a magyar személyek, akiknek a munkájára támaszkodik, kikkel és milyen formában tart kapcsolatot Magyarországon. 4) Mi a céljuk az Európa Ház által finanszírozott ösztöndíjakcióval és szemináriumokkal, milyen szempontok alapján választják ki az ösztöndíjasokat, kik fedezik az anyagiakat.

A fenti tematikával körvonalazott felderítő munkára a BM III/III-3/b alosztálynak azért volt szüksége, mert információik szerint a Bécsben működő Európa Ház és annak magyar származású aligazgatója az „Egyesült Európa” gondolatának szószólójaként ellenséges tevékenységet folytat a Magyar Népköztársaság ellen. Az Európa Házak véleményük szerint széles körű tevékenységet fejtenek ki a szocialista országokban, elsősorban a marxizmus–leninizmus ellen, illetve an-

³⁰ Varga József (1923–1998): jogász, kisgazdapárti ifjúsági politikus. Ügyvédjelöltként rövid ideig Pfeiffer Zoltán irodájában dolgozott. 1948 decemberében internálták, 1953 szeptemberében szabadult, egyidejűleg rendőrhatalósági felügyelet alá helyezték, és kitiltották Budapestről. Az 1956-os forradalom leverése után elmenekült az országból, és Bécsben telepedett le. 1956 és 1959 között egy „disszidens tábor” vezetője volt, majd a bécsi Európa Ház munkatársa lett. 1971 januárjától a bécsi városháza kulturális osztályán dolgozott.

³¹ Európa Ház (Europa Haus): 1948-ban Brüsszelben jött létre az Európai Mozgalom elnevezésű szervezet, majd 1962-ben Strasbourgban döntöttek az Európa Házak Szövetségének megalakításáról. Egy 1967-es jelentés szerint 12 európai országban 34 – a bécsihez hasonló – Európa Ház működött, központjuk Brüsszelben volt. Feladatuk oktatási, továbbképzési és kutatási lehetőségek biztosítása volt, elsősorban a szovjet blokk polgárai számára.

nak befolyásának csökkentése érdekében. Azt vallják, hogy ideológiai küzdelmet folytatnak a kommunizmus ellen vallási, erkölcsi alapon. Ebbéli tevékenységük keretében évente szemináriumokat szerveznek, amelyekre a szocialista országokból is meghívják előadókat. Nagy tömegben juttatnak az országba filozófiai, vallási, politikai témájú kiadványokat, s különböző ösztöndíjak biztosításával főként értelmiségieket hívnak meg, hogy hazatérésük után a nyugati életforma szószólói legyenek.

Ebből következően a magyar politikai rendőrség operatív munkájának az lett a célja, hogy az Európa Ház és annak egyik legaktívabb magyar származású vezetője, Varga József ellenséges tevékenységét felderítsék és dokumentálják, ezért „Kastély” fedőnéven tájékoztató dossziét³² nyitottak.

Az 1965. november 22-én készült munkatervben megfogalmazott intézkedések között az egész éves levéllenőrzés, a külső megfigyelés, a 3/a (telefonhallgatás) és 3/e (szobahallgatás) rendszabályok szükség szerinti alkalmazásán túl fontos szerepet kapott az ügynöki felderítő munka is. A munkatervben a következő célkitűzések megvalósítását foglalmazták meg: közvetlen ismeretségi köréből olyan személyek beszerzése, akiken keresztül mélyreható felderítés valósítható meg; adatok felderítése az Európa Ház és a strasbourgi székhelyű Európa Tanács kapcsolatairól; a Magyar Népköztársaság ellen folytatott ellenséges tevékenység jogi erejű dokumentálása. Ennek érdekében a már meglévő hálózati lehetőségek hatékonyabb kihasználását tűzték ki célul, többek között az intézmény 1966. évi programjának megszerzését „Pásztor” révén, akinek a vezető bizalmának további növelésével el kellett érnie, hogy a Nyugatról jövő személyeket hozzá küldje. Feladata volt az Európa Házzal kapcsolatban álló, az országba beutazó nyugati állampolgárok ismeretségi körének felderítésére és ellenséges tevékenységük dokumentálására a szükséges operatív intézkedések elvégzése.

1966. június 22-én Bakonyi százados jelentést készített arról a hat személyről, akik az 1966. évi nemzetközi szemináriumra Magyarországról jelentkeztek. Rajtuk kívül „Szabó Kálmán” fedőnevű³³ ügynök és „Pásztor” fedőnevű társadalmi kapcsolat is ott volt a résztvevők listáján. A nemzetközi szeminárium előtt „Pásztor”-t még kiutaztatták Bécsbe, hogy kipuhatolja az Európa Ház igazgatójának terveit, amit Bakonyi a hatoldalas jelentésében több szempontból is fígyelemre méltónak ítélt. Az Európa Ház vezetőjétől megtudták, hogy a magyar

³² A dosszié elnevezés onnan ered, hogy Bécsben az intézmény rendelkezésére bocsátották Miller von Aichholz egykori kastélyát és hatalmas parkját.

³³ Az ÁBTL hálózati nyilvántartásában nem azonosítható.

követség támogatja a munkáját, valamint azt is, hogy a szemináriumra kiket hívott meg, illetve két megnyilatkozásából az amerikai hírszerző szervekkel való kapcsolatát vélték felfedezni.

„A Duna-tér tegnap, ma és holnap” címet viselő nemzetközi szemináriumról 1966. július 26-i dátummal számolt be „Pásztor”. A 13 oldalas jelentéssel Söjtöri Géza³⁴ rendőr őrnagy, alosztályvezető meg volt elégedve. Feladatán túl – a szeminárium résztvevőinek ellenőrzése, illetve az NSZK-ban működő Európa Házak vezetőivel a kapcsolat elmélyítése – érdekes adatokat szolgáltatott a Szabad Európa Rádió munkatársairól. Az információk egy része olyan jellegű volt, hogy azokra a következő kiutazásnál választ kellett adnia „Pásztor”-nak. A válaszokat számára az illetékes csoportfőnökséggel a kiutazási tervben foglalmazták meg.

„Pásztor” még 1966 őszén hat hónapos ösztöndíjat nyert Ausztriába, s így közvetlenebbül végezhetette a rá kirótt feladatokat. Féléves kinntartózkodása során másfél hónapot az NSZK-ban is tölthetett. Útjának kisebb-nagyobb eredményeiről rendszeresen beszámolt, ezt igazolja az 1966. október és december között készült tizenegy jelentés. Ezekből többek között kiderül, hogy az egyhetes amerikai szeminárium kapcsán felvetődött megbízóiban beszerzésének a lehetősége is, emiatt a magyar kapcsolattartók a korábban megbeszélt viselkedésmód betartására utasították. Bizonyos jelekből arra is következtettek, hogy „Pásztor”-t ellenőrzik a vendéglátók, ezért kapcsolattartója a legnagyobb óvatosságra intette. Hazatérése után úgy értékelték a kinti tevékenységét, hogy bár a meghívás a Filozófiai Intézettől érkezett, ennek ellenére – különösen az NSZK-ban – őt és programját úgy állították be, mintha hivatalos vagy legalábbis félhivatalos jellegű lenne a Hazafias Népfront küldöttként. „Pásztor” személyét úgy értékelték, mint aki az Európa Házak tevékenységét legális úton tudja elősegíteni. „Ebből adódóan illegális jellegű tevékenységbe nem vonták be, sőt óvták olyan személyektől és intézményektől, amelyek őt kompromittálhatták volna.”

1967-től a „Kastély” fedőnevű dosszié további köteteiben „Pásztor” jelentéseivel vagy jelentéskivonataival nem találkozunk. Az 1967. március 14-i ügynöki jelentés értékelésében úgy fogalmazott Söjtöri őrnagy, hogy „Pásztor” további foglalkoztatására az Európa Ház tekintetében új javaslatot kell kidolgozni. Azonban úgy tűnik, hogy a továbbiakban másokat, jobb fedéssel dolgozó ügynököket vetettek be. 1969 őszén a BM III/III-3/b alosztály összefoglaló jelentéseiben már csak hivatkoznak „Pásztor”-nak olyan személyekről készített korábbi jelentéseire,

³⁴ Söjtöri Géza (1924) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

akik magyar „disszidensként” ellenőrzés alatt álltak, és a bécsi Európa Házban laktak, mi több, tiltónévjegyzékre kerültek.

A „Kastély” fedőnevű ügyről a témánk szempontjából még érdemes megjegyezni, hogy 1970. május 31-én a III/III-3/b alosztály részéről Söjtöri Géza alosztályvezető az ügyben keletkezett operatív anyagokat átadta a III/III-4/a alosztály vezetőjének, Kovács István alezredesnek. A jegyzőkönyvben öt kötet és 34 паfka – vagyis az objektumdossziékban szereplő egy-egy fontosabb személyről összegyűjtött és külön dossziéba rendezett irategyüttes – szerepel,³⁵ külön паfkában találhatóak „Pásztor” fedőnevű társadalmi kapcsolat jelentései.³⁶ 1971. október 28-án – másfél évvel később – viszont már a III/III-4/c alosztályvezetője a bizalmas nyomozás megszüntetéséről és a dossziék irattározásáról tájékoztatott.

Hazatérése után „Pásztor” közölte kapcsolattartójával, hogy három NSZK-ból érkezett személy kereste fel, akik tárgyalni kívánnak vele az Európa Házzal. 1967. május 23-án a Belvárosi kávéházban létrejött találkozón az operatív szervek konspirált fotózást hajtottak végre, a május 27-én Agócs István³⁷ osztályvezető által aláírt szolgálati jegyből pedig az tudható meg, hogy a társadalmi kapcsolat lakásán történt megbeszélés rögzítése érdekében bevezették hozzá a 3/e labda operatív rendszabályt (lehallgatást). A vételt gépkocsiból biztosították.

A Független Kisgazdapárttól szóló O-11820/1-es dossziében a felsoroltakon túl még néhány utalás található „Pásztor” ez irányú hálózati működésére. Így például az 1966. december 14-én készült munkaterv szerint „Fejér”, „Bodrogi”, „Vadász”, „Erdélyi”, „Gyimesi”, „Varga”, „Nógrádi” ügynököket, „Erdélyi” informátort, valamint „Somlói” és „Pásztor” társadalmi kapcsolatokat továbbra is foglalkoztatni kívánták a „volt FKP jobboldali elemeinek vonalán”. A „Tervezők” fedőnevű ügyjelzésben „Bodrogi” és „Vadász” ügynökökön kívül „Róka” és „Pásztor” fedőnevű társadalmi kapcsolat munkájára is számított az operatív tiszt.

1967-ben ismét fordulat állt be „Pásztor” és a politikai rendőrség együttműködésében. Békési András rendőr őrnagy szeptember 21-i és Agócs István osztályvezető október 11-i feljegyzéseiből értesülhetünk róla, hogy B-dossziéját azért kérték ki az irattárból, mert a volt ügynök szigorúan titkos (SZT) állományba vételét tervezték. SZT-tiszti személyi anyaga nem került levéltári kezelésbe, csak

³⁵ Az O-14520/1-es dosszié („Kastély”) tartalomjegyzéke még 68 személyre vonatkozó паfkát sorolt fel.

³⁶ Ezek a jelentések nem kerültek az ÁBTL-be.

³⁷ Agócs István (1929–2011) pályaképét lásd az ÁBTL (www.abtl.hu/archontologia) és a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

a pénzügyi iratai. Ebből teszünk kísérletet a több mint húszéves szolgálatának rekonstruálására.

Egy 1968. március 7-én kitöltött szolgálati jegy szerint „Pásztor” fedőnevű hálózati személyből „359”-es SZT-százados lett,³⁸ szolgálatát 1968. március 1-jén kezdte meg a BM III/III-4. Osztályon főoperatív beosztottként. 1975-ben „E-6”-os rendőr őrnagyként már alosztályvezető volt, 1981. januárjában rendőr alezredessé léptették elő. 1981. augusztus 1-től a BM III/III-5. Osztályon lett alosztályvezető. 1985. nyarán Horváth József³⁹ csoportfőnök a BM Külügyi Osztály vezetőjét arról értesítette, hogy az „E-6»-os rendőr alezredes elvtárs” fedőmunkahelyén táppénzen volt, és kérte a táppénz idejére levont összeg megtérítését. 1986. október 1-jei hatállyal Kamara János⁴⁰ belügyminiszter ezredessé nevezte ki, beosztásának változatlanul hagyása mellett. A szigorúan titkos állományú „E-6”-os rendőr ezredest 1989. december 31-i hatállyal – „a szolgálat felső korhatárának elérésével, a Belügyminisztérium állományában végzett eredményes munkája elismerése mellett” – helyezték nyugállományba. Fedőmunkahelye a pénzügyi iratokból nem derül ki.

„Pásztor István”-nak „időtálló” volt a kapcsolata a politikai rendőrséggel. A volt kigazda politikus 1946-tól 1990-ig az egész rendszert végigszolgált, hálózati tevékenysége csak annak összeomlásakor zárult le. A megmaradt jelentéseiben szereplő célszemélyek közül a legkitartóbban a bécsi Európa Ház aligazgatójával, Varga Józseffel foglalkozott, akit a magyar állambiztonság tiltónévjegyzékbe vett. Ez a beutazási tilalom azonban nem kizárólag „Pásztor” munkásságának „eredménye”, a bécsi Európa Ház működéséről a dosszié lezárásáig 27 hálózati személy jelentett, ebből 17 fedőnevet sikerült azonosítani.

³⁸ SZT-tiszti kinevezésének parancsa nincs az ÁBTL-ben.

³⁹ Horváth József (1931–2001) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

⁴⁰ Kamara János (1927–2000) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

2) „BÁNYÁSZ TAMÁS”, „SZIGETI TIBOR”

Fedőnév	Bányász Tamás, 1968-tól Szigeti Tibor
Minősítés	börtönügynök, 1968-tól ügynök, 1973-tól titkos megbízott
Foglalkozás	bányamunkás, órás
Iskolai végzettség	gimnáziumi érettségi
Beszervezés alapja	presszió
Az együttműködés időtartama	1954–1957, 1968–1984
Foglalkoztató szerv	BM Büntetés-végrehajtási Parancsnokság Operatív Osztály
	1968-tól BM Pest Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. alosztály (1971-től osztály)
Foglalkoztatás vonala	volt „horthysta” katonatisztek ellenőrzése, 1968-tól kémelhárítás
Tartótisztek	Baranya Sándor bv. hadnagy ⁴¹
	Stadler Gábor r. hadnagy ⁴²
	Horváth László r. alhadnagy
	Bartha Béla r. hadnagy ⁴³
Források	6-os karton, M-40238

A 6-os karton központi karton, amelyet 1955. augusztus 24-én állítottak ki. E szerint „Bányász Tamás” fedőnevű ügynököt 1954. június 25-én szervezte be Baranya Sándor, a BM Büntetés-végrehajtási Parancsnokság Operatív Osztályának hadnagya. „Bányász”-t 1952-ben Csehszlovákiába és vissza történt tiltott határátlépés, csempészs, fizetési eszközzel visszaélés, továbbá közokirat-hamisítás és bűnszövetkezetben elkövetett lopás vádjával hat év nyolc hónap börtönre és tíz év politikai jogvesztésre ítélték.⁴⁴ Börtönügynökként feladata a hajdani „horthysta” katonatisztek ellenőrzése volt. Feltételezhetően büntetésének letöltése után a kapcsolatot megszakították vele, a karton szerint anyagát 1957. február 5-én irattározták. A börtönévei alatti együttműködésről M-dosszié nem került az ÁBTL őrizetébe.

⁴¹ Baranya Sándor (1924) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 1995.

⁴² Stadler Gábor (1940) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

⁴³ Bartha Béla (1946) személyi anyaga: ÁBTL. 2.8.1. H/P 97. BM Pest megye.

⁴⁴ Az ügynöknek csak az első három bűncselekményére vonatkozó dossziéja van az ÁBTL-ben, s meglehetősen hiányos, így a határátlépésen kívüli cselekmények bizonyítottsága kétséges.

1968. május 17-én újította fel vele a kapcsolatot a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. alosztálya. Beszervezési dossziéja (B-73413) nincs az ÁBTL-ben, a 6-os kartonról viszont nem derül ki, hogy másodszor is presszió alapján szervezték-e be. Az M-dossziét 1968. májusban nyitották, az első jelentés kelte 1968. június 3., az utolsóé 1981. december 10. Tartótisztje Stadler Gábor rendőr hadnagy, 1972 novemberétől Horváth László rendőr alhadnagy volt. 1982. februárban Bartha Béla rendőr hadnagy vette át tartásra, de rá már csak az időközben munkahelyet változtatott titkos megbízott kizárása várt. „Szigeti” munkadossziéját 1984. április 11-én 358. oldalszámmal zárták le, anyagát 1984. április 26-án irattározták.

„Szigeti” elsősorban külföldi rokonokkal rendelkező magyar állampolgárokról, amnesztiával hazatértekről jelentett, illetve külföldi állampolgároktól szerzett értesüléseit osztotta meg a hatósággal. Rendszeresen kellett „hangulatjelentéseket” adnia az állami és nemzeti ünnepek, továbbá október 23-a alkalmából, valamint Csehszlovákia 1968. augusztusi megszállásakor s annak évfordulóin. Tartótisztje a belső elhárításra tartozó beszámolókat általában a III/III. Csoportfőnökség felé továbbította, de mivel a jelentésekben külföldön élő személyekről is szó volt, egyes, hírszerző gyanús információk a III/I. Csoportfőnökséghez is eljutottak. „Szigeti” saját kezdeményezésre 1969 májusában beszámolt egy fiatalkorú csoport „szervezkedéséről”, ami – mint kiderült – főként a beatzene hallgatásában merült ki.

Jelentései alapján igyekvő, időnként – főként tevékenysége elején – nagyon részletező volt. Leírta a célszemélyek magánéletéről, anyagi helyzetéről, rokonságáról, esetleges kétes üzleteiről, külföldre utazási szándékairól szerzett értesüléseit. Politikai nézeteikről általában nem jelentett semmit, vagy pozitív véleményt mondott. Egy ízben azonban azt írta valakiről, hogy „kifejezetten ellenséges politikai megnyilvánulásai nincsenek”, egy másik célszemélyről pedig, hogy „politikailag passzív, de egyes szavaiból az állapítható meg, hogy nem feltétlenül híve a rendszerünknek”.

Több jelentése szól egy festőművészről és annak NSZK-ban élő, ugyancsak festőművész fiáról, utóbbiról az állambiztonság tájékoztató dossziét nyitott, ami azt mutatja, hogy „operatív szempontból” fontos célszemélynek tekintették, s a megfigyelésén túl a vele kapcsolatos hálózati és sajtóanyagot is gyűjtötték. Ez a dosszié nem került az ÁBTL-be, azt viszont az ügynök egyik jelentéséhez írt értékelésből lehet tudni, hogy a fiatalember megfigyelése nem volt tökéletes, ugyanis egyszer autóval hazahozta édesanyját Németországból, és annak ellenére, hogy figyelőztették, beutazásáról az állambiztonsági szerv nem szerzett tudomást.

Foglalkoztatása során jelentenie kellett több szervezési jelöltről is, s néhány esetben vele ellenőriztették az új hálózati személy megbízhatóságát. Természetesen ilyenkor nem tudta, hogy egy potenciális vagy tényleges „kollégáról” szolgált információkat.

3) „KOVÁCS ELEMÉR”, „LAJTAI”

Fedőnév ..... Kovács Elemér, 1965-től Lajtai
Minősítés ..... informátor
Foglalkozás ..... igazgató-tanító
Iskolai végzettség ..... tanítóképző
Beszervezés alapja ..... hazafias
Az együttműködés időtartama 1955–1956, 1965–1966
Foglalkoztató szerv ..... BM Vas Megyei Főosztálya Szentgotthárdi Járási
Osztály
..... 1965-től BM 3. Határőrkerület Felderítő Osztály,
Zalaegerszeg
Foglalkoztatás vonala ..... határőrizet, nyugati elhárítás
Tartótisztek ..... Sebők Imre áv. hadnagy
..... Papp György hőr. őrnagy (beszervező)
..... Feigel János r. őrnagy
Források ..... 6-os karton, B-82150, M-24163

A 6-os karton központi karton, amely szerint az informátort először Sebők Imre államvédelmi hadnagy, a BM Vas Megyei Főosztály Szentgotthárdi Járási Osztályának beosztottja szervezte be 1955. október 24-én. A karton szerint anyagát őrizetbe vétele miatt 1958. július 15-én irattározták. Másodszor 1965. június 15-én szervezte be Papp György, a Belügyminisztérium 3. Határőrkerület őrnagya, anyagát 1966. január 26-án irattározták.

A 181 oldalt tartalmazó beszerzési dossziét 1965. június 9-én nyitották, és 1965. december 7-én zárták le. A dosszié szerint 1958. február 2-án az államvédelmiből rendőrnnyomozó hadnaggyá változott Sebők Imre kérte „Kovács Elemér” fedőnevű hálózati személy – titoktartási nyilatkozat vétele nélküli – kizárását. E szerint már az „ellenforradalom” előtt megszakították vele a kapcsolatot, B- és M-dossziéját felterjesztették a megyei főosztályra, ahol azok megsemmisültek. (Második kizárási javaslata szerint először 1956 nyarán zárták ki a hálózatból.) Sebők hadnagy szerint az informátor „beállítottsága antidemokratikus, és hozzánk nem őszinte, ellenséges személy, ezért adtuk át bűnvádira az ügyét is, mert jelleménél fogva megállapítottuk, hogy félrevezetett bennünket, ezért az ellenforradalom után ilyen értelemben nem tárgyaltunk vele”. A javaslat ellenére 1958. április 15-én a márianosztrai börtönben titoktartási nyilatkozatot írtak vele.

„Kovács Elemér” a forradalom alatt a szentgotthárdi járási nemzeti bizottság tagja volt. 1956. november 4-én családjával, sógorával és annak családjával

együtt Ausztriába menekült, majd 1957. január 4-én családjával együtt visszajött, Pataj György határőr főhadnagy jelentése szerint a Vas megyei politikai nyomozó osztály manipulációjának hatására. 1957. január 24-én letartóztatták, február 10-én szabadlábra helyezték. Február 14-én újból letartóztatták, és közbiztonsági őrizetbe helyezték.⁴⁵ 1957. november 29-én a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel miatt jogerősen két év börtönbüntetésre ítélték. 1959. január 29-én töltötte ki büntetését.

Szabadulása után szakmájában nem helyezkedhetett el, a korabeli gyakorlatnak megfelelően felvették a Veszélyes Elemek Nyilvántartásába, és figyelő- (F-) dosszié⁴⁶ nyitottak rá. Több mint tíz hálózati személy, hivatalos és társadalmi kapcsolat adott információt róla, mindegyik úgy látta, hogy fizikai munkásként is szorgalmas, felkészült, '56-os magatartását megbánta, ellenséges tevékenységet nem fejt ki.

A dossziéból úgy tűnik, hogy viselkedése tudatos volt, azt szeretne volna elérni, hogy rehabilitálják, és újból taníthasson. Ennek érdekében még büntetőügyének vizsgálóját, Varga István századost is megkereste, és tanácsot kért tőle. Időközben a határőrség szeretne volna beszervezni „Kovács Elemér” Ausztriában maradt sógorát. A beszervezéshez felhasználhatónak tartották a volt informátort, és az esetleges rehabilitáció kapóra jött ehhez. Feigel János határőr százados 1962 decemberében egy feljegyzésben kitért rá, ők előbb fogják megtudni a mentesítési kérelem eredményét, „hogya a személlyel ettől függően kapcsolatot teremthessünk, és éreztessük, hogy a mentesítést közbenjárásunkra kapta meg, de ezzel szemben kötelességei is vannak felénk”. A volt informátor a mentesítést megkapta, 1963 szeptemberétől újból taníthatott.

1964 közepén ismét felkeresték, és azt követően több beszélgetést is folytattak vele. Kérték, hogy jelentsen a határ felől érdeklődő idegen, gyanús személyekről, a kiszökni szándékozókra és a csempészekre. Szavakban hajlandó volt az együttműködésre, sőt kifejezetten készségesnek mutatkozott, ugyanakkor soha semmi gyanúsat nem tapasztalt. Kikérdezték volt kapcsolattartó tisztjét is korábbi együttműködési hajlandóságáról, aki szerint eleinte pozitívan viszonyult az adott feladatokhoz, 1956 tavaszától azonban nem járt el a találkozókra, nem hajtotta végre a feladatait. A nyár elején pedig megtagadta a munkát, s kijelen-

⁴⁵ Az 1950-es években gyakran előfordult, hogy valakit internáltak (1956 után közbiztonsági őrizetnek nevezték), ugyanakkor elrendelték előzetes letartóztatását is.

⁴⁶ A korabeli belügyi operatív szabályzat szerint az állambiztonsági szerveknek figyelődossziét kellett vezetni azokról a személyekről, „akik a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi és gazdasági rendjével szembeni fellépés lehetőségét latolgatták, fellépésük várható volt, vagy magatartásukkal tényleges veszélyt jelentettek a rendszerre”.

tette: „nem érzi, hogy igaz ügyet szolgálna”, és a „súlyos törvénysértések” miatt „nem vállalhat részt az ilyen politika titkos módon történő támogatásában”. Tanulmányozták F-dosszióját is, a róla szóló jelentések egy részéről másolatot készítettek, és elhelyezték B-dossziójában.

1965 tavaszán, mivel megbízhatónak és őszintének találták, döntés született újbóli beszervezéséről. Feigel őrnagynak az 1965. március 22-i fedőnévváltozásról szóló feljegyzéséből megtudható, hogy „miután az »Ádám« határon túli ügynökjelölt ügyében felhasználni tervezett [...] »Kovács Elemér« [-rel], mint ügynökjelölttel foglalkozunk, anyagai »Ádám« jelölt dossziójából ki lett emelve, és »Lajtai« fedőnéven szerepeltetve új, ideiglenes dosszióban lett elhelyezve”.

Az együttműködés ezen szakaszában az ügynök fő feladatának – a határőrizet mellett – Ausztriában élő sógora beszervezését szánták. 1965. május 24-én⁴⁷ megtörtént „Lajtai” beszervezése. Az írásbeli nyilatkozatot megkísérelte elkerülni azzal, hogy az együttműködéshez elég az ő szava is, de némi meggyőzésre mégis megírta. 1965 augusztusában sógora beszervezése céljából kiküldték Ausztriába. Egy hét után azzal tért haza, hogy sajnos nem tudta sógorát meggyőzni, de szívesen megpróbálja újra, csak annyit kér, hogy a fia is kimehessen vele. Mivel felesége már meghalt, kérését nem teljesítették, és megállapították, hogy ausztriai küldetése nem sikerült, határőrizeti feladatait pedig egyáltalán nem hajtotta végre. 1965. november 10-én elkészítették kizárási javaslatát, és 1965. december 2-án kizárták a hálózathoz.

Kizárása közlésekor – az erről szóló jelentés szerint – azt mondta: „nagyon megszeretett bennünket, és a jövőben hiányozni fogunk neki”. Azt is megígérte, hogy „mint tapasztalt határ menti lakos” továbbra is segíteni fogja a határőrséget, továbbá üdvözlét küldte egykori beszervező tisztjének, „Papp György elvtársnak”.

Az informátor fennmaradt M-dossziójában kézzel írt jelentés nincs, az egyes találkozókon elhangzottakat a tartótiszt, Feigel János őrnagy vetette papírra, akinek utolsó – és egyben a kizárást is tartalmazó – feljegyzésében a következő áll: „Az ügynök, különös tekintettel arra, hogy rokonához való utaztatása eredménytelen volt – kapcsolatunkat nem tekinti szükségesnek. Szavakban ennek ellenkezőjét mondja, de gyakorlati magatartása és hozzáállása az ügryhöz ezt mindennél jobban bizonyítja. A jövő évben részéről teendő utazásra ő tett javaslatot, aminek véleményünk szerint az volna a lényege, hogy fiával együtt kint maradna. [...] Vele telepítési célból foglalkozni nem lehet, mert a rábízott feladatot idehaza sem hajtja végre.”

⁴⁷ A 6-os karton szerint a beszervezés dátuma június 15-e, egy, a B-dossziójában található, május 26-án kelt jelentés szerint viszont május 24-e volt.

4.) „UGRAI GYÖRGY”

Fedőnév	Ugrai György
Minősítés	T-lakástulajdonos (1956–1960, 1964–1969), tájékoztató (1971), börtönügynök (1971–1980), ügynök (1980–1989)
Foglalkozás	hivatásos katonatiszt, középiskolai tanár
Iskolai végzettség	tanítóképző, jogi egyetem, hadapród- és tartalékos tiszti iskola
Beszervezés alapja	lojális
Az együttműködés időtartama	1956–1960, 1964–1969, (1970)1971–1989
Foglalkoztató szerv	BM III/1 - a alosztály
	1957-től BM II/1. Osztály
	1964-től BM III/IV-2. Osztály
	1971-től BM III/1 - g alosztály
	1980-től BM III/III-3/a alosztály
Foglalkoztatás vonala	T-lakástulajdonos, egyéb vonal
Tartótisztek	Mátraházi Elemér áv. százados ⁴⁸
	Wéber Ferenc r. százados ⁴⁹
	Hetyei József r. őrnagy ⁵⁰
	Sinka Miklós r. százados ⁵¹
	Mihók János r. alezredes ⁵²
	Krizsik László r. százados ⁵³
	Szalai József r. százados
	Dudás László r. főhadnagy
	Kérdő István r. őrnagy ⁵⁴
	Tóth Lajos r. százados
	Bodnár Béla r. főhadnagy
	Farkas Antal r. hadnagy
Források	2 db 6-os karton, 6/d karton, B-90956, B-90956/1, M-38202

⁴⁸ Mátraházi Elemér (1929) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

⁴⁹ Wéber Ferenc (1927) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 8945.

⁵⁰ Hetyei József (1921) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 2048.

⁵¹ Sinka Miklós (1922) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 10379.

⁵² Mihók János (1920) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 3737.

⁵³ Krizsik László (1929) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 10574.

⁵⁴ Kérdő István őrnagy neve csak az ügynök átadását és átvételét dokumentáló szolgálati jegyen szerepel.

„Ugrai” fedőnevű ügynöknek két darab központi 6-os kartonja található a hálózati nyilvántartásban, nem azonos hálózati (H-) számmal.⁵⁵ Az első kartont 1956. március 9-én állították ki, ezen a beszerzés időpontján – 1956. március 8. – túl 1958. február 4-i dátummal csak a II/1. Osztály száma olvasható. Az 1960. május 20-i bejegyzés a dossziék irattározására vonatkozik, „alk” (valószínűleg: alkalmatlan) zárójeles megjegyzéssel. 1964. június 24-én ismét egy szervezeti egység, a III/IV-2. Osztály száma szerepel rajta, s végül 1969. április 1-jén újra irattározásra van utalás, zárójelben azzal a megjegyzéssel: „Bent van az irattárban, a III/1. Osztálynál élő, ha a dosszié irattározva lesz, akkor a /1. számot kapja”.⁵⁶ A második 6-os kartont 1971. október 13-án ügynöki foglalkoztatására állították ki, ezen két szervezeti egység száma szerepel, 1971-ben a III/1. Osztályé, 1980-ban pedig a III/III-3/a alosztályé. A B- és M-dossziékat 1989. június 23-án irattározták, „Kérte a kapcsolatot megszakítását” megjegyzéssel.

A 6/d kartont 1980. április 17-én töltötte ki a BM III/III-3/a alosztály, amelyen az ügynök lakcímének változását rögzítették.

A 95 lapos B-dossziében található dokumentumok „Ugrai” hálózati pályafutásának első szakaszát, az 1956–1960 közötti időszakot ölelik fel. 1956. február 28-án Mátraházi Elemér államvédelmi százados, a BM III/1-a alosztályának főoperatív beosztottja arról tájékoztatta feletteseit, hogy a jobb hálózati munka érdekében szükségesnek ítélte újabb találkozási lakás (T-lakás) létesítését, amelyre „Ugrai György” Budapest VIII. kerületi bérleményét tartotta a legalkalmasabbnak.

„Ugrai” 1945 előtt is hivatásos katonatiszt volt, a második világháború után jelentkezett az új hadseregbe, beszerzése idején őrnagyi rangban a Honvéd Kossuth Tüzér Tiszti Iskolán szolgált. Az iskola elhárító tisztjétől szerzett értesülés szerint 1947-ben lépett be a kommunista pártba. 1950-ben előjárói hatalmával visszaélve tetteleg bántalmazott egy honvédet, amiért négyhavi börtönre ítélték. Hosszabb ideig állt hálózati megfigyelés alatt, e szerint ellenséges kijelentéseket nem tett, az operatív nyilvántartásban sem ő, sem felesége nem szerepelt. Mátraházi százados személyesen is ismerte a házaspárt, így 1956. március 8-i beszerzésük gördülékeny volt. „Ugrai” és felesége még aznap megírták a belépési nyilatkozatot: „Alulírottak ezennel kijelentjük, hogy a Belügyminiszté-

⁵⁵ A két különböző H-szám a másfajta hálózati munkavégzésre utal.

⁵⁶ A III/1. Osztály feladatai közé tartozott a börtönelhárítás is, vagyis „Ugrai”-t addigra már nagy valószínűséggel letartóztatták.

riumot munkájában lakásunkkal önként támogatjuk. Tesszük ezt kommunista meggyőződésünkben, mert tudjuk, hogy az ellenség elleni harc ezt megköveteli.”

A B-dossziéba bekötött statisztikai adatlapon rögzítették a beszerzés fontosabb információit, miszerint a család a népi demokráciához lojális, az operatív tiszt a lakáshasználatért anyagi juttatást nem, csak esetenként színházjegyet ígért. A T-lakásban „Gyimesi Béla”,⁵⁷ „Csetneki Róza”⁵⁸ és „Voda János”⁵⁹ informátorok fordultak meg.

Az 1956-os forradalom leverése után „Ugrai” leszerelt, és pedagógusként helyezkedett el. A politikai rendőrségen a hálózati iratok rendezésekor derült ki, hogy B-dossziéjának nincs gazdája, így azt 1958 februárjában a II/1. Osztályról Wéber Ferenc százados vette át, aki megállapította, hogy a T-lakás az „ellenforradalom” alatt nem dekonspirálódott; ennek ellenére 1959 januárjáig nem használták. 1960. április 14-én Wéber százados a „T-lakás leépítésére” tett javaslatot, egyrészt jobban kihasználható konspirált (K-) lakással⁶⁰ rendelkezett, másrészt „Ugraiék” visszaéltek a velük kialakított kapcsolattal, s „egyéni érdekeikre kívánják felhasználni”.

1964-ben a K- és a T-lakások felülvizsgálatára kiadott parancs értelmében a Tanintézetek Elhárító Alosztálya⁶¹ környezettanulmány készítését kérte az „Ugrai”-féle T-lakásról. Megállapították, hogy a lakás még mindig nem dekonspirálódott, adottságai a hálózattal való találkozásokra megfelelőek, ezért felvevődött a „lakás újbóli használatba állítása”. A személyes beszélgetésen „Ugrai” ismét szívesen a politikai rendőrség rendelkezésére bocsátotta a lakást, azonban az igénybevételért havi 200 forint költség-hozzájárulást kért. 1964. júliustól 1969. januárig havi rendszerességgel tehát 200 forint lakbérjárulékot fizetett a politikai rendőrség a családnak.

1968 novemberében a Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság III. Osztálya arról tájékoztatta a III/IV-2/e alosztályt, hogy feldolgozó munkájuk során megállapították, „Ugrai” 1944 márciusában mint honvéd zászlós a rahói vasútállomáson aktívan közreműködött öt polgári személy elhurcolásában és egy személy kivégzésében. Emiatt hamarosan büntetőeljárás indult ellene.

⁵⁷ Az ÁBTL hálózati nyilvántartásában nem azonosítható.

⁵⁸ Hivatásos tiszt, MNVK Anyagi és Technikai Csoportfőnökség.

⁵⁹ Az ÁBTL hálózati nyilvántartásában nem azonosítható.

⁶⁰ A K- és a T-lakást egyaránt az operatív tiszt és a hálózati személy találkozásainak lebonyolítására használták, de míg az előbbi az állambiztonsági szerv tartotta fenn, utóbbit annak tulajdonosa vagy bérletje bocsátotta írásbeli megállapodás alapján időnként az állambiztonság rendelkezésére.

⁶¹ BM III/IV-2/e alosztály.

Ezt követően a lakást találkozókra már nem használta a katonai elhárítás, és a T-lakásgazdát 1969. január 21-én kizárták a hálózatból. B-dosszióját a BM III/2. Osztálynak megküldték irattározásra.

„Ugrai”-t a Budapesti Fővárosi Bíróság 1970. december 7-én háborús bűnös-ként 12 évi szabadságvesztésre ítélte, amit a Legfelsőbb Bíróság 1971. április 8-án 15 évre súlyosbított.

A politikai rendőrség és „Ugrai” együttműködésének második szakaszát az 1971–1989 között vezetett 270 oldalas B-90956/1-es dosszié dokumentálja. 1971. február 20-án Sinka Miklós rendőr százados, a BM III/1-g alosztály beosztottja javaslatából megtudható, hogy a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben⁶² a „társoperatív szervek” kérésére az „Ellenállók” fedőnevű ügyben⁶³ szereplő S. S.⁶⁴ előzetes letartóztatott személy operatív ellenőrzéséhez alkalmasnak és megbízhatóknak tartották „Ugrai” elítéltet, és ehhez foglalkoztatását tájékoztatói⁶⁵ minőségben engedélyezték. „Ugrai”-nak a Sinka százados számára 1970 októberétől 1971. május közepéig készített 23 db tájékoztató jelentésében azonban nemcsak a megjelölt személyről szóló beszámolók olvashatók, hanem más alkalmi vagy tartós cellatársaitól szerzett információk is. Az 1971. augusztus 17-i szolgálati jegy szerint „»Ugrai« fedőnevű tájékoztatót [...] továbbtartásra” Mihók János rendőr alezredesnek átadta Sinka százados, azzal a megjegyzéssel, hogy „börtönügynöki beszerzése Wéber Gyula⁶⁶ rendőr ezredes e[lv]t[árs] utasítása szerint folyamatban van”. A papíron történt átadás ellenére mégis Sinka Miklós tett javaslatot 1971. szeptember 28-án „Ugrai” börtönügynöki beszerzésére. Az irat szerint fokozatosan vezette be a munkába, S. S. után „Törpe” és „Kopasz” kémgyanus személyek operatív ellenőrzését bízta rá, később K. P. összeesküvés ügyében és K. R. elhallgatott bűncselekményének felderítése ügyében adott számára feladatokat. „Ugrai” adatai mindig a valóságot tükrözték, ezt támasztották alá a párhu-

⁶² Az intézetnek akkor két telephelye volt Budapesten: a II. kerületi Gyorskocsi utcában és az V. kerületi Nagy Ignác utcában.

⁶³ ÁBTL 3.1.5. O-14846. „Ellenállók”. A négykötetes csoportdossziét a Regnum Marianum közösség (Hagemann Frigyes és társai) egyházi tevékenységének feldolgozására nyitották. (Nem tévesztendő össze a népi írók megfigyeléséről szóló hasonló fedőnevű ügygel.)

⁶⁴ Illegálisan felszentelt pap, 1950-től tagja volt a Regnum Marianum papi közösségnek, többször letartóztatták.

⁶⁵ Beszerzés nélkül, konkrét feladatok elvégzésére felhasznált személy (ha alkalmas, szabadulása előtt beszerzésre felajánlják a területileg illetékes politikai osztálynak). ÁBTL 4.2. 10-21/31/1963. A belügyminiszter 0031/1963. (XII. 5.) számú parancsa. Szabályzat a III. Főcsoportfőnökség operatív szervei hálózatának nyilvántartására. 9. § 3. (szám nélküli) bekezdés.

⁶⁶ Wéber Gyula (1931–1999) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

zamos ügynöki jelentések⁶⁷ és a 3/e rendszabály (szobalehallgatás) alkalmazása. Titoktartási nyilatkozatát 1971. október 13-án írta meg. Míg tájékoztatóként jelentéseit saját nevén, a beszerzés időpontjától régi/új fedőnevén szignálta.

Az ügynököt ítéletének jogerőre emelkedése után a Budapesti Fegyház és Börtönben⁶⁸ foglalkoztatták, fő feladata a „politikailag veszélyes elemek” ellenőrzése és a hangulat megfigyelése volt. 1971-től az intézetben tanárként dolgozott, 1972-től az általános iskolában tanuló elítéltek közösségvezetői feladatait látta el. Beosztásából adódóan részt vett az intézet kulturális életében, kulturális programok összeállításában.

„Ugrai” börtönéveiben végzett hálózati munkáját jól dokumentálják B- és M-dossziéjában megmaradt jelentései. A B-dossziéba a fokozatos beszerzés ideje alatt tájékoztatóként adott jelentéseit kötötték be. Az M-dosszié az 1971 és 1980 közötti évek 106 jelentését tartalmazza, 15 a rabok általános hangulatáról, a többi konkrét személyekről szól, közülük 71-ben politikai okok miatt elítéltek magatartásáról, tevékenységéről, beszélgetéseiről számolt be. A börtönben működő általános iskolában oktató külsős pedagógusokról hat jelentést készített. A jelentések értékeléseiből kiderült, hogy négy beszerezett hálózati személy is volt az ellenőrzöttek között, jó néhány jelentés szereplőjéről pedig beszerzés céljából kért jellemzést az operatív tiszt.

„Ugrai” 1971 és 1980 között 21 alkalommal részesült dicséretben, pénz- vagy tárgyjutalomban, illetve „jutalom beszélőt” kapott. Az indok általában a jó ügynöki munka volt.

Wéber Gyula rendőr ezredes, a III/1. Osztály vezetője 1980. március 10-én Szigetvári Árpád⁶⁹ rendőr ezredesnek, a III/III-3. Osztály vezetőjének továbbfoglalkoztatásra „felajánlotta” „Ugrai” fedőnevű börtönügynököt, akit büntetése egyharmad részének elengedésével 1980. március 29-én helyeztek feltételes szabadlábra. Szabadulása után a Fővárosi Építőipari Vállalatnál ajánlották neki raktárosi állást, végül a 23. számú Volán Vállalatnál helyezkedett el.

A III/III-3. Osztály ügynökeként első jelentését 1980. július 11-én írta, ez kizárólag a szabadulása után jelentkezett problémáival foglalkozik. Tóth Lajos rendőr százados 1980. szeptember 25-i javaslatában „szolgálati érdekből” Farkas Antal rendőr hadnagynak, a III/III-3/a alosztály munkatársának indítványozta „Ugrai”

⁶⁷ Az „Ugrai”-ról szóló jelentéseket csatolták a dossziéhez, amelyből kiderül, az a kör, amely róla adott információt, és amelyről ő jelentett, szinte azonos tagokból állt.

⁶⁸ Az intézet Budapest X. kerületében, a Kozma utcában található.

⁶⁹ Szigetvári Árpád (1928) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

ügynököt átadni. Foglalkoztatását volt rabtársaira kívánták összpontosítani, azonban kapcsolattartója bizonyos fokú törést és félelmet tapasztalt az ügynöki munkájában. 1981 nyarán Bodnár Béla rendőr főhadnagy személyében ismét új tartótisztet kapott. Az ügynököt 62. születésnapja alkalmából a volt államellenes bűncselekményekért elítélt személyek elhárítási területén végzett eredményes munkájáért háromszáz forint értékű tárgyjutalomban részesítették. 1983 végén Farkas főhadnagy jelentésében arról számolt be, hogy „Ugrai” családi és munkahelyi körülményei, illetve egészségi állapota miatt írásos jelentéseket nem tud adni, ezért a szóbeli jelentéstétel lehetőségéhez kért és kapott jóváhagyást.

1988. december 8-án hírszerzési lehetőségének szűkülése, egészségi állapota miatt Farkas százados javasolta a hálózathoz való kizárását. Kovács János⁷⁰ rendőr őrnagy, a III/III-3. Osztály vezetője kézírással hozzáfűzte, hogy mindaddig nem lehet kizárni, csak pihentetni, amíg helyére egy új ügynököt nem állítanak. „Ugrai György” fedőnevű ügynökkel a szervezetszerű titkos együttműködést végül 1989. január 24-én szüntették meg, M-dosszióját, amely feltételezhetően a börtönből történt szabadulása utáni 25. jelentését fogta össze, február 28-án megsemmisítették. B-dossziéja szerint ezekben a jelentésekben volt rabtársairól s néhány F-dossziés személyről szolgáltatott információkat, amelyeket az operatív tiszt informatívnak, tájékoztató jellegűeknek⁷¹ értékelt, operatív intézkedést igénylőt nem talált közöttük.

5) „VASVÁRI ISTVÁN”

Fedőnév ..... Vasvári István
 Minősítés ..... ügynök, 1973-tól titkos megbízott
 Foglalkozás ..... (fő)könyvelő
 Iskolai végzettség ..... jogi egyetem
 Beszervezés alapja ..... terhelő adatok
 Az együttműködés időtartama 1957, 1964–1982

⁷⁰ Kovács János (1944) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

⁷¹ A politikai rendőrség a jelentéseket két nagy csoportba sorolta. Az operatív értékkel bíró jelentések alapot adtak a konkrét intézkedések megtételére, míg a tájékoztató jellegűek inkább az információszerzés eszközei voltak.

Foglalkoztató szerv ..... BM Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság
 Politikai Nyomozó Osztály
 ..... BM Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság
 III/III. alosztály, illetve – 1971-től – osztály (1964–
 1967, 1969–1982)
 ..... BM Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. al-
 osztály (1967–1969)
 Foglalkoztatás vonala ..... kémelhárítás, „volt horthysta, fasiszta elemek és
 ellenforradalmi személyek ellenőrzése”
 Tartótisztek ..... Danyi Lajos rny. főhadnagy
 ..... Cs. Nagy Ferenc r. százados⁷²
 ..... Tusják János r. százados
 ..... Bakó István r. őrnagy⁷³
 ..... Szép Imre r. őrnagy⁷⁴
 Források ..... 6-os karton, 6/a karton hátlapja, B-77576,
 M-27851, M-30181, M-39454, O-12890

A 6-os karton központi karton, amelyet 1957. március 23-án töltött ki a BM Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya. E szerint „Vasvári”-t 1957. január 24-én szervezte be az osztály operatív tisztje, Danyi Lajos rendőrnemzetvezető főhadnagy. A kartonon lévő adatok alapján az ügynök 25 éves pályafutásának fontosabb állomásai megismerhetők, azonban a kapcsolattartó tiszt megnevezése nélkül. A 6/a kartont – amelyet a hálózati személyek ismeretségi körének állambiztonsági szempontból érdekes tagjairól kellett kiállítani – jóval később, 1976. november 30-án töltötték ki egy helybeli lakosról. Viszonyukhoz a „felszínes baráti kapcsolat, gyakran találkoznak” megjegyzést fűzték. A kizárás időpontjait (1957. október 8., illetve 1982. november 4.) csak a B-dossziéja tartalmazza, az irattározását (1958. január 8., illetve 1982. november 11.) a 6-os karton is. A kartonra négy M-dossziét is feljegyeztek különböző számokon. A legkorábban nyitottat (M-1047) az iktatókönyv szerint megsemmisítették, a többi három azonban az ÁBTL kezelésébe került.

„Vasvári István” ügynöki pályafutása 150 lapos B-dossziéja alapján követhető nyomon. 1956-ban egy helybeli gyár munkástanácsának és a község forradalmi

⁷² Cs. Nagy Ferenc (1923) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 2487.

⁷³ Bakó István (1931) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 3019.

⁷⁴ Szép Imre (1930) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

bizottságának volt az elnöke. A forradalom leverése után a politikai rendőrség nyomásgyakorlással rávette az együttműködésre. Beszervezési nyilatkozatát 1957. január 24-én írta meg, amelyben „önként” felajánlotta szolgálatait, mert jóvá akarta tenni az „ellenforradalom során elkövetett bűncselekményeket”. „Vasvári István” hálózati munkájának első szakasza igen rövid ideig tartott, a megyei politikai nyomozó osztály már 1957. október 8-án kizárására tett javaslatot, mivel „nevezett az ellenforradalom alatt aktív tevékenységet fejtett ki, amiért a megyei ügyészség előzetes letartóztatásba helyezte”. A nyíregyházi megyei bíróság a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvétel büntette miatt négy év börtönre, egyes jogaitól való ötévi eltiltásra és ezer forint vagyonelkobzásra ítélte. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa az 1959. 12. tvr.⁷⁵ alapján közkegyelemben részesítette, 1959. április 3-án szabadult.

1964-ben Cs. Nagy Ferenc rendőr százados, a Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. alosztályának nyomozója „Vasvári” személyes körülményeit, hírszerző lehetőségét, kapcsolatait, munkakörét ellenőrizte abból a szempontból, hogy a helybeli termelőszövetkezet alkalmazottjaként alkalmas-e a továbbiakban ügynöki munkára. 1964. október 9-én beidézték a nyíregyházi rendőrkapitányságra. Miután kiderült, hogy kapcsolatot tart volt '56-os elítéltekkel, az operatív tiszt az együttműködés ismételt felvételét javasolta. A jelöltet a helybeli „Kutasi”⁷⁶ és a szomszéd községben élő „Gergely”⁷⁷ fedőnevű ügynökön keresztül ellenőrizték.

„Vasvári” újabb titoktartási nyilatkozatát 1964. november 20-án írta meg. A találkozókát kéthetente a szomszédos Tisza menti községben lévő „találkozási ponton” bonyolították le. Cs. Nagy százados – 1965. augusztus 13-i jelentése szerint – meg volt elégedve addigi együttműködésükkel, a találkozókra az ügynök rendszeresen eljárt, a feladatokat igyekezett végrehajtani.

Az ügynök egyik legfontosabb feladata a helyi értelmiség által „Múzeumbaráti Kör” néven szerveződött társaság megfigyelése volt, amely összejöveteleit a helyi múzeumban tartotta. Mivel a társaság tagjai között figyelő- (F-) dossziés személyek is voltak, 1966 őszén „Barátok” fedőnéven csoportdossziét⁷⁸ nyitottak róluk. Cs. Nagy százados „Vasvári” ügynök jelentései alapján arról tájékoztatta

⁷⁵ Az 1959. évi 12. tvr. a részleges közkegyelem gyakorlásáról (április 3.).

⁷⁶ A helyi tévesz agrónómusa. Csak egy 6/a karton alapján azonosítható.

⁷⁷ Tanító, részt vett az 1956-os forradalomban, eljárás nem indult ellene. Négykötetnyi M-dossziéja az ÁBTL őrizetében került.

⁷⁸ ÁBTL 3.1.5. O-12890. „Barátok”.

felettéseit, hogy bár szervezett ellenséges tevékenységük nem állapítható meg, a társaság tagjai ellenséges nézeteiket egymással megbeszélik. A hivatalos összejövetelek politikamentesek, de előtte és utána rendszerellenes viccek, a szovjet tudományt lejárató megjegyzések is elhangzanak. A tartótiszt ugyanakkor többet várt „Vasvári”-tól, úgy vélte, hírszerzői lehetőségét nem használta ki megfelelően, feladatait nem minden esetben hajtotta végre, de legalább – más ügynökök jelentései alapján – nem dezinformálta a hatóságot. Cs. Nagy mindenáron be akarta bizonyítani a Múzeumbaráti Kör tagjainak bűnösségét, ezért többoldalú ellenőrzésük érdekében 1967. február 7-én a 3/e rendszabály (szobalehallgatás) bevezetését kérte a BM III/V-1. Osztály vezetőjétől. Sőt az egyik „múzeumbarát” által vezetett biológia szakkör 51 tanulójának esetleges kihallgatását sem tartotta túlzottnak. A szobalehallgatás végrehajtását bizonyítja a „Vértess” fedőnéven szervezett operatív akció. A lehallgatással megszerzett adatok azonban az állandó zúgás, sístergés vagy más állomás zavarása miatt értékelhetetlenek lettek. A bizalmas nyomozás állását az 1967. április 21-i összefoglaló jelentés összegezte. Minden elemzés nélkül, az ügyben foglalkoztatott „Vasvári” és még négy ügynök jelentéséből szemezgetve végül kénytelenek voltak megállapítani: „A jelentések több tekintetben ellentmondanak egymásnak, ellenőrzésükre mód és lehetőség nincs [...] Olyan operatív bizonyítékkal, ami azt igazolná, hogy G. A. a Múzeumbarátok Körét ellenséges céllal szervezte, és azt ellenséges aknamunkájuk álcázására használná fel, nem rendelkezünk.” Egy hónappal később a múzeumigazgató munkaszobájában végzett titkos kutatás is a megfelelő bizonyítékok megszerzését célozta, nem sok eredménnyel.

A társasággal „Vasvári”-n kívül, aki ebben az ügyben 27 jelentést adott, még „Ferenczy”,⁷⁹ „Gergely”, „Kengyel János”,⁸⁰ „Cicero”, majd „Czene Róbert”⁸¹ fedőnevű hálózati személyeket foglalkoztatták.

Végül a dossziét 1967 őszén azzal zárták le, hogy az ügyet „bomlasztással”, nyomozás elrendelése nélkül oldják meg. A három főszervezőt kihallgatták, egyikük rendőrhatalósági figyelmeztetésben, a másik kettő szóbeli figyelmeztetésben részesült, illetve kezdeményezték a múzeumigazgató vezetői megbízásának visszavonását. Ketten kutató nyilvántartásba kerültek, harmadik társukat alapnyilvántartásba vették. Rajtuk kívül az öt ügynök még hatvan személyről adott

⁷⁹ Helybeli gépkezelő. Csak 6-os kartonja van az ÁBTL-ben.

⁸⁰ Az ÁBTL hálózati nyilvántartásában nem szerepel, megsemmisített M-dossziéját 1971-ben zárták le.

⁸¹ Polgári alkalmazott, majd a járási művelődési központ igazgatója volt. Csak a hálózati nyilvántartásban szerepel, M-dossziéját megsemmisítették.

információt, akiknek nyilvántartásba vételét azonban nem tartotta indokoltnak a hatóság.

A politikai rendőrség akciója összességében nem volt minden következmény nélküli. A három célszemély közül az L. A. 1971. májusi ellenőrzésén tapasztaltakat a Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. alosztályáról Kázmér László rendőr hadnagy a következőképp foglalta össze: „Ellenőrzése hálózati, hivatalos és társadalmi kapcsolat útján van megszervezve. Nevezett személy korábbi ellenséges szemléletében, magatartásában jelenleg sincs pozitív irányú változás [...] pártunk politikájával nem ért egyet. Széles körű osztályidegen kapcsolatokkal rendelkezik. A régi »Múzeumbaráti Kör« már más néven vissza akarták állítani, de mivel G. A.-t a múzeumból kitiltották, a kísérlet megghiúsult (G. 1971. I. hó 10-én meghalt). A fentiek alapján szükségesnek tartom L. A. nyilvántartásban tartását a továbbiakban is.” K. Gy. körzeti orvos ellenőrzéséről Tomasovszky István rendőr hadnagy úgy nyilatkozott, hogy a hálózati megfigyelés alapján megállapítható, hogy megszakította kapcsolatait a volt Múzeumbaráti Kör tagjaival, óvatossá vált. „Korábbi ellenséges nézeteit azonban nem adta fel, azokról csak igen szűk baráti körben tesz említést. K. Gy. nyíltan nem folytat ellenséges tevékenységet, azonban a személyében rejlő társadalomra veszélyesség mérve [sic!] indokolja, hogy továbbra is figyelemmel kísérjük magatartását.”

1967 nyarán „Vasvári” egy Fejér megyei termelőszövetkezetben kapott főkönyvelői állást. 1967. október 20-án a Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. alosztálya vette át, tartótisztje Tusják János rendőr százados lett. 1968 őszén azonban az illetékes járási tanács végrehajtó bizottságának mezőgazdasági osztálya ellenőrizte a 14/1968. MÉM-rendelet⁸² végrehajtását a térszben, s megállapították, hogy „Vasvári”-nak nincs erkölcsi bizonyítványa (az '56 utáni börtönbüntetése miatt), ezért vezetői megbízatását visszavonták, és fizikai állományba helyezték. Ezért 1969 áprilisában a Közép-dunántúli Vízügyi Igazgatósághoz kérte a felvételét, amit a politikai rendőrség is támogatott azzal az indokkal, hogy állambiztonsági szempontból a vízügyi igazgatóság „A” kategóriás objektum. Hamarosan a BM III/2. Osztálya értesítette Buczkó Imre⁸³ rendőr alezredest, a megyei politikai nyomozó osztály vezetőjét, hogy intézkedett az ügynök erkölcsi bizonyítványának kiadásáról.

⁸² A Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium 14/1968. számú rendelete a termelőszövetkezeti személyzeti munkáról.

⁸³ Buczkó Imre (1923) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

Ennek ellenére 1969 nyarán „Vasvári” hazaköltözött Szabolcs-Szatmár megyébe, és a helyi kisipari termelőszövetkezetben helyezkedett el főkönyvelőként. A megyei politikai nyomozó osztály hamarosan jelentkezett, kapcsolattartója ismét Cs. Nagy Ferenc százados lett. Az újabb titoktartási nyilatkozatot 1969. július 3-án írta meg. 1970 nyarán a BM III/2. Osztályának értesítése szerint „Vasvári” az 1970. évi 7. tvr.⁸⁴ és a hatályos amnesztia-rendelet értelmében mentesült a büntetett előéletéhez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól, ezzel egyedi mentesítése a továbbiakban már jelentőségét veszítette.

1971. január 28-tól a találkozásokat már nem a szabadban, hanem a „Mária-lak”⁸⁵ fedőnevű T-lakásban bonyolították le, ami a tartótiszt szerint nagyban csökkentette a dekonspiráció veszélyét.

Új tartótisztje, Bakó őrnagy 1973. június 7-én készített minősítésében úgy ítélte meg, hogy az ügynök az eddig végzett munkáját, képzettségét, az elhárítás területén lévő lehetőségeit figyelembe véve a hálózati munkára továbbra is alkalmas. A belügyminiszter 005/1972. számú parancsa⁸⁶ alapján ezt követően titkos megbízotti minőségben foglalkoztatták tovább. Az egykori feljegyzés szerint jutalomban, pénzjuttatásban nem részesült, 1972-ben két alkalommal, 1977-ben egy alkalommal útiköltségét térítette meg az állambiztonsági szerv megbízottja.

1982. november 4-én „Vasvári István” fedőnevű titkos megbízottat kizárták a hálózatból, mivel információszerző lehetőségei beszűkültek (a célszemélyek megöregedtek vagy meghaltak), és az egészségi állapota sem tette lehetővé a további együttműködést. Az 1989. szeptember 11-ei feljegyzésben azonban az olvasható, hogy mivel a volt ügynököt megválasztották egy helybeli párt vezetőjének, társadalmi kapcsolatuként szívesen felújítanák vele a kontaktust.

Jelentéseit az állambiztonság három kötetben, összesen 397 oldal terjedelemben fogta össze. Az első kötetbe 1964 decembere és 1967. május között összesen 55 jelentés került, ezek főként négy volt '56-os tevékenységével, politikai véleményével foglalkoznak, illetve a Múzeumbaráti Kör rendezvényeiről szólnak. A második kötet a Fejér megyében töltött időszakot öleli fel. Az ügynök 25 jelentésben számolt be a termelőszövetkezetben tapasztaltakról. A tartótiszt feljegyzése szerint két „büntetett előéletű” személy megfigyelése volt a konkrét feladata, azonban az ÁBTL iratai között annak nincs nyoma, hogy a jelentésekben leírtak a cél-

⁸⁴ Az 1970. évi 7. számú tvr. a közkegyelem gyakorlásáról (1970. március 25.).

⁸⁵ Az ÁBTL hálózati nyilvántartásában nem található.

⁸⁶ ÁBTL 4.2. 10-21/5/1972. A belügyminiszter 005/1972. számú parancsa az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadásáról, 1972. április 5.

személyekre valamilyen jogkövetkezménnyel jártak volna. A harmadik kötetben a Szabolcsba visszatért ügynököknek a volt politikai elítéltek megnyilatkozásairól szóló jelentései olvashatók.

Az „Ellenforradalmárok és kompromittált személyek” című vonaldossziéhoz tartozó паfkában⁸⁷ „Vasvári”-ról összegyűjtött kompromittáló anyagot a már korábban említett „Kutasi” és „Kengyel”⁸⁸ ügynökök szolgáltatták. Miután tartótisztje magatartásában „pozitív változásokat” tapasztalt, 1964. december 7-én a Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság III./III. alosztálya javaslatára törölték a községi elítéltekről vezetett különnyilvántartásból. Egy 1965. január 14-én keltezett javaslat szerint azonban az alapnyilvántartásban való meghagyásával egyetértettek.

A jelentéseiben szereplő fontosabb célszemélyek a következők voltak: Sz. I., a Független Kisgazdapárt (FKGP) volt helyi titkára, '56-os elítélt és F-dossziés, 1961–1970 között a veszélyes ellenséges kategóriába tartozása miatt külön operatív nyilvántartásban volt. Паfkájába⁸⁹ „Vasvárinak” 17 db jelentéskivonatát fűzték be. E. L. 1958-tól szerepelt az alapnyilvántartásban, az 1956-os forradalom idején tagja volt a helyi forradalmi tanácsnak. 1958. május 8. és 1959. május 6. között közbiztonsági őrizetben volt. 1961-ben a Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya javasolta mozgósítás esetén őrizetbe venni. 1979. május 23-án meghalt. G. A. volt leventeoktató, múzeumigazgató, '56-os elítélt, F-dossziés, 1966 júniusában a megyei III./III. alosztály javasolta az őrizetbe vételét, 1967-ben rendőrhatalósági figyelmeztetésben részesítették, 1971-ben elhunyt. K. B. agronómus, volt „horthysta” zászlós, gazdatiszt, az 1940-es években községi FKGP-titkár. Az 1956-os forradalomban való tevékeny részvétele miatt három év hat hónap börtönbüntetésre ítélték, 1959-ben kegyelemmel szabadult. 1960. augusztus 12-től volt alapnyilvántartásban, паfkájában⁹⁰ „Vasvári”-n kívül még két hálózati személy jelentéskivonatai találhatók. F. J. volt rendőr nyomozó az egyetlen személy, aki „Vasvári” kapcsolataként⁹¹ szerepel a hálózati nyilvántartásban. 1959-ben a demokratikus államrend megdöntése irányuló mozgalomban való tevékeny részvétel miatt háromévi börtönbüntetésre és öt év jogvesztésre ítélte a Veszprém Megyei Bíróság. „Vasvári” M-dossziéjában egyszer szerepel, a többi adat az '56-os forradalomban való részvételével függ össze.

⁸⁷ ÁBTL 3.1.5. O-14959/1023.

⁸⁸ Az ÁBTL hálózatai iratai alapján nem azonosítható.

⁸⁹ ÁBTL 3.1.5. O-14959/1070.

⁹⁰ ÁBTL 3.1.5. O-14959/1048.

⁹¹ „Vasvári”-nak a levéltári forrásainál ismertetett 6/a kartonján olvashatók erről információk.

6) „LAKATOS PÉTER”

Fedőnév	Lakatos Péter ⁹²
Minősítés	ügynök
Foglalkozás	egyetemi hallgató
Iskolai végzettség	szakérttségi
Beszervezés alapja	nincs adat ⁹³
Az együttműködés időtartama	1957–1960
Foglalkoztató szerv	BM Országos Rendőr-főkapitányság II/3.-d alosztály (1957. májustól BM II/5.-d alosztály) 1957. októbertől BM II/3-1. alosztály
Foglalkoztatás vonala	Beszervezésekör konkrét ügyben foglalkoztatták, de valószínűleg több '56-os ügyében is jelentett, 1957 októberében átvette a hírszerzés, és külföldre küldték
Tartótisztek	Bodrogi László rny. őrnagy ⁹⁴ Harangozó Szilveszter rny. százados ⁹⁵ Porteleki László r. főhadnagy ⁹⁶ Rausch János rny. százados Székely László r. őrnagy Dobai János r. őrnagy ⁹⁷
Források	Bt-616, Mt-491, ⁹⁸ V-141853, V-141853/1, O-11802/29

⁹² Jelen ügynöktörténetben minden személyt valódi nevén szerepeltetünk. Renner Péter letartóztatásának történetét többször feldolgozták már, a nevek eddig is ismertek voltak, kivéve az ügyben kulcsszerepet játszó ügynökét, Lukács Imrét (később Sz. Lukács Imre). Itt ezt is közöljük, és bízunk benne, hogy a néven kívül is új adalékokkal szolgálhatunk a valóság minél teljesebb megismeréséhez. Saját verzióját Sz. Lukács Imre (1934–2007) is megírta *Nagy Imre testamentuma, a Magyar Golgota* című könyvében (Szeged, Bába Kiadó, 2006; Szentendre, Mercator Kiadó, 2007. http://www.akonyv.hu/kortars/sz_lukacs_imre_magyar_golgota_minta.pdf, 2016. július 20.).

⁹³ Feltehetően hazafias alapon szervezték be. Az iratokból az állapítható meg, hogy a felelősségre vonástól félve ő kereste meg az állambiztonsági szerveket, és ajánlotta fel a szolgálatait.

⁹⁴ Bodrogi László (1929–2007) pályaképét lásd az ÁBTL (www.abtl.hu/archontologia) és a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

⁹⁵ Harangozó Szilveszter (1929–2011) pályaképét lásd az ÁBTL (www.abtl.hu/archontologia) és a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

⁹⁶ Porteleki László (1929–2002) pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

⁹⁷ Dobai János (1924) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.2.1. 273.

⁹⁸ A Bt- és Mt-dossziék a hírszerző szervek által nyitott szervezési és munkadossziék voltak.

„Lakatos Péter” ügynöknek nincs 6-os kartonja, az iktatókönyv szerint 1960-ban lezárták és megsemmisítették a munkadosszióját (M-9687), az állambiztonsági szervekkel való együttműködését ezért jórészt a BM III/I. (Hírszerző) Csoportfőnökség iratai bizonyítják. A Bt-dosszié az ügynök korábbi tevékenységével csak röviden foglalkozik, főként a külföldre telepítésével kapcsolatban keletkezett anyagot tartalmazza. Az ötvenoldali Mt-dosszié azonban áttekinti „Lakatos” korábbi pályafutását. Ügynöki ténykedésére utaló, illetve azt bizonyító adatokat – a hálózati iratokon kívül – tartalmaz még Renner Péter és társai vizsgálati dossziéja,⁹⁹ valamint a „Fekete Hollók” fedőnevű operatív anyag 29. kötete is.¹⁰⁰

A Bt-dosszié¹⁰¹ szerint „Lakatos” az Eötvös Loránd Tudományegyetem jogi kara levelező tagozatán tanult, amikor 1955. november 11-én behívták katonának a pestlőrinci 9860. számú ezredhez. Az 1956-os forradalom idején a Forradalmi Katonai Tanács¹⁰² tagjává választották, részt vett különböző követelések összeállításában és röplapok formájában való terjesztésében. November 2-án egy egyetemista társa meghívta a diákszemélyiség ülésére, ahonnan nem ment vissza alakulatához, hanem az ELTE Forradalmi Bizottságában tevékenykedett tovább, a röplapok terjesztésének a felelőse lett, illetve egyik szerkesztője volt az *Október Huszonharmadika* című lapnak.¹⁰³ A forradalom bukása után, félve a felelősségre vonástól, külföldre akart szökni, azonban ez nem sikerült. Miután 1957. február elején megindult az egyetemen az oktatás, arra hivatkozva folytatta tanulmányait, hogy leszerelték a katonaságtól. Még abban a hónapban tudomására jutott, hogy Renner Péter¹⁰⁴ a bécsi Magyar Forradalmi Tanács, illetve a Nemzetörszövetség megbízásából illegálisan hazatért Magyarországra. Erről Bodrogi László rendőrnagy a következőképpen számolt be: „1957. február 16-án [...] felkeresett bennünket Sárkány¹⁰⁵ elvtárs, és közölte, hogy Lukács Imre, az Eötvös

Loránd Tudományegyetem III. éves hallgatója közölte vele, hogy Münnich¹⁰⁶ elvtárral kellene beszélni fontos ügyben. Majd elmondta, hogy Erdélyi Tibor¹⁰⁷ [...] közölte vele az egyetemen, hogy Nyugatról hazajött az ellenforradalom idején kiszökött fiatalember, megbízással.”

A történet folytatása az Mt-dossziéból¹⁰⁸ ismerhető meg. Bodrogi László őrnagy és Klein Árpád hadnagy 1957. február 17-én délután találkozott először „Lakatos”-sal, aki részletesen beszámolt arról, hogy megismerkedett egy akkor még csak Péternek nevezett, Nyugatról feladattal hazajött forradalmárral Erdélyi Tibor (más adatok szerint Kovács Terézia, illetve mindkettőjük) segítségével. Erdélyiek megbíztak benne, mert ismerték forradalmár múltját, tudták róla, hogy katonaszökevény, és azt is, hogy el akarta hagyni az országot. Péter kapcsolatokat keresett az itthoni forradalmi csoportokkal, hogy azok segítségével Magyarországon különböző akciókat hajtsanak végre. Ilyen előzmények után szervezték be „Lakatos”-t, a beszervezési nyilatkozata azonban nincs az iratok között. Megvan viszont Bodrogi László javaslata a Renner-ügy „realizálására”. „*Javaslom:*

1.) Lukács Imre egyetemi hallgató február 18-án »Péter«-rel létrejött találkozón Klein Árpád rny. h[a]d[na]gyot mutassa be, mint egy illegálisan működő csoport vezetőjét.

a.) Klein elvtárs 2 éve végezte az idegennyelvű [sic!] főiskolát. Egyetemi, külügyi területen tájékozott, igazolványokkal rendelkezik.

b.) Magatartási vonalon tartózkodó, szűkszavú. Az általa vezetett csoport tevékenységéről nem nyilatkozik, mert bizalmatlan az első találkozás során. Ezzel a magatartással azt akarjuk elérni, hogy »Péter« beszéljen, közölje küldetésének célját, megbízóit, amivel több adat közlésére akarja bírni Klein elvtársat, mint az illegáció vezetőjét.

⁹⁹ ÁBTL 3.1.9. V-141853 és V-141853/1. Renner Péter és társai.

¹⁰⁰ ÁBTL 3.1.5. O-11802/29. „Fekete Hollók”.

¹⁰¹ ÁBTL 3.2.1. Bt-616. „Lakatos Péter”.

¹⁰² Az 1956-os forradalom alatt a fegyveres testületeknél megalakult forradalmi szervezet.

¹⁰³ 1956. november 13-án a Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottsága tagjainak kezdeményezésére megalakult a Magyar Demokratikus Függetlenségi Mozgalom nevű illegális szervezet. November 15-én megindították az *Október Huszonharmadika* című lapot, amely december közepéig konspiratív körülmények között, sokszorosítva jelent meg.

¹⁰⁴ Renner Péter (1933–1958): térképész. Az 1956-os forradalom alatt a Corvin közben szakaszparancsnok, majd felderítő tiszt volt. 1956. november 26-án Nyugatra szökött. Bécsben kapcsolatba került többek közt Pongrátz Gergellyel és még néhány bajtársával. 1957 februárjában illegálisan visszatért Magyarországra. Még abban a hónapban letartóztatták, 1957. október 31-én első, 1958. február 3-án másodfokon is halálra ítélték, és kivégezték.

¹⁰⁵ Az ELTE Újságíró Tanszék tanára volt.

¹⁰⁶ Münnich Ferenc (1886–1967): kommunista politikus. 1956. november 4. és 1957. február 28. között a Kádár János vezette Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elnökhelyettese, a fegyveres erők és a közbiztonsági ügyek vezetője volt. Pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/partvezetok-19561962).

¹⁰⁷ Erdélyi Tibor (1932): vízvezeték-szerelő, építész. 1956-ban a Budapesti Műszaki Egyetemen tanult. A forradalom idején a Budai Nemzetörség 1. számú zászlóaljának parancsnoka volt. A forradalom bukása után a MEFESZ egyik vezetőjeként részt vett a szellemi ellenállásban. 1957. október 31-én első fokon életfogytiglani, 1958. február 3-án másodfokon tizenhét évi börtönbüntetésre ítélték, 1963-ban szabadult. Szabadulása után a politikai rendőrség őt is beszervezte. – ÁBTL 2.2.2. Hálózati nyilvántartások (6-os karton), valamint a kartonon szereplő munkadossziék. Lásd még az 1956-os Intézet honlapján: www.rev.hu/ords/f?p=107:17:1515711600176::NO:17:P17_PERSON_ID:13635,2017.március.13.

¹⁰⁸ ÁBTL 3.2.3. Mt-491. „Lakatos Péter”.

c.) Klein elvtárs a beszélgetés során közölheti, hogy irányításával 18 tagú »forradalmi« csoport működik. A csoport tagjai egyetemistákból és a »forradalom« után elbocsátott fiatal Külügyminisztériumi alkalmazottakból áll.

A csoport legfőbb tevékenysége jelenleg a kormánnyal szembeni bizalmatlanság szítása, és komoly készülődést folytatnak március 15-e megünneplésére. A csoport fegyverekkel is rendelkezik, azok biztos helyen el vannak rejtve.

A csoportról többet nem közölhet, részletkérdésekbe nem mehet a beszélgetés során.

2.) Február hó 18-án 11 h-tól javaslok »Péter« figyelését, tekintve hogy adataink szerint ezt követően kapcsolatait fogja felkeresni. »Péter«, Lukács Imre közlése szerint, tájékozott a figyelés, a konspiráció területén, figyelésnél erre ügyelni kell.

3.) Szükséges Lukács Imre, Eötvös Loránd Tudomány Egyetem hallgatója részére illegális személyigazolvány [sic!] kiadása, tekintve, hogy azt mondta »Péter«-nek, lop egyet, és átadja azt a második találkozón. »Péter« ebbe az igazolványba írta be és pecsételteti be a vidéki határ menti lakhelyet. [...]

4.) Javaslok bizonyos illegális sajtó vagy cikk átadását Lukácsnak, amelyet átadna »Péter«-nek, ezzel a bizalmát növelné, vagy pedig Klein elvtárs ígérjen ilyen anyagot, ha »Péter« kér tőle.

5.) Amennyiben lehetőség van, egy »K« lakásban biztosítsunk »Péter« számára 18-án 19-re virradó éjjel lakást, ezt megfelelően ki lehetne használni.

6.) Javaslok Lukács Imrének 1000 Ft átadását azzal a céllal, hogy tőle ugyan 2-3000 Ft-ot kért »Péter«, de annyit nem tudott szerezni.

7.) Megállapítani Erdélyi Tibor Műszaki Egyetemi hallgató személyi adatait és priorálni minden vonalon.

8.) Javaslok »Péter« nevű ügynök őrizetbe vételét, 19-én este Ausztriába való szökése előtt közvetlen, amikor feltételezés szerint az általa összegyűjtött anyagok nála vannak. (Megbeszélés és terv szerint.) (Péternél fegyver lesz.)

9.) Javaslok, hogy amennyiben »Péter«-t letartóztatjuk, úgy Erdélyi Tibort konspiráltan vegyük őrizetbe."

Klein Árpádot¹⁰⁹ „Lakatos” bemutatta Renner Péternek, aki – legalábbis az iratok szerint – kételkedés nélkül elfogadta mint forradalmárt, együttműködött vele, és feladatokat adott neki. Sőt Klein, mint a forradalmi csoportjának rádiósát, bevezetett mellé egy Kovács János nevű „elvtársat” is. Renner „Lakatos”-t is megbízta különböző feladatokkal, aki ezeket Bodrogi őrnagy utasításai alapján

¹⁰⁹ Klein a Renner-ügyben játszott szerepéért miniszteri dicséretben és jutalomban részesült.

hajtotta végre, sőt folyamatosan informálta a tisztet azokról a személyekről, akikről Renner Péter beszélt, illetve akikkel kapcsolatot tartott.¹¹⁰

Ahogy Bodrogi László idézett javaslata tartalmazta, Rennert közvetlenül Ausztriába szökése előtt, amikor már a kivinni szándékozott anyag nála van, kívánták letartóztatni. A tervtől csupán annyiban tértek el, hogy őrizetbe vételére nem február 19-én, hanem 24-én kerítették sort. Lefogásakor neveket, címeket, telefonszámokat találtak nála. Másnap letartóztatták Erdélyi Tibort, aki 1993-ban a *Beszélő*-ben egy olvasói levélben a következőképpen számolt be az esetről: „Mintegy száz méterre attól a helytől, ahol Rennert letartóztatták, másnap engem is letartóztattak. Előzőleg találkoztam, és kezet fogtam összekötőmmel, Sz. L. I.-vel; leütöttek és beraktak egy autóba, a Gyorskocsi utcai befogadóban tértem magamhoz. Sz. L. I.-t ki sem hallgatták.”¹¹¹

Az ügyben tizenhárom embert állítottak bíróság elé, közülük hármat kivégeztek,¹¹² a többieket összesen több mint hetven év szabadságvesztésre ítélték.

Székely László őrnagy az egy évvel később, 1958. február 7-én kelt összefoglaló jelentésében azt írta, hogy „»Lakatos« az ügy realizálásáig igen aktívan működött, és komoly értékes munkát végzett”. A három halálos ítélet tehát „Lakatos” és a segítségével Renner mellé beépített két titkos állományú operatív tiszt munkája gyümölcsének tekinthető. Székely őrnagy szerint „Lakatos” az eredményre büszke volt.

„Hasonlóan eredményesen dolgozott a »Magyar Demokratikus Függetlenségi Mozgalom«¹¹³ nevű, Bohó Róbert¹¹⁴ és társai[-féle] illegális szervezkedés

¹¹⁰ Renner Péterrel ez idő alatt egy „Sörös” fedőnevű ügynök is jelentett, akinek kilétét nem tudjuk megállapítani. Rennert folyamatosan figyelték, még az is felmerült, hogy egy, a Belügyminisztérium által fenntartott lakást ajánlanak fel neki szállásként, mert ott könnyebben szemmel tarthatják.

¹¹¹ Eszerint Rennert a Vásárhelyi Pál utcában – a Móricz Zsigmond körtér közelében – tartóztatták le február 24-én éjjel. *Beszélő*, 45. szám. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/olvasoi-level-37>, 2016. július 20.

¹¹² Renner Péter mellett Sörös Imrét (1932–1958) és Zsigmond Lászlót (1921–1958) végezték ki, mindhármat 1958. február 5-én.

¹¹³ Az ELTE jogi karán 1956. október 28-án megalakult Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottsága tagjainak kezdeményezésére – akik a budapesti egyetemi ifjúság forradalmi szerveit, a volt népi kollégistákat, az írószövetséget, az újságíró szövetséget és a Petőfi Kört egyesítették – 1956. november 13-án jött létre a Magyar Demokratikus Függetlenségi Mozgalom nevű illegális szervezet.

¹¹⁴ Bohó Róbert (1928) dramaturg. Az 1956-os forradalomig a Pannónia Filmgyárban dolgozott, mellette az ELTE BTK Marxizmus–Leninizmus Tanszékén tanársegédként is tevékenykedett. A Petőfi Kör vezetőségi tagja volt, részt vett a forradalomban és az azt követő titkos szervezkedésekben. „Lakatos Péter”-nek „köszönhetően” tartóztatták le az *Október Huszonharmadika* című illegális újság teljeszerkesztőségével együtt. Az Ádám György és társai elleni perben nyolc év börtönrre ítélték (lásd:

felderítésében, illetve felszámolásában. Jelentései alapján több őrizetbe vétel történt, valamint elősegítette a már korábban őrizetbe vett személyek vallomásainak ellenőrzését. »Lakatos« ez ügyben igen jelentős, értékes munkát végzett» – írta ismét az operatív tiszt.

Bodrogi László 1957 áprilisáig foglalkozott az ügynökkel, májustól Harangozó Szilveszter százados, szeptembertől pedig Porteleki László főhadnagy vette át, majd októberben „átadták” a hírszerzésnek. Ott először Rausch János százados, majd Székely László őrnagy, hazatelepítése után pedig Dobai János őrnagy lett a tartótisztje. Jelentései gépirással sokszorosítva jó néhány dossziében megtalálhatóak.

Az 1956-os forradalom néhány reprezentánsának letartóztatásában aktív közreműködést vállaló „Lakatos”-t Nyugaton élő ismerőseiről már 1957 márciusában kifaggatták. A hírszerzés 1957 októberében vette át, hogy Ausztrián keresztül Franciaországba telepítse. Miután ügynök voltát nem leplezték le, 56-os szerepvállalásáról viszont az elmenekült forradalmárok nagy része értesült, biztosnak tartották majdani sikeres működését. 1958. február 28-án „Lakatos” aláírta a hírszerzéssel kötött megbízási szerződést. Feladatait, a kapcsolattartás módját részletekbe menően megtervezték. A távlati cél az lett volna, hogy a strasbourgi egyetemen ösztöndíjat szerezve, épüljön be az intézménnyel élénken foglalkozó francia hírszerzésbe, és szolgáltassa ki a francia összekötő tisztek és az emigráns magyar hálózati személyeik adatait. Külföldre telepítésének legendáját erősítette az az intézkedés, hogy távozása után katonaszökevényként eljárást indítottak ellene.

„Lakatos” Franciaországba nem jutott el, ugyanis itthon – tisztázatlan körülmények között – elterjedt a hír, hogy „megbízásból” van kinn. Így csak az ausztriai lágerekben és a gimnáziumban, ahol tanult (szakérettségijét kinn nem fogadták el), tudott körülszimatolni. A dekonspiráció veszélye miatt 1958 decemberében azonban hazarendelték, más adatok szerint Ausztriából kitoloncolták. Hazahozatala sem sikerült túl szerencsésen, mert egy technikai hiba miatt országos körözést rendeltek el ellene. A hírszerzés azonban nem hagyta cserben, elintézték, hogy olyan személyi igazolványt kapjon, amelyben nincs megjegyzés „disszidálásáról”, katonakönyvét is „rendezték”, segítették az elhelyezkedésben, majd átadták Csongrád megyének, de ottani hálózati tevékenységének kevés nyoma maradt.

ÁBTL 3.1.9. V-150010). 1961-ben kegyelmet kapott. 1974-ben hazafias alapon őt is beszervezték. – ÁBTL 2.2.2. Hálózati nyilvántartások (6-os katon). Lásd még az 1956-os Intézet honlapján: www.rev.hu/ords/f?p=107:17:1515711600176::NO:17:P17_PERSON_ID:13631, 2017. március 13.

Tényleges kizárásáról nincs adat. Némi eligazodást adhat a politikai rendőrséggel való kapcsolatának befejezésére Tömpe András¹¹⁵ rendőr vezérőrnagy 1960-as jelentésének egy részlete: „»Lakatos« további tartása a II/3. Osztály részéről célszerűtlenné vált. A Csongrád megyei politikai osztály munkába helyezte »Lakatos«-t, de ügynöki lehetősége hiányában nem foglalkoztatta. »Lakatos« [...] a párt helyi lapjánál dolgozik, és [...] folyamatban van a pártba való felvétele.” Továbbá az is, hogy Bt-dossziéját – titoktartási nyilatkozat nélkül – 1960 júniusában lezárták.

A hálózati nyilvántartáson kívül „Lakatos” szerepel az operatív nyilvántartásban, erről egy szervezkedés és fegyverrejtegetés miatt 1958-ban letartóztatott személy dossziéjában lehet olvasni.¹¹⁶ A dossziében megtalálható még az az 1973. május 31-én kelt határozat, amely szerint az ügynök szerepel a kutató nyilvántartásban, mert részt vett a „Magyar Demokratikus Függetlenségi Mozgalom” nevű illegális szervezkedésben és az *Október Huszonharmadika* című illegális lap készítésében és terjesztésében, továbbá fegyvert rejtegetett. A törlés indoka: nem volt vezető jellegű tevékenysége, a fegyverrejtegetésre nincs dokumentum, és az „eltelt 17 év alatt eredményes munkájával, pozitív magatartásával társadalmi rendszerünk melletti helytállását bizonyította”. Mindezek mellett a törlésben nagy valószínűséggel szerepe volt a Bt-dosszié utolsó lapjai közt lévő két átiratnak.¹¹⁷ Az ilyen jellegű iratküldés nem volt automatikus, ezért Ács Ferenc¹¹⁸ ezredes, a BM Nyilvántartó Központ I. Osztály vezetője írásban megkérdezte Komornik Vilmos¹¹⁹ ezredest, a BM III/I. (Hírszerző) Csoportfőnökség vezetőjének helyettesét, hogy a „Lakatos”-ról összegyűjtött anyagokat megküldjék-e a KEB¹²⁰ részére. A május 11-én kelt válasz az volt, hogy nem javasolják. Indok: „Nevezett saját

¹¹⁵ Tömpe András (1913–1971): 1959. május és 1961. március között a BM II/3. (Hírszerző) Osztály vezetője volt. Pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

¹¹⁶ ÁBTL 3.1.9. V-144761. Sz. P.

¹¹⁷ 1973-ban vizsgálták, hogy az MSZMP-tagok szerepelnek-e az állambiztonsági szervek nyilvántartásaiban. A kompromittáló anyagokat összegyűjtötték, és elküldték a Központi Ellenőrző Bizottságnak, az pedig továbbította az illetékes pártszerveknek azért, hogy döntsenek az adott személy párttagságának sorsáról.

¹¹⁸ Ács Ferenc (1919–1993) pályaképét lásd az ÁBTL (www.abtl.hu/archontologia) és a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

¹¹⁹ Komornik Vilmos (1923–2002) pályaképét lásd az ÁBTL (www.abtl.hu/archontologia) és a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

¹²⁰ A Központi Ellenőrző Bizottságnak (KEB) az MSZMP központi szerveként feladata volt a konkrét fegyelmi ügyek, panaszok vizsgálata, a pártfegyelmi munka elemzése és a Központi Bizottság pénzgazdálkodásának ellenőrzése.

kezdeményezésére, közvetlenül az ellenforradalmat követő időben igen hasznos és eredményes munkát végzett a belügyi szervek részére.”

7) „SZABÓ LÁSZLÓ”

Fedőnév	Szabó László
Minősítés	ügynök
Foglalkozás	tanár
Iskolai végzettség	egyetem
Beszervezés alapja	terhelő
Az együttműködés időtartama	1957–1960, 1967–1971
Foglalkoztató szerv	BM Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály 1958-tól BM Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály Karcagi Kirendeltsége 1967-től BM III/III-2/b alosztály
Foglalkoztatás vonala	középiskolai elhárítás, majd belsőreakció-elhárítás
Tartótisztek	Hartman Bálint rny. alhadnagy Békefi József rny. hadnagy Fodor Sándor r. őrnagy Horváth Lajos r. hadnagy
Források	6-os karton, 6/d karton, B-91178, M-33222

A központi 6-os karton szerint „Szabó László” fedőnevű ügynököt Hartman Bálint, a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályának alhadnagya szervezte be 1957. március 16-án. 1958. január 25-én átadták Szolnok megyének, majd 1960. május 30-án dossziéit irattározták. 1967. október 2-án a BM III/III-2-b alosztálya ismét beszervezte. 1972. február 8-án anyagát végleg irattározták. A 6/d kartont 1969. április 22-én állították ki, és az ügynök új lakcímét tartalmazza.

„Szabó”-t hálózati jelentések alapján 1957. február 25-én izgatás miatt őrizetbe vették. Kihallgatásakor beismerte, hogy az 1956-os forradalom idején egy beszélgetés során a következőket mondta: „Fel kell szedni az út kövezeteit, és esetleg olajat kell beletölteni, azt meg kell gyújtani, s ezzel egy ideig fel lehetne tartóztatni a szovjet csapatokat. [...] rőzsekötegeket kellene az útra rakni, és megállnának egy időre a tankok, mert azt hinnék, hogy akna van alatta.” Ennek

alapján javasolták közbiztonsági őrizetbe helyezését, amelyhez viszont a városi ügyész nem járult hozzá, kifogásolva, hogy az elkövetés valószínűsítésére vonatkozó bizonyíték sincs az anyagban. Szabadlábra helyezésére azonban nincs utalás a dossziében, nem szerepel a közbiztonsági őrzetesekek névsorában sem, valószínűleg a letartóztató szerv fogdjában maradt. A Hartman Bálint által készített beszervezési javaslatból kiderül, „Szabó” biztosra vette, hogy legalább öt év börtönbüntetést kap, állását elveszti. A kihallgatások során rávezették a szabaduláshoz vezető „helyes útra”, s rövidesen meg is írta beszervezési nyilatkozatát, amelyben ez áll: „Elkövetett tetteim megbánása jóvátetele érdekében önként vállalom, hogy munkájukban támogatom a politikai bűnüldözésre hivatott állami szervet azzal, hogy segítségükre leszek politikai cselekményt elkövető személyek felderítésében és tevékenységük megakadályozásában. [...] Amennyiben az általam vállalt kötelezettséget nem teljesítem, s a titoktartást megszegem, a megállapodást kötő hatóság velem szemben az eljárást lefolytatja.”

„Szabó” beszervezésének az volt az alapvető célja, hogy a Hajdú-Bihar megyei politikai rendőrség minél több információhoz jusson a megyeszékhelyen élő középiskolai tanárok és diákok „ellenforradalmi” szerepvállalásáról, megnyilvánulásairól. „Megbízhatósága biztosítva van felénk, mivel nagyon fél, hogy tevékenységéért megbüntetik, és akkor tanári pályán nem dolgozhat tovább. Az alkalmassága viszont némi kívánnivalót hagy maga után – írta Hartman –, mivel sokszor előbb beszél, mint ahogy gondolkodik, és kissé szórakozott néha. Azonban ezt megfelelő neveléssel és irányítással pótolni tudja.”¹²¹

Az ügynököt 1957 májusában az „októberi eseményekben tanúsított magatartása miatt” állásából felfüggesztették, ezért hazaköltözött a szüleihez. Tartótiszte így június végén azt javasolta, pihentessék, ugyanis kilátás van arra, hogy szeptembertől egy másik iskolában alkalmazzák. Ha mégsem, anyagát küldjék meg a lakóhely szerint illetékes osztálynak továbbfoglalkoztatás végett.

1960 januárjában Békefi József rendőrnagy, a Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály Karcagi Kirendeltségének vezetője azt jelentette, hogy „Szabó” 1958 januárjában került Szolnok megyébe, korábbi lakóhelyén „tevékenyen részt vett az ellenforradalmi személyek feldolgozásában, így munkája során több személy került őrizetbe”. (A megállapítás valóságtartalmát ellenőrizni nem lehet, mert a jelentéseit archiváló M-1212-es

¹²¹ Az idézett mondatot az eredeti szövegben pirossal aláhúzták, és kérdőjelet tettek mellé, de a jelentést jóváhagyták.

számú dossziét 1958-ban megsemmisítették.¹²²) Az ügynök Szolnok megyei hálózati munkáját az operatív tiszt szintén eredményesnek minősítette: „Több ellenforradalmi személyre és osztályidegen személyre értékes jelentéseket adott. A mi vezetésünk és irányításunk alatt konkrét ügyben nem dolgozott, így realizálás munkája során nem történt.” Az az M-dosszié azonban, amelyet – nagy valószínűséggel – ebben az időszakban nyitottak, a 6-os karton adatai szerint üres volt, vagyis egyetlen jelentést sem tartalmazott. 1958 nyarán az iskolai szünetben a kapcsolat megszakadt az ügynökkel, ugyanis bejelentés nélkül elköltözött a városból. Békefi 1959 decemberében, vagyis csaknem másfél év múlva, a lakcímnnyilvántartótól tudta meg, hogy hálózata Budapesten él, és „Szabó” hajlandóan mutatkozott a további együttműködésre. Azt mondta, „régén várta már, hogy valaki fel fogja keresni”. Miután „Szabó” új lakóhelye Békefi József illetékességi körén kívül esett, felajánlotta az ügynököt a Budapest V. Kerületi Rendőrkapitányságnak, ahol azonban nem tartottak rá igényt, így 1960. február 22-én kizárták a hálózatból, s titoktartási nyilatkozatot írtak vele.

1967-ben a Belügyminisztérium III/III-2/b alosztálya hálózati személyt keresett a budapesti Felsőfokú Élelmiszeripari Technikumba, ahol többen is dolgoztak az állambiztonsági alapnyilvántartásba felvettek közül. Hálózati ellenőrzés útján derült ki, hogy hét éve ott tanít „Szabó”. Így került sor 1967. augusztus 28-án a kapcsolat újrafelvételére. Beszervezési nyilatkozatot ekkor nem írtak vele.

Az ÁBTL-ben őrzött M-33222-es számú dosszié „Szabó” ügynöki pályafutásának utolsó periódusában írt jelentéseit tartalmazza. Hogy érzékelhető legyen a hálózati munka folyamata, eredményességének foka, az első bő egyéves „termést” feldolgoztuk, s minden darabjából egy-két mondatos összefoglalót készítettünk. Véleményünk szerint jól példázza az állambiztonsági „preventív ellenőrző, elhárító munka” alacsony hatékonyságát, sokszor értelmetlen voltát. Már itt érdemes megjegyezni, hogy nemcsak az alább bemutatott rövid időszak alatt, hanem az ügynök 1967 utáni, mintegy fél évtizedet felölelő tevékenységének következményeként sem tudott komoly eredményt felmutatni az operatív tiszt.

„Szabó László” a kapcsolat újrafelvételétől 1968. januári minősítéséig öt jelentést adott, mindegyiket kézzel írta. Az elsőről, amelyben 17 személyről szolgáltat valamilyen információval, Fodor Sándor rendőr őrnagynak, a tartótisztjének az volt a véleménye, hogy operatív adatot nem tartalmaz, intézkedést nem igényel.

A másodikban négy személy szerepel, köztük az intézmény igazgatója, akiről azt írta, hogy a szakmai irányítást főleg a tanszékvezetőkre hárítja, általában nem ellenőrzi az oktatást, leginkább a saját találmányával foglalkozik. Ezt lényegesnek tartotta Fodor őrnagy, és intézkedésként feljegyezte: „A jelentésben felvettek más úton ellenőrizzük.” Mellette az olvashatatlan aláírású felettes kézzel írt megjegyzése: „Nem a mi feladatunk, hogy ellenőrizzük az ig[azgató] jól látja-e el feladatát. Beszéljük meg!”

A harmadik jelentésben öt kollégájának hangulatáról számolt be: ki hogyan van megelégedve a munkájával, fizetésével. Ezt „intézkedést nem igényel” megjegyzéssel zárta le az operatív tiszt.

A negyedikben az 1917-es „nagy októberi szocialista forradalom” 50. évfordulója körüli hangulatról és egy kolléganőjéről kellett jelentenie. Az ügynök szerint „hangulat nincs az évfordulóval kapcsolatban, a hallgatók jók, a kolléganő pedig zárkózott”. Fodor őrnagy ismét azzal zárta le a jelentést, hogy operatív adatot nem tartalmaz, intézkedést nem igényel.

Ötödik jelentésében egy kutató nyilvántartásban lévő kollégájáról azt írta az ügynök, hogy politikai állásfoglalásai mindig egyéniek, de nem destruktívak: nem panaszkodik, nem terjeszt rémhíreket. A tartótiszt szerint ez a jelentés sem igényelt intézkedést.

A már említett 1968. januári minősítésben Fodor őrnagy személyes benyomásai, valamint a hivatalos és társadalmi kapcsolatok tájékoztatása alapján megállapította, hogy az ügynök jó oktató, a hallgatókkal külön is foglalkozik. „Emberi magatartásáról azonban már nem ilyen pozitívak a vélemények. Az iskolában közelebbi barátságot nem tart senkivel, időnként mélyen elfoglalja magát szakmai matematikai problémákkal, »szobatudós típusú«, és napokig alig szól munkatársaihoz. Az általa igazságtalanságnak vélt dolgok miatt elragadtatja magát, és drasztikusan lép fel. [...] A felderítő munkával kapcsolatban esetenként túlságosan is érdeklődő, olyan dolgokra is kíváncsi, ami nem tartozik rá, más esetekben viszont hanyagolja kapcsolatunkat. Általában úgy igyekszik alkalmazni a dolgokat, hogy minél kevesebbszer jöjjünk össze találkozóra.”

A tartótiszt szerint „Szabó” azt gondolta, hogy valami „nagy disznóság” lehet az iskolában, és csak úgy tett, mintha elhitte volna, hogy csak preventív ellenőrzésről van szó. Kapcsolatai kiderítése végett K-ellenőrzését (érkezett és küldött leveleinek titkos felbontását) is elrendelték, minden eredmény nélkül. Fodor őrnagy összegzésként megállapította: „»Szabó László« fedőnevű ügynök, bár nehezen kezelhető és irányítható, a találkozóknak nyugodt körülmények között való lebonyolítása esetén, megfelelő ráhatással hasznos munkatárssá formálható.”

¹²² Ez az operatív értékelő dosszié esetében ismereteink szerint szabályellenes volt, de a gyakorlatban előfordult.

Az ügynök 1968. januártól április 26-ig nyolc jelentést adott. Az elsőben arról számolt be, hogy több kollégája külföldi útra készül, köztük van egy kolléganő, aki szerepel az operatív nyilvántartásban. Intézkedésként elrendelték a kolléganő útlevél-figyelőztetését.

Második jelentése egy már nyilvános fegyverrejtegetési ügyről és egy munkahelyi „fusizás” miatti nyomozásról szól. A tartótiszt szerint ezek intézkedést nem igényeltek. Az ügynök szóban azonban elmondta, hogy az iskola nagy értékű műszereket vett, amelyeket nem használnak. Erről Fodor őrnagy tájékoztatni kívánta a Belügyminisztériumnak a társadalmi tulajdon védelmével foglalkozó osztályát.

„Szabó” következő feladatnak azt kapta, hogy készítsen hangulatjelentést a kommunista és munkáspártok közeljövőben tartandó konzultatív tanácskozásával¹²³ kapcsolatos véleményekről. Erről nem hallott semmit, viszont jelentette, hogy egyik kolléganője (akinel korábban útlevél-figyelőztetést rendeltek el) egy fejlődő országban tanári állást akar megpályázni. Az operatív tiszt az intézkedésben megjegyezte, hogy „S. A. operatív nyilvántartásban szerepel”, de az, hogy a tanárnőt érte-e valamilyen hátrány emiatt, az iratokból nem állapítható meg.

Negyedik jelentésében arról írt, hogy az igazgató milyen – nem politikai – véleményekkel van néhány kollégájáról, továbbá arról, hogy a kommunista és munkáspártok találkozásáról még mindig nem hallott semmit, végül szóvá tette az egyik évfolyam hallgatóinak rossz szellemű viselkedését, illetve hanyag tanulmányi munkáját. A „rossz szellem” mibenlétét nem fejtette ki. A tartótiszt megjegyzése: „Intézkedést nem igényel, de a rossz szellemű társaság tevékenységét hivatalos és társadalmi kapcsolatok útján tisztázni kell.”

Ötödik jelentésében beszámolt arról, hogy a lengyel és csehszlovák eseményeknek nincs visszhangja, és az intézményben általában sincs ellenséges politikai természetű megnyilvánulás. Intézkedést ez a jelentés sem igényelt.

Hatodik jelentésében – 1968. március végén – azt írta, az 1967-es nyári gyakorlat ellenőrzésekor hallotta, hogy két kollégája javaslatot készít az egyetemi fejlesztéssel szemben. A tartótiszt úgy vélte, ez önmagában operatív intézkedést nem igényel, de társadalmi kapcsolatok útján ellenőrizni kell, készült-e ilyen terv, s ha igen, mi a lényege.

¹²³ 1968 februárjában volt a kommunista és munkáspártok budapesti konzultatív tanácskozása. Zavartalan lebonyolításának biztosításáról a belügyminiszter 005/1968. (II. 22.) számú parancsa rendelkezett (ÁBTL 4.2. 10-21/5/1968).

Hetedik jelentésében beszámolt egy kirándulásról, ahol a hallgatók fegyelmetlenül viselkedtek, de megpróbálták hallgatni a Szabad Európa Rádió zenei műsorát. Azt mondták, jobb, mint a budapesti rádió. Az ügynök szóban azt is hozzátette, hogy a diákok rendszeresen hallgatják a Szabad Európát. A tartótiszt szerint ez a tény operatív intézkedést nem igényel, de jelezni kell az intézmény párt- és szakmai vezetőinek.

Nyolcadik jelentésében beszámolt arról, hogy két személy nem ért egyet a Földművelésügyi Minisztérium és az Élelmiszeripari Minisztérium összevonásával.¹²⁴ Leírta továbbá azt is, hogy a hallgatókat nyugtalanítja a kollégiumok vezetése. Operatív intézkedést egyik téma sem igényelt, de Fodor Sándor megjegyezte, hogy a kollégiumokról semmit sem tudnak, és tervezik a kapcsolatfelvételt. Fontosnak tartotta azt is megjegyezni, hogy a minisztérium összevonásával egyet nem értő két személy „megbízható jó elvtárs”. Elhatározta, hogy egyiküket megfelelő legendával felkeresi, és erről a témáról is elbeszélget vele.

1968. április 26-án Kiss Pál rendőr őrnagy, csoportvezető is részt vett az ügynök és a tartótiszt találkozásán. Erről készült jelentésében az áll, hogy „Szabó” sokat fejlődött, Fodor jól irányítja, helyesen szabja meg a feladatait, vezetése eredményesnek mondható. Ismeretségi köre bővült, és törekszik tovább bővíteni.

Az ügynök ezt követően 1968. december 7-ig kilenc jelentést írt. Az elsőben a technikum tanulmányi osztályának munkájáról számolt be, egyetlen lényeges elemként kiemelve, hogy az intézményen belül feszültséget okoz az ott dolgozók magas fizetése, ezenkívül egyik munkatársának ismeretségi köréből sorolt fel öt személyt. A tartótiszt szerint: „A jelentésben foglaltak tájékoztató jellegűek, az adatok és kapcsolatok ismeretgyűjtése érdekében kértem. Operatív intézkedést nem igényel.”

A második találkozón, 1968. július 25-én három jelentést adott le, közülük egyet már egy hónappal korábban papírra vetett. Ezekben írt arról, hogy a pedagógusnap hivatalos ünnepély az intézetben rövid volt, de utána tartottak egy zárt körűt is, amely akkor ért véget, amikor ő megjelent, így semmit nem tud róla. A csehszlovákiai eseményekkel kapcsolatban azt írta, egy kolléga nagy mozgást észlelt a kiegészítő parancsnokságon, és ezt pánikkeltően adta elő, de senki sem reagált rá. Beszámolt az üzemi gyakorlatról is, amely szerinte jó hatással van

¹²⁴ A Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztériumot 1967. április 13-án (1967. évi 8. tvr.) állították fel a Földművelésügyi Minisztérium, az Élelmiszerügyi Minisztérium, az Országos Erdészeti Főigazgatóság, valamint az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal összevonásával.

a hallgatókra. A tartótiszt mindegyikre azt írta, operatív adatot nem tartalmaz, intézkedést nem igényel.

Ötödik esetben egy kutató nyilvántartásban szereplő kollégájáról jelentette, hogy politikai megnyilvánulásai nincsenek. Ezzel a tartótiszt is egyetértett, de szükségesnek tartotta a célszemély további figyelését.

Hatodik és hetedik jelentése szeptemberben keletkezett, s az ügynök kifejtette benne, hogy az intézetben még mindig nem foglalkoznak politikai kérdésekkel. A tartótiszt úgy vélte, hogy egyik jelentés sem tartalmaz operatív anyagot, és intézkedést sem igényel.

A nyolcadik jelentés 1968 októberében keletkezett. Az intézményben olyan hírek terjednek – írta az ügynök –, hogy egyesek szabálytalan jövedelemhez jutottak, de e hírek nem biztos, hogy igazak. A tartótiszt megjegyzése: „A jelentésben felvetett különmunkáról a hivatalos kapcsolatok útján tájékozódunk. Amennyiben visszaélés történt, javasolni fogom kivizsgálását, ebben az esetben megvizsgáljuk azt is, hogy operatív szempontból hogyan tudjuk kihasználni.”

Kilencedik jelentésében, 1968 novemberében „Szabó” arról tájékoztatta megbízóit, hogy a csehszlovákiai események még mindig nem érdeklik a kollégáit, viszont elégedetlenek a fizetésükkel.

1968. december 7-én Fodor Sándor tartótiszt javasolta, hogy ajándékozzanak 500 forint értékű jutalomtárgyat az ügynöknek, mert a kapcsolatfelvétel óta „nevezett személy komoly segítséget nyújtott az intézmény operatív helyzetének a megismeréséhez. A kapott feladatokat igyekszik maradéktalanul végrehajtani, munkáját az őszinte segíteni akarás, lelkiismeretesség jellemzi. Találkozókra rendszeresen, pontosan eljár, és az intézményben dolgozókról értékes információkat szolgáltat.” A javaslatot Kiss Pál csoportvezető is támogatta. Jutalmazásra azonban nem került sor, egy olvashatatlan aláírású felettes, valószínűleg Tóvölgyi Antal¹²⁵ osztályvezető ezt írta kézzel a javaslatra: „Kiss elv[társ]! Az ügynöknek takarékkönyvét találtatok meg a titkos kutatás során. Tehát nem egész őszinte. Várjunk még a jutalmazásával.” A titkos kutatásnak ezen kívül semmi nyoma nincs.

1969. augusztus 5-én Fodor Sándor őrnagy elkészítette „Szabó László” újabb minősítését egy gépelt oldal terjedelemben, amely a következőket tartalmazta: „Magatartását, munkáját a lassúság, a kényelmesség, tudósra emlékeztető szó-

¹²⁵ Tóvölgyi Antal (1927) pályaképét lásd: Gyarmati György–Palasik Mária (szerk.): *Trójai faló a Belügyminisztériumban. Az ÁVH szervezete és vezérkara, 1953–1956*. Budapest, ÁBTL–L'Harmattan Kiadó, 2013. 452–453.

rakozottság, szétszórtság jellemzi. [...] A találkozókat nyilvános szórakozóhelyeken tartottuk, és ez bizonyos mértékig gátolta a nevelését, hatékonyabb munkára való serkentését. [...] A szerveinkkel való együttműködés szükségességét, jelentőségét érti, és arra törekszik, hogy a környezetében tapasztalt ellenséges megnyilatkozásokról, jelenségekről szóban vagy írásban tájékoztatást adjon részünkre. [...] Rendszeresen és pontosan eljár a találkozókra, vagy akadályoztatás esetén időben értesítést ad. [...] Közelebbi barátságot senkivel sem tart. Tudálékos, bizonyos mértékig merev magatartása miatt az emberek kissé tartózkodóak vele szemben. [...] Eddig végzett közös munkánk, segítőkészsége és a szerzett operatív tapasztalata alapján nevezett alkalmasnak tartom arra, hogy mint hálózati személyt elhárítási területünkön tovább foglalkoztassuk.”

Fodor Sándor 1969. augusztus 7-én Horváth Lajos hadnagynak adta át az ügynököt, aki 1968. decembertől 1971. decemberig, a hálózatból történt kizárásáig (amit ekkor is a kapcsolat ideiglenes megszakításának neveztek), 34 jelentést adott, ebből harmincat kézzel írt. Továbbra is be kellett számolnia az intézmény oktatóinak és hallgatóinak hangulatáról, véleményéről, a nyilvántartásban szereplő személyekről. A politikai hangulatot általában közömbösnek, az egyes kollégák véleményét pozitívnak minősítette. Egy esetben írta valakiről, hogy politikai kérdésekben szkeptikus, és túlbecsüli a nyugati technikát. Az intézmény munkájáról már kritikusabban nyilatkozott. Egy Kovács F. kézjegyű alezredes kézzel írt megjegyzéseiben kifogásolta is a politikai jellegű jelentések hiányát, lévén az ügynök feladata „az ellenséges jelenségek tendenciák felderítése és a nyilvántartottak ellenőrzése”.

1969 februárjában azzal a kéréssel kereste meg a Belügyminisztérium III/II-10. Osztálya „Szabó” foglalkoztatóját, hogy igénybe vennék szolgálatait egy vele azonos házban lakó személlyel kapcsolatban. A kérés teljesítését azonban megtagadták. Ilyen nemleges válasza ezen kívül nem találtunk eddig példát, igaz, az elutasításban arra hivatkoztak, hogy az ügynök a házban senkivel sincs bizalmasabb viszonyban, sőt a lakók többségét nem is ismeri.

1971-ben a felsőfokú technikum, az ügynök addigi munkahelye megszűnt, egyik részét a Kertészeti Egyetemhez, a másikat a szegedi Élelmiszeripari Főiskolához csatolták. Az operatív tiszt úgy tudta, hogy „Szabó” a szegedi főiskola állományába kerül, ezért javasolta a leendő új munkahelye szerinti állambiztonsági szervnek történő átadását. Miután kiderült, hogy a főiskola „Szabó” „oktatói működésére nem tart igényt”, s emiatt a Csongrád megyei politikai rendőrség sem tart rá igényt, 1971. december 16-án kizárták a hálózatból.

Horváth Lajos, aki az 1971. októberi minősítésében még dicsérte az ügynök munkáját, az M-dosszié lezárásakor, a jelentések átvizsgálása után – 1971. de-

cember 15-én – megállapította, hogy a dosszié hangulati jelentéseket tartalmaz, amelyek operatív értéket nem képviselnek, azok alapján eljárást senki ellen nem kezdeményeztek, és további operatív intézkedések alapját sem képezik.

8) „KUTAS GÁBOR”

Fedőnév	Kutas Gábor
Minősítés	ügynök, börtönügynök
Foglalkozás	HÉV-vezető, kalauz, szállítómunkás
Iskolai végzettség	8 általános, 2 gimnázium
Beszervezés alapja	pressziós
Az együttműködés időtartama	1957–?, 1965–1968
Foglalkoztató szerv	BM II/8-g alosztály Kistarcsai Közbiztonsági Tábor Közbiztonsági Őrizet Végrehajtó Országos Parancsnokság 1965-től BM BRFK Politikai Osztály területi alosztály
Foglalkoztatás vonala	nincs adat
Tartótisztek	Várhegyi Imre rny. hadnagy Irányi Miklós r. százados
Források	6-os karton, B-76409, M-27864, V-143086, ¹²⁶ operatív karton (I/8. 9. d.)

A 6-os karton szerint „Kutas Gábor” fedőnevű ügynököt 1957. június 7-én szervezte be Várhegyi Imre rendőrnagy Kistarcsán, az internálótáborban. Őrizetbe vétele miatt 1957. július 8-án kizárták a hálózathoz, anyagát 1957. november 20-án irattározták. 1965. december 11-én a BRFK-ról Irányi Miklós rendőr százados vette fel vele ismét a kapcsolatot, M- és B-dossziéját véglegesen 1968. február 15-én irattározták.

A B-dossziét 1957. június 18-án nyitották meg, 1968. január 3-án zárták le, és a két időpont között keletkezett 115 lapnyi iratanyagot fogja össze. „Kutas” az 1956-os forradalom alatt a Széna téri fegyveres csoport egészségügyi parancsnoka volt, valamint a Schmidt-kastélyban és a Széna téren tevékenykedő forradalmárok között összekötői feladatokat is ellátott. 1957. május 2-án közbiztonsági

¹²⁶ ÁBTL 3.1.9 V-143086 („Kutas” vizsgálati anyaga).

őrizetbe helyezték (internálták) a kistarcsai táborban. A Közbiztonsági Őrizet Végrehajtó Országos Parancsnokság május 4-ei szervezési javaslatából tudható meg, hogy a tábor „B” épületének két szobájában az őrizeteseik éhségstrájkot kezdeményeztek, és szándékukban állt egy nagyobb méretű sztrájk megszervezése is. Ezért vált szükségessé az egyik szobába egy ügynök telepítése. A szervezők körében is elfogadott internáltak tanulmányozása során került „Kutas” a táborparancsnokság látókörébe. Várhegyi Imre rendőrnagy szerint a jelölt a táborban fegyelmezett magatartást tanúsított, kihallgatása során megbánta az elkövetett „bűncselekményeket”, többször hangsúlyozta, szeretné azt jóvátenni. A hadnagy úgy vélte, megfelelő irányítás mellett alkalmas arra, hogy a politikai rendőrséget érdeklő eseményeket felderítse, a hatóság rendelkezésére álló pressziós anyag pedig elegendő biztosíték feladatának titokban tartására, elkövetett cselekménye ugyanis bűnvádi eljárásnak felhasználható ellene. A szervezést azzal álcázták, hogy ugyanaból a szobából több internáltat is kihallgattak. A titoktartási nyilatkozatba belefoglaltatták az ügynökkel, hogy 1956-ban milyen cselekményeket követett el, s annak jóvátetele érdekében hajlandó a politikai rendőrség munkáját segíteni. A titoktartási nyilatkozatot „Kutas” 1957. június 6-án írta meg.

Két hónappal később Várhegyi Imre – immár rendőrnagy főhadnagy –, a BM II/8. Osztály Kistarcsára kihelyezett beosztottja úgy értékelte az ügynök munkáját, hogy az eltelt időszakban feladatait készséggel teljesítette, megbízható adatokat szerzett a politikai rendőrség számára. Az együttműködést azonban meg kellett szüntetni vele, mivel 1957. július 8-án az „ellenforradalmi cselekményének vizsgálata érdekében” a Tolnai Lajos utcai rendőrségre szállították. Bodó Mihály¹²⁷ főhadnagy, alosztályvezető (BM II/8-g alosztály) egyidejűleg engedélyezte az ügynök B- és M-dossziéjának irattározását, az utóbbit (M-841) megsemmisítették.

„Kutas”-t 1958-ban a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel, a társadalmi tulajdon sérelmére elkövetett lopás és orgazdaság miatt három év, egy újabb ítélettel 1959-ben hazaárulásért négy év szabadságvesztéssel sújtották. A két ügyet összevonva 1960. június 28-án összbüntetésül hat év nyolc hónap börtönbüntetést szabtak ki rá.¹²⁸

¹²⁷ Bodó Mihály (1924–2011) pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

¹²⁸ Az ítéleteket a vizsgálati anyaga tartalmazza: ÁBTL 3.1.9. V-143086.

A börtönbüntetése idején „Kutas” további szolgálatokat tett a politikai rendőrségnek. A Budapesti Országos Börtönben 1960 júliusában vették fel vele a kapcsolatot, s ettől kezdve rendszeresen foglalkoztatták. Eleinte a II/8-e alosztály¹²⁹ dolgoztatta mint tájékoztatót, mivel a börtönbeli munkaköre olyan volt, hogy nehezen tudták volna konkrét ügyekbe bevonni. Fő feladata az elítéltek hangulatának figyelése, valótlan híreket terjesztő személyek felkutatása, valamint a börtön belső biztonságának elősegítése volt.

Czeczó Imre rendőr főhadnagy (BRFK Politikai Nyomozó Osztály V/a csoport) 1961-es tájékoztatása szerint „Kutas”-t később konkrét témában, a „Széna tériek” ügyében is foglalkoztatták, tanulmányozása során leírták vele a volt Széna téri társainak nevét. 1959-ben a Széna téri „ellenforradalmárok” felelősségre vonása során fogdaügynökként alkalmazták, és fényképek alapján több személyt is azonosított. A további együttműködést azzal indokolták, hogy ezen a téren a meglévő hálózat nem kielégítő, kevés volt ’56-ost tudtak ellenőrizni. A II/8-g alosztály által készített jellemzés szerint viszont az ügynök munkájával meg voltak elégedve. Ezért javasolta a főhadnagy a feletteseinek, hogy engedélyezzék a kapcsolat felújítását és az ügynök szabadlábra helyezését. Ennek folyamánként 1961. május 3-án Tihanyi Sándor osztályvezető átiratban kérte az Országos Büntetés-végrehajtási Parancsnokság Jogügyi Osztály vezetőjétől „Kutas” büntetésének félbeszakítását.

Az ügynök 1962. július 4-én „negyedeléssel” szabadult, majd a Fővárosi Villamosvasút Vállalatnál helyezkedett el, ahol kezdetben kalauzként, később kocsi-vezetőként dolgozott. 1964-ben a III/III-3/b alosztályról Várkonyi Bálint rendőr százados kérte ki B-dosszióját tanulmányozásra, s azt állapította meg, hogy anyaga számukra jó néhány negatívumot tartalmaz, így az ügynök szolgálataira nem tartott igényt.

1965. november 5-én esetleges további foglalkoztatása miatt ismét felvették vele a kapcsolatot. A BRFK Politikai Osztálya Területi Alosztályának munkatársa, Irányi Miklós rendőr százados már alkalmasnak találta a titkos együttműködésre. Javaslatát azzal támasztotta alá, hogy „Kutas” segítségével több olyan személyt vontak felelősségre, akik az „ellenforradalom” idején a „környezetében tevékenykedtek”, és nem hagyták el az országot, s a börtönben rendszeresen tájékoztatta az általa tapasztaltakról kapcsolattartóját. Ezenkívül az operatív tiszt úgy ítélte

¹²⁹ A BM II/8. (Vizsgálati) Osztályon az értékelő, tájékoztató feladatokat 1957–1962 között az „e” alosztály látta el. Czeczó Imre rendőr főhadnagy 1961. április 11-i kapcsolatfelvételi javaslata szerint „Kutas”-t a büntetőeljárás, az előzetes fogva tartása alatt ez az alosztály tovább foglalkoztatta.

meg, hogy bár köztörvényes bűncselekmények miatt többször volt büntetve, gondolkodása, életmódja megváltozott, s megfelelő vezetés és nevelés mellett jó ügynök válik belőle. Mindezt Kása Sándor rendőr őrnagy, csoportvezető azzal egészítette ki, hogy felvételével szélesíteni tudják a börtönből szabadultak ellenőrzését. Az ügynök 1965. november 24-én írta meg újabb szervezési nyilatkozatát, tartótisztje Irányi Miklós rendőr százados lett.

B-dossziójában két jelentése is megtalálható: egy kézzel írt feljegyzés a Széna téri bajtársairól és kistarcasai fogolytársairól, valamint egy 1967. augusztus 14-ei gépelt jelentés egy volt politikai elítéltről. A jelentéshez fűzött operatív tiszt megjegyzésben Irányi őrnagy az ügynök munkáját már nem tartotta megfelelőnek, javasolta a hálózatból való kizárását. 1967. november 2-án Tihanyi Sándor rendőr ezredes engedélyezte a kapcsolat megszüntetését.

A munkadosszié az ügynök 1965. november 24. és 1967. július 24. között keletkezett tizenkét, kézzel írt jelentését tartalmazza, s mindössze 30 lap terjedelmű. A jelentések elsősorban „Kutas” volt börtöntársairól szólnak, és az állambiztonság számára kevés „operatív értéket” képviselő információt tartalmaztak, mindössze egy jelentést gépeltek le további hasznosításra.

9) „LÁZÁR”

Fedőnév	Lázár
Minősítés	informátor, ügynök, titkos megbízott
Foglalkozás	gimnáziumi tanuló, levéltáros, jogtanácsos, múzeumvezető
Iskolai végzettség	egyetem
Beszervezés alapja	hazafias
Az együttműködés időtartama	1958–1960, 1966–1989
Foglalkoztató szerv	BM 3. Határőrkerület Felderítő Osztály szombathelyi csoportja
	1966-tól BM Vas Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. alosztály (1971-től osztály)
	1973-tól BM Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztály
Foglalkoztatás vonala	Nyugatról visszatértek, majd kulturális és tudományos elhárítás
Tartótisztek	Sovány György hőr. főhadnagy

-----	Kovács Ferenc r. százados
-----	Révi József r. főhadnagy ¹³⁰
-----	Seffer István r. őrnagy ¹³¹
-----	Dékány őrnagy
-----	Marócsik főhadnagy
-----	Bán L. hadnagy
-----	Selmeczki József őrnagy ¹³²
-----	Lendvai Z. hadnagy
-----	Péntek Imre főhadnagy
Források -----	két 6-os, két 6/c karton, egy adatlap, két változásje- lentés, két kódlap, adatlap, M-35221

A hálózati nyilvántartásban „Lázár” fedőnevű informátornak egy központi és egy helyi 6-os kartonja található meg. Adattartalmuk nem azonos, de egymást kiegészítik. Az előbbi 1958. március 13-án, az utóbbi 1973. június 28-án állították ki. Mindkét karton szerint 1958. március 11-én szervezte be Sovány György, a BM 3. Határőrkerület Felderítő Osztályának hadnagya, még középiskolai tanulóként. A központi karton adatai szerint azonban két évvel később dekonspiráció miatt kizárták a hálózatból, munkadosszióját (M-8038) megsemmisítették, a kartont pedig 1960. március 22-én irattározták. 1966 márciusában a Vas Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. alosztálya újította fel vele a kapcsolatot. Tartótisztje Kovács Ferenc százados lett. Ebből az időszakból fennmaradt a jelentéseit tartalmazó M-dosszié. 1973-ban Fejér megyébe költözött, ahol a megyeszékhelyen muzeológusként helyezkedett el. A központi 6-os karton szerint december 27-én, a helyi 6-os karton szerint június 28-án vette át a Fejér megyei III/III. osztály. Seffer őrnagy lett az első kapcsolattartója, akit még hat operatív tiszt váltott, utolsó átadására 1989. március 1-jént került sor.

A két példányban levéltárba került 6/c kartont 1973. augusztus 6-án a Fejér megyei állambiztonsági szervek töltötték ki. Ezen az olvasható, hogy 1960. február 6-án azért zárták ki a hálózatból, mert hírszerző lehetősége megszűnt. Ez a megállapítás nincs ellentétben a 6-os kartonon szereplő dekonspirációval, mert az is értelmezhető hasonlóképp. A kartonon található új információ, hogy „Lázár” 1956. november 23. és 1957. augusztus 12. között illegálisan Nyugaton tartózkodott.

¹³⁰ Révi József (1932) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 0610.

¹³¹ Seffer István (1933) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

¹³² Selmeczki József (1943) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 2316.

Adatlapja szerint hazafias alapon, gyors módszerrel szervezték be, az együttműködést szívesen vállalta. A változásjelentésekből nyomon követhetők munkahelyei és foglalkozásai, továbbá az a megállapítás, hogy a „megbízható, de még nem ellenőrzött” hálózati személyből mikorra vált „megbízható, ellenőrzötté”. Ezen a nyomtatványon utolsó foglalkoztatási vonalaként a következőt jelölték meg: „kulturális és tudományos területen elhelyezkedő ellenséges tevékenységet kifejtők ellenőrzése”.

Mint látható, „Lázár” hálózati pályafutásáról sok, de csak információtöredéket tartalmazó iratot őriz az ÁBTL, beszerzési dossziéja (B-90294), amely alapján ezekből a fragmentumokból teljesebb kép rajzolódhatna ki, valamint az 1973-ban vagy utána nyitott munkadossziéja sem került levéltári kezelésbe (fel sincs tüntetve a 6-os kartonon). „Lázár” történetébe így csak az alábbiakban ismertetett levélváltás és a néhány év jelentéseit összefogó munkadosszié enged vázlatos bepillantást.

Az 1960-as kizárás körülményeit világítja meg „Lázár” 1960. február 1-jén kelt, Biszku Béla¹³³ belügyminiszternek címzett levele,¹³⁴ amelyben leírta, hogy a BM nyomozó osztályának segítségével tudott elhelyezkedni levéltári segédként,¹³⁵ de alacsony bére miatt szeretne egy jobban fizető munkahelyet egy másik megyében, ahová beadta a jelentkezését, de fél attól, hogy tizenhét éves korában elkövetett botlása („disszidálása”) miatt nem fogják alkalmazni. Azt is közölte, hogy a BM nyomozó osztályának „kütagja”, és mint ilyen, többé-kevésbé eredményesen dolgozik, ezért is fordult segítségért a miniszterhez. Az ügyben a minisztérium kikérte a Vas megyei politikai rendőrség véleményét. Gál Ferenc alvezetes, rendőrfőkapitány és Tihanyi József őrnagy, osztályvezető február 22-én kelt jelentésükben nem javasolták a kérés támogatását. Az elutasítást azzal indokolták, hogy „Lázár” 1959 tavaszáig több használható jelentést adott, és a kapott feladatokat igyekezett végrehajtani. 1958 novemberében felvetődött Grazba telepítésének gondolata, részben az ott élő disszidensek közötti felderítés céljából, részben pedig azért, mert felmerült vele szemben annak gyanúja, hogy londoni tartózkodása idején az angol hírszerző szervek beszervezték, és így akarták leleplezni. Amikor felvetették neki ezt a lehetőséget, látszólag örömmel fogadta,

¹³³ Biszku Béla (1921–2016) 1957. március 1. és 1961. szeptember 13. között volt a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány belügyminisztere. Pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/partvezetok-19561962).

¹³⁴ Az egész ügyirat, közte a levél eredetije, megtalálható a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában a XIX-B-1-ai-1-213/1960. jelzet alatt.

¹³⁵ Ez volt a levéltári kezelő korabeli megnevezése.

amikor azonban a telepítésre került volna sor, különböző mondvacsinált okokra hivatkozva már nem akart kimenni, inkább azt kérte, segítsenek neki elhelyezkedni az uránbányában (ezért fordult Biszkuhoz is), s amikor ez nem teljesült, elhanyagolta a munkáját, és többeknek elmondta az állambiztonsági szervekkel való kapcsolatát, ezért 1960. február 8-án kizárták a hálózattól. A fenti Vas megyei válaszlevél alapján a Belügyminisztériumból egy olvashatatlan aláírású rendőr százados indoklás nélkül arról értesítette „Lázár”-t, hogy kérése nem teljesíthető.

Az 1966. március 22-én megnyitott és 1973. június 26-án lezárt M-dosszié a „Lázár” Vas megyei második beszervezése utáni időszakot öleli fel, s elsősorban kézírásos jelentéseket tartalmaz. 1969 júliusáig tartótisztje Kovács Ferenc volt, akit Révi József rendőr főhadnagy váltott (ő a 6-os kartonon nem szerepel). „Lázár” 1966 őszén Pécsen jogi diplomát szerzett. Bár 1968-tól már jogásként dolgozott, a beszámoló az új kapcsolatfelvétel óta főként az „ellenzékinak és nacionalistának” tartott helytörténeti kutatócsoport tagjairól és a velük együtt kutató egyházi személyekről szóltak. Néhányszor folyóiratok szerkesztőbizottságainak tagjairól, valamint külföldi kutatókról is adott információt. Jelentéseinek túlnyomó többsége 1970-ig keletkezett, ezt követően, a vidéki munkavállalása miatt, a megyei kulturális élettel kapcsolatos hírszerző lehetőségei beszűkültek. Az új munkahelyén a gyárban zajló eseményekről írt a korábbihoz hasonló részletességgel beszámolókat. Leírta például, hogy nyugati állampolgárok minisztériumi engedély nélkül tehettek látogatást a gyárban. Ezekről az esetekről a tartótiszt értesítette a kémelhárítást.

Jelentései igyekezetről tanúskodnak, részletesek, sok érdektelen információval, de leírta megfigyeltjei „ellenséges” politikai véleményét is. A tartótiszt feljegyzései szerint a jelentések egy részét az 1965 májusában nyitott OD-3552 élőszámú dossziében¹³⁶ helyezték el. Ha egyházi személyekről jelentett az ügynök, azt átadták az egyházi ügyekkel foglalkozó részlegnek. Az iratokból ezek sorsát sem lehet kideríteni. Munkahelyváltása után már nem igazán tudott kapcsolatot teremteni az addig megfigyelt személyekkel. 1971 végén szeretett volna ismét állást változtatni és megpályázni egy múzeumigazgatói állást. Tartói – bár nem ígérték meg neki – segíteni akartak, de az ügy a pályázatírásig sem jutott el.

¹³⁶ OD-dosszié: az objektumdosszié rövidítése. Archiválásuk után ezek a dossziék is O-számmal kaptak. Az OD-3552-es számú dosszié eredeti címe „Ellenséges ideológiai elhárítás” volt, ezt később „Kulturális és tudományos életben tevékenykedő ellenséges elemek”-re változtatták. A legalább nyolckötetes dossziésorozatot 1990 januárjában megsemmisítették.

1972 májusában, amikor Révi József rendőrtiszt felkereste az ügynököt, közölte vele, hogy állást változtatott, és másik megyébe költözik. Egyben – a tartótiszt szerint – felvetette, hogy új lakóhelyén is szívesen segíti az állambiztonsági szerveket, ha igényt tartanak rá.

1973 májusában egy Fejér megyei település termelőszövetkezetéhez került, majd a megyeszékhelyen ismét múzeumi területen helyezkedett el. „Lázár” 1973 és 1989 közti Fejér megyei hálózati tevékenységéről nem maradt fenn M-dosszié, csak a 6-os és a 6/c karton, továbbá az adatlap tartalmaz adatokat erről a korszakról is, ezek azonban önmagukban nem bizonyító erejűek.

Mint ahogy arról korábban már szó volt, a sokfajta irat ellenére hiányosak a „Lázár”-ról megmaradt információk. Ez különösen igaz több mint másfél évtizedes Fejér megyei hálózati tevékenységére. Ugyanakkor elég valószínűtlennek tűnik, hogy tizenhat éven keresztül vezette volna az állambiztonság „Lázár”-ról a munkahelyében, a foglalkozásában, sőt a tartótisztjének személyében és a foglalkoztatási területében bekövetkezett változásokat úgy, hogy közben nem volt semmilyen kapcsolata az állambiztonsági szervekkel.

10) „SÁNDOR JÓZSEF”

Fedőnév	Sándor József
Minősítés	informátor
Foglalkozás	telefonszerelő
Iskolai végzettség	8 általános
Beszervezés alapja	hazafias
Az együttműködés időtartama	1959–1960
Foglalkoztató szerv	BM Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály V. alosztály
Foglalkoztatás vonala	belső elhárítás
Tartótiszt	Lóránt Vilmos r. főhadnagy ¹³⁷
Források	6-os karton, B-91785

A központi 6-os karton szerint „Sándor József”-et 1959. november 12-én szervezte be hazafias alapon Lóránt Vilmos rendőr hadnagy, a Pest Megyei Rendőr-fő-

¹³⁷ Lóránt Vilmos (1929) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. H/P 23. BM Pest megye.

kapitányság Politikai Nyomozó Osztálya V. alosztályának beosztottja. A katonai kiállításának dátuma nincs kitöltve, irattározásának időpontja 1960. július 14.

„Sándor József” beszerzésének okáról és körülményeiről a B-dossziéjában lefűzött iratokból értesülhetünk, az M-dossziéját (M-9382) megsemmisítették. 1959-ben a lazarista szerzetesek megfigyelése kapcsán a Pest megyei politikai rendőrség le akarta hallgatni B. község plébánosának a telefonját, amit technikaiilag csak úgy lehetett megoldani, ha a pap meglévő készülékét lecserélik egy másikra. A feltűnés elkerülésére azt a „legendát” terjesztették el, hogy a távközlési vállalat egy új típusú telefonkészüléket akar „vidéki viszonylatban” kipróbálni, ezért a község összes telefonját (16 darab) kicserélik. A munka egy részét nyilvánosan kellett elvégezni, ezért a helyi telefonszerelő beszerzése volt a feltétele a kivitelezésnek. Miután az akkor alkalmazásban álló telefonszerelőt reakciónak ítélték meg, a BM II/4. Osztály (közlekedési és hírközlési elhárítás) segítségével kiválasztottak egy beszerzésre alkalmasnak látszó szerelőt, a régit leváltatták, és jelöltjüket tették a helyére. Mindez több hónappal az informátor beszerzése előtt történt, akinek figyelték viselkedését, munkáját, és környezettanulmányt is készítették róla.

A november 12-i beszerzéséről Lóránt Vilmos tartótiszt és Bíró Sándor őrnagy, alosztályvezető így számolt be: „Közöltük vele, mi nem várjuk meg, míg az ellenség befejezi a tevékenységét, hanem szeretjük a befejezést megelőzni. Ahhoz, hogy az ellenséges tevékenységről tudomást szerezzünk, kapcsolatot kell tartanunk a lakosság legszélesebb tömegeivel, becsületes párttag és párton kívüli dolgozókkal, akik támogatnak bennünket. Arra a kérdésre, hogy ezután hajlandó-e bennünket támogatni, készségesen igennel válaszolt.”

Beszerzését követően „Sándor” feladatát a következőkben határozták meg: „Éberrel figyelje az ellenőrzése alatt álló telefon- és egyéb hírközlő berendezést. Minden rongálásról rendkívüli találkozón jelentse. Kísérje figyelemmel a környezetében tartózkodó postai alkalmazottakat. [...] Politikai kijelentésekről számoljon be. Kísérje figyelemmel, hogy a rendőrség és a honvédség telefonbeszélgetését vagy más állami és magánszemélyek beszélgetését a postán nem hallgatják-e le, nem használják-e illetéktelen célra a telefonhálózatot. Ha ilyesmit megtud, azonnal jelentse.”

Az „elterelő hadművelet” után közölték vele, hogy a községben ki kell cserélni az összes telefonkészüléket. A munkálatokat feltehetően 1959. december elején

végezték el, az informátor együtt dolgozott a BM II/10. Osztály¹³⁸ beosztottaival. A jelentések szerint kiválóan látta el a feladatot, még az állambiztonságiak által elkövetett hibákat is észrevette és kijavította.

Amikor 1960-ban megszüntették a lehallgatást, az ezzel kapcsolatos munkát is az informátor végezte el, s mindkét esetben 500 forintot kapott jutalmul. Kizárására 1960. április 8-án tettek javaslatot, ebből úgy tűnik, hogy más feladattal nem bízták meg, s jelentést sem adott. „Sándor József” a kizárási és titoktartási nyilatkozatot 1960. június 21-én írta meg, ebben vállalta, hogy – szükség esetén – bármikor kész a kapcsolat felújítására. A dossziét 1960. június 27-én zárták le.

11) „KABAI”

Fedőnév	Kabai
Minősítés	informátor
Foglalkozás	könyvelő
Iskolai végzettség	8 általános
Beszerzés alapja	hazafias
Az együttműködés időtartama	1959–1973
Foglalkoztató szerv	BM 8. Határőrkerület felderítő alosztály, Nyírbátor
Foglalkoztatás vonala	belső elhárítás
Tartótisztek	Bíró Bertalan r. főhadnagy
	A Barabáson működő felderítő őrs tisztjei:
	1960. júniustól Petró Miklós r. százados
	1961. áprilistól Pisch Emil hőr. törzsőrmester
	1962. júniustól Kovács Sándor hőr. főhadnagy
	1963. januártól Csécsi Ferenc hőr. hadnagy
	1964. júniustól Dóka Ferenc hőr. hadnagy
	A záhonyi felderítő őrs tisztjei:
	1965. áprilistól: Kovács Gyula hőr. főhadnagy
	1966. augusztustól Csomáli János hőr. főhadnagy
Források	6-os karton, M-34797, M-34797/1

¹³⁸ 1957–1962 között a BM II/10. Osztály volt az operatív technikai berendezések be- és kiszerezéséért felelős részleg a politikai rendőrségen.

Az 1959. december 8-án kiállított központi 6-os karton szerint „Kabai” fedőnevű informátort 1959. december 5-én szervezte be Bíró Bertalan rendőr hadnagy,¹³⁹ a BM 8. Határőrkerület felderítő alosztályának beosztottja. A hálózatból 1973. május 12-én zárták ki, s a 6-os karton szerint társadalmi kapcsolat lett. M-dosz-sziéja a „hírszerző lehetősége megszűnt” kizárási okot tartalmazza. Anyagát 1973. szeptember 9-én irattározták. Bár a 6-os kartonon Bíró főhadnagyon kívül más operatív tiszt nem szerepel, rajta kívül „Kabai”-t még legalább heten tartották, közülük a leghosszabb ideig, 1966. augusztus 22-től kizárásáig, Csomáli János határőr főhadnagy.

Az informátor beszerzési dossziéja (B-125264) nincs az ÁBTL őrizetében, hálózati tevékenységének részleteibe fennmaradt munkadossziéi nyújtanak bepillantást. „Kabai” 1959. december 20. és 1973. február 20. között jelentett a politikai rendőrségnek, a két munkadosszié tanúsága szerint összesen több mint száz emberről. Együttműködésük elején a tartótiszt meghatározta feladatait, amelyek – lényegüket tekintve – később sem változtak: a termelőszövetkezet-ellenes hangulat, tevékenység felmérése; idegen, gyanús, az országot illegálisan elhagyni szándékozó személyek figyelése; a már „disszidáltak” hollétének megállapítása; egyéb ellenséges cselekmények felkutatása. Feladata volt felderíteni azokat a személyeket is, akik a kishatárszéli forgalom megnyitása kapcsán „rágalmazó szavakat hangoztatnak a Szovjetunióban lévő életszínvonalról”.

„Kabai” egy beregi határszéli településen élt, és a harmadik téészesítési hullám idején a helyi termelőszövetkezet szervezési bizottságának tagja volt. Ebben a minőségében ismerte a településen a kollektivizálás napi problémáit. Rendszeresen beszámolt annak ellenzőiről, arról, hogy kik akarják és kik károsítják meg a termelőszövetkezetet, továbbá kik mondanak rosszat a vezetőségről. Több ízben sürgette a tartótisztet, hogy intézkedjen ezen ügyekben. Az egyik ellenálló család bekényszerítésére például javasolta a hatósági szervek velük való „különös foglalkozását”, amit a tartótiszt közölt „az átszervezéssel megbízott Pártbizottság munkatársával, Pisák elvtárral”.

A volt politikai elítéltekről is jelentett. Egyikükről például ezt írta: „Bármennyire is hallgatag, nem tudja leplezni a magyar munkás, helyesebben a paraszt nép iránti gyűlöletét. Ez abban nyilvánul meg, hogy nem köszön, vagy csak ritkán a falusi embereknek. Az irodában megjelenő tagokkal igen szűkszavúan és eléggé felületesen tárgyal. [...] Politikai jellegű beszélgetésekbe általában nem szól bele,

¹³⁹ A 6-os karton feljegyzése téves, 1959. július 31-től rendőr főhadnagy volt. ÁBTL 2.8.1. A belügyminiszter 275/1959. számú parancsa.

illetve az ilyen irányú beszélgetések során nem nyilvánít véleményt, mint az általában a politikai tárgyú beszélgetések során az egyes személyeknél ki szokott alakulni.” A jelentéshez Kovács Gyula tartótiszt a következő megjegyzést fűzte: „Elmondta még az informátor, hogy reggelenként, mikor összejönnek munkahelyükön, általában megbeszélnek az elmúlt napi politikai eseményeket. Így a vietnami helyzetről és a legújabb árpolitikáról is szoktak beszélgetni. K. nem avatkozik bele a beszélgetésbe, de lehet látni, hogy az egyes kérdéseknél gúnyosan mosolyog.” A jelentés kivonatát az operatív tiszt megküldte a Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályának.

1966-tól „Kabai” általában a termelőszövetkezetben elkövetett köztörvényes bűncselekményekről, a szovjet határszéli csempészetéről, a nyugati országokból érkezett látogatókról jelentett, illetve arról, hogy kik kaptak onnan csomagot. Figyelte a Nyugatra útlevelet kérőket, s hogy nincs-e „disszidálási” szándékuk. „Munkálkodásának” egy esetben biztosan beérett a gyümölcse (az persze nem tudható, hogy ez egyedül az ő „érdeme” volt-e). Egy általa megfigyelt személyről jelentette, hogy Kanadába kért útlevelet, és a magatartásából úgy tűnik, nem akar visszajönni. A tartótiszt az információt továbbította az illetékes megyei politikai nyomozó osztálynak. Ezt követően a megfigyelt személy többszöri kísérlet után sem kapott útlevelet.

12) „OLÁH KÁROLY”

Fedőnév _____ Oláh Károly
 Minősítés _____ ügynök
 Foglalkozás _____ könyvtáros
 Iskolai végzettség _____ érettségi (kizárásakor egyetem)
 Beszerzés alapja _____ hazafias
 Az együttműködés időtartama _____ 1960–1968
 Foglalkoztató szerv _____ BM Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság
 _____ Politikai Nyomozó Osztály II. alosztály
 _____ 1961-től Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Kirendeltsége, Baja (1963-tól
 _____ BM Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság III.
 _____ Osztály Bajai Kirendeltség)
 Foglalkoztatás vonala _____ kémelhárítás

Tartótisztek ..... Fehér Géza rny. főhadnagy¹⁴⁰
..... Sándorffi István r. alhadnagy
Források ..... 6-os karton, M-28583, M-28583/1, O-11233,
V-145338, V-151384

A 6-os karton központi karton, amely szerint „Oláh Károly” fedőnevű ügynököt Fehér Géza rendőrnnyomozó főhadnagy szervezte be 1960. április 14-én hazafias alapon, kémelhárításra. A kartonon nincs feltüntetve sem a beszervező állambiztonsági szerv székhelye, sem a kiállítás ideje. A kartont 1968. július 22-én irattározták. A kizárás okaként munkahelyváltozást jelöltek meg. Az M-dosszié alapján nehéz megállapítani a hálózati személy „mozgatását”, a váltás okát és pontos időpontját, mindenesetre a jelentések alapján úgy tűnik, hogy a megyeszékhelyen főoperatív beosztottként működő Fehér főhadnagy 1961 közepétől „vitte magával” az ügynököt Bajára, ahol ő lett a kirendeltség vezetője. Ez azzal is magyarázható, hogy az ügynök akkori lakóhelye Bajához közelebb volt, mint a megyeszékhelyhez. Fehér Géza csak 1963. január 2-án adta át „Oláh” foglalkoztatását Sándorffi István rendőr alhadnagynak.¹⁴¹

Beszervezési dossziéjának (B-113154) sorsa ismeretlen, így a beszerzésének körülményeire csak következtetni lehet. A 6-os kartonon „kulák”, ezért osztályidegen kategóriába sorolt későbbi „Oláh Károly” fedőnevű ügynök ellen 1959 februárjában tiltott határátlépés miatt büntetőeljárást indítottak,¹⁴² s mint „kémgyanus” személlyel is foglalkoztak vele, végül „csak” tiltott határátlépés miatt adták át az ügyet az ügyészségnek. Arra, hogy ezért a bűncselekményért valaha felelősségre vonták-e, nincs adat. A leírtak alapján a politikai rendőrségnek többszörös lehetősége volt „Oláh” sikeres megkörnyékezésére.

Az ÁBTL kezelésébe került kétkötetes munkadossziében összegyűjtött jelentései többségét az ügynök kézzel írta, az első 1960. április 20-án vetette papírra. 1964 augusztusáig rendszeresen jelentett. Ezután kétszer pihentették, majd csupán két érdemi jelentést adott 1968. április 22-i kizárásáig. Ügynöki pályafutása kezdetén egy operatív dosszié¹⁴³ és az ügynök vizsgálati dossziéja egyértelműsítik, hogy egy izgatás miatt induló és a népi demokratikus államrend elleni szervezkedés büntette miatt két ember elítélésével záruló büntetőeljárás alapját

a tőle kapott információk képezték. 1960 márciusában a szomszéd településen tanító későbbi első rendű vádlott az 1956. június és 1959. július között írt verseit véleményezésre átadta „Oláh” hivatali előljárójának. (1956. október 22-én például „Győz a népakarat” címmel írt verset, amelyben egy olyan kitétel is szerepel, hogy az egész ország szabadságot kíván.) „Oláh” ezeket megtalálta felettese szekrényében, és beszerzésekor, még mint jelölt, beszélt róluk az operatív tiszteknek. Segítségével megszerezték a verseket, amelyeket lefotóztak, majd „Oláh” az eredetieket visszacsempesztte a szekrénybe. A megindított büntetőeljárás eredményeként tizennégy embert vettek operatív nyilvántartásba, kettőt közülük el is ítélték. Az ügynök öntevékeny akciója azonban majdnem dekonspirációjához vezetett, mivel a gyanúsított a rendőrségi kihallgatáson meglátta a versek fotómásolatait, és ismeretségi körében elhíresztelte, hogy a könyvtárból jelentette fel valaki. Ebből a politikai rendőrség azt a tanulságot szűrte le, hogy a továbbiakban ezt „figyelembe kell venni az ügynök feladatainak kidolgozásánál”.

Fehér főhadnagy 1960. június 30-án első feladatainak egyikeként öt személyt jelölt meg, akikről információkat kellett gyűjteni az ügynöknek, köztük volt a biztos halálbüntetés elől külföldre menekült Pongrátz Gergely¹⁴⁴ is. „Oláh”, aki Pongrátz bátyjával egy osztályba járt a középiskolában, kiderítette, hogy milyen álnéven és címen lehet levelezni a volt felkelőparancsnokkal, s több, a környéken élő ismerősének is megadta a nevét.

Az ügynök a déli határszélen fekvő járás településeinek könyvtárait ellenőrizte, így feladatainak nagy része a munkaköréből és lakóhelyének földrajzi helyzetéből adódott. Az 1963 nyarán összeállított foglalkoztatási tervből megtudhatjuk, hogy a bajai politikai nyomozókat a kémelhárítás „vonalán” főként a jugoszláv határforgalom és a nyugatnémet kapcsolatokkal rendelkező F-dossziés személyek tevékenysége érdekelte. Mindenekelőtt olyan személyekről kellett „Oláh” ügynöknek jelentenie, akiknek nyugati vagy jugoszláv rokonuk, illetve ismerősük volt. Megfigyeltjei elsősorban a tanárok közül kerültek ki, de más foglalkozást űzőkről (szobafestő, gépkocsivezető, fodrász), kapcsolataikról, devizaügyeikről, gépkocsi-behozatali szándékukról, politikai nézeteikről is beszámolt (például ha sértő megjegyzést tettek Kádár Jánosra vagy Hruscsovra), de elűjságoalta azt is, ha valaki a „magyar–szovjet barátságon” gúnyolódó vicceket mesélt.

„Oláh Károlyt” 1968-ban kizárták a hálózattól. Az erről szóló jelentés szövege a következő: „Oláh Károly inf[ormátor] M dossziéjának II. kötetében elfekvő

¹⁴⁰ Fehér Géza (1932–2000) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

¹⁴¹ ÁBTL 3.1.2. M-28583. 193.

¹⁴² ÁBTL 3.1.9. V-145338 [az ügynök vizsgálati anyaga].

¹⁴³ ÁBTL 3.1.5. O-11233. D. F.

¹⁴⁴ Pongrátz Gergely (1932–2005) az 1956-os forradalom idején a Corvin közti felkelőcsoport főparancsnoka volt.

anyagok alapján végzett ellenőrző munkám eredményeképpen megállapítottam, hogy az inf[ormátor] hozzánk őszinte volt, ennek alapján a dossziéba elfekvő anyagok a későbbiek során is felhasználhatók. [...] Az informátort a hálózatból kizártam. A kizárás oka a hírszerző lehetőség megszűnése volt, ami abból következett, hogy az informátor egyetemi tanulmányokat folytatott, s ez idejének túlnyomó részét lekötötte, számunkra végzendő munkára igen kevés időt tudott fordítani. Az egyetemi tanulmányok befejeztével új munkahelyre került, s ez további csökkenését jelentette hírszerző lehetőségének. Kizárása oly módon történt, hogy a kapcsolat vele bármikor felújítható.”

13) „KERTÉSZ JÁNOS”

Fedőnév _____ Kertész János
 Minősítés _____ ügynök
 Foglalkozás _____ virágkertész
 Iskolai végzettség _____ felsőfokú technikum
 Beszervezés alapja _____ terhelő
 Az együttműködés időtartama _____ 1965–1967
 Foglalkoztató szerv _____ BM Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság
 _____ III/III-1. alosztály
 Foglalkoztatás vonala _____ ellenforradalmárok és volt politikai elítéltek
 Tartótisztek _____ Bagi József r. hadnagy¹⁴⁵
 _____ Négyesi Lajos r. hadnagy¹⁴⁶
 Források _____ 6-os karton, M-28920

A központi 6-os karton szerint „Kertész János” fedőnevű ügynököt 1965. április 6-án szervezte be Bagi József, a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság III/III-1. alosztályának hadnagya. M-dossziéja szerint foglalkoztatását 1967 januárjában Négyesi Lajos hadnagy vette át. Kizárásának pontos időpontja nem derül ki a levéltári anyagból, a kizárás oka: megtagadta a munkát. M-dossziéját 1968. július 17-én zárták le. Anyagát 1968. október 3-án irattározták. Beszervezési dossziéjának (B-113735) sorsa ismeretlen.

¹⁴⁵ Bagi József (1932) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 0642.

¹⁴⁶ Négyesi Lajos (1941) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 2195.

„Kertész”-t egyes adatok szerint szervezkedés miatt tíz hónap börtönbüntetésre, más adatok szerint izgatás miatt tíz hónap felfüggesztett börtönre ítélték, megint más adatok szerint 1957-ben internálták, majd letartóztatták, de a bíróság bizonyítékok hiányában felmentette. Vizsgálati dossziéja, amely az ellene folyó eljárás iratait tartalmazza, nem került az ÁBTL őrzetébe.

89 oldalas munkadossziéjában politikáról (kivéve a külpolitikáról) gyakorlatilag nem ejtett szót, jelentéseire jellemzőek a csupán a terjedelmet növelő tölteleksszövegek: „Április 27-én találkoztam K. M.-mel a nagy Csemege üzletben 12 óra körül, nagy tömeg volt, én a pénztárnál álltam, ő jóval hátrább, és csupán köszöntöttük egymást. Másnap, 28-án a Kutatótól 8’05 h-kor induló 1. számú autóbuszon találkoztunk ismét, mellettünk a Tüzép építőanyag-telepének vezetője ült, de itt a nagy tömeg miatt csupán az időjárásról esett szó.”

Egy alkalommal volt politikai jellegű információja: amikor Pap Jánost¹⁴⁷ újra kinevezték a Veszprém megyei pártbizottság első titkárának, az általa megfigyelt személy állítólag azt mondta, hogy „megnyugtató, mert már ismerjük Papp [sic!] elvtársat, akinek higgadságáról és emberiségéről mindenki meggyőződhetett”. A tartótiszt amellet, hogy leszögezte, a jelentés értékes, azt is megállapította, hogy a megfigyelt személy¹⁴⁸ „egyre gyakrabban tesz olyan megjegyzést, amely azt bizonyítja, hogy nem ellensége rendszerünknek”.¹⁴⁹

„Kertész” 1965. október 5-től 1966. július 18-ig egyáltalán nem jelentett, részben pihentetése (vagyis a kapcsolat ideiglenes megszakítása) miatt, részben pedig azért, mert nem ment el a találkozókra. 1966. július 18-án adott jelentéséért és felületes munkája miatt „alapos dorgálásban” részesült, ami a hozzáállásán nem változtatott.

Utolsó jelentését 1967. április 14-én adta. A róla készült 1968. június 17-i rövid összefoglaló szerint: „A jelentések tartalmát tekintve megállapítható, hogy az ügynök a felsorolt célszemélyek felé mélyreható ellenőrzést végezni nem tudott. Jelentésében közölt adatai a külső megfigyelésen és közvetett forrásokból származó értesülésein alapszanak. Jelentései 90%-ban tájékoztató jellegűek.”

¹⁴⁷ Pap János (1925–1994): kommunista politikus. 1957–1961 és 1965–1985 között az MSZMP Veszprém Megyei Bizottságának első titkára, 1961–1963-ban belügyminiszter, 1963–1965-ben miniszterelnök-helyettes volt. Pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/mszmp-kb-19561962).

¹⁴⁸ A célszemély ’56-os elítélt volt, foglalkozása: MÁV-intéző.

¹⁴⁹ Itt és általában az ilyen esetekben nem állapítható meg, hogy az ügynök menti-e a célszemélyt, vagy a megfigyelt vezető-e félre az ügynökön keresztül az állambiztonságot.

14) „KISS LÁSZLÓ”

Fedőnév	Kiss László
Minősítés	informátor, titkos megbízott
Foglalkozás	egyetemi hallgató, majd középiskolai tanár és kollégiumi nevelőtanár
Iskolai végzettség	egyetem
Beszervezés alapja	hazafias
Az együttműködés időtartama	1965–1978
Foglalkoztató szerv	BM Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. alosztály 1968-tól BM Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. alosztály (1971-től osztály)
Foglalkoztatás vonala	kémelhárítás, majd belső elhárítás, ezen belül középiskolai elhárítás, F-dossziésok figyelése
Tartótisztek	Seres Sándor r. százados ¹⁵⁰ Dugonics Pál r. hadnagy
Források	6-os karton, M-37881

A 6-os karton központi karton, amely szerint „Kiss László” fedőnevű informátort 1965. május 14-én szervezte be a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. alosztályának Seres Sándor nevű századosa. A karton szerint 1968. július 9-én átadták Szolnok megyének, tartótiszt itt nincs megjelölve, kézzel, ceruzával azt írták még rá: „Beszervezés célja: Legális csatornák.” A kartont 1979. július 19-én irattározták azzal a megjegyzéssel, hogy az MSZMP tagja lett, az M-dossziében megtalálható utolsó jelentését azonban majdnem egy évvel korábban, 1978. június 7-én adta. Beszervezési dossziéjának (B-131060) sorsa ismeretlen, az első irattározott munkadossziéját (M-27450) az iktatókönyv szerint 1967-ben megsemmisítették, ami a Hajdú-Bihar megyei időszak ügynöki jelentéseit ölelte fel.

Az ÁBTL-be került M-dosszié fedőlapján az 1968. június 6-i nyitási időpont olvasható, az informátor azonban addig már több mint tíz jelentést adott. Az első 1967. október 16-án, még a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. alosztályának, amelyre Németh István rendőr őrnagy, a Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. alosztályának vezetője azt írta kézzel, hogy részt vesz az informátorral való találkozón, és döntenek az átvételéről. A jelentés végén, az

¹⁵⁰ Seres Sándor (1929) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

operatív tiszt értékeléséből tudhatjuk meg, hogy az informátor 1966 őszén költözött a Szolnok megyei járási székhelyre, ahol a helyi kollégiumban nevelőtanárként helyezkedett el. Dugonics Pál rendőr hadnaggyal való tartós kapcsolata és az 1967. október 16. és 1978. június 7. között keletkezett 120, főként kézzel írt jelentése azt mutatja, hogy új lakóhelyén is gördülékenyen folytatódott a politikai rendőrséggel való együttműködése. Új kapcsolattartó tisztjétől a város oktatási intézményeinek „elhárítását” kapta feladatul. Jelentenie kellett a gimnázium politikai hangulatáról, amely szerinte általában semleges volt. Néhány tanártársáról, azok ismeretségi köréről is be kellett számolnia, de ez minden igyekezete ellenére nem volt túl sikeres, mert kollégái nem voltak közlékenyek vele. Több diákjáról jelentette, hogy a Szabad Európa Rádiót hallgatják, kettőt közülük külön is kiemelt. Az egyikről azt írta, hogy „nyugatimádó”, és barbárnak tartja az orosz szokásokat. Ennek ellenére oroszból akar érettségizni, továbbá nagyon járatos katonai területen. Feladatul is kapta, hogy ha a fiú katonai témát hozna fel, tanúsítson érdeklődést, és figyelje a reakcióit. Erről egyébként tájékoztatták a Belügyminisztérium III/IV. Csoportfőnökségének Kilián¹⁵¹ elhárító alosztályát. A diák ellenőrzése során megállapították, hogy jó ismerőse egy osztrák állampolgár, aki – nem ellenőrzött adatok szerint – az angol hírszerző szervekkel áll kapcsolatban. Az alosztály kérte, hogy „Kiss László” informátoron keresztül ellenőrizzék a fiút, és a jelentéseket küldjék meg számára. Azt, hogy a megfigyelt diákot érte-e valamilyen hátrány, nem lehet megállapítani, mert ezen a dosszién kívül más iratban – jelenlegi tudásunk szerint – nem szerepel.

A másik említett tanítványánál nyugati levelezőcímetek talált, egy „gyanús” tartott levelét pedig a kollégium igazgatója bontotta fel, tartalmából „disszidálási” szándékot gyanítottak. Ennek következményei sem találhatók meg az iratokban. Ugyanez a diák két társával együtt 1969. október 22-én éjjel röplapokat szórt szét, illetve ragasztott fel különböző helyekre. Néhány nap múlva büntetőeljárást indítottak ellenük, és csoportdossziét is nyitottak rájuk „Kalandorok”¹⁵² elnevezéssel. Ebben a dossziéba elhelyeztek egy kivonatot „Kiss László” 1969. november 5-én írt jelentéséből: „Az 1968/69-es tanévben kollégiumi elhelyezésben részesült. Az év végén matematikából bukott, ezért újabb felvételt [nem] nyert a kollégiumba.”¹⁵³ Városban lakott albérletben. Magatartá-

¹⁵¹ Valószínűleg a szolnoki Kilián György Repülő Műszaki Főiskolán működő katonai elhárító részlegről van szó.

¹⁵² ÁBTL 3.1.5. O-13719. „Kalandorok”.

¹⁵³ Az idézett szöveg a csoportdossziében elhelyezett, lemásolt kivonatból származik, az eredeti jelentésben a „felvételt nem nyert” szöveg szerepel.

sával kapcsolatban már az 1968. decemberében adott jelentésében beszámoltam. Ebben az évben több alkalommal is ismeretlen okból hiányzott. Baráti köre az iskolában nem volt, a tanárok elég különc tanulóknak tartották. Egyes tanárok meglátása szerint [...] egyéniségének alakulásában szerepet játszott a rendezetlen családi körülmény és a nem megfelelő irodalmi, illetve szennyirodalmi könyvek (Horthy, Hitler). Különösen anyja falazott gyermekének, pl. a kollégiumból ellopott 100 ft-ot is az anyjától kapta, hogy megfelelő alkalomkor visszategy. Ebből a körülményből is megítélhető, hogy anyja valami oknál tartott, vagy függött tőle. Ez nagy kihatással volt a gyermek egyéniségének kialakulásában. Képességei jó közepesek, de olyan tantárgyakat – amik nem tartoztak érdeklődési körébe (matek, orosz) – nem tanulta. Hajlamos volt arra, hogy hasonló felfogású társait befolyásolja. Szükség esetén gátlástalanul hazudott, illetve kétségbe vonta előzőleg több személy előtt tett kijelentéseit is. Az iskolában és a kollégiumban tanulótársai nem szerették, vele nem barátkoztak. Ennek oka agresszív magatartása volt.”

1971 végén és 1972-ben több ízben is megbízták, mérje fel, hogy az általa ismert értelmiségi körökben kik azok, akiknek az operatív ellenőrzése indokolt lenne. Erre alkalmatlannak bizonyult, de igyekezett megfelelni, több-kevesebb sikerrel, ha meghatározott személyekről kellett – általában magánéleti – információt szereznie. Az állambiztonsági szerv feladatmeghatározásaiból kitűnik, hogy nem tudott az igazán fontosnak tartott személyek bizalmába férkőzni, ami vagy személyes tulajdonságaiból fakadhatott, vagy sejtették róla a kiszemelt áldozatok, hogy besúgó.

Utolsó – a tartótiszt szerint operatív értéket nem tartalmazó – jelentését 1978. június elején adta. Ezen a találkozón feladatot is kapott, de több jelentése már nincs a dossziében, amelyet egy évvel később, 1979. június 15-én zártak le.

15) „CSERHÁTI”, „MÁTRAI PÁL”, „NEUBERGER”

Fedőnév _____ Cserhádi, 1980-tól Mátrai Pál
1984–1986 között Neuberger
Minősítés _____ informátor, 1980-tól titkos megbízott
Foglalkozás _____ sorkatona, rádió- és tévéműszerész, műszaki ellenőr
Iskolai végzettség _____ középiskolai érettségi, felsőfokú technikum
Beszervezés alapja _____ hazafias
Az együttműködés időtartama _____ 1966–1968, 1969–1971, 1980–[1990]

Foglalkoztató szerv _____ BM 10. Határőrkerület balassagyarmati elhárító csoportja
_____ BM Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztály (1980–1984, 1986-tól)
_____ BM III/I-2. Osztály (1984–1986)
Foglalkoztatás vonala _____ határőrizet; 1969-től a határőrség polgári alkalmazottainak ellenőrzése, kutatás, felderítés; 1980-tól belső elhárítás, volt politikai elítéltek és lumpen elemek megfigyelése
Tartótisztek _____ Kalácska László hőr. százados¹⁵⁴
_____ Gajdár József r. hadnagy¹⁵⁵
_____ Drigán Sándor r. őrnagy
_____ Józsa Mihály r. hadnagy
_____ Kőrösi András r. őrnagy¹⁵⁶
_____ Karczagi Tamás r. őrnagy¹⁵⁷
Források _____ két 6-os karton, 6/b, 6/c, 6/d karton, adatlap, két változásjelentés, B-150003, Bt-1546/2

A hálózati személynek két darab 6-os kartonja található a hálózati nyilvántartásban. Az elsőt – amely központi karton – 1966. február 25-ei dátummal, a beszerzés idejével egyidejűleg töltötték ki, a rajta található kézzel írt utolsó bejegyzés 1987. május 25-én a következő: „Nógrád m[egye] III/III.” A kartonon olvashatók a beszerzési és munkadossziék számai (B-112812, M-28271). Az említett B-dossziéről nincs egyértelmű információ. A B-150003-as számot viselő dosszié egy átirata szerint Décsi Zsigmond alezredes, a BM 10. Határőrkerület elhárító csoportjának vezetője egy szám nélküli B- és egy M-dossziét megküldött 1968. február 15-én a Belügyminisztérium III/IV. Csoportfőnökség nyilvántartójának irattározásra, majd ugyanő február 20-án lezárta a dossziét. Ezt követően – folyamatos oldalszámozással – „Cserhádi” együttműködésének második szakaszát dokumentáló, a kapcsolatfelvételre tett javaslat olvasható. 1969 októberében Décsi alezredes arról értesítette a központi nyilvántartás vezetőjét, hogy a B-112812-es számú dossziét megtartották, és a „felmelegített” kapcsolathoz újabb M-dosszié meg-

¹⁵⁴ Kalácska László (1930) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 11926.

¹⁵⁵ Gajdár József (1941) pénzügyi gyűjtője: ÁBTL 2.8.2.5. „290-es százados”.

¹⁵⁶ Kőrösi András (1937) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 1568.

¹⁵⁷ Karczagi Tamás (1947) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

küldését kérte. Ezzel a B-számmal a továbbiakban a dossziében már nem találkozunk, viszont – látva az iratok évkörét – feltételezhető, hogy a hálózati személy egész állambiztonsági pályafutásának dokumentumait – beleértve a már említett dossziét is – az ÁBTL-be került B-dosszié tartalmazza. Az 1966–1968 között adott jelentéseket összefogó, a 6-os kartonon feltüntetett M-dossziét (M-28271) pedig az 1968. augusztus 1-jén felvett jegyzőkönyv szerint megsemmisítették. Az 1980. szeptember 30-án kitöltött másik 6-os kartonra (ez helyi karton) géppel rávezették az ettől az időponttól történt átadásokat és a kapcsolattartó tiszt személyében bekövetkezett változásokat. Ezen viszont az utolsó feljegyzés a következő: „1989. november 28. III/III. Karczagi T. őrnagy”, vagyis a Dunagate-botrány előtt nem sokkal még tartótisztet váltottak. A karton alján kézzel írva azonban már a következő megjegyzés olvasható: „A B[uda]p[esti] Katonai Ügyészség a B-dossziét zárta a III/III. osztályon. 1990. 01. 16-án.”

A kartonok és a B-dosszié szerint először 1966. február 25-én szervezték be, új kapcsolatfelvétellel 1969. október 6-án, illetve 1980. szeptember 30-án került sor. Közben 1984. november 26-án átadták a III/I. Csoportfőnökségnek, és 1986. december 10-én vette vissza a III/III. Csoportfőnökség. A kizárás időpontjai: 1968. február 14., illetve 1971. július 19. A B-dossziében lévő iratok alapján az irattározások időpontjai: 1968. február 20., illetve 1971. augusztus 22. Az 1966-ban kitöltött 6-os kartonon a nyilvántartási kategória kódja 04, ami élő, vagyis foglalkoztatott hálózatot jelent. Egy 1984-es és egy 1987-es változásjelentésben a fedőnév-, a munkahely- és a lakcímváltozásokat közölték a BM Nyilvántartó Központ I. Osztályával. Az együttműködés 23 éve alatt hat operatív tiszt foglalkoztatta a hálózati személyt.

A 6/c és a 6/d kartonokat, valamint az adatlapot 1980. szeptember 30-án töltötték ki, vagyis a harmadik kapcsolatfelvétellel egy időben. A 6/c kartonon a hálózati személy minősítése már titkos megbízott volt, és az 1971-es kizárás okaként a munkahelyváltást jelölték meg. A 6/d kartonon még az 1966-os lakcíme olvasható. Az adatlap szerint a beszerzés célja „egyéb operatív megbízás” volt, az együttműködést a jelölt ismét szívesen vállalta, belföldön a belügyi dolgozók között rendelkezett kapcsolatokkal. Ellenőrzöttnek, megbízhatónak minősítették, viszont jellemvonásai között az szerepel, hogy társaságban gátlástalan, barátkozó. A hálózati rendszerhez rendszeresített kódlapot 1989. február 16-án töltötték ki.

„Cserhádi”-t sorkatonaként szervezte be a BM 10. Határőrkerület balassagyarmati elhárító csoportja hazafias alapon, úgynevezett gyors módszerrel. 1966. január 13-án merült fel először a neve, majd egy február 21-i beszélgetést követően 25-én el is vállalta az együttműködést. Leszerelése után 1968-ban kizárták a háló-

zatból, és társadalmi kapcsolatként működött együtt a megyei állambiztonsági szervekkel. A határőrség polgári alkalmazottjaként ismét felvették vele a kapcsolatot, és 1971-ig informátorként tovább alkalmazták. 1980-ban a Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztálya újból beszervezte „Mátrai Pál” fedőnéven. Feladata a városban élő F-dossziés személyek ellenőrzése volt. 1984-ben, líbiai kiutazása előtt átvette a Belügyminisztérium III/I-7. Osztálya, s „Neuberger” fedőnéven foglalkoztatta tovább. 1986-ban – a külszolgálatból történt hazatérése után – a Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztálya korábbi tevékenységének folytatására visszavette, és tulajdonképpen 1990-ig, a rendszer összeomlásáig foglalkoztatta.

Az 1966–1989 közötti évkörű, 124 oldalas B-dossziéból megtudható, hogy a hálózati személynek a beszerzés előtti leinformálása folyamán emberi tulajdonságairól negatív véleményt csak a helyi GELKA vezetője fogalmazott meg, aki „hazudós”-nak, „kétszínű”-nek jellemezte. A beszerzést előkészítő Kalácska László határőr századosnak a jelölt viszont azt állította, hogy a GELKA vezetőjével azért romlott meg a viszonya, mert kifogásolta főnökének klerikális gondolkodását és kapcsolatait, s ennek hangot is adott. Szakmai és politikai felkészültségét azonban volt munkahelyi vezetői, sőt a beszerzést előkészítő tiszt is megfelelőnek minősítette. Végül is bevonulása után mint sorkatonát informátorként a hálózati munkára alkalmasnak ítélték. Fő feladataként az egységek védelmét, az ellenség támadásának kivédését határozták meg: ezen belül a tudomására jutott szökésről, kémkedésről, ellenséges propagandáról, a Szabad Európa Rádió hallgatásáról, lőszerről, lőfegyverrel való visszaélésről kellett tájékoztatnia a tartótisztet.

A beszerzési nyilatkozatot 1966. február 25-én írta meg. Ellenőrzésére „Kárpáti” fedőnevű informátort¹⁵⁸ jelölték ki. „Cserhádi” informátor beszámoltatása hetente egyszer a parancsnoki épületben, az úgynevezett T- (találkozási) helyen történt. A leszereléskor, 1968. január 20-án készített jelentés szerint feladatát jól hajtotta végre. A találkozókön nem minden esetben jelent meg pontosan, azonban több értékes jelentést adott figyelemre méltó személyekről. Jelentései alapján több intézkedés történt a rendellenességek megszüntetése érdekében, őrizetbe azonban senkit nem vettek.

Leszerelése után – felsőfokú technikumi tanulmányai miatt – a hálózathoz kizárták, és a továbbiakban társadalmi kapcsolatként foglalkoztatták. A civil életbe történt visszatérését követően polgári alkalmazottként a határőrségnél

¹⁵⁸ Az ÁBTL hálózati nyilvántartásában nem szerepel.

maradt. A 10. Határőrkerület 22 polgári alkalmazottjának megfigyelésére, a helybeliek, köztük az emigrációból hazatértek nyugati kapcsolatainak felderítésére 1969 októberében ismét felvették vele a kapcsolatot. „Cserhádi” újabb beszervezési nyilatkozatát 1969. október 6-án írta meg. A találkozót a „Balassi” fedőnevű¹⁵⁹ T-lakásban háromhetenként tartották meg. Egy 1971-es értékelő jelentés szerint az együttműködés során 58 találkozót bonyolítottak le vele, 26 jelentést adott az informátor, amelyből 11 db volt operatív értékű, 15 pedig tájékoztató jellegű. A jelentések alapján operatív nyilvántartásba vétel, fegyelmi, ügyészégi vagy büntetőeljárás nem történt.

Családi okok és munkahelyváltozás miatt „Cserhádi”-t 1971. július 19-én ismét kizárták a hálózatból. A B-dossziét irattározásra ismét felterjesztették a Belügyminisztériumba, a polgári alkalmazottként foglalkoztatott „Cserhádi” ismeretlen archív számú, mindössze 28 oldalnyi M-dossziéjának megsemmisítéséről pedig 1971. július 20-án a Belügyminisztérium III/IV-7. Osztály 10. Határőrkerület elhárító csoportjának vezetője, a már említett Décsi Zsigmond határőr alezredes rendelkezett. Beszervezési dossziéját (B-150003-as számon) 1971. július 20-án ismét lezárták és irattározták.

1980-ban „Mátrai Pál”-ra változtatott fedőnéven, már titkos megbízott minősítéssel a Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztálya szervezte be ismét. A beszervezést Gajdár József rendőr hadnagy végezte. Ellenőrzését „Szécsényi”, „Fekete László” és „Bánki” fedőnevű¹⁶⁰ titkos megbízottak közreműködésével szervezték meg. A beszervezési nyilatkozatot 1980. szeptember 30-án írta meg. A találkozót a „Terényi” fedőnevű T-lakásban¹⁶¹ bonyolították le. Feladata a helyi kocsmákat, szórakozóhelyeket rendszeresen látogató személyek („lumpen elemek”), az 1956-os forradalomban részt vett volt elítéltek, valamint a Pintye testvérek¹⁶² baráti körének megfigyelése volt. „Mátrai Pál” 1980 és 1984 között szolgálataiért – a B-dossziéjában elhelyezett nyugták tanúsága szerint – havonta 500 forint fizetésekiegészítést kapott.

¹⁵⁹ Az ÁBTL hálózati nyilvántartásában nem szerepel.

¹⁶⁰ A három személy közül csak „Szécsényi” fedőnevű titkos megbízott azonosítható, ő MÁV-műszerész volt.

¹⁶¹ „Terényi” fedőnevű T-lakástulajdonos 6-os kartonja megtalálható az ÁBTL-ben.

¹⁶² A Pintye testvérek nevéhez fűződik 1973-ban az első magyar túszejtési akció, amikor egy leánykollégiumban fegyveresen fogva tartottak húsz középiskolás lányt. A túszejtési akció az idősebb fivér lelövésével zárult. A baráti körükből eleinte néhány fiatalnak tetszett az ötlet, azonban még időben visszaléptek. A történetet lásd részletesen a V-159504-es dossziében, Pintye László és társai vizsgálati anyagában.

Egy 1984-ben készült, a BM III/I-2. Osztályának szóló feljegyzésből megtudható, hogy „Mátrai” egy évre Líbiában vállalt munkát. Drigán Sándor rendőr őrnagy további foglalkoztatását ott is indokoltnak tartotta, ezért a III/I. Csoportfőnökség átvette a külszolgálat idejére. Az eligazításon azt az utasítást kapta, hogy igyekezzen Tripoliban maradni, az ottani rezidens (a hálózatot összefogó hírszerző tiszt) 6-8 héten belül felkeresi. A külszolgálat alatt „Neuberger” fedőnéven végezte a hálózati munkát, a Lamkév Lamluda-telepen élő kolónia életéről írt jelentéseket, amelyeknek – a tartótiszt szerint – nem volt jelentős operatív értékük. Az ÁBTL-be került Bt-dossziéjában¹⁶³ az adatlapon túl egy saját névvel aláírt jelentése található, amelyben a Tripoliba történt utazásának költségeit kéri megtéríteni. Egy másik („Mátrai Pál” fedőnéven írt) jelentésében arról számolt be, hogy az ottani rezidens három alkalommal hívta jelentéstételre, amikor is általános hangulatjelentéseket adott.

Hazatérése után 1986-ban szintén „Mátrai Pál” fedőnéven a Nógrád megyei III/III. osztály folytatta vele az együttműködést 1989 augusztusáig, ekkor arról tájékoztatta tartótisztjét, hogy a Borsodi Vegyi Kombinát felajánlott neki egy három-négy hónapos külföldi munkát.

A B-dossziében elhelyezett, 1965–1967 között keletkezett kérdőjegyek alapján a jelölt az operatív és bűnügyi nyilvántartások egyikében sem szerepelt, ami alátámasztja a hazafias alapon történt beszervezés hihetőségét. 1982. július 15-én azonban az illetékes járásbírósa közfeladatot ellátó személy elleni erőszak büntette miatt négy hónap börtönre ítélte, amit egy évre felfüggesztettek, s egyúttal mentesítették a büntetett előélet miatti hátrányok alól.¹⁶⁴

A jelentéseiben szereplő fontosabb ellenőrizendők köre csak a B-dossziéból ismerhető meg. Az ügynök részben feladatul kapta az ott felsorolt személyek megfigyelését, részben az értékelő, „realizáló” jelentésekben tértek ki – név szerint is – munkásságának fontosabb „eredményeire”. Az M-dosszié, amelynek szintén ismeretlen az archív száma, ebből az időszakból sem került a levéltárba.

M-dosszié(k) hiányában a hálózati személy tevékenységéről közvetlen vélemény nem alakítható ki, csak a tartótisztek jelentéseiből lehet következtetni jellemére és a közel negyedszázados együttműködés tartalmára.

¹⁶³ ÁBTL 3.2.1. Bt-1546/2.

¹⁶⁴ Az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről 104. § (1) bekezdése alapján. Ez egy előzetes mentesítés, amelyet a bíróság adhatott meg „arra érdemesség” alapján.

16) „BAKÓ TAMÁS”

Fedőnév	Bakó Tamás
Minősítés	informátor
Foglalkozás	szerszámlakatos
Iskolai végzettség	4 polgári
Beszervezés alapja	hazafias
Az együttműködés időtartama	1967–1972[?]
Foglalkoztató szerv	BM Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. alosztály (1971-től osztály)
Foglalkoztatás vonala	szovjet objektum védelme
Tartótiszt	Tóth Lajos r. százados
Források	6-os karton, M-35780

A 6-os karton központi karton, e szerint „Bakó Tamás” fedőnevű informátort 1967. március 30-án szervezte be Tóth Lajos, a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. alosztályának századosa. Vélhetően az 1970-es évek elején zárták ki a hálózathoz az együttműködés megtagadása miatt. Anyagát 1973. október 1-jén irattározták.

„Bakó Tamás” beszerzési dossziéja (B-126269) nincs az ÁBTL kezelésében, saját munkadossziéján kívül még egy kimutatásban¹⁶⁵ szerepel, amely azoknak az adatait tartalmazza „akik az 1956. októberi ellenforradalom ideje alatt és után nyugatra szöttek, vagy »K« útlevéllal¹⁶⁶ kivándoroltak, és legális úton vagy illegálisan az országba visszatértek”. Azt, hogy ezek közül melyik kategóriába tartoztak a felsoroltak, köztük „Bakó”, nem lehet tudni.

Az informátor feladata a szovjet katonai objektum védelme területén a szovjet tisztek, illetve hozzátartozóik magyar kapcsolatainak feltérképezése, valamint a laktanyában dolgozó és a környékén lakó magyarok szemmel tartása, utóbbiakról és azok külföldi rokonairól, ismerőseiről rövid jellemzés készítése volt. Az információt esetenként a szovjet elhárító tiszt kérte, ilyenkor megküldték neki a jelentés egy példányát. A jelentéseket követő tartótisztí leírások szerint

¹⁶⁵ ÁBTL 4.1. A-715/1. A Belügyminisztériumban készült névmutató azokról, akik az 1956-os forradalom alatt vagy utána Magyarországról elmenekültek, majd hazatértek. 1959. I. kötet, A–F.

¹⁶⁶ Konzuli útleveél: a külföldön élő magyar állampolgár személyazonosságának igazolására, úti okmányként szolgáló irat.

kiválasztották „azokat a személyeket, akiket ellenőrizni kell időlegesen vagy más formában”.

Mindezekén túl alkalmi megbízásokat is kapott, például egyes kiemelt események vagy intézkedések után hangulatjelentést kellett írnia, vagy a társosztályok megkeresésére kértek tőle meghatározott személyekről információkat, amelyek „operatív értékét” és „Bakó” hozzáállását az alábbi idézetek érzékeltetik.

„Nemegyszer hangoztatták, hallottam magam is, hogy M. N. az elmúlt háború idején egy budapesti zsidó ékszerésznővel tért [...] lakására, aki állítólag kettő bőrrönd ékszert hozott magával, hogy őt bújtasák. A nő a mai napig sem jött elő. A szomszédok csak egy-két napig látták M. N.-ék lakásán a zsidónőt [sic!]. A szóbeszéd szerint a szoba padlója alatt vagy a kertben van elásva. [...] Továbbá szovjet katonák eltevését is többször hangoztatták a körülöttük levő szomszédok.” A „Gépjavitó vállalatnál is vannak Izrael agressziós háborúját istenítő, és velük érző zászlóhordozók” – írta máshol. Például K. J. „az izraeli előrenyomulás idején rádióból, sajtóból értesülve kijelentette: Már csak az utolsó kommunistát látnám ott elveszni. [...] Az is igaz, hogy balatoni szőlőjében sok minden található, ami a gépjavitó anyagát és állományát illetné.” Felelősségre vonásra vagy valamilyen intézkedésre utaló adat egyik esetben sem fedezhető fel az iratokban.

Egy hónapi aktivitást követően „Bakó” szorgalma lanyhult. 1969. június közepéig négy tájékoztató jelentést adott, majd attól kezdve vagy el sem ment a találkozókra, vagy ha igen, jelentés helyett lakásproblémái megoldásában kérte a tartótiszt – és rajta keresztül az állambiztonság – segítségét, sikertelenül. 1972. novemberben közölte tartótisztjével, hogy mivel a kapcsolatukban nem lát semmi kölcsönösséget, az együttműködést a maga részéről a politikai rendőrséggel „megszűntnek tekinti”. Tóth Lajos rendőr őrnagy 1973. június 21-én kelt összefoglaló jelentésében a dossziében szereplő személyek közül felsorolt ötöt, akik állambiztonsági szempontból érdekesek. További sorsukról azonban nem találtunk semmit a levéltári iratokban.

17) „ABONYI”

Fedőnév _____ Abonyi
 Minősítés _____ informátor, 1973. júniustól titkos megbízott
 Foglalkozás _____ kertész, fűtő
 Iskolai végzettség _____ 6 elemi
 Beszervezés alapja _____ hazafias
 Az együttműködés időtartama _____ 1967–1987
 Foglalkoztató szerv _____ BM 6. Határőrkerület felderítő alosztály,
 Kiskunhalas
 Foglalkoztatás vonala _____ határőrizet
 Tartótisztek _____ Kardos Imre r. százados
 _____ Baráti István r. hadnagy
 _____ Kontra Antal r. hadnagy
 _____ Miklós Ferenc r. alhadnagy
 _____ Dankó István r. hadnagy
 _____ Komoróczy József r. főhadnagy
 Források _____ 6-os karton, M-41536, M-41536/1–2.

„Abonyi” fedőnevű informátort 1967. július 27-én szervezte be Kardos Imre rendőr százados, a BM 6. Határőrkerület felderítő alosztályának tisztje, a 6-os kartont, amely valószínűsíthetően központi karton, másnap állították ki. A hálózattól 1987. április 30-án, nyugdíjba vonulása miatt zárták ki. Anyagát 1987. június 10-én irattározták. A 6-os kartonon csak egy tartótiszt nevét tüntették fel, az M-dossziékban azonban további öt szerepel. Három M-dossziéja összesen 1042 oldal terjedelmű. Első jelentését 1967. augusztus 1-jén, az utolsót 1987. március 27-én adta. Beszervezési dossziéja (B-139423) nem került az ÁBTL őrzésébe.

„Abonyi” a jugoszláv határ közelében lakott és dolgozott, s több mint száz emberről jelentett. Feladata, a „határőrizet” az állambiztonsági szerv szerint a következő események, illetve személyek figyelését, illetve kiszűrését foglalta magában:

- idegen személyek megjelenése a faluban (ideértendők az ország bármelyik másik településéről, külföldről, különösen Jugoszláviából és a nyugati országokból érkezettek, különös tekintettel a rokonlátogatókra);
- idegen gépkocsik megjelenése (a rendszámuknak és annak megjelölésével, hogy hol és kinél álltak meg);

- készül-e valaki útlevelet kérni, s ha igen, van-e kint maradási szándéka;
- felmerülhet-e valakinél csempészet vagy vámbűncselekmény, illetve akár-milyen bűncselekmény szándéka, s követett-e el ilyen bűncselekményt;
- a lakosság hangulatának feltérképezése, így például október 23-a körül bármilyen ellenséges megnyilvánulás, külön kiemelten a röpcédulák felkutatása, az április 4-e körüli hangulat;
- „kutatni a lakóhelyén azokat a személyeket, ahol családi probléma vagy egyéb más bűncselekmény merül fel”. A szerv feltételezése szerint ugyanis ha valamelyik családban konfliktus keletkezik, vagy valaki büntető- vagy szabálysértési eljárás előtt vagy alatt áll, fennáll annak a veszélye, hogy az érintettek külföldre akarnak távozni.

„Abonyi” kétszáznál is több jelentést adott, ezekben nagyrészt olyan eseményeket örökített meg, amelyekről bármelyik helybeli tudhatott: például a faluba érkező és ott-tartózkodó idegenekről, a mindenki által látható helyen parkoló autókról, az ismertté vált bűncselekményekről, a közterületen történt verekedésekről, a nyilvánosság előtt lezajlott családi perpatvarokról. Kovács Pál alezredes, a határőrség bácsalmási felderítő csoportjának vezetője figyelmeztette is „Abonyi” tartótisztjét, hogy szorítsa rá hálózattát, éljen a jó információszerző lehetőségével (a vasútállomáson dolgozik, horgászni jár, és jól ismeri a falu lakosságát). A jelentések másik része köztörvényes bűncselekményre utaló jelzéseket tartalmaz. Például valaki örökölt Jugoszláviában, majd házat vett a faluban, ezért lehet – vélte az informátor –, hogy illegálisan hozta át az örökségét; azt hallotta, hogy egy jugoszláv mozdonyvezető rendszeresen csomagot hoz egy bizonyos személynek, amit sípolással jelez. Hangulatjelentéseiben ügyelt rá, hogy a helyiek közül senkit se feketítsen be (ellenségeskedést nem tapasztalt, az emberek hangulata jó, semmi különöset nem észlelt).

Összefoglalva megállapítható, hogy „Abonyi” jelentései nem az állambiztonsági, hanem inkább a bűnügyi hálózat jelentéseinek felelnek meg.

18) „KOLLÉGA”

Fedőnév ..... Kolléga
 Minősítés ..... rezidens¹⁶⁷
 Foglalkozás ..... üzletvezető (vendéglátóiparban)
 Iskolai végzettség ..... négy gimnázium
 Beszervezés alapja ..... hazafias
 Az együttműködés időtartama 1968–1973
 Foglalkoztató szerv ..... BM BRFK III/II-a alosztály
 Foglalkoztatás vonala ..... kémelhárítás
 Tartótiszt ..... Mikó István r. százados¹⁶⁸
 Források ..... 6-os karton, M-34826,¹⁶⁹ M-34837, M-34840

A központi 6-os karton szerint „Kollégá”-t a BRFK III/II-a alosztályának beosztotta, Mikó István rendőr százados szervezte be 1968. július 20-án. A kartont ugyanezen a napon töltötték ki. Anyagát 1974. január 14-én irattározták. A kizárás oka: pártvezetőségi tag lett. Beszervezési dossziéjának (B-125294) a sorsa ismeretlen.

Az M-dosszié alapján a rezidenshez négy informátort kapcsoltak, közülük kettőnek, „Hornák”-nak és „Holdasi Bélá”-nak az M-dossziéját¹⁷⁰ az ÁBTL őrzi. „Petrák” és „Csontos” anyaga nem került levéltári kezelésbe, létezésükről csak „Kolléga” M-dossziéjából értesülünk, jelenlegi ismereteink alapján egyikük kiléte sem állapítható meg.

A rezidens összesen tizenkilenc jelentést készített, egy részük saját észleléseit tartalmazza, a többi az alá rendelt informátorokkal kapcsolatos: az ő jelentéseiket adta tovább, kérte, hogy akadályoztatása miatt a tartótiszt találkozzon velük, illetve jelezte, ha egy találkozó meghiúsult. Saját jelentései főként a munkahelye közelében lévő szovjet laktanya lakóinak külső ismeretségi köréről szólnak, de beszámolt arany eladásáról és nyugati vendég érkezéséről is.

A hozzákapcsolt informátorok közül „Petrák” egyszer adott továbbításra érdemes információt, miszerint M. L. és családja nyugatnémet és román állam-

polgárokkal levelez.¹⁷¹ „Csontos” nem járt el a találkozókra, illetve ha elment, nem szolgáltatott használható információt. „Holdasi Bélával” tulajdonképpen nem volt kapcsolata, egyikük M-dossziéjában sincs olyan jelentés, amely arra utalna, hogy „Holdasi” bármilyen információt szolgáltatott volna a rezidensnek. „Hornák” több jelentést is adott; amikor „Kollégá”-hoz kapcsolták, már fél éve hálózati személy volt.

1969. március elején, „Hornák”-nak egy „államellenes” személyről adott jelentését követően, Mikó István százados megállapította, hogy „a rezidens helyesen vezeti a hozzákapcsolt hálózati személyeket”, majd új feladattal látta el: „Kezdje meg a kapcsolt hálózati személyek szakmai kiképzését, az általunk lerögzített módon. Első lépésként olvastassa el a »Front harc vonal nélkül« c. könyvet¹⁷² az informátorral, majd egy-egy részletet elemezzenek ki.” A könyv szovjet felderítők második világháború alatti tevékenységét mutatja be regényes formában. A szakmai továbbképzés irányáról és színvonaláról már a fűlszöveg is kimerítő információt ad:

„Ezen a fronton a harcot nem kísérte csatazaj. Lövésekre és robbanásokra itt is sor került, de nem ezek voltak a döntő tényezők. Nagyon gyakran egy számmal teleírt papírdarabka erősebbnek bizonyult egész páncélos hadosztályok támadásánál, néhány halkan odavetett szó hadseregek sorsát döntötte el. A harc vonal nélküli fronton rettenthetetlen bátorságú szovjet felderítők küzdöttek, és hajtottak végre hőstetteket. Megtudjuk a könyvecskéből hogyan értesítették Moszkvát a német fasiszta támadásról két héttel a háború kitörése előtt, hogyan hiúsították meg a »Citadella-hadműveletet« és a »Ciklon-tervet«, hogyan robbantották fel a prozorvói hidat, hogyan torolták meg egész sor náci strapának szovjet emberek ellen elkövetett gaztetteit, miként segítette elő a szovjet felderítők tevékenysége a Szovjetunió fegyveres erőinek győzelmeit és végső diadalát. Megismerjük »Maxim és csoportja«, »Válja, a kozáklány«, »Oberleutnant Paul Siebert«, »Karl Liebel főhadnagy«, »Etienne« és sok más felderítő életének és harcának hosszabb-rövidebb időszakát a front mögött, az ellenséges ország területén, esetenként magában a hitlerista kémközpontban véghezvitt tetteit, amelyek izgalmaiban a kitalált kalandregények cselekményeit messze felülmúlják. A harc vonal nélküli front eseményeiről az újságok annak idején nem számoltak

¹⁶⁷ Rezidens: az állambiztonsági hálózat titkos munkatársa, aki önállóan vagy az operatív tiszt útmutatása szerint a hálózati személyek egy csoportját vezette.

¹⁶⁸ Mikó István (1936) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

¹⁶⁹ ÁBTL 3.1.2. M-34826. „Kolléga”.

¹⁷⁰ ÁBTL 3.1.2. M-34837. „Hornák”) és M-34840. „Holdasi Béla”.

¹⁷¹ A német kapcsolatról már tudott az állambiztonság egy „halászott”, azaz szűrőpróbaszerű le-
 véllenőrzés során kiválasztott levélből.

¹⁷² A. Lukin–D. Medvegyev–D. Morozov–V. Kozsevnikov–V. Mihajlov: *Front harc vonal nélkül*.
 Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1968.

be. A háború befejezését követő években lépcsőről lépésre tárult fel a harcnak ez a fejezete, ismerte meg a nagy nyilvánosság azoknak a nevét, akik a legnehezebb feladatokat vállalták népükért, s azok közül sokan vérükkel pecsételték meg népük iránti hűségüket. Sőt, egyik-másik hős felderítő nevét még most is titokban kell tartani. A könyv »Egy szovjet felderítő életének harminchat órája« című részének hiteles tényanyagot feldolgozó szerzője nem írhatta meg hőséneki igazi nevét. Csak annyit közöl róla, hogy családi neve »egyszerű orosz családi név«.

A rezidens két hónappal később azt jelentette, hogy a kiképzés eredményes volt, de az informátor „csak igen nehezen értette meg az olvasmány lényegét”.

1970 novemberében „Kolléga” segítséget kért, mert „Holdasi” és „Csontos” hónapok óta nem jártak el a találkozókra, 1971 februárjában pedig közölte, hogy nem tudott eredményesen dolgozni, mert nem bízták meg konkrét feladatokkal. Tartója szerint ekkor két másik operatív tiszttel közösen kiképezték „az informátorok foglalkoztatásának irányára, a bennünket érdeklő személyek körére, az adatgyűjtés módjaira, a hálózattal megszakadt kapcsolat felvételére”. Februárban konkrét feladatokat határoztak meg a rezidens által tartott informátorok számára: „Hornyák”-ot a laktanyában dolgozó magyar állampolgárok figyelésével, a többiek a szovjet laktanya és környéke külső biztosításával bízták meg.

A dossziében található utolsó – és egyben egyetlen érdemi – jelentés 1973. június 3-án keletkezett. Készítője, Mayer Ágoston őrnagy értékelése szerint: az iratok „jelentős része a hozzákapcsolt informátorokkal kapcsolatos észrevételeket, jelentés nélküli, eredménytelen találkozókat tartalmazza. [...] Komoly operatív értékkel bíró anyagot nem tartalmaz, az megsemmisíthető.” Még ugyanezen a napon a dossziét lezárták, és 1974. január 14-én irattározták.

19) „FONYÓDI FERENC”

Fedőnév _____ Fonyódi Ferenc
 Minősítés _____ titkos megbízott
 Foglalkozás _____ idegenvezető
 Iskolai végzettség _____ gimnáziumi érettségi
 Beszervezés alapja _____ hazafias
 Az együttműködés időtartama _____ 1977–1988
 Foglalkoztató szerv _____ BM III/II-8/b alosztály
 _____ 1978-ban BM Somogy Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. Osztály siófoki alosztálya

Foglalkoztatás vonala _____ idegenforgalmi elhárítás
 Tartótisztek _____ Varga László r. hadnagy,
 _____ Bálint Ferenc r. hadnagy¹⁷³
 _____ „D-101”-es r. őrnagy¹⁷⁴
 Források _____ 6-os karton, B-140659

A központi 6-os karton szerint „Fonyódi Ferenc” fedőnevű titkos megbízottat 1977. május 16-án szervezte be Varga László rendőr hadnagy, a BM III/II-8/b alosztályának beosztottja. A kartonon utalnak rá, hogy a titkos megbízottat 1985. március 11-én átadták a BRFK III/II-2/a alosztályának, de ismereteink szerint erre nem került sor. Anyagát 1988. július 26-án irattározták.

Az ügynök előélete, beszervezésének körülményei, bő egy évtizedes tevékenysége kizárólag az ÁBTL-be került, 145 lapot tartalmazó B-dossziéjából ismerhetők meg. „Fonyódi”, az Expressz Ifjúsági és Diák Utazási Iroda idegenvezetője, alkalmi operatív kapcsolatként már 1974 óta együttműködött a politikai rendőrséggel. Varga László rendőr hadnagy 1977. április 6-án kelt beszervezési javaslatában kiemelte, hogy ez idő alatt bizonyította rátermettségét, őszinteségét és lojalitását. Lencsés Miklós alosztályvezetőnek voltak ugyan fenntartásai a jelölttel szemben, azonban végül egyetértését adta a beszervezéshez. „Fonyódi” 1977. május 17-én írta meg titoktartási/beszervezési nyilatkozatát. Első feladatként a soron következő nyugati csoportja tevékenységének figyelemmel kísérését kapta, ezen belül a csoport egyes tagjait megkereső magyar állampolgárok kilétének felderítését. Varga hadnagy a havi két alkalommal és nyilvános helyen történő találkozást határozta meg a kapcsolattartás módjaként.

„Fonyódi” megbízhatóságát az állambiztonság rendszeresen ellenőrizte. 1977. június és augusztus között kilencvennapos K-ellenőrzést vezettek be valamennyi postai küldeményére, s ugyanazon a nyáron az egyik Balaton-parti nemzetközi üdülőtelepen, ahol az ott nyaraló „CVJM-csoportok”¹⁷⁵ idegenvezetőjeként dol-

¹⁷³ Bálint Ferenc pályájának néhány állomását lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

¹⁷⁴ A BM III/II-9. Osztály beosztottja volt. 1939-ben született, neve nem, de a munkahelye és foglalkozása a későbbiekben kiderült.

¹⁷⁵ CVJM: Christliche Verein Junger Menschen (Nemzetközi Keresztény Ifjúsági Szervezet).

gozott, egy „Éva” fedőnevű ügynök¹⁷⁶ és egy SZT-állományba tartozó személy, „AP-10-es” rendőr hadnagy¹⁷⁷ kontrollálta, de mindegyik „vizsgán” sikeresen átment.

1978. július és szeptember között ideiglenesen Bálint Ferenc rendőr hadnagy, a Somogy Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. Osztály siófoki alosztályának munkatársa tartotta a kapcsolatot „Fonyódi”-val, ellenőrzését a már ismert „Éva” és „Konrád Péter”¹⁷⁸ fedőnevű titkos megbízottakon keresztül, „AP-10-es” rendőr hadnagy segítségével, személyes adatgyűjtéssel, valamint jelentéseinek mások jelentéseivel történt összevetésével oldotta meg. 1978. október 10-én készült beszámolójában megállapította, hogy „Fonyódi” jelentései a valóságnak megfelelnek, környezetében nem dekonspirálódott, s jó konspirációs készséggel rendelkezik, így biztonsági szempontból nincs akadálya további foglalkoztatásának. A titkos megbízott ebben az időszakban adott jelentéseit részben a BM III/II-8/b alosztály feldolgozó csoportja, részben a Somogy Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. Osztálya hasznosította.

1979. február 23. és március 10. között rendezték meg az „Utazás '79” kiállítást, amelyen a BM III/II-2/b alosztály operatív akciókat tervezett végrehajtani, s szükségük volt egy németül jól beszélő hálózati személyre. A munkára „Fonyódi Ferenc”-et jelölték, aki a feladatokat „maradéktalanul végrehajtotta, aktív tevékenységével nagymértékben hozzájárult akciónk sikeréhez, zavartalan, eredményes végrehajtásához”, s 1979. május 3-án ezért ezer forint pénzjutalomban részesült.

„Fonyódi” titkos megbízott feladataiba 1979. július 18-án készült foglalkoztatási terve ad részletesebb betekintést. E szerint figyelnie kellett azokra a személyekre, akik olyan magyar állampolgárokkal vették fel a kapcsolatot, akik állam- és szolgálati titok birtokosai voltak. Fel kellett tűnnie, ha egy külföldi állampolgár nagyobb összeget költ magyar ismerőse megvendéglésére, illetve azzal konspirálnak látszó beszélgetéseket folytat. Fel kellett tudni mérnie, hogy egy külföldi állampolgár magyar kapcsolata egzisztenciális helyzeténél, politikai beállítottságánál, hírszerző lehetőségénél fogva mennyire lehet érdekes az ellenséges hírszerzés számára. Figyelemmel kellett kísérnie a nyugati állampolgárok esetleges sértő, kirívó magatartását annak megállapítására, hogy az nem minősül-e fellazí-

¹⁷⁶ „Éva” egy balatoni Expressz ifjúsági táborban volt titkárnő, jelentéseit az ÁBTL őrzésében lévő M-39469-es dosszié tartalmazza.

¹⁷⁷ Valódi neve Fabulya Balázs. Az SZT-tiszt személyi és illetményanyagát az ÁBTL őrzi, de „Éva” fedőnevű titkos megbízott 1974-es egyik jelentéséből is megtudható róla annyi, hogy táborvezető volt a Balaton mellett, előtte pedig megyei KISZ-titkárként Békés megyében dolgozott.

¹⁷⁸ „Konrád Péter” legfontosabb személyes adatai csak egy 6/a karton hátlapjáról ismerhetők meg.

tó, izgató, a törvényes rendet sértő tevékenységnek. Fokozottan kellett figyelnie a beutazó nyugati és más szocialista állampolgárok között létrejött, konspirálnak látszó találkozókra (ez valójában a nyugat- és keletnémet találkozókra vonatkozott). A beutazó nyugati állampolgárokat tanulmányoznia kellett abból a szempontból is, hogy külföldön nem rendelkeznek-e hírszerző lehetőségekkel, figyelnie kellett közülük azokra, akik köztörvényes bűncselekmények elkövetésével gyanúsíthatók. A felsorolt általános feladatok szem előtt tartása mellett megbízták két nyugatnémet utazási iroda turistacsoportjai tagjainak, vezetőinek fokozott ellenőrzésével.

1979 őszén „Fonyódi”-ra a Magyar Néphadsereg Vezérkara (MNVK) 2. Csoportfőnöksége, vagyis a katonai hírszerzés is szemet vetett. A csoportfőnökség egyik osztályvezetője, Kapás Pál átiratban kérte a III/II-8. Osztályt, hogy operatív érdekből „Fonyódi” munkahelyi anyagát szerezzék be, és adják át nekik. Varga József¹⁷⁹ rendőr ezredes, osztályvezető válaszában kifejtette, hogy a „nevezett személy operatív érdeklődési körünkben áll, ezért nem áll módunkban azt megküldeni”. Az ügy további részleteiről nincsenek forrásaink, de „Fonyódi” a Belügyminisztérium kötelékében maradt, mert 1980. március 4-én „D-101”-es rendőr őrnagyot jelölték ki számára kapcsolattartóként, aki a civil életben egyben hivatali főnöke, vagyis az Expressz Ifjúsági és Diák Utazási Iroda idegenvezetői osztályának vezetője volt. A továbbiakban a találkozókat általában a „Napos” fedőnevű¹⁸⁰ K- (konspirált) lakásban tartották, de tartótisztje irodájában munkamebeszélés fedéssel is tárgyalhattak egymással. Mindkét helyszínen történt találkozóóról található a dossziében egy-egy, az őrnagy által készített, kézzel írt jelentés. Az 1981. február 20-i „Napos” K-lakásban történt megbeszélésnek az SZT-tiszt szerint a konkrét operatív célja az volt, hogy egyrészt összeismertesse hálózatát a távollétében őt helyettesítő operatív tiszttel, másrészt három munkatársát kellett minősíteni. A jelentésből azonban kiderül, hogy a valódi cél a három személy beszervezése volt.¹⁸¹ Az 1982. február 23-i jelentésben annyi áll, hogy a tárgyévi feladatok megbeszélése volt a találkozó témája.

1987. februárban „Fonyódi” közölte kapcsolattartójával, hogy anyagi és családi okok miatt az IBUSZ Utazási Irodánál helyezkedett el. Felajánlotta, hogy új munkahelyén is szívesen végezné a kémelhárító szűrő-kutató munkát. Az átadás-átvétel ügyében a „D-101”-es őrnagy felvette a kapcsolatot az IBUSZ referensével,

¹⁷⁹ Varga József (1932) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

¹⁸⁰ Az ÁBTL nyilvántartásaiban nem szerepel.

¹⁸¹ Az ÁBTL hálózati nyilvántartásában nem azonosíthatók.

Szatmári Tibor rendőr főhadnaggyal, aki úgy döntött, hogy nem áll szándékában a titkos megbízottat tovább foglalkoztatni. „Fonyódi Ferenc”-et ezért hírszerző lehetőségének megszűnése miatt 1988. július 8-án kizárták a hálózatból. 138 oldalas munkadosszióját a BRFK III/II-2/a alosztályán még az ugyanazon a napon felvett jegyzőkönyv szerint Bagdal Mihály rendőr százados megsemmisítette, B-dosszióját pedig irattározták. A megsemmisítési jegyzőkönyvben csak az úgynevezett élőszámot (H-62408) adták meg, vagyis a dosszié nem kapott irattári számot.

„Fonyódi” jelentéseiben esetleg szereplő fontosabb célszemélyekre a beszerzési iratok nem utalnak. Munkadossziójának megsemmisítését azzal indokolták, hogy operatív értékű adatot nem tartalmaz.

20) „JÁGER”

Fedőnév _____ Jáger
 Minősítés _____ titkos megbízott
 Foglalkozás _____ vadőr, hivatásos vadász
 Iskolai végzettség _____ ipari iskola
 Beszerzés alapja _____ hazafias
 Az együttműködés időtartama _____ 1985–1990 [1993]
 Foglalkoztató szerv _____ BM 3. Határőrkerület felderítő alosztály, Zalaegerszeg
 Foglalkoztatás vonala _____ határőrizet (preventív védelem, operatív ellenőrzés)
 Tartótiszt _____ Naszvadi József r. alezredes
 Források _____ 6-os karton, 6/c karton, adatlap, B-150184

A központi 6-os karton szerint „Jáger” fedőnevű titkos megbízottat 1985. július 30-án szervezte be Naszvadi József rendőr alezredes, a Belügyminisztérium Határőrség 3. Kerületi Parancsnokság zalaegerszegi felderítő alosztályának beosztottja. Kézírással még a „Titkosítva” megjegyzés olvasható a kartonon, amit a nyilvántartási kategória kódja is megerősít: 01.¹⁸² A 6/c kartont egy nappal később, 1985. július 31-én töltötték ki, a beszerzés céljaként a preventív védelem, operatív ellenőrzés, foglalkoztatási vonalként pedig a határőrizet szerepel rajta.

¹⁸² 01 = titkosított hálózati személy.

Az adatlap nyomtatványának a beszerzésre vonatkozó része új információval nem szolgál, viszont a további rovatok ízelítőt adnak „Jáger” „jellemrajzához”, miszerint a munkát szívesen vállalta, megbízható, de még nem ellenőrzött, társaságban „gátlástalan”, barátkozó, de leleményes, kényes helyzetekben feltalálja magát.

„Jáger” beszerzésének körülményeiről és hálózati tevékenységének részleteiről az ÁBTL őrzésébe került 119 lapos B-dossziájából értesülhetünk. Az 1985. április 24-én készült tanulmányozási terv szerint a Kemeneshát térségében megnövekedett idegenforgalom magában hordozta „egyes külföldi állampolgárok ellenséges szándékának fokozódását”, illetve annak a veszélyét, hogy az odalátogatók tiltott határátlépést kísérelnek meg. Ennek kiszűrése, felderítése, megakadályozása miatt szükségesnek látták a hatékonyabb szűrő-kutató munka megszervezését, továbbá a településen és a környéken élő fiatalok nyugati kapcsolatainak hatását is ellenőrizni akarták. A feladatra kiszemelt jelölt vadórként széles körű terepismerettel rendelkezett, és köztisztviselőként álló személy volt. A térségben korábban nem volt megfelelő hálózati személy, csak hálózaton kívüli társadalmi kapcsolatokkal oldották meg a felderítő-ellenőrző munkát. A jelölt személyt, tulajdonságait, családi körülményeit körültekintően, több irányból is tanulmányozták (községi tanács, társadalmi kapcsolatok, munkahely).

Naszvadi alezredes, a 3. Határőrkerület felderítő alosztályának tisztje 1985. június 21-én egy kemenesháti vadászházban előzetes beszélgetésen mérte fel a jelölt alkalmasságát. Összegezeként megállapította, hogy beszerzése gyors módszerrel végrehajtható. Hamarosan egy másik, az Őrség szélén fekvő vadászházban került sor a beszerzésre. A beszélgetést olyan személyes kérdésekkel kezdte az operatív tiszt, amelyekre a válaszokat már más hivatalos fórumról beszerezték, majd munkarendjéről és szabadidejének eltöltéséről kérdezte a jelöltet. Végül rátért arra, hogy mint volt határőrt, megbízhatónak tartják, és szeretnék, ha a jövőben rendszeresen a segítségükre lenne a környék közbiztonságának javításában. „Jáger” a munkát – Naszvadi alezredes szerint – szívesen vállalta, beszerzési nyilatkozatát 1985. július 30-án írta meg. A találkozót általában kéténtente a szabadban, találkozási pontokon vagy a vadászházban tartották meg. „Jáger” két ízben kapott jutalmat, 1986-ban 1500, 1989-ben pedig 2000 forintot. A jutalmazási javaslatot 1986-ban azzal indokolta Tóth Zoltán zászlós, hogy átlagon felüli tevékenységet fejtett ki a határőrizetre veszélyt jelentő személyek felderítésében, ellenőrzésében. A titkos megbízottat a korábban foglalkoztatott társadalmi kapcsolatokon keresztül rendszeres ellenőrizték is, különös figyelmet fordítottak a családi helyzetére, az operatív szervekkel való viszonyára és a talál-

kozási fegyelemre. M-dosszié hiányában a kötetből csak egy jelentése ismerhető meg, amelyben munkatársa vadászbalesetéről számolt be.

Soós főhadnagy 1990. február 5-én készült jelentése arról tájékoztat, hogy a február 1-jén kiadott 003/1990. parancsnoki intézkedés alapján „Jäger” titkos megbízottal a folyamatos kapcsolattartást határozatlan ideig szüneteltetik. A jövőre vonatkozóan megbeszélték az összeköttetés módjait, valamint az operatív tiszttal eligazította az általános kutató-szűrő munkára, a csempésztevékenység és egyéb bűncselekmények felderítésére vonatkozóan. 1991. március 14-én Soós főhadnagy ellenőrizte „Jäger” egyéni és munkahelyi helyzetét. A beszélgetés során tisztázták, hogy a folyamatos kapcsolattartás továbbra is bizonytalan ideig szünetel. Végül is 1993. június 1-jén Tóth István alezredes, a Zalaegerszegi Határőr Igazgatóság Felderítő Osztályának vezetője engedélyezte „Jäger” kizárását. M-dossziéját a kizárást követően megsemmisítették.

A beszerzés után a kapcsolattartó operatív tiszttal az általános határőrizeti feladatokon túl négy kimenesháti településen élő fiatal nevezett meg, akikre „Jäger”-nak kiemelten figyelnie kellett. A felsoroltak büntetett előéletűek voltak, tiltott határátlépés kísérlete vagy a kocsmában elhangzott rendszerellenes megnyilvánulásaik miatt már álltak bíróság előtt. Az eljárások azonban nem hozhatók kapcsolatba az ügynök tevékenységével, mivel ezek a beszerzése előtt történtek.

B) A hálózati iratokban szerepel, együttműködése egyértelműen nem bizonyítható, de vélelmezhető

Egy ügynök „karrierútjának” megrajzolásához az ideális állapot, ha szerepel a hálózati nyilvántartásban, amely – a változásjelentésekkel kiegészülve – rögzíti a hálózati személyek együttműködésének egyes állomásait, van B- (beszerzési) dossziéja, amely megmutatja a hálózat és a politikai rendőrség viszonyának milyenségét, tartalmát, láthatóvá teszi, hogy mennyire szilárd vagy ingoványos alapokon nyugszik ez a kapcsolat, valamint megmaradt az M- (munka-) dossziéja is, amelyből megismerhető valóságos tevékenysége, az írásai alapján pedig emberi tulajdonságai, jellemének változása, esetleges torzulása. Az ügynökjelentések információtartalma, az egyes személyekről készített jellemzések egyúttal hozzájárulhatnak múltunk eddig ismeretlen zugainak feltérképezéséhez. Ez a szerencsés együttállás azonban, végigtekintve az ÁBTL-be került iratokon, ritka, mint a fehér holló.¹⁸³ Ennek részben ügyviteli, részben történelmi okai vannak. Az ügyviteli okok megegyeznek más szervezetek működésével, vagyis a politikai rendőrségnél a már érdektelen, lezárt ügyek iratait kielejteztek. A történelmi okok két 20. századi magyar sorsfordulóhoz kötődnek: 1956-hoz és 1989/90-hez. Az akkori – itt most nem részletezett – iratpusztulások megismerhetők a már publikált tanulmányokból.¹⁸⁴

Az előzőekben felvázolt történetek főszereplőiről, ha nem is mind a három irattípus segítségével, de stabil, egyértelmű levéltári források alapján kijelenthetjük, hogy – ugyan nagyon különböző mértékben, de – együttműködtek a politikai rendőrséggel. Előfordul azonban, hogy a levéltári iratok hiányossága miatt az ügynöki lét írásos forrással egyértelműen nem támasztható alá, viszont a hiányosan meglévő dokumentumok tartalmi vizsgálata alapján az együttműködés nagy bizonyossággal vélelmezhető. Ezt példázzák a következő esetek.

¹⁸³ Az ÁBTL-be csupán mintegy 32 ezer hálózati karton került, évkörük: 1950–1990. A B-dossziék évköre is az egész korszakot felöleli ugyan, azonban túlnyomó többségük 1957–1962 között keletkezett, míg az M-dossziék jó része 1962 utáni.

¹⁸⁴ Néhány tanulmány a témával kapcsolatban: Markó György: „Az iratok megsemmisítéséhez jegyzőkönyv nem kell.” Dokumentumok az állambiztonsági iratok 1989. évi megsemmisítéséről. *Kritika*, 2000/11.; Baráth Magdolna: Az állambiztonsági iratok selejtezése, megsemmisítése. In Gyarmati György (szerk.): *Az átmenet évkönyve*, 2003. ÁBTL, Budapest, 2004. (Trezor 3.); Cseh Gergő Bendegúz: Az állambiztonsági iratok pusztulása 1956-ban. *Levéltári Szemle*, 2006/3.

1) „BOROS SAROLTA”

Fedőnév	Boros Sarolta
Minősítés	ügynök
Foglalkozás	pénztáros
Iskolai végzettség	kereskedelmi érettségi
Beszervezés alapja	terhelő
Az együttműködés időtartama	1952–1957
Foglalkoztató szerv	ÁVH II/2-a alosztály
	1953. júniustól ÁVH Csongrád Megyei Osztály
	(1953. júliustól BM Csongrád Megyei Főosztály)
Foglalkoztatás vonala	Az ügynök segítségével Nyugatra szökött repülős százados hazacsábítása, családjának és környezetének megfigyelése
Tartótisztek	Faragó József áv. hadnagy (beszervező)
	Hidasi Béla áv. alhadnagy
	Semperger István áv. alhadnagy
	Farkas János áv. hadnagy
Források	6-os karton, B-76228, O-11668/1–3. ¹⁸⁵

Az 1953. június 29-én kitöltött központi 6-os kartonja szerint „Boros Sarolta” beszervezésének időpontja 1952. február 22., a hálózatból 1957. június 26-án zárták ki. A kartonon – piros tollal áthúzva – két M-dosszié (M-788 és M-51301) szerepel, amelyeket megsemmisítettek, így a hatósággal való együttműködésről csak a 112 lapos, 1952. február 29-én megnyitott és 1957. szeptember 27-én irattárazott B-dossziéjából, illetve az O-11668-as számú dosszié harmadik kötetéből kaphatunk tájékoztatást.

Az Államvédelmi Hatóság II/2-b alosztálya beosztottjának 1952. február 1-jei jelentése szerint V. I. repülős százados, akit fegyveres szervezkedéssel gyanúsítottak meg, a felelősségre vonás elől 1949 májusában előbb Jugoszláviába, majd rövid hazai bujkálás után Nyugatra szökött. 1950. július 10-én az ÁVH II/2-b alosztálya ezért körözési dossziét nyitott kézre kerítése érdekében. A dossziéba befűzték a századosról, hozzátartozóiról és ismerőseiről addig összegyűjtött valamennyi dokumentumot, többek között a Honvédelmi Minisztérium Katonai

¹⁸⁵ ÁBTL 3.1.5. O-11668/1–3. V. I. Évköze: 1945–1962. 881 lap.

Elhárító Főcsoportfőnökség¹⁸⁶ „D” Osztályának jelentő ügynököknek az üggyel kapcsolatos információit és a hivatalos kapcsolatok tájékoztatóit. A repülős tiszt elmenekülése után édesanyját letartóztatták, 1949 novemberétől pedig Garami István hadnagy, a 41. Repülőezred D-tisztje¹⁸⁷ kompromittáló adatok beszerzése miatt elrendelte menyasszonyának állandó megfigyelését. A repülős tiszt családjának ismerőseiről környezettanulmányok, ügynöki jelentések készültek, a társadalmi kapcsolatoktól származó információkat jelentésekben, feljegyzésekben rögzítették.

Faragó József államvédelmi hadnagy 1952. január 15-i beszámolója szerint „az ügyben CF-04, CF-28, CA-20, CA-42, CH-03 fedőjelű ügynökök, valamint »Pataki Flórián«, »Barna Antal«, »Bánkuti Péter«, »Kántor Kornél«, »Patócs Bódog« és »Kacz József« fedőnevű informátorok [...] meg nem állapítható időn át dolgoztak”.¹⁸⁸ A hálózati személyeken túl számos eszközt és módszert bevetett az ÁVH. Mindezek eredménytelensége után merült fel a volt menyasszony beszervezésének gondolata. A nyomozás során megállapították, hogy V. I. és az ügynökjelölt 1951-ig levelező viszonyban álltak, amikor is a „disszidens” külföldön megnősült. A levelek megszerzésére Faragó József államvédelmi hadnagy konspirált házkutatás megtartását javasolta, amire végül nem került sor.

1952. február 11-én készült jelentésében Csepregi János államvédelmi főhadnagy, az ÁVH II/2-b alosztályának vezetője a jelölttel történt első találkozásáról számolt be, s alkalmasnak ítélte a hálózati munkára, mert volt vőlegénye „szüleiivel jelenleg is tartja a kapcsolatot, amit azzal támasztott alá, hogy a Vállalattól való elbocsátása után erről V. I. szüleit közvetve értesítette [...] [B]eszervezése abban az esetben, ha kihallgatása során őszinte lesz, megvalósítható, mert nevezett szereti a szüleit és a szabadságát, továbbá gyűlöli a volt vőlegényét abból kifolyólag, hogy őt a vállalatból azért bocsátották el, mert állítólag a vőlegényével kapcsolatot tart.” A beszervezési javaslat szerint a jelöltnek megvannak a megfelelő „hírszerzési lehetőségei” ahhoz, hogy V. I. magyarországi ismeretségi körét és tagjainak „illegális tevékenységét” felderítse. A jelöltet pressziós alapon, az ÁVH birtokában lévő kompromittáló adatok alapján kívánták beszervezni.

A hálózati „jelölt”, mint a körözött személy volt menyasszonya, 1952. február 22-én Budapesten papírra vetett önéletrajzában részletesen beszámolt V. I. szö-

¹⁸⁶ 1950. február 1-jével a volt elhárító főcsoportfőnökség katonai és támadólagos elhárítási részei átkerültek az ÁVH alárendeltségébe.

¹⁸⁷ D-tiszt: defenzív tisztek, az elhárító szervek hivatásos alkalmazottjai voltak a hadseregen belül.

¹⁸⁸ A felsorolt ügynökök az ÁBTL hálózati nyilvántartása alapján nem azonosíthatók.

késének körülményeiről, hazai bujkálásának állomásairól, az őt segítő személyekről.¹⁸⁹ Az önéletrajz megírásának körülményeire a február 13-i „beszervezési terv” ad magyarázatot, amelyben a szervezés lebonyolítását ismertette Faragó hadnagy. A jelöltet felrendelték Budapestre, az Élelmezésügyi Minisztériumba, ahol elbocsátása felülvizsgálatának pozitív elbírálásáról tájékoztatták. A minisztérium épületéből történt távozása után az ÁVH emberei a Nyugati pályaudvar előcsarnokában „kiemelték”, és konspiráltan a VI. Főosztályra előállították, ahol azonnal megkezdtek a kihallgatását, s leírták vele önéletrajzát is. A kihallgatást úgy irányították, hogy a jelölt maga ajánlja fel szolgálatait a hatóságnak. A szervezést Madarász¹⁹⁰ százados végezte, s a terv szerint a központból egy ideig Faragó hadnagy tartotta vele a kapcsolatot, majd átadták őt a helyi kirendeltségnek.

A frissen szervezett hálózati személy a „Boros Sarolta” fedőnevet kapta, szervezési nyilatkozatát 1952. február 23-án írta meg. 1952. február és 1953. december között az ügynök – Szegeden datált nyugtákon – „költségeinek fedezésére” különböző összegeket vett fel (20 Ft-tól 220 Ft-ig).¹⁹¹

„Boros” B-dosszióját az ÁVH II/2-a osztálya 1953. június 16-án¹⁹² átadta az ÁVH Csongrád Megyei Osztályának, ahol Semperger István államvédelmi alhadnagy, a II/a osztály beosztottja foglalkoztatta tovább az ügynököt. A szervezés utáni első találkozón „Boros Sarolta” – Faragó hadnagy beszámolója szerint – sírva fogadta az operatív tisztet, mondván, vigyék vissza őt a büntetés letöltésére.¹⁹³ Végül is némi rábeszéléssel és nyomásgyakorlással sikerült a további együttműködésre rábírní. Hálózati munkájának 1954. január 11-i értékelésében viszont már azt írta Semperger alhadnagy, hogy „feladatát minden megbízás alkalmával pontosan hajtotta végre. [...] a V. család és kapcsolataik bizalmasak ügynökünkhöz [...] a további munka végzéséhez lehetősége van [...] havonta vagy 6 hetenként elmegy vonattal M.-re, ahol felkeresi a családot [...] M.-i kiutazása alkalmával értékes jelentéseket hozott. [...] Megbízhatósága a terhelő adatokon keresztül biztosítva van.” Az 1954. február 12-én készült „Szolgálati

¹⁸⁹ Őket az ÁVH kihallgatta, más információk sorsukról nincs.

¹⁹⁰ Valószínűleg Madarász Gyula államvédelmi századosról, az ÁVH II/2. Osztályának helyettes vezetőjéről van szó. Pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

¹⁹¹ Feltehetően a repülő tiszt családjához történt utazások és az ott-tartózkodás költségeinek fedezetére szolgált.

¹⁹² A 6-os karton szerint az ügynököt 1955. október 13-án vette át a BM Csongrád Megyei Főosztálya, ami a fentiek fényében téves információ.

¹⁹³ A szervezés sikeressége érdekében a feljelentési kötelezettség elmulasztása miatt felvetették börtönbüntetésének lehetőségét.

jegy”-en Semperger hadnagy további foglalkoztatásra Farkas János államvédelmi hadnagynak adta át az ügynököt.

Arról, hogyan alakult „Boros” ügynöki pályafutása 1954 és 1956 között, nincs információnk, a B-dossziéból az erre vonatkozó lapokat korábban eltávolították.¹⁹⁴ A politikai rendőrséggel való együttműködésének megszűnéséről mindössze egy 1956. május 7-én kelt „Szolgálati jegy” tanúskodik, amelyen a BM Budapesti Főosztály IX. kerületi 1. alosztály vezetője értesítette a BM Csongrád Megyei Főosztály vezetőjét, hogy „Boros Sarolta” ügynököt a továbbiakban foglalkoztatni nem tudják, mert más településre költözött, ezért 1957. június 26-án megszakították vele a kapcsolatot. A szervezési dossziében arról, hogy miért a fővárosi IX. kerületi alosztály zárta ki a hálózathoz, egy 1957. június 26-i jelentés fél mondatából lehet következtetni: „1956 elején, amikor Budapestről K.-ba költözött, az őt tartó operatív munkás közölte vele, hogy a kapcsolatot vele megszünteti, s azóta nem is tartották.”

2) „NATASA”

Fedőnév _____ Natasa
 Minősítés _____ informátor
 Foglalkozás _____ ápolónő, ápolónőképzőben oktató
 Iskolai végzettség _____ ápolónőképző
 Beszervezés alapja _____ hazafias
 Az együttműködés időtartama _____ 1957–1958
 Foglalkoztató szerv _____ BM Békés Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály
 Foglalkoztatás vonala _____ értelmiségi, orvosok, belső reakció
 Tartótiszt _____ Molnár József rny. hadnagy
 Források _____ 6-os karton, B-79214

A 6-os karton központi karton, amely szerint „Natasát” 1957. március 16-án szervezte be Molnár József rendőrnemző hadnagy, a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya beosztottja. Anyagát 1958. április 7-én irat-

¹⁹⁴ A B-92381-es számú dossziéból a 100–108. oldalig hiányoznak az iratok.

tározták. Munkadosszióját (M-1483) az iktatókönyv szerint megsemmisítették, jelzetét a 6-os kartonon pirossal áthúzták.

Beszervezési dossziéja szerint „Natasza” 1956 októberében az ápolónőképző iskola oktatójaként tanítványaival részt vett a forradalom helyi eseményeiben, majd egy nagyobb csoporttal Budapestre indult, hogy az „ellenforradalmároknak” egészségügyi segítséget nyújtsanak, de Kecskeméten a szovjet katonaság megállította őket.

1957. március 15-én preventív őrizetbe vették. Gyanúsítottként hallgatták ki, s miután megbánta tetteit, *hazafias alapon* beszervezték. Beszerzési nyilatkozatában leírták vele, hogy minden cselekményt jelent, amely a Magyar Népköztársaság ellen irányul, pontosan eljár a találkozókra, és titoktartást fogad, különben '56-os tetteiért felelősségre vonhatják.

1957. december 20-i minősítésében megállapították: „A politikai nyomozó szervekhez való viszonya jó. A velünk való kapcsolattartást szívesen vette, a találkozókra szívesen megjelent, a feladatokat a legjobb tudása szerint hajtotta végre, munkájában pontos és határozott. [...] A sajtót rendszeresen olvassa, a Párt és Kormány intézkedéseit helyesli, és azzal egyetért. [...] Rövid másfél hónapos foglalkoztatása alatt 6 db írásos jelentést adott, melyek op[eratív] szempontból abban az időben értékesek voltak, mivel nagyban elősegített bennünket úgy az ápolónőképző iskolában, mint a kórházban az ellenforradalmi események vizsgálatában és egyes személyek ellenforradalmi tevékenységének megállapításában.”

„Natasát” jó minősítése ellenére – betegsége miatt – 1958. január 14-én kizárták a hálózathoz. A kapcsolat újrafelvételének – amelyet a kizárási javaslatban kilátásba helyeztek – nincs nyoma az ÁBTL kezelésébe került iratokban.

3) „RÓKA”, „RÁBA”

Fedőnév ..... Róka, 1982-től Rába
Minősítés ..... ügynök, 1960-tól társadalmi kapcsolat (informátor),
1982-től titkos megbízott, T-lakásgazda
Foglalkozás ..... főkönyvelő, gazdasági igazgató
Iskolai végzettség ..... jogi egyetem
Beszervezés alapja ..... hazafias
Az együttműködés időtartama ..... 1957–1960, 1982–?
Foglalkoztató szerv ..... 1957-től BM II/5-a alosztály
..... 1982-től BM BRFK III/III-A Osztály

Foglalkoztatás vonala ..... FKGP jobboldala, 1982-től T-lakás legalizálása,
1988-tól ifjúságvédelem

Tartótisztek ..... Zalai Emil rny. százados¹⁹⁵
..... Hegedűs Mihály rny. főhadnagy

Források ..... 6-os karton, 6/b, 6/c karton, adatlap, O-14820/1–6.
kötet

„Róka” hálózati múltjára mindenekelőtt az 1958. január 23-án kiállított 6-os karton utal, amelyen a beszerzés időpontja 1957. augusztus 30., s személyi adatain és a beszerzésével kapcsolatos információkon túl három bejegyzés olvasható rajta. 1958. január 23-án a BM II/5-a alosztály beosztottja, Hegedűs Mihály¹⁹⁶ lett az ügynök kapcsolattartója, majd 1960. szeptember 5-én B- és M-dosszióját irattározták, mivel dekonspirálódott.¹⁹⁷ Az utolsó bejegyzés 1982. október 11-i, ekkor a BRFK III/III-A Osztályt jelölték meg foglalkoztató szervezeti egységeként, az operatív tiszt megnevezése nélkül. A nyilvántartási kategória kódjaként először a 07-et jegyezték fel, ami azt jelenti, hogy hálózathoz kizárt ügynökről van szó, viszont ezt áthúzták, és a 04-es kód került mellé, ami élő hálózati kapcsolatot jelent. B- és M-dossziéja nem került levéltári kezelésbe. M-dosszióját feltehetően az előírások szerint megsemmisítették, ugyanis jelzetét – M-9799 – a kartonon áthúzták, azonban a B-92237. számú dosszié nagy valószínűséggel eljutott az irattárig.

„Rába” fedőnéven végzett hálózati tevékenységéről csak az adatlap és a változásjelentések nyújtanak felvilágosítást. Az adatlapot 1982. szeptember 17-én töltötte ki a BRFK III/III-A Osztály, amelyen fedőnévként – a „Rókát” áthúzva – a „Rába” található. A beszerzés éve – ellentétben a 6-os kartonnal – itt 1947, de beszerzőként szintén a BM II/5-a alosztály szerepel (utóbbi egyértelműen téves). A kapcsolat felújításának időpontja 1982. szeptember 17., azonos az adatlap kitöltésének időpontjával. A bejegyzések szerint a beszerzés hazafias alapon, gyors módszerrel történt, az ügynök minősítése ugyancsak megváltozott, titkos megbízott lett. A beszerzés céljaként a titkos információk szerzését, felderítését jelölték meg, a funkciója pedig T-lakás legalizása volt, mint T-lakástulajdonos. Ellenőrzöttségénél – ha igaz az 1947-es beszerzési dátum – 35 év után is a „megbízható, de nem ellenőrzött” szöveget húzták alá. Megbízói szerint a

¹⁹⁵ Zalai Emil (1922–2006) pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

¹⁹⁶ Hegedűs Mihály neve csak a 6-os kartonon olvasható.

¹⁹⁷ A bejegyzés alapján nem derül ki, hogy saját magát leplezte le, vagy mások jöttek rá, hogy együttműködik a politikai rendőrséggel.

hálózati munkát szívesen vállalta. Az 1988. október 28-i változásjelentés szerint „Rába” T-lakástulajdonos foglalkoztatási vonalaként az ifjúságvédelmet határozták meg, az 1989. május 2-i változásjelentésből pedig az derül ki, hogy a T-lakás gazdai tevékenysége megszűnt, új lehetőségként a következő olvasható: „B-3. tmb. Foglalk[ozás] vonala: Ifjúságvédelem.”

Az „Adatlap a K és T lakáshoz” rendszeresített nyomtatvány kitöltésének dátuma 1988. december 21.

A 6/b kartont 1982. október 5-én a T-lakásra töltötték ki, „Rába” fedőnéven vették nyilvántartásba. A 6/c kartonnak azonos a kitöltési időpontja, az adatai megegyeznek az adatlapnál leírtakkal, innen is megtudhatjuk, hogy „dekonsp[iráció]” miatt 1960. szeptember 5-én kizárták a hálózathoz.

„Róka” 1938 októberében lépett be a Független Kisgazdapártba. 1945-től az FKGP főállású politikusa volt. 1948 őszén megbízatásairól lemondott, visszavonult a közszerepléstől. 1949-től egy kereskedelmi vállalat főkönyvelőjeként, majd gazdasági igazgatójaként dolgozott 1986-ig. 1956 októberében többedmagával a kisgazdapártot szervezte, s 1957. februárig vitte a párt ügyeit.

Bár ellentmondóak a beszerzés időpontjára vonatkozó adatok, az tény, hogy az 1956-os forradalom leverése után az állambiztonsági szervek kiemelt figyelmet szenteltek a volt polgári pártok vezető tisztségviselőinek ellenőrzésére, különös tekintettel azokra, akik a forradalom alatt pártjaik újjászervezésén fáradoztak. Az FKGP forradalom alatti, illetve utáni helyzetéről, mintegy kéttucatnyi vezető politikusának ellenőrzéséről az O-14820-as számon archivált dossziében¹⁹⁸ összefoglalt jelentések adnak tájékoztatást. A dosszié alapkötete nem került be a levéltárba, a többi nyolc kötetéből kettőt személyi dossziévá minősítettek át (egyiket ifjabb Antall József¹⁹⁹ operatív ellenőrzésére). A kötetekben negyven ügynöktől származó 269 jelentés másolata olvasható, ebből mindössze hét fűződik „Róka” nevéhez. A két dátum nélküli jelentés még 1957 első felében íródhatott, további három szintén a 6-os karton szerinti beszerzése előtti hónapok (1957. június 28., július 20. és augusztus 27.) terméke, a maradék kettő pedig 1966. november 3-án és 1970. december 10-én készült. Két esetben már a jelentés tárgya, megnevezése sem szokványos. A dátum nélküli, csak „Róka” aláírással, géppel írt tízoldalas anyag a „Javaslat a Kisgazda Párt és politikusainak

¹⁹⁸ ÁBTL 3.1.5. O-14820/1–6. Független Kisgazdapárt. Évköre: 1957–1982. 1793 oldal.

¹⁹⁹ Antall József (1932–1993): politikus, történész, muzeológus. Az 1990-es rendszerváltás után Magyarország első szabadon választott miniszterelnöke volt. A kisgazdapárthoz apja, id. Antall József (1896–1974) révén kötődött, aki 1945–1946-ban újjáépítési miniszter, 1948-ig az FKGP pártigazgatója volt.

foglalkoztatására” címet viseli, és a jobb felső sarokból is hiányoznak az előírt formák (adta, vette, hol, mikor). A jelentés a párt legalizálásának lehetőségével foglalkozik: „Az októberi események bebizonyították, hogy a Kisgazdapárt irányában igen nagy érdeklődés nyilvánul meg. [...] A nem marxista tömegek is igénylik a hatalomban való valamelyes részvételt, [...] él az a kívánság, hogy képviselőt a hatalom szempontjából kívánt megbízhatóságon túlmenően [...] megfelelő adottságokkal rendelkező személyek reprezentálják.”

A javaslatban a fentiekre tekintettel olyan kisgazdapárti személyiségeket mutatott be az ügynökjelölt, akiket mozgalmi múltjuknál és egyéni adottságaiknál fogva alkalmasnak tartott a nem marxista tömegek képviselőre. A már pozícióban lévőket (pl. Dobi Istvánt,²⁰⁰ Barcs Sándort,²⁰¹ Pesta Lászlót²⁰²) nem számolva 38 paraszti származású és 32 értelmiségi párttag politikai alkalmasságát vagy alkalmatlanságát mutatta be az ügynök, kellőképpen kiemelve saját rátermettségét. Hasonló formai jellemzőkkel készült a 19 oldalas, szintén dátum nélküli „Jelentés az FKP újjászervezéséről és az 1956. október 31.–1957. január 15. közötti helyzetéről” című írás, amelyben kitért az 1956. október 30. és november 4. közötti időszakban a kisgazdapártban kialakult ellentétekre, frakciókra, illetve a párt 1956. november 4. utáni terveire.

Az 1957. július 20-i és az augusztus 27-i jelentések formailag megfelelnek ugyan az előírásoknak, viszont egyértelműen megállapítható, hogy mindkettő „Róka” szóban vagy írásban adott jelentésének Zalai százados által legépelte változata/másolata. Az első, valójában az április 1-jei találkozásra készült 19 oldalas jelentésben ismét a kisgazdapárt forradalom alatti újjászerveződésének állomásait, illetve november 4. utáni helyzetét taglalta, felsorolva mindazon funkcionáriusokat és képviselőket, akik a pártközpontban ekkor megfordultak. A második az „Áttekintés a Kisgazda Párton belül 1940–1957 között kialakult csoportosulásokról” címet viseli. Az ügynök öt időszakra bontotta a címben megjelölt évkörben a párt működését: az 1945 előtti, a koalíciós korszakra, az 1947/48-as átmenetre, az 1948 nyarától 1956 decemberéig terjedőre és az „ellenforradalom”

²⁰⁰ Dobi István (1898–1968): kisgazda, majd kommunista politikus, országgyűlési képviselő, 1948–1952 között miniszterelnök, 1952–1967 között az Elnöki Tanács elnöke.

²⁰¹ Barcs Sándor (1912–2010): újságíró, kisgazda politikus, országgyűlési képviselő. 1950–1980 között az MTI vezérigazgatója.

²⁰² Pesta László (1902–1998): orvos, kisgazda, majd kommunista politikus, országgyűlési képviselő, 1950–1965 között a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága elnökhelyettese, 1965–1974 között a Kulturális Kapcsolatok Intézetének alelnöke.

alattira. Az egyes időszakokban a párton belüli csoportosulásokat, azok vezetőit, a belső hatalmi viszonyokat, illetve az erőviszonyok változásait mutatta be.

Az 1966. november 3-i jelentés három volt kispazda politikusnak az aktuális bel- és külpolitikáról kialakított véleményét foglalja össze. Érdekessége, hogy a beszélgetést 3/e labda operatív rendszabállyal (lehallgatással) rögzítették „Róka” lakásán, pedig hivatalosan csak 1982-ben lett T-lakástulajdonos „Rába” fedőnéven.

„Róka” 1970. december 10-én írt „Emlékeztető”-jében arról tájékoztatta a politikai rendőrséget, hogy Ortutay Gyula²⁰³ felajánlotta neki az 1971-es országgyűlési képviselőválasztáson jelöltként történő indítását, amire – az írás szerint – harmincéves mozgalmi múltja és Dobi Istvánnal való kapcsolata tette (volna) alkalmassá.

„Róka” létezésére jó néhány esetben csupán a Független Kispazdapártról összeállított O-dosszié köteteiben lévő hivatalos jelentések, értékelések vagy feladatok egy-egy mondata, megjegyzése utal. Így például az 1957. december 10-én Agócs István²⁰⁴ százados által szignált jelentésben szereplő – Antall József ismeretségi körének felderítésére bevetett IX/9. operatív rendszabály²⁰⁵ alapján megismert – személyek között háromszor is megtalálható. Seres József őrnagy, a BM III/III-3/a alosztály beosztottja 1967. március 14-i jelentése szerint „Róka” 1957. június 17-i jelentésében O. A. budapesti lakosról azt írta, hogy 1948-ban az FKGP pártigazgatója volt, és 1957. február 27-én meghalt. Az 1966. december 14-én készült munkatervben a „Tervezők” fedőnevű ügyjelzésben²⁰⁶ „Bodrogi” és „Vadász” ügynökökön kívül „Róka” és „Pásztor” fedőnevű társadalmi kapcsolat munkájára is számított az operatív tiszt. Az 1968. november 29-én dr. Antall József-ről készült jelentés végén Seres József őrnagy javasolta „Varga”, „Erdősi” és „Harmat” fedőnevű ügynökök, valamint „Róka” fedőnevű társadalmi kapcsolat felhasználásával dokumentálni dr. Antall és fia, valamint a felmerült volt FKGP-politikusok ellenséges tevékenységét. „Varga” fedőnevű ügynök 1969. június 16-i jelentésének intézkedései között az szerepel, hogy „amennyiben a konspiráció biztosí-

²⁰³ Ortutay Gyula (1912–1978): kispazda politikus, néprajztudós. 1945–1953 között és 1958-tól haláláig országgyűlési képviselő, 1958-tól egyben az Elnöki Tanács tagja, 1964-től a Hazafias Népfront Országos Tanácsának alelnöke.

²⁰⁴ Agócs István (1929–2011) pályaképét lásd az ÁBTL (www.abtl.hu/archontologia) és a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

²⁰⁵ A IX/9. operatív rendszabály, vagyis a telefonlehallgatás módját a belügyminiszter 23/1955. (VII. 30.) számú parancsa szabályozta. A telefonlehallgatást a 3/1958. (I. 23.) számú belügyminiszteri parancs már 3/a rendszabály néven tünteti fel.

²⁰⁶ Ilyen fedőnéven a nyilvántartásban található dossziék egyike sem azonosítható a jelentésben említett üggyel.

tott, javasolom Gy. Z.-re és kapcsolataira »Rókát« kikérdezni”. Két évvel később, 1971. október 20-án, Seres József őrnagy úgy intézkedett, hogy Gy. Z. „szándékát javasolom »Róka« fedőnevű t[ársadalmi] k[apcsolato]n keresztül ellenőrizni”.

A BM III/III-3/a alosztály munkatársa, Varró Vendel rendőr főhadnagy 1966. október 26-i feljegyzésében²⁰⁷ az áll, hogy „Rókát”-t az alosztály 1950-ben vette operatív nyilvántartásba, a kispazdapárt megszűnése után ellenséges tevékenységet nem fejtett ki, a politikai szereplésektől távol tartotta magát, sőt a vállalata által készített jellemzéséből az is megtudható, hogy a politikai tájékozottságára is súlyt helyezett, mert elvégezte a Marxizmus–Leninizmus Esti Egyetemet.

1968-ban ismét felmerült vele szemben a dekonspiráció gyanúja. Az Amerikai Egyesült Államokban élő apósa egy személygépkocsit akart ajándékozni neki, és mivel a vám megfizetésére nem volt anyagi fedezete, olyan személyek segítségét kérte a vámkedvezmény megszerzése érdekében, akik előtt esetleg felfedhetette a politikai rendőrséggel való kapcsolatát. Tulajdonképpen ebből a jelentésből ismerhető meg „Róka” politikai rendőrséggel való együttműködésének története: „1956-tól 1959-ig tényleges segítséget nyújtott mint ügynök, a volt FKP jobb-oldali elemeinek felderítésében. 1959-ben a hálózathoz kizártuk. A kizárás oka: hírszerző lehetősége leszűkült karrierista jellemvonása miatt. Mindenkivel annyira tartott kapcsolatot, amennyire saját érdeke ezt szükségessé tette. Így volt politikai kapcsolata elmaradtak tőle. Családi körülményei sem tették lehetővé a folyamatos felhasználását. [...] A találkozóit – melyek számára fontosak voltak, figyelmeztetés ellenére – hivatalában folytatta le, így »gyanú« ébredt munkahelyén dolgozótársai között személyét illetően.” A kizárása után társadalmi kapcsolatuként segítette, „időnként figyelmet érdemlő észrevételek”-kel, a politikai rendőrség munkáját.

Az O-14820/1-es számú dossziében lévő 1969-es kimutatás szerint az FKGP „jobboldali” személyiségei közül 129 főt soroltak be az ügynevezett F-dossziés rendszerbe, közülük 57-en volt büntetve,²⁰⁸ és 26 fő ellen folyt rendőrhatalósági intézkedés.²⁰⁹ Három évvel később már „csak” harminc alap- és öt kutató nyilvántartásban szereplő személyről számolt be Zima Péter²¹⁰ alosztályvezető.

²⁰⁷ A BM III/II-6. Osztály kérésére készült a feljegyzés.

²⁰⁸ 14 fő összeesküvés, 3 fő izgatás, 5 fő kémkedés, 2 fő rombolás, 26 fő ellenforradalmi tevékenység, 7 fő egyéb bűncselekmény miatt.

²⁰⁹ 10 fő internálás, 7 fő közbiztonsági őrizet, 2 fő rendőrhatalósági felügyelet, 7 fő rendőrhatalósági figyelmeztetés.

²¹⁰ Zima Péter (1930) pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/zart-folyoso-a-gyorsko-csi-utcaban).

Annak kiderítése, hogy „Róka” fedőnevű ügynök, majd társadalmi kapcsolat milyen mértékben mozdította elő a politikai rendőrség felderítő munkáját a volt kigazdapárti politikusok tekintetében, a szórványosan fellelt iratok alapján egyértelműen nem állapítható meg. Az 1960 és 1982 közötti valamilyen szintű együttműködésre csak az elvétele megtalált adatok utalnak. Mindenesetre eredeti, kézzel írt jelentése egy sem került levéltári kezelésbe. Továbbá figyelemre méltó szerepe volt ebben a felderítő munkában a korábban már említett negyven ügynöknek is. Ha a Békés megyei három rövid jelentéskivonatot nem számoljuk, 37 olyan hálózati személy maradt, akinek valamilyen kapcsolata volt a kigazdapárttal, és a politikai rendőrséggel együttműködött. A hálózati nyilvántartás alapján harmincukat sikerült azonosítani. Legtöbbjükre „kettős szerepet” osztottak: egyrészt mint kompromittálódott személyeket figyelték, ellenőrizték, másrészt felhasználták őket párttársaik ellenőrzésére.

4) „JANDA JÁNOSNÉ”

Fedőnév ..... Janda Jánosné
 Minősítés ..... informátor
 Foglalkozás ..... házfelügyelő
 Iskolai végzettség ..... 6 elemi
 Beszerzés alapja ..... hazafias
 Az együttműködés időtartama 1958–1960
 Foglalkoztató szerv ..... BM II/2-i alosztály
 ..... 1959-től BM II/9-d alosztály
 Foglalkoztatás vonala ..... területi
 Tartótisztek ..... Kárpáti Pál r. főhadnagy²¹¹
 ..... Takács János r. százados
 ..... Jámbor Magda r. főhadnagy²¹²
 Források ..... 6-os karton, B-92381

Az 1959. február 20-án kiállított központi 6-os karton szerint „Janda Jánosné”-t aznap szervezte be Kárpáti Pál rendőr főhadnagy a BM II/2-i alosztályáról, s április

²¹¹ Kárpáti Pál (1929) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 2585.

²¹² Jámbor Magda (1921) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 0507.

14-én átadták Takács János rendőr századosnak, a BM II/9-d alosztály beosztottjának. M-dossziéja a karton szerint üres volt. Az 1959. április 29-én megnyitott B-dossziében található, 1958. szeptember 27-i keltezésű jelentésben az előbbiekkal ellentétben arról számolt be Kárpáti főhadnagy, hogy már 1958. augusztus 27-én megtörtént „Janda János” és felesége beszerzése, amire azért volt szükség, mivel csak az ő segítségükkel tudtak egy titkos lakáskutatást végrehajtani.

„Nevezett beszerzését az alábbi módon hajtottuk végre: 1958. augusztus 27-én Pazsicki János r. f[ő]h[a]d[na]gy és Kárpáti Pál r. f[ő]h[a]d[na]gy elvtársak felkeresték a házfelügyelőt és feleségét lakásukon, mint rendőrnyszemélyek [...]. A házfelügyelővel és feleségével közöltük, hogy segítségüket kérnénk olyan formán, hogy mi egy lakásba szeretnénk bejutni, mert nekünk adataink vannak arra, hogy ott lopott holmik vannak elrejtve. A házfelügyelő és felesége önként felajánlották, hogy bármiben hajlandók támogatni a rendőrséget. Felajánlásuk [sic!] után közöltük velük, hogy N. S. lakásában szeretnénk bejutni úgy, mint vízvezeték szerelők. Kioktattuk arra, hogy N. lakása közvetlenül a lakásuk felett van és a vízvezetékcsövek az előszobából mennek föl N. lakásába, így az előszobában lévő plafont jól vizezze be és közölje N.-ékkel, hogy csőrepedés történt nála, mivel plafonja be van ázva. A fenti hibát már jelentette az illetékeseknek és fognak kijönni 10-11 h. körül megnézni, illetve megcsinálni. Ha esetleg nem tartózkodnának itthon, úgy a lakáskulcsot hagyják nála, hogy a vízvezeték szerelők meg tudják a hibát nézni. A fentiekre részletesen kioktattuk, elmondattuk vele, hogy mit hogyan kell csinálni, majd ezután részletesen kioktattuk a legszigorúbb konspirációra és nyilatkozatot írtunk velük, melyet mindketten aláírtak. A fentiek kívül kioktattuk arra is, hogy ha nem ütközik nehézségbe, akkor mélyítsék el a kapcsolatot N.-ékkel s amit megtud tőlük azt a találkozások alkalmával jelentse nekünk.

A fenti beszerzéssel és eligazításunk alapján szépen sikerült a titkos házkutatás úgy, ahogy azt a javaslatban lefektettük, illetve elterveztük. Nevezettnek »Janda János«²¹³ fedőnevet adtuk.”²¹⁴

Egy 1959. április 9-én készült jelentésből derül ki, hogy Kárpáti Pál a házaspárral hivatalosan 1959 februárjáig tartotta a kapcsolatot, s a II/2-i alosztály a beszerzés tényét azért nem jelentette a nyilvántartónak (6-os kartont sem állított ki, dossziét sem nyitott róluk), mert az informátor(ok) beszerzése előtt abban

²¹³ „Janda János” az 1959 áprilisában róla készült „üzemi karakterisztika” szerint 1951-től a Láng Gépgyárban dolgozott, de mindig éjjeli műszakban, mert segített a feleségének, aki házmester volt.

²¹⁴ A szöveget a helyesírási hibákkal, elütésekkel együtt közöljük, kiemelések ott.

állapodott meg a két alosztály vezetője, hogy az akció befejezése után a feleséget a II/9-d alosztály foglalkoztatja tovább, mivel a házban lakókról, akik közül többen állítólag fegyveresen is részt vettek az „ellenforradalomban”, gyakran kértek környezettanulmányt. A jelentés szerint „Janda Jánosné” korábban már többször segített az alosztálynak környezettanulmányok készítésében.

A hasznosnak ígérkező együttműködés azonban rövid ideig tartott, ugyanis egy évvel később, 1960. június 21-én Jámbor Magda rendőr főhadnagy már a hálózati személy kizárására tett javaslatot. Jámbor 1959 júliusától vette át az informátort, azt követően azonban nem érkezett hozzájuk a házból környezettanulmány-kérés. „Jandáné” ráadásul csak 1957-től volt házmester, így a lakók előéletét nem ismerhette, és a házon kívül információszerző lehetősége nem volt. A főhadnagy ugyanakkor megbízhatónak tartotta, ezért adatszolgáltatónak a továbbiakban is meg kívánta megtartani.

A titoktartási nyilatkozat szerint „Janda Jánosné”-t 1960. augusztus 24-én zárták ki a hálózatból, anyagát szeptember 5-én irattározták.

5) „SALAMON”

Fedőnév .....Salamon
 Minősítés .....informátor, titkos megbízott
 Foglalkozás .....római katolikus lelkész
 Iskolai végzettség .....teológia
 Beszervezés alapja .....hazafias
 Az együttműködés időtartama...1970–[1990]
 Foglalkoztató szerv.....BM III/III-1/a alosztály
 .....1977-től BM Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság
 .....III/III. Osztály
 .....1980-tól BM III/III-1/b alosztály
 Foglalkoztatás vonala .....római katolikus egyházi vonalon támadólagos
 .....elhárítás
 Tartótiszt.....Barát Tibor r. alezredes²¹⁵
 Források .....6-os, 6/c, 6/d kartonok, adatlap, 2 db változás-
 .....jelentés

²¹⁵ Barát Tibor (1925) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 11727.

„Salamon” fedőnevű informátort az 1970. augusztus 11-én kitöltött központi 6-os karton szerint a Belügyminisztérium III/III-1/a alosztály beosztottja, Barát Tibor rendőr alezredes szervezte be 1970. július 30-án. 1977. március 24-től a Baranya megyei állambiztonsági szervek foglalkoztatták. 1980. szeptember 11-én visszakerült a BM III/III-1 Osztályához, ahol a „b” alosztállyal folytatta az együttműködést, feltételezhetően 1990-ig, mivel kartonján a 04-es kód (élő hálózat) olvasható, s nem szerepel rajta archivált beszervezési vagy munkadosszié száma sem.

A 6/c kartont 1980. augusztus 22-én töltötte ki a BM III/III-1/b alosztálya. E szerint „Salamon” titkos megbízott egy katolikus újság felelős szerkesztőjeként tért vissza a III/III. Csoportfőnökséghez. Csak innen tudható meg, hogy 1978. február 10. és 1979. február 15. között pihentették, „hírszerzési lehetősége megszűnt” megjegyzéssel. Ennek okát a meglévő forrásokból nem lehet kideríteni.

Az 1980. szeptember 8-án kitöltött 6/d kartonon ugyancsak a III/III-1/b alosztály a hálózati személy ideiglenes budapesti lakcímét rögzítette.

Az 1972. június 29-i keltezésű adatlapból megtudható, hogy „Salamon” teológiai doktorátust szerzett, jó néhány európai nyelven beszélt, és egy dél-dunántúli városban szolgált káplánként. A beszervezés célja titkos információk szerzése és felderítése volt. Az együttműködést az adatlap szerint szívesen vállalta, de feltételül szabta, hogy írásos jelentést nem ad. Külföldi kapcsolatokkal rendelkezett „ellenséges” szervezetek, intézmények, emigráns szervezetek és egyéb ellenséges elemek felé, mivel többször járt hivatalosan Nyugaton. Nyugati kapcsolatai ismerték beállítottságát, származását. A beszervező tiszt megállapította, hogy hű a rendszerhez, a munkát szívesen vállalta, ellenőrzött és megbízható hálózati személynek minősítették. Sorra vették személyi tulajdonságait is: nyugodt, kiegyensúlyozott, kényes helyzetekben feltalálja magát, udvarias, bár társaságban gátlásosnak, zárkózottnak találták.

A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztálya 1977. március 22-én kitöltött változásjelentésében „Salamon” új szolgálati helyeként egy Tolna megyei kisközséget adott meg. Az 1980. augusztus 28-i változásjelentés pedig a 6/d kartonról már ismert információkat tartalmazza.

„Salamon” a római Pápai Magyar Intézetnek – mint ahogy „Ludvig Beron” fedőnevű ügynök²¹⁶ jelentette – a legtehetségesebb hallgatója volt. Olaszországi tartózkodásáról és ottani tanulmányairól „Márk” fedőnevű ügynök²¹⁷ is közölt

²¹⁶ „Ludvig Beron” fedőnevű ügynök kiléte a Bt-1307/1. dosszié alapján beazonosítható.

²¹⁷ „Márk” fedőnevű ügynök kiléte a 6-os kartonból és a Bt-1095. számú dossziéből beazonosítható.

információkat. Mivel a kinti ügynökök jelentéseinek időpontja 1970 és 1972 közé esik, vélhetően már a politikai rendőrség embereként került ki Rómába.

A magyar belső elhárítás úgy a beszerzése előtt, mint az együttműködés ideje alatt „Halász”, „Halápi” és „Máté János” fedőnevű hálózati személyek²¹⁸ jelentéseiben olvasható „Salamon”-ról, igaz, nem ő volt a megfigyelés, az ellenőrzés első számú célszemélye, csupán megemlíti bennük. A két operatív dosszié²¹⁹ sem visz előbbre akár a beszerzés okainak, akár az együttműködés tartalmának alaposabb megismeréséhez. Az egyikben külföldi levelezések K-ellenőrzése kapcsán bukkan fel neve, miszerint egy müncheni könyvkereskedésnek megköszönte a XXIII. János pápáról szóló könyvet. A másik dosszié szerint külföldi ösztöndíjra akarták ajánlani magas egyházi személyek. A pályájáról megismert fragmentumokból viszont arra lehet következtetni, hogy az egyházi szolgálata leginkább Magyarországhoz kötötte.

„Salamon” fedőnevű titkos megbízottról az ismert hálózati nyilvántartásokon kívül más érdemi adattal nem rendelkezünk. B-dossziéra és az M-dossziéra még utalás sincs az ÁBTL-ben lévő iratokban, igaz, amint az adatlapból megtudhattuk, írásos jelentést nem adott, a kapcsolattartó tiszt esetleges feljegyzéseit azonban elvileg irattározhatták.

Az ÁBTL-ben meglévő és ismertetett forrásokból az vezethető le, hogy a hatályos törvényi kritériumok alapján „Salamon” nem minősül ügynöknek, viszont a személyével kapcsolatos adatokban bekövetkezett változásoknak éveken át történő nyomon követéséből az feltételezhető, hogy együttműködött – mégpedig egészen 1990-ig – a politikai rendőrséggel.

6) „HEGYI PÁL”

Fedőnév ..... Hegyi Pál
Minősítés ..... titkos megbízott
Foglalkozás ..... szerszámkészítő, postai kötöző, gépész
Iskolai végzettség ..... érettségi
Beszerzés alapja ..... hazafias
Az együttműködés időtartama ..... 1976–[1990]

²¹⁸ „Halász” és „Máté János” fedőnevű személyek kiléte a hálózati nyilvántartásból beazonosítható.

²¹⁹ ÁBTL 3.1.5. O-12893/5. „Konspirálók” és O-8-240/3. „Progresszivisták” fedőnevű dossziék.

Foglalkoztató szerv ..... BM Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság III/III.
Osztály
Foglalkoztatás vonala ..... politikai elítéltek, 1989-től kulturális vonal
Tartótisztek ..... Selmeczkai József r. főhadnagy
..... Cyenes r. főhadnagy (1976. október 18-tól)
..... Kladek J. r. hadnagy (1979-től)
..... Szamosi A. r. hadnagy (1987-től)
..... Tóth S. r. őrnagy (1989-től)
Források ..... két db 6-os, két db 6/c és egy 6/d karton, három db
6/a karton hátlapja, változásjelentés, adatlap öt változásjelentéssel és egy kódlappal, V-159788

A titkos megbízottról kiállított két 6-os karton közül az egyik központi, a másik helyi. „Hegyi Pált” mindkét karton szerint 1976. augusztus 6-án szervezte be Selmeczkai József rendőr főhadnagy a Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztályáról. A kartonokat 1976. augusztus 11-én állították ki, csak H-szám²²⁰ szerepel rajtuk, irattározott dossziészám nem, ami azt jelentheti, hogy a III. Főcsoportfőnökség felszámolásáig „Hegyi” aktív volt, így beszerzési és munkadossziéját nem irattározták. A beszerzés alapja: hazafias. A foglalkoztatás vonala: „politikai elítéltek”; a helyi 6-os kartonon ezt áthúzták, helyére a „kulturális vonal” került. Az adatlaphoz kapcsolódó, 1989. május 5-én kelt változásjelentés szerint a kulturális vonal lett a titkos megbízott fő foglalkozási területe, de „nem szűnt meg a volt pol[itikai] elítéltek vonala, mert alkalmanként ezen a területen is segít”. A központi kartonon megtalálható még a szervkód és a 04-es kód is, mindkettő élő, foglalkoztatott hálózatot jelent. A helyi kartonon ilyen kódok nincsenek, de azt feltüntették rajta, hogy „Hegyi”-t ugyanazon szervezeti egységen belül 1976 októberében, 1979 februárjában, 1987 áprilisában és 1989 májusában más-más tartótisztnak adták át. Ezen a kartonon munkahely- és lakcímváltozás is szerepel. Bár „Hegyi” másik megyébe költözött (az adatlaphoz kapcsolódó változásjelentés szerint 1984-ben), mindegyik változásjelentést a beszerzés helyéről írták, vagyis nem adták át a lakóhely szerint illetékes állambiztonsági szervnek.

²²⁰ H-szám (hálózati szám): A hálózati személlyel kapcsolatos iratokat mindaddig ezen a számon tartották nyilván, amíg azokat nem irattározták. Csak az irattározásukat követően kaptak a beszerzési iratok B-számot, az ügynöki jelentések pedig M-számot.

A 6/a kartonokon feltüntetett három személy mindegyike politikai elítélt volt, az ügynökhöz való viszonyukat mindegyik esetben barátinak minősítették. A 6-os kartonokhoz kapcsolódó változásjelentésen egy negyedik 6/a kartonos politikai elítélt adatainak törlését kérték 1990. január 4-én, az ő 6/a kartonja nem maradt meg. A négy személy közül egyik sem szerepel olyan dossziében, melyet 1976, vagyis „Hegyi Pál” beszerzése után zártak le, és amelyben a titkos megbízottnak róluk szóló jelentése lenne. A 6/c és 6/d kartonokon nincs a többihez képest eltérő információ.

Az adatlap szerint hazafias (eszmei, politikai) alapon, úgynevezett gyors módszerrel szervezték be, az együttműködést szívesen vállalta, feltételei nem voltak. Foglalkoztatási területe a figyelődossziások ellenőrzése volt. Az adatlap külön fejezetet szentelt a hálózati személy erkölcsi politikai arculatának, ahol a kissé el-
lentmondásos szövegrészek (korábban már elítélték politikai bűncselekményért, de a rendszerhez lojális, és az MSZMP-ből kizárták) aláhúzásával pontosította „Hegyi” jellemrajzát a szervező tiszt.

„Hegyi Pál”-nak levéltárba került a vizsgálati dossziéja is (V-159788), amely a vele szemben izgatás miatt lefolytatott büntetőeljárás anyagát tartalmazza. Eszerint 1969-ben zárták ki a pártból, izgatás miatt már az 1950-es években is elítélték. 1971-ben indult ellene egy újabb eljárás izgatás, majd tiltott határátlépés kísérlete miatt. Első fokon négy évre ítélték, másodfokon ezt három évre mérsékeltek. Az ítélet 1973. október 9-én emelkedett jogerőre, feltételes szabadságra nem volt bocsátható, az előzetes letartóztatásban töltött időt beszámították a büntetésébe. Így beszerzése idején – feltéve, hogy nem volt olyan újabb büntető ügye, amelynek az anyaga nem maradt meg – szabadlábon volt.

7) „ANDRIS”, „ANDICS GÁBOR”

Fedőnév _____ Andris, Andics Gábor
Minősítés _____ titkos megbízott
Foglalkozás _____ tudományos segédmunkatárs
Iskolai végzettség _____ egyetem
Beszerzés alapja _____ hazafias
Az együttműködés időtartama _____ 1978–[1990]
Foglalkoztató szerv _____ BM III/III-4/b osztály
_____ 1985-től BM III/III-2/b osztály

Foglalkoztatás vonala _____ kulturális és tudományos terület, később ifjúságvédelem

Tartótiszt _____ Szabó Balázs r. főhadnagy²²¹

Források _____ 6-os karton (egy papíralapú és egy film), 6/c, 6/d karton, négy darab 6/a karton hátlapja, egy változásjelentés, egy adatlap két változásjelentéssel, egy kódlap, O-17440

A 6-os karton központi karton, amely szerint „Andris”-t 1978. január 17-én szervezte be Szabó Balázs rendőr főhadnagy, a BM III/III-4/b osztály beosztottja. A kartont ugyanezen a napon töltötték ki, de csak H-szám szerepel rajta, azaz a munka- és a szervezési dossziét nem irattározták. 1985. május 15-én a titkos megbízottat átadták a III/III-2/b osztálynak, a tartótiszt változását nem jelölték. A kartonon lévő kódszám 04, amely élő, vagyis foglalkoztatott hálózatot jelöl.

A 6/c kartonon – amelyet szintén január 17-én állítottak ki – átvezették a fedőnév-, a munkahely-, a lakcím- és a foglalkoztatási vonal változásait és a másik osztálynak történt átadást. A szervezés célja eredetileg titkos információk megszerzése volt, ez 1985-ben – a karton szerint és a később ismertetett változásjelentésben is – preventív védelemre változott. A 6/d kartont 1985. május 6-án töltötték ki, és a titkos megbízott új lakcímét jegyezték fel rá.

Az adatlap szerint fokozatos módszerrel szervezték be, az együttműködést szívesen vállalta, feltételei nem voltak, a rendszerhez hű, a hálózati munkát szívesen végzi, ellenőrzött és megbízható. Kizárás, átadás, pihentetés nincs feltüntetve rajta.

Az 1978. februárban készült első változásjelentésen azt tüntették fel, hogy a titkos megbízott – kérésére – az „Andris” helyett az „Andics Gábor” fedőnevet kapta. A második változásjelentés 1985. áprilisi, a szervezés célja ekkor lett preventív védelem, a foglalkoztatás vonala az „ifjúság védelme”, s megbízható, de még nem ellenőrzött személyből ekkor vált ellenőrzötté és megbízhatóvá, valamint ekkor adták át a 6-os kartonon is jelzett III/III-2. Osztálynak. Az átadást az adatlapon nem vezették át.

Beszerzése után egy hónappal négy barátjáról állítottak ki 6/a kartont, egyikük főszereplő volt az „Alapítók” fedőnevű operatív dossziében,²²² amelyet 1978 elején nyitottak, és 1979 végén zártak le. A bizalmas nyomozást azért indí-

²²¹ Szabó Balázs (1946) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

²²² ÁBTL 3.1.5. O-17440. „Alapítók”.

tották, mert fiatalok egy csoportja irodalmi jellegű lapot akart indítani. Ebben az ügyben az „Andics Gábor” fedőnév gyakran előkerült. A dossziéba ugyan nem kötötték be egyetlen jelentésének a másolatát sem, de meghatározó szerepe lehetett az „ügy felgöngyölítésében”.²²³ Már a nyomozás lefolytatására 1978. március 28-án készített intézkedési terv első pontjában az áll: „Az ügyben jó operatív lehetőségekkel rendelkező »Andics Gábor« fedőnevű titkos megbízott tartójának – BM III/III-4-b alosztály, Szabó Balázs r. f[ő]h[a]d[na]gy elvtárs – megadjuk hírigényünket, és előzetes megbeszélés alapján részt veszünk a tmb. magatartásvonalának kidolgozásában.” Az állambiztonság későbbi jelentéseinek szinte mindegyikében felbukkan „Andics Gábor”, részben úgy, hogy milyen feladattal bízták meg, részben pedig úgy, hogy elismerték a „jó munkáját”.

Bár a politikai rendőrség gyakorlatában több személynek is lehetett azonos a fedőneve, ebben az esetben valószínűtlen, hogy ugyanazon az alosztályon ugyanaz a tartótiszt több azonos fedőnevű hálózatot foglalkoztasson.

8) „GALLAI RUDOLF”

Fedőnév ..... Gallai Rudolf
 Minősítés ..... titkos megbízott
 Foglalkozás ..... főiskolai hallgató, újságíró-gyakornok
 Iskolai végzettség ..... gimnáziumi érettségi, főiskola
 Beszerzés alapja ..... hazafias
 Az együttműködés időtartama ..... 1980–[1990]
 Foglalkoztató szerv ..... BM Komárom Megyei Rendőr-főkapitányság III/III.
 Osztály
 Foglalkoztatás vonala ..... belső elhárítás
 Tartótiszt ..... Nagy Lajos r. hadnagy²²⁴
 Források ..... 6-os és 6/c karton, egy adatlap, három kódlap, 4 db
 változásjelentés, 4 db Komárom megyei éves, féléves
 hálózati jelentés²²⁵

²²³ A történet megismerhető Györe Balázs *Barátaim, akik besúgóim is voltak* (Pozsony, Kalligram 2012) című könyvéből, amelyben a szerző felfedi az ügynök kilétét is.

²²⁴ Nagy Lajos (1952) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

²²⁵ ÁBTL 1.11.10. Operatív nyilvántartást végző szervezeti egységek iratai. II. sorozat, hálózati iratok.

A 6-os karton központi karton, amely szerint „Gallai Rudolf”-ot 1980. október 16-án szervezte be Nagy Lajos rendőr hadnagy, a Komárom Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztályának beosztottja. A kartont október 20-án állították ki, átvezették rajta a titkos megbízott iskolai végzettségének, lakcímének és foglalkozásának változásait is. A dossziét nem irattározták, a kartonon a 04-es kód – élő kapcsolat – szerepel, amely azt valószínűsíti, hogy 1990-ig együttműködött az állambiztonsággal.

A 6/c kartont is 1980. október 20-án állították ki, és a 6-os kartonon feltüntetett változásokhoz képest azt is tartalmazza, hogy „Gallai”-t 1986. szeptember 22. és 1987. szeptember 22. között hírszerző lehetőségének átmeneti megszűnése miatt pihentették.

Az adatlap szerint a beszerzés módszere gyors volt, a jelölt az együttműködést szívesen vállalta, feltételeket nem támasztott. A változásjelentések 1983 szeptemberében készültek a lakcím, az iskolai végzettség és a foglalkozás változásairól. A pihentetésről nincs, annak megszűnéséről 1987 októberében viszont van változásjelentés. Az informátor megbízható, de még nem ellenőrzött, írták az adatlapra a beszerzés után, ám az ellenőrzöttségről nem található változásjelentés. Az iratok azt sugallják, hogy „Gallai” tíz évig szolgálta az állambiztonságot, akkor viszont a szabályok szerint ellenőrzöttnak kellett volna lennie. Az is előfordulhat, hogy nem ellenőrizték, de az is, hogy ellenőrizték, és nem jelentették, s az iratokat is megsemmisíthették. A legkisebb valószínűsége annak van, hogy be sem szervezték.

9) „TÓTH JÁNOS”

Fedőnév ..... Tóth János²²⁶
 Minősítés ..... titkos megbízott
 Foglalkozás ..... református lelkész
 Iskolai végzettség ..... református teológia, ELTE BTK művészettörténet
 szak
 Beszerzés alapja ..... nincs adat
 Az együttműködés időtartama ..... 1981–[1984]

²²⁶ Az „ügynöksors” megírásához felhasználtuk Papp Istvánnak, az ÁBTL tudományos munkatársának „Az ügynökkérdés összetett és bonyolult voltáról” című, kéziratban lévő dolgozatát. Segítségét ezúton is köszönjük.

Foglalkoztató szerv ..... BM Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság
 ..... BM Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság
 Foglalkoztatás vonala ..... református egyház és a kisegyházak
 Tartótiszt ..... Szabó Béla r. őrnagy²²⁷
 Források ..... 6/a karton hátlapja, M-40575

A 71 lapot tartalmazó M-dossziéba bekötött jelentések 1981–1984 között keletkeztek. A dosszié alapján „Tóth János” beszerzésének időpontja 1981. április 22. és október 1. közé tehető, sem a kizárásról, sem az irattározásról nincsenek adatok.

„Tóth János” református lelkészt, a Debreceni Református Kollégium munkatársát 1980 elején idézte be a rendőrségre Szabó Béla rendőr őrnagy, a kollégium „elhárításáért felelős” operatív tiszt. Beszélgetésük során a tiszt közölte „Tóth”-tal, hogy hamarosan elfoglalhatja új hivatalát egy hajdúsági településen, egyúttal figyelmeztette, hogy ott is minden lépését figyelemmel fogják kísélni, illetve felajánlotta segítségét későbbi esetleges problémáinak megoldásához.

„Tóth” 1980 nyarán költözött új „szolgálati helyére”, ahol Szabó őrnagy hamarosan felkereste. Az M-dossziéba bekötött, 1980. március 13. és 1981. április 22. közötti 17 feljegyzést egyértelműen a rendőrtiszt készítette, s kézírással „Az információt »Tóth János«²²⁸ társadalmi kapcsolattól/op[eratív] kapcsolattól szereztem be” szöveggel zárta le. A feljegyzésekben a helybeli metodista, pünkösdistá gyülekezetek összejöveleiről, vezetőiről, a Kiengesztelés Akciója nevű szervezet történetéről, a Jehova Tanúi és Éliás József²²⁹ nyugalmazott lelképásztorról volt szó. Az M-dosszié tartalomjegyzékéből kiderül, hogy ezt az időszakot a jelölt tanulmányozásának szentelte Szabó őrnagy, vagyis „fokozatos” módszerrel kívánta rábírni a lelkészt az együttműködésre.²³⁰

²²⁷ Szabó Béla (1933) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 2197.

²²⁸ Az eredeti feljegyzésekben a későbbi titkos megbízott valódi neve szerepel.

²²⁹ Éliás József (1914–1995): református lelkész. A Pápai Református Kollégium Teológiai Akadémiáján végzett. Cegléden volt segédlelkész, majd 1942-től a Jópásztor Misszió embermentő szolgálat ügyvezetője lett. 1951-ben azt javasolta a református egyház vezetőségének, hogy a kitelepítettek számára is szervezzék meg ugyanazt a mentőszolgálatot, amelyet annak idején a származásuk miatt üldözött egyháztagok megmentésére. Ezért a javaslatáért büntetésből évekig eltöltötték a szószéki szolgálattól. Később Szigetszentmiklósról került, majd Debrecenben lett az egyetemi református templom lelképásztora. Az 1970-es évek elején erős politikai nyomásra az egyetemi templom állami kézre került. Az eljárás ellen tiltakozó Éliás Józsefet előbb a papi szolgálatból felfüggesztették, majd kényszernyugdíjazták.

²³⁰ A lelkész, megismerve az ÁBTL-ben őrzött iratait, a vele készült interjúban a következőket mondta: „mivel [az állambiztonsági tiszt] a református egyház tisztségviselőivel, a református egyház működésével abszolút tisztában volt, legtöbbször a kérdéseit csak azért tette fel, hogy ellen-

Valószínűleg egy év után döntött úgy az operatív tiszt, hogy formalizálja a jelölttel a kapcsolatot, aki ekkor kapott fedőnevet, és ekkor állíthattak ki róla 6-os kartont. A B-dosszié és a 6-os karton hiányában nem állapítható meg, hogy maga a beszerzés pontosan mikor és hogyan zajlott le. A megmaradt 6/a karton (a kiállítás kelte: 1981. október 6.) erre vonatkozóan nem nyújt kellő információt, mindössze annyi tudható meg belőle, hogy ki volt a megfigyelés alá vont célszemély, továbbá a hálózati személy neve és személyazonosító adatai, fedőneve és a hálózati dossziék úgynevezett nyitószáma derül ki. (Ennek alapján lehetett beazonosítani az M-dossziét.)

Az 1981. október 5-i találkozóról írt feljegyzés már egyes szám első személyben készült, azonban az írógép betűinek típusából, a stílusból, de a szövegben lévő helyesírási hibákból is arra lehet következtetni, hogy a feljegyzést nem a hálózati személy gépelte. A feljegyzések első oldalának jobb felső sarkában az „adta, vette, mikor, hol” formulát és a végén olvasható értékelést, feladatot viszont Szabó őrnagy kézzel írta. A „Tóth János” fedőnév is kézírással szerepel, azonban az is az operatív tiszttől származik. A fentiekben felsorolt formai hiányosságok alapján arra lehet következtetni, hogy Szabó a lelkésszel folytatott beszélgetések során elhangzottakat feljegyzés formájában rögzítette. Néhány jelentésben a református egyház nyilvános rendezvényeiről, „Tóth”-nak a megyei levéltárban Hajdúsámson történetének megírásához végzett kutatásairól, külföldi egyházi személyek látogatásairól olvasható beszámoló, a középpontban azonban egyértelműen Éliás József állt.

A dossziében ilyen formában 21 db feljegyzés található „Tóth János” fedőnév alatt. Az utolsó 1984. augusztus 30-án kelt, majd összefoglaló vagy lezáró jelentés nélkül fejeződik be a kötet, illetve 1984. december 12-i dátummal csak a tartalomjegyzéket zárta le Szabó őrnagy. További dosszié nyitására sem a nyilvántartókönyvben, sem a dossziében nem található utalás.

A munkadosszié betűsoros névmutatójában Éliás Józseffel együtt mindössze hét név szerepel egy-egy oldal feltüntetésével. A feljegyzéseket lezáró intézkedésekben a célszemélyekről esetleges további megfigyelésükön túl más információ nem található. Éliás Józsefet, minthogy „az államrendhez lojális egyházi személyek lejárata” volt a legfőbb bűne, „Tóth János”-on kívül még számos ügynökkel figyeltették, büntetőeljárást azonban a politikai rendőrség nem indított ellene.

örizzen. Kapcsolatai felsőbb szinten igen jól működtek.” Az interjút Papp István készítette, a hanganyagot és gépelt változatát az ÁBTL őrzi.

Az ugyancsak 1984. február 22-én kitöltött 6/a karton előlapján „Helga” közeli ismerőseként egyik katonatársát tüntették fel, s mivel a karton hátlapjára kézzel mindkét foglalkoztató szervet ráírták, valószínűsíthető, hogy a két ember kapcsolata leszerelésük után is fennmaradt.

Az 1984. február 22-én kiállított adatlap szerint a beszerzés alapja – a 6-os kartonnal megegyezően – hazafias, módszere gyors volt, a jelölt az együttműködést szívesen vállalta, feltételeket nem támasztott, ezenkívül ellenőrzöttnek és megbízhatónak minősítették. Az adatlapon – a 6-os kartonnal ellentétben – feltüntették a foglalkoztatás vonalában bekövetkezett változásokat is (az egyházi reakció elhárítása, majd a kiutazó magyarok ellenőrzésének biztosítása). Az viszont, hogy „Helga” átadásának oka a leszerelése volt, hogy londonként dolgozott, majd egyetemi hallgató lett, később az NDK-ban vállalt munkát, s emiatt 1987 októberétől pihentették, csak a változásjelentésekből tudható, az adatlapot nem aktualizálták. A pihentetésre vonatkozó javaslatot a BRFK III/III-C alosztálya félévente megismételte, utoljára 1989. december 13-án.

12) „FIRKÁSZ”

Fedőnév _____ Firkász
 Minősítés _____ titkos megbízott, 1989-től titkos munkatárs
 Foglalkozás _____ könyvtáros
 Iskolai végzettség _____ érettségi
 Beszerzés alapja _____ hazafias
 Az együttműködés időtartama _____ 1987–[1990]
 Foglalkoztató szerv _____ BM III/III-4/c alosztály
 _____ 1987. szeptembertől BM III/III-6/b vagy III/III-6/a
 alosztály
 Foglalkoztatás vonala _____ kulturális
 Tartótiszt _____ Molnár József r. hadnagy
 Források _____ 6-os, 6/c és 6/d karton, adatlap és változásjelentés az
 adatlaphoz, O-19618/3

A 6-os karton központi karton, mely szerint „Firkász”-t 1987. február 5-én – a karton kiállításának napján – szervezte be Molnár József rendőr hadnagy, a BM III/III-4-c alosztály hadnagya, hazafias alapon. 1987. szeptember 22-én átvette a III/III-6-b alosztály. Hogy a tartótiszt személyében történt-e változás, nem derül

ki. A 01-es²³² kód szerint élő, titkosított hálózati személy volt, s a kartonon szereplő H-szám, illetve az irattározott B- vagy M-szám hiánya is azt jelzi, hogy 1990 elején még az állambiztonság szolgálatában állt.

A 6/c kartont ugyancsak 1987. február 5-én állították ki. E szerint a beszerzés célja titkos információk szerzése, felderítése volt. A kartonon a gépelt „tmb.” jelzést zárójelbe tették, és kézzel „tmt.” rövidítést írtak mellé, vagyis a hálózati személyt titkos megbízottból eggyel magasabb kategóriába sorolták, titkos munkatárssá léptették elő. Az átminősítés időpontját nem jelzik, ez a később ismertetett adatlapból derül ki. A kartonon szereplő átírás szerint „Firkász”-t nem a III/III-6/b, hanem, hanem a 6-a alosztály vette át.²³³

A 6/d karton a beszerzés idején érvényes lakcímet tartalmazza, s szintén 1987. február 5-én állították ki. Beszerzőként géppel a III/III-4-c alosztály szerepel, a 4-c-t kézzel áthúzták, és 6-b-t írtak a helyére.

Az adatlap szerint foglalkoztató szervként a 4-c alosztályt a 6-a alosztály váltotta fel, ez megegyezik a 6/c karton adataival, de ellentétes a 6-os és 6/d kartonon szereplőkkel. „Firkász”-t hazafias alapon, gyors módszerrel szervezték be, az együttműködést szívesen vállalta, de annak feltételül megszabta, hogy bizonyos személyek ellen nem használhatják fel. Foglalkoztatási területe a kulturális területen ellenséges tevékenységet kifejtő személyek ellenőrzése volt. Minősítése titkos megbízott, megbízható, de még nem ellenőrzött. Átadására, pihentetésére vagy kizárására az adatlapon nincs említés. Az 1989. március 6-án készült változásjelentésen tüntették fel, hogy minősítése titkos megbízottból titkos munkatársra változott. Az 1989. november 2-án írtak szerint pedig attól a naptól visszavonásig a hálózat titkosításának bejegyzését kérte a III/III-6-b alosztály.²³⁴

A „Festő” fedőnevű bizalmas nyomozás anyagában²³⁵ szerepel három géppel írt jelentés 1988 februárjából és márciusából. A jelentéseket „Firkász” fedőnevű

²³² Az élő hálózati személy azt jelentette, hogy még nem zárták ki a hálózatból, a titkosítás pedig azt, hogy priorálása (az előéletére vonatkozó adatok összegyűjtése) esetén szigorúbb szabályok voltak érvényesek a lekérdező szervnek történt információszolgáltatásnál. A titkosítást különösen jelentős hálózati személyeknél lehetett elrendelni, „Firkász” esetében nem tudjuk ennek okát.

²³³ A III/III-4-c az „ellenséges ellenzék fő erőit elhárító osztály”-nak a nemzeti ellenzékkel szembeni elhárítást végző alosztálya volt. A III/III-6., vagyis az „ellenséges propagandaanyag készítését és terjesztését elhárító osztályt” 1987 márciusában hoztak létre két azonos feladatot – akciók végrehajtása – ellátó alosztállyal.

²³⁴ Az államtitoknak minősülő adat további titkosítása azt jelentette, hogy priorálás (az előéletre vonatkozó adatok összegyűjtése) esetén nem adhattak közvetlenül választ a lekérdezőnek, hanem értesíteni kellett a hálózattartó szervet, és a választ az adta meg.

²³⁵ ÁBTL 3.1.5. O-19618/3. „Festő”.

titkos megbízott adta, Molnár József, a III/III-6/a alosztály hadnagya vette, s Galántai Györgyről²³⁶ és társaságának „ellenséges” tevékenységéről szólnak. A meg-
lévő egybeesések miatt nagy valószínűséggel feltételezhető, hogy az O-19618/3-
as dossziéba befűzött jelentések írója azonos a titkos megbízottal.

13) „MACKÓ”

Fedőnév _____ Mackó
Minősítés _____ titkos megbízott
Foglalkozás _____ szabadfoglalkozású
Iskolai végzettség _____ gimnázium
Beszerzés alapja _____ hazafias
Az együttműködés időtartama _____ 1988–[1989]
Foglalkoztató szerv _____ BM III/III-5/a alosztály
Foglalkoztatás vonala _____ irodalmi, kulturális
Tartótiszt _____ Barna őrnagy
Források _____ 6-os karton, 6/d karton, M-42167, NOIJ-kartonok

A titkos megbízottat az aznap kitöltött központi 6-os karton szerint 1988. február 22-én szervezték be, kizárásának időpontjára nincs adat, a dossziét 1989. július 5-én irattározták. A kartonon feltüntetett B-dosszié holléte jelenleg ismeretlen. A 6/d kartont szintén 1988. február 22-én állították ki, és a hálózati személy korabeli lakcíme szerepel rajta.

„Mackó”-val – rövid állambiztonsági pályafutása alatt – Barna őrnagy, a BM III/III-5/a alosztály beosztottja tartotta a kapcsolatot. Az ÁBTL-be került munkadossziéjában mindössze két 1988 tavaszán készült jelentése található, a második két példányban. „Mackó” első szóbeli tájékoztatóját a Magyar Demokrata Fórum 1988. március 21-i, a Jurta Színházban tartott rendezvényéről az operatív tiszt vetette papírra, s a színház esetleges bezárásáról terjengő rémhírek szerepelnek benne. „Mackó”-nak a következő hónapban készült jelentése szintén legépelve került a dossziéba. Az egész szöveget idézőjelbe tették, ami azt jelzi, hogy az írás-

²³⁶ Galántai György (1941): képzőművész, a magyar neoavantgárd egyik meghatározó személyisége. Nevéhez köthető az Artpool Művészetkutató Központ és Archivum működtetése és az AL című szamizdat művészeti magazin kiadása.

ban adott jelentést gépelték át. A Rakpart Klub rendezvényéről szóló beszámolóban – az est témája a magyarországi zsidók identitástudatának, asszimilációjának helyzete volt – „Mackó” néhány mondatban összefoglalta az elhangzott előadások lényegét, ezen túl csupán általános hangulatjelentést adott.

„Mackó” újabb feladatként azt kapta, hogy „vegyen részt a Jurta Színházban rendezésre kerülő Reform és demokrácia című előadáson, amelyet Bihari Mihály²³⁷ tart április 29-én”. Annak azonban nincs nyoma a dossziében, hogy eleget tett-e a tartótiszt utasításának. A következő róla szóló információ több mint egy évvel későbbi, 1989. július 5-i. Hálózati anyagának irattározása kapcsán megtudhatjuk annak okát is: „hazatérés megtagadása”. Vagyis a titkos megbízott a rendszer összeomlásának előestéjén, valamikor 1988. április és 1989. július között az emigrálást választotta, hogy kiszabaduljon az állambiztonság hálójából.

Az ÁBTL-ben található források alapján „Mackó” előélete nemigen támasztja alá, hogy a politikai rendőrségnek „hazafias” alapon sikerült volna beszerveznie. Az Írószövetségen belül működő József Attila Kör tagjaként vett részt az 1980-as évek alternatív kulturális életében, az Egységes Gépesített Prioráló Rendszer (EGPR) szerint „a társadalomra veszélyes csoportosulás tagja” volt. Addigi pályafutása során a legnagyobb hatást Ezra Pound²³⁸ *Cantók* című eposzának színpadi adaptációjával váltotta ki 1984-ben, s nem csak a kortárs írók és egy szűkebb nyilvánosság körében. Ennek története a korabeli irodalmi újságokból és a „Mackó”-ra „ráállított” „Havasi Zoltán”²³⁹ és „Frederich”²⁴⁰ fedőnevű ügynökök elbeszéléseiből kiderül.

²³⁷ Bihari Mihály (1943): jogász, politológus, egyetemi tanár. Az 1980-as évek közepétől egyetemi docensként az ELTE ÁJTK-n megszervezte a politikatudományi csoportot, amelyik 1989-ben átalakult tanszékké.

²³⁸ Ezra Pound (1885–1972): amerikai költő, műfordító. Művei tiltott kategóriába sorolásának az volt az oka, hogy a második világháború idején Olaszországban, a római rádióban terjesztett zsidó- és Amerika-ellenes propagandát, nézetei szerint azért, mert elutasította az amerikai és nemzetközi kapitalizmust. 1945-ben az amerikai csapatok bevonulása után elfogták, és egy ideig Pisában egy ketrecben tartották, emberhez nem méltó körülmények között. Ekkor írta a *Cantók* leghíresebb részét, a *Pisai cantót*. 1945-ben az Egyesült Államokban vád alá került, és azért nem ítélték halálra, mert az igazságügyi szakértő elmebetegnek találta. A következő 12 évet a washingtoni Szent Erzsébet kórház idegbetegosztályán töltötte. 1958-ban szabadult ki barátai segítségével.

²³⁹ „Havasi Zoltán”: író, költő, a Magyar Írók Szövetsége KISZ-szervezetének felelőse, a Szekszárdi Irodalmi Asztaltársaság vezetője volt. 1984-ben a Tolna Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztálya hazafias alapon beszervezte „ifjúságvédelmi vonalra”. 1984–1987 közötti jelentései két kötetben maradtak fenn (ÁBTL 3.1.2. M-41773).

²⁴⁰ A budapesti szakoktatót 1983-ban „kulturális vonalra” szervezték be, 1987-ben Ausztriába „disszidált”. 1983–1987 között adott jelentései két kötetben maradtak fenn (ÁBTL 3.1.2. M-41752).

Egy amatőr együttes vidéken, egy éjszakai klubban „Mackó” rendezésében és szavalatával Ezra Pound *Cantók*jának színpadi változatát adta elő egy diszkóprogram keretében. A szín egy zárt elmeógyintézet, a téma pedig az emberi esendőség, intenzív érzelmek és a leszbikus szerelem voltak. „Mackó”-ék a *Cantók*at Budapesten is több helyen előadták, azonban ezek az előadások nem okoztak különösebb megbotránkozást. A vidéki produkció azonban – a közszemérem nyilvános megsértésén túl – a fasisztának minősített szöveg nyilvános előadása miatt az ügyész szerint kimerítette a közösség megsértése vádpontot. Az esettel még miniszteriális szinten is foglalkoztak. Végül az utóbbi vádat el ejtették, és „Mackó” csak a darab közszeméremsértő bemutatása miatt kapott hét hónap fogházbüntetést, s rövid budapesti bujkálás után Baracsán le is töltötte büntetését. Mindez az országos szinten működő Napi Operatív Információs Jelentések (NOIJ) róla szóló részeiben jól nyomon követhető. Az úgynevezett veszélyes ellenség központi nyilvántartására szolgáló 10-es kartonját – mint F-dossziés személyét – börtönbüntetésének letöltése után, 1985. november 29-én állította ki a BFRK III/III-B alosztálya, amelyet 1988. október 1-jén a következő bejegyzéssel zártak le: „Törölve: op[eratív] célra felhasználva.”

„Mackó” valamikor 1987/88 fordulóján a nyugat-európai országokba szóló útlevélkérelmet nyújtott be a hatósághoz, amelyet azonban 1988. február 19-én büntetett előéletére hivatkozva elutasítottak. Két hónappal később, április 20-án Kazai Zoltán²⁴¹ rendőr őrnagy operatív érdekből mégis engedélyezte az útlevel kiadását, ami soron kívül meg is történt. Nem állhat messze az igazságtól, ha azt feltételezzük, hogy a negatív döntés megváltoztatása és a beszerzés között volt összefüggés.

„Mackó” fedőnevű titkos megbízott jelentései csak gépiratban maradtak fenn, B-dossziéja nincs meg, de a jelenleg hatályos jogi szabályozás szerint – mivel a törvény nem részletezi a jelentések milyenségét – az M-dosszié miatt hálózati személynek minősíthető, ugyanakkor egy bírósági eljárás valószínűleg úgy zárulna, hogy bizonyítottság hiányában nem tekinthető annak. A rendelkezésre álló további levéltári források azt mutatják, hogy – az akkori szóhasználat szerint – a második nyilvánosságban folytatott tevékenysége nem tűnik az állambiztonság által irányított provokációnak.

Arra, hogy az 1988. április 20-án engedélyezett útlevel használatára mikor került sor, nincsenek információink, mindenesetre kicsi a valószínűsége annak, hogy az utazással megvárta volna 1989 nyarát, amire a hálózati karton bejegyzése utal.

²⁴¹ Kazai Zoltán (1948) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

C) A hálózati iratokban szerepel, de egyértelműen nem dokumentálható és nem is zárható ki az együttműködése

A hálózati iratokban szemezgetve előfordulhat, hogy valaki látszólag, sőt akár a hatályos jogszabályok szerint is hálózati személynek minősül, azonban a levéltári források alaposabb tartalmi vizsgálatakor a politikai rendőrséggel való együttműködése mégsem tisztázható egyértelműen. Néhány egyszerűbbnek tűnő esetben a szervezési tervekben megismerhetők az állambiztonság sokszor „furfangosnak” tűnő erőfeszítései, amelyek – mint láthatók – a végrehajtásnál végül nem hozták meg az elvárt eredményt.

1) „BOROS MARGIT”

Fedőnév .....Boros Margit
 Minősítés .....informátor
 Foglalkozás .....BM-tisztviselő
 Iskolai végzettség .....4 gimnázium
 Beszerzés alapja .....elvi
 Az együttműködés időtartama 1953–1958
 Foglalkoztató szerv .....ÁVH II. Főosztály
 .....1955-től BM VIII/4. Osztály
 Foglalkoztatás vonala .....területi
 Tartótisztek .....Márkus János áv. hadnagy
 .....Szerdahelyi Ferenc áv. főhadnagy²⁴²
 Források .....6-os karton, B-82955

A történet egy szempontból érdemel figyelmet: jó példa arra, hogy egy ismert közéleti szereplővel azonos nevű személy felfedezése a hálózati iratok között a felületes olvasót megtévesztheti. Az informátor lánykori neve megegyezik egy közismert filozófuséval, sőt születési dátumuk sem esik messze egymástól. „Boros” azonban belügyi alkalmazott volt.

²⁴² Szerdahelyi Ferenc (1922) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 5390.

A központi 6-os karton szerint „Boros Margit”-ot 1953. március 19-én szervezte be Márkus János államvédelmi hadnagy az ÁVH II. Főosztályáról. Az informátort 1955. szeptember 7-én Szerdahelyi Ferenc, a BM VIII/4. Osztály beosztottja vette át tartásra. B-dosszióját 1958. szeptember 4-én irattározták. A kartonon található 07-es nyilvántartási kód azt jelzi, hogy kizárták a hálózathoz.

„Boros Margit” M-dossziéja és első B-dossziéja az 1956-os forradalom idején megsemmisült. Újabb B-dossziójának érdekessége, hogy a borítón – a szabályzat-
tal és a gyakorlattal ellentétben – az informátor valós neve szerepel. A hatoldalas
dossziében mindössze egy ügyszer foglalkozik kifejezetten az érintett hálózati te-
vékenységével, egy 1958. május 8-ai keltezésű javaslat az informátor „felülvizsgá-
latáról”. A beszerzés célja e szerint „lakóterületi, környezettanulmányi adatok
gyűjtése, hangulatjelentés, valamint ellenséges tevékenységet folytató személyek
figyelemmel kísérése” volt. Az egykori kapcsolattartó tiszt, Szerdahelyi főhad-
nagy 1958-ban már nem szolgált a Belügyminisztériumban, így „Boros Margit”
korábbi hálózati tevékenysége, a jelentést készítő szavaival, „nem volt ismeretes”.

A lakhelye szerinti lakóbizottsági elnök és házfelügyelő szerint „Boros” 1956
októbertől a rendőrségnél dolgozott, az „ellenforradalom” idején lakóhelyén
tartózkodott, ellenséges tevékenységet nem fejtett ki, tagja volt az MDP-nek,
1956 után belépett az MSZMP-be. A lakóhelyén társadalmi funkciója és ezen ke-
resztül hírszerző lehetősége nem volt. A fentiek alapján Csépai Andor rendőr
hadnagy azt javasolta, hogy informátorként a politikai rendőrség ne foglalkoz-
tassa, csak mint adatszolgáltatót „használják fel” esetenként. Lakása találkozási
lakásnak (T-lakásnak) sem felelt meg, tekintettel arra, hogy az édesanyjával élt
együtt, aki egész nap odahaza tartózkodott. Dekonspiráció – a hadnagy jelenté-
se szerint – nem történt.

A hálózathoz való kizárását Csépai hadnagy javasolta, „Ács ezredessel²⁴³ tör-
tént megbeszélés alapján az informátortól kizárási nyilatkozatot nem vettek, az
adatgyűjtést azonban 1969-ig folytatták róla.

²⁴³ Ács Ferenc (1919–1993): 1953-tól államvédelmi ezredes, 1958-ban a BM II/11. (Operatív Nyil-
vántartó) Osztály vezetője volt. Pályaképét lásd az ÁBTL (www.abtl.hu/archontologia) és a NEB
honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

2) „KOC SIS SÁNDOR”, „KISS FERENC”

Fedőnév _____ Kocsis Sándor, 1957-től Kiss Ferenc
Minősítés _____ informátor
Foglalkozás _____ városi tanácson titkári előadó, 1957-től elektromos
szakmunkás
Iskolai végzettség _____ gimnáziumi érettségi
Beszerzés alapja _____ hazafias
Az együttműködés időtartama _____ 1954–1956, 1957–1959
Foglalkoztató szerv _____ BM Szolnok Megyei Főosztály IV. Osztály
_____ BM Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai
Nyomozó Osztály
Foglalkoztatás vonala _____ IV. osztály (belső elhárítás)
Tartótisztek _____ Bodnár Béla áv. hadnagy
_____ Kovács János áv. alhadnagy
_____ Csényi Miklós áv. alhadnagy
_____ Farkas Sándor rny. főhadnagy
Források _____ 6-os karton, B-85671

A 6-os karton központi karton, amely szerint „Kocsis Sándor”-t 1954. december
18-án szervezte be informátorként Bodnár Béla államvédelmi hadnagy, a BM
Szolnok Megyei Főosztály IV. Osztályának beosztottja. A kartonon a népi de-
mokráciához hű kategóriába sorolták, beszerzésének alapja hazafias volt, M-
dossziéja üres, számot sem kapott.

Az 1957. november 8-án nyitott B-dossziéból derül ki, hogy „Kocsis Sándor”
fedőnevű informátort 1956-ban kizárták a hálózathoz, mivel áthelyezték egy Ti-
sza-menti erőmű építéséhez, majd 1957-ben, miután újból lakóhelyén kezdett
dolgozni, ismét felvették vele a kapcsolatot. Új fedőneve „Kiss Ferenc” lett, szol-
gálatait Farkas Sándor főhadnagy szerint önként ajánlotta fel. Titoktartási nyilat-
kozatát 1957. október 11-én írta alá. A 6-os kartonból mindezek nem tűnnek ki,
arra a kizárást, az újbóli beszerzést, a fedőnévváltozást és az új tartótiszt nevét
sem jegyezték fel.

Az ÁBTL-be került iratok között az informátornak „Kocsis Sándor”-ként vég-
zett tevékenységéről semmilyen adat nincs. „Kiss Ferenc”-ként – mint a szervezet
városi elnökségének tagja – az újjáalakított Hazafias Népfront helyi apparátusá-
ban történt eseményekről kellett volna beszámolnia a politikai rendőrségnek, de
a B-dosszié szerint a számonkéréseket követő ígéretek ellenére sem járt el a talál-
kozókra, és jelentéseket sem adott. A találkozók elmaradására számos kifogást

talált, például azt, hogy ha nem ér időben haza, a felesége kérdőre vonja. Inkonzekvens viselkedése miatt alkalmatlannak ítélték az együttműködésre, és kizárták a hálózatból. 1959. január 13-án tett titoktartási nyilatkozatot, dossziéját 1959. március 26-án zárták le, és a 6-os karton szerint június 11-én irattározták azzal a megjegyzéssel, hogy a „munkát megtagadta”. Teljesen azonban nem feledkeztek meg róla, az életkörülményeiben bekövetkezett változásokat dokumentálhatóan 1969-ig figyelemmel kísérték.

3) „HARASZTI JÁNOS”

Fedőnév	Haraszti János
Minősítés	ügynök
Foglalkozás	teljesítményszámoló
Iskolai végzettség	gimnáziumi érettségi
Beszervezés alapja	kompromittáló adat alapján
Az együttműködés időtartama	1955–1956
Foglalkoztató szerv	BM Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Főosztály VI. Osztály
Foglalkoztatás vonala	mezőgazdasági szabotázs felderítése a községi kulákok között
Tartótiszt	Solti László áv. alhadnagy ²⁴⁴
Források	6-os karton, B-76810

A központi 6-os karton szerint „Haraszi Jánost” 1955. május 5-én szervezte be Solti László államvédelmi alhadnagy, a BM Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Főosztály VI. (Mezőgazdaságiszabotázs-elhárító) Osztályának operatív beosztottja. A hálózatból 1957. október 23-án zárták ki. Az ügynök foglalkoztatásával kapcsolatos iratokat 1957. november 12-én irattározták azzal a megjegyzéssel, hogy „disszidált”. Munkadossziéját (M-915) megsemmisítették, az 1955–1957 között keletkezett, 52 oldalnyi iratanyagot összefogó szervezési dossziéja viszont az ÁBTL-be került. Innen nyerhetünk némi betekintést a politikai rendőrséghez fűződő viszonyáról.

²⁴⁴ Solti László (1930) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

Solti László alhadnagy 1955. április 30-i jelentésében – konkrét példákkal alátámasztva – arról számolt be, hogy F. községben az „osztályellenség” rontja a közhangulatot, és csökken miatta a mezőgazdasági termelés is. Az „ellenséges személyek” tevékenységének felderítésére egy ügynök beszervezésére tett javaslatot. Választása „Haraszi”-ra esett, akit azért tartott alkalmasnak a feladatra, mert „osztályidegen” családból származott, és a községben élő „jobboldali beállítottságú személyekkel” jó kapcsolatot tartott fenn.

A jelöltet 1955. május 4-i hivatalos budapesti útja idején őrizetbe vették, és előállították a BM Pest Megyei Főosztályán. Kihallgatása során az 1945–1948 közötti politikai szerepvállalásáról (tagja volt a Pfeiffer-pártnak²⁴⁵) és a Fiala-féle szervezkedésről (Fehér Partizánok²⁴⁶) faggatták, s – az akkori szóhasználat szerint – „illegális kapcsolatairól” őszinte vallomást tett. Tettének következményeként ismertették vele a BHÖ²⁴⁷ idevonatkozó passzusát, s a vallatást mindaddig folytatták, amíg össze nem omlott, és bűnösségének jóvátételére felajánlotta szolgálatait az államvédelemnek. Beszervezése után azonnal megratták vele a titoktartási nyilatkozatot, s május 6-i dátummal csatolták a dossziéhez kétoldalas vallomását is, amelyben kitért a Fiala-féle szervezkedésben betöltött szerepére.

Koczka István rendőrnyomozó hadnagy 1957. október 15-i jelentése szerint „Haraszti” csupán kényszerből működött együtt a politikai rendőrséggel, a találkozókra hozott jelentések alapján a hatóság nem tudott komolyabb eredményt elérni. Mivel az 1956-os forradalom idején a helyi munkástanács elnöke volt, majd a felelősségre vonás elől külföldre menekült, a hálózatból való kizárására tett javaslatot.

„Haraszi” bő egyéves ügynöki pályafutása alatt adott jelentései közül egy sem maradt fenn, a B-dossziéjában említett helybeli „kulákok” ellen 1955–1956-ban nem folytattak le olyan dokumentált titkos vagy nyílt nyomozást, amely há-
lózati tevékenységével összekapcsolható lenne.

²⁴⁵ Az FKGP-ből kizsírított politikusok Pfeiffer Zoltán vezetésével 1947. augusztus 4-én alakították meg a Magyar Függetlenségi Pártot. Az augusztus 31-i választásokon a második legnagyobb parlamenti ellenzéki párt lett, de elnyert mandátumait kommunista nyomásra a választási bíróság 1947. november 20-án megsemmisítette.

²⁴⁶ A Fehér Partizánok szervezetet 1950-ben Fiala József hozta létre többedmagával, az ország jelentős részére kiterjedő hálózattal. A volt rendőrségi nyomozót, mint a szervezkedés vezetőjét, a katonai bíróság halálra ítélte, s 1954. április 4-én a Fő utcában kivégezték.

²⁴⁷ BHÖ: Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítás.

4) „KOVÁCS”

Fedőnév ..... Kovács
 Minősítés ..... informátor
 Foglalkozás ..... adminisztrátor
 Iskolai végzettség ..... 8 általános
 Beszervezés alapja ..... hazafias
 Az együttműködés időtartama 1957–1959
 Foglalkoztató szerv ..... BM 7. Határőrkerület felderítő alosztály, Orosháza
 Foglalkoztatás vonala ..... határvédelem, hangulatjelentések
 Tartótiszt ..... Hajdu Gyula hőr. hadnagy
 Források ..... 6-os karton, B-86393

Az 1957. október 10-én kiállított központi 6-os karton szerint „Kovács”-ot 1957. szeptember 20-án szervezte be Hajdu Gyula, a 7. Határőrkerület felderítő alosztályának hadnagya. Anyagát 1959. július 24-én irattározták azzal a megjegyzéssel, hogy „b[üntető]. eljárás alatt áll”. A karton szerint az informátort nem adták át másik szervezeti egységnek. M-dosszióját az iktatókönyv alapján megsemmisítették, jelzetét a kartonon piros tollal áthúzták, B-dossziója viszont az ÁBTL kezelésébe került.

„Kovács” 1956 októbere előtt a helyi tanácsnál volt begyűjtési előadó, a forradalom alatt eltávolították állásából, majd annak leverését követően visszavették adminisztrátornak. Beszervezésének szükségességét az 1957. július 30-án kelt javaslatában Hajdu főhadnagy azzal indokolta, hogy a községben a fiatalok körében nem rendelkeznek hálózattal, a jelölt pedig „élvezi az ifjúság bizalmát, [...] megvan a kellő tekintélye, és bíznak benne”, így hamar a tudtára jut, ha valaki az ország illegális elhagyására készül. A leendő informátor meggyőzését a következőképp tervezte el: „A beszélgetést először a jelenlegi politikai kérdésekkel kezdem el, majd a politikai beszélgetésből áttérek az ellenforradalmi tevékenységére, valamint arra, hogy ötet [sic!] is mint begyűjtési előadót hogyan zavarták el a tanácsházáról, majd fokozatosan rátérek a határőrzés jelentőségére, valamint arra, hogy a községből is mennyien kimentek, és bizonyára van sok olyan személy, aki a jövőben is szándékozik kimenni. Beszélek arról, hogy mi a feladata egy becsületes állampolgárnak a határőrzésben, a beszélgetést itt már úgy irányítom, hogy nevezett maga vesse fel a segítségét részünkre.”

Beszervezését követően „Kovács” első feladatként azt kapta, hogy írja össze a községben azon személyek neveit, akik 1956 októbere után kiszöktek az országból, és itthon maradt a feleségük, gyerekek, barátnőjük, valamint azokat is, akik

a határra szállították őket. M-dosszié hiányában nem ismeretes, hogy teljesítette-e az utasítást, azonban december 13-án Hajdu hadnagy azt jelentette, hogy az informátor feladatait tudása szerint becsülettel igyekszik végrehajtani, jelentései operatív szempontból értékesek, a hiányosságok tapasztalatlanságának a következményei.

1958 márciusában Hajdu azonban már az informátor pihentetésére (vagyis a kapcsolat ideiglenes szüneteltetésére), 1959 áprilisában pedig kizárására tett javaslatot a felderítő alosztály vezetőjének. „Kovács”-ot ugyanis 1957 decemberében okirat-hamisítás és sikkasztás miatt elbocsátották állásából, és büntetőeljárászt indítottak ellene, amit hónapokig sikerült eltitkolnia a tartótiszt elől. Miután „lebukott”, „őszintén elmondott mindent, majd kérte segítségünket ügyének elintézése céljából, azonban ekkor már késő volt [...] mivel az ügyben a bünyügyi osztály már dolgozott”. A bíróság végül egy év felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte az informátort, akinek így nem kellett börtönbe vonulnia. Bár a tartótiszt az enyhe ítéletet a „szerv” közbenjárásának eredményeként tüntette fel, „Kovács” a találkozókra alig járt el, jelentést pedig nem adott. 1959. május 6-án kizárták a hálózatból, de nem vették teljesen szem elől, a B-dosszié tanúsága szerint 1970-ig gyűjtöttek róla adatokat.

5) „KÁRPÁTI SÁNDOR”

Fedőnév ..... Kárpáti Sándor
 Minősítés ..... ügynök
 Foglalkozás ..... fodrász, borbély
 Iskolai végzettség ..... két polgári
 Beszervezés alapja ..... terhelő adat
 Az együttműködés időtartama 1957–1959
 Foglalkoztató szerv ..... BM Komárom Megyei Rendőr-főkapitányság
 Politikai Nyomozó Osztály V. alosztály
 Foglalkoztatás vonala ..... egyházi vonal
 Tartótiszt ..... Hornyán Pál rny. hadnagy
 Források ..... 6-os karton, B-85373

A 6-os karton központi karton, e szerint „Kárpáti Sándor”-t Hornyán Pál rendőrnemző hadnagy, a Komárom Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály V. alosztályának beosztottja szervezte be 1957. október 18-án, anyagát

1959. május 19-én irattározták. Kizárásának feltüntetett oka: „nincs hírszerző lehetősége”. A kartonon szereplő munkadossziét (M-4173) az iktatókönyv szerint 1959-ben zárták le, és megsemmisítették.

Az ÁBTL kezelésébe került B-dossziéból kiderül, hogy „Kárpáti”-t fegyveres szervezkedés büntette miatt 1951. február 20-án őrizetbe vették, és hat év börtönbüntetésre ítélték. 1956. július 27-én feltételesen szabadult. Az 1956-os forradalom alatt fegyveres csoportoknak vitt gyógyszereket, kötszereket, később az egyik észak-dunántúli településen üzemi munkástanács tag lett. 1957. július 17-én közbiztonsági őrizetbe került, majd augusztus 18-án a Magyar Népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel vádjával előzetes letartóztatásba helyezték, de Bencze István vizsgálótiszt Gáli István²⁴⁸ osztályvezető egyetértésével csak szeptember 18-án rendelte el ellene a nyomozás megkezdését, ugyanakkor az iratokban fogva tartását továbbra is hol közbiztonsági őrizetnek, hol előzetes letartóztatásnak nevezték.

1957. október 9-én készítették el beszervezési javaslatát. Ebben, mint a KALOT²⁴⁹ volt tagját, s mint aki a későbbiekben is hasonló körökben mozgott, alkalmasnak tartották az „egyházi személyekkel kapcsolatban álló ellenséges személyek és az e körben a még fel nem derített ellenforradalmárok” felkutatására. A javaslatban hosszan részletezték a beszervezés végrehajtásának tervezett folyamatát is.

„Kezdetben ismertetjük vele cselekménye súlyát és annak várható következményeit. Közöljük vele, hogy elkövetett cselekményei alapján törvényes keretek között bírósági úton módunk van eljárni vele szemben, vagy pedig közbiztonsági őrizetbe helyezzük. Mivel családjához igen ragaszkodik, felvetjük családjával szembeni felelősségének kérdését. Vácoljuk előtte, hogy cselekményei miatt felelősége és gyermekei milyen nehéz körülmények közé kerültek,²⁵⁰ mivel mint ellenforradalmi tevékenységet kifejtő személyt, őrizetbe vettük. E beszélgetést addig folytatjuk, míg kiutat nem keres a felelősségre vonás alól. Ha látjuk, hogy bűneit megbánta, közöljük vele, hogy egy mód van büntetéseinek elkerülésére, ez pedig az, hogy bennünket munkánkban támogat. Amennyiben hajlandó, és vállalja a velünk való együttműködést, úgy az együttműködésről nyilatkozatot veszünk tőle. A nyilatkozat tartalmazni fogja, hogy: A terhére rótt cselekményeket elis-

meri. Elkövetett bűneit őszintén megbánta, és kéri az állambiztonsági szerveket, hogy tegyék lehetővé számára bűneinek jóvátételét. Bűneinek jóvátétele érdekében szolgáltatást önként ajánlja fel az állambiztonsági szerveknek. Kötelezi magát arra, hogy az állambiztonsági szervektől kapott feladatot a legmesszebb menőkig végrehajtja a legjobb tudása szerint. Valótlan adatokat nem közöl.”

„Kárpáti” 1957. október 18-án megírta beszervezési nyilatkozatát, és másnap szabadlára is helyezték. A továbbiak azonban már nem a politikai rendőrség által eltervezett módon alakultak. 1959. február 8-án keletkezett kizárási javaslata szerint:

„Nevezett beszervezése alkalmával a munkát örömmel vállalta, hajlandóságot mutatott arra, hogy a minket érdeklő dolgokat tudomásunkra hozza. Azonban ez a későbbi idők során megváltozott. A beszervezés után az első időkben a találkozókra eljárt, de jelentést egy alkalommal sem hozott. Minden alkalommal kifogásokkal élt, és különböző problémáira hivatkozott. Később már a találkozókra sem járt el, inkább kibúvókat keresett, és kérte ez alól való felmentését.”

Bartha Ferenc²⁵¹ osztályvezető a kapcsolat megszakítását azzal indokolta, hogy „Kárpáti” általános műveltsége nem áll azon a szinten, hogy olyan Esztergomban élő katolikus papok között mozogjon, akiktől a politikai rendőrséget érdeklő dolgokat tudhatna meg.

A hálózatból kizárt ügynök titoktartási nyilatkozatát 1959. február 9-én írta meg, B-dossziéját február 12-én zárták le. 1965. szeptember 23-án nyilvántartási anyagának felülvizsgálata miatt a nyilvántartó osztály kikérte a már korábban lezárt B-dossziét, abból az ellene lefolytatott eljárásra vonatkozó anyagokat kimásolták a következő indokkal: „Ellenforradalmi tevékenységére vonatkozó anyag osztályunkon nem maradt.” Megjegyezték még azt is: „Ügynök kivizsgálása után megfelelő dokumentumok hiányában nem lett átadva a bíróságnak, hanem operatív célra lett felhasználva.”

²⁴⁸ Gáli István (1924) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

²⁴⁹ Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Testülete: katolikus szociális mozgalom Magyarországon 1936–1946 között.

²⁵⁰ Három kiskorú gyermeke volt, feleségét 1957 elején elbocsátották munkahelyéről.

²⁵¹ Bartha Ferenc (1926) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

6) „BÁTORI”

Fedőnév .....Bátori
 Minősítés .....informátor
 Foglalkozás .....egyetemi hallgató
 Iskolai végzettség.....középiskola
 Beszervezés alapja .....elvi
 Az együttműködés időtartama...1957–1959
 Foglalkoztató szerv.....BM Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai
 Nyomozó Osztály Ráckevei Kirendeltség
 Foglalkoztatás vonala .....ellenforradalmi elemek
 Tartótisztek .....Bajor Keresztély rny. hadnagy²⁵²
 .....Győri József r. hadnagy
 Források .....6-os karton, B-87880

A központi 6-os karton szerint „Bátorit” 1957. október 28-án szervezte be Bajor Keresztély rendőrnemzetvezető hadnagy, a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya Ráckevei Kirendeltségének operatív beosztottja. A kartont október 30-án állították ki, azon más szervezeti egységhez vagy operatív tiszthez történő átadás nem szerepel. Anyagát 1959. október 30-án irattározták, kizárásának okaként az alkalmatlanságot jelölték meg. Munkadosszióját (M-6083) az iktatókönyv szerint 1959-ben megsemmisítették, szervezési dossziéja viszont az ÁBTL kezelésébe került.

„Bátori” az 1956-os forradalom kitörésekor egyetemistaként Budapesten tartózkodott, majd rövidesen hazautazott a főváros környéki falujába. A községben zajló tüntetés szervezőinek kérésére az összegyűlt tömeg előtt „ismertette a budapesti forradalmi ifjúság helyzetét”, amellyel – az erről szóló jelentés szerint – nagy népszerűsége tett szert a fiatalok között. A forradalom leverése után 1957-ben több ízben is letartóztatták: januárban tiltott határátlépés (korábban kitelepített rokonaihoz akart menni az NSZK-ba), márciusban „ellenforradalmi tevékenység” miatt,²⁵³ április 4-e előtt és október 18-tól pedig preventív, illetve közbiztonsági őrizetben volt (mindkettő szerepel az iratokban). Az biztosnak tű-

²⁵² Bajor Keresztély (1929) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

²⁵³ A forradalom alatti tevékenységéről többféle információ olvasható a kötetben. A leg súlyosabb vádak egy 1957. október 18-ai feljegyzésben fogalmazódtak meg: „D. községben [...] két szovjet katonát agyonlőttek egy fiatalokból álló csoport tagjai [...] mivel »Bátori«-nak is volt fegyvere, ő is részt vett a szovjetekre való lövöldözésben” – állította Győri József rendőrnemzetvezető hadnagy. A kü-

nik, hogy október 28-án szervezték be. Ez a dátum minden iratban egyformán szerepel, bár a szervezések előtti szokásos adatlekérdezésekre – priorálás a különböző nyilvántartásokban – csak a szervezés után kerítették sort. A szervezés végrehajtása nagyjából megfelel az „ellenforradalmi” bűncselekménnyel gyanúsított személyekkel való szokásos eljárásnak, azonban még egy szabályos jegyzőkönyvet sem vettek fel (nincs befejezve, nincs rajta dátum, nincs rajta a kihallgató neve stb.). Valószínűleg azért, mert közben megtörtént a szervezés. Az erről szóló jelentés ezt látszik megerősíteni: „A szervezést megelőző kihallgatás során igen le volt törve, láthatóan ideges magatartást tanúsított, úgy vélte, hogy azért, mert ő is részt vett a bizottság²⁵⁴ megalakulásában, felelnie kell. Igen határozottan viselkedett akkor, amikor az ellenforradalommal kapcsolatos álláspontja felől érdeklődtünk. A szervezés során megnyugodott, és láthatóan örömmel vette tudomásul, hogy szabadlábba helyezték.” Az operatív tiszte megfogalmazása szerint: „Beszervezésének célja az volt, hogy a T. községben, ahol igen sok németajkú személy lakik, akik az ellenforradalom ideje alatt hangoskodók voltak, hálózattal biztosítva legyenek.”

Nyolc hónappal később, 1958. június 25-én kelt jelentésében Bajor Keresztély részletesen beszámolt „Bátori”-val történt találkozásáról, amikor is az informátornak az állambiztonsághoz való „helytelen és rossz hozzáállásán” próbált változtatni, mivel – a hadnagy szerint – a jelentéseinek semmi értéke nem volt. „»Bátori« – ahogy az operatív tiszte írta – igyekezett minden érveire ellenérvet kövécsolni [...] azonban a beszélgetés végén megígérte, hogy megváltozik, és igyekszik jó munkát végezni.”

1958 augusztusában Bajor hadnagy új foglalkoztatási tervet készített az informátor számára, akinek attól kezdve figyelnie kellett a községen áthaladó diplomáciai és külföldi rendszámú gépkocsikat (rendszám, utasszám, hol állt meg, milyen irányból jött, és merre távozott), adatokat gyűjteni a lakosság hangulatáról (külön figyelmet szentelve az izgatató kijelentéseknek), valamint rajta tartani a szemét az amnesztiával hazatérteken.

1958. október 13-án Győri József rendőr hadnagy lett „Bátori” kapcsolattartó tisztje. Az általa 1958. október 22-én készített minősítés szerint az informátornak a község németajkú lakosságának, az egyetemi eseményeknek és a vonaton

lőnböző „ellenforradalmi” cselekedetek jelentős része azonban nem bizonyult igaznak, egyetemi társai írásban még az ártatlansága mellett is kiálltak.

²⁵⁴ 1956-ban egyetemi hallgatóként vagy a lakóhelyén, vagy az egyetemen szerveződött forradalmi bizottság tagja volt, az ÁBTL irataiban erre vonatkozó információ, a jelenlegi feldolgozottság mellett, nem található.

történt megnyilvánulásoknak a figyelése volt a feladata. A minősítésben arról, hogy „Bátori” hogyan végzi a „munkáját”, nincs szó, viszont 1959. július 6-án Győri hadnagy már a hálózatból való kizárására tett javaslatot, mert – ahogyan fogalmazott – „beszervezésével [...] nem értük el célunkat. [...] Sorozatosan elmaradt a találkozókra, és az olyan alkalmakkor sem hozott jelentést, amikor megjelent.” „Bátori” még ugyanezen a napon megírta a titoktartási nyilatkozatot. 1964. április 25-én dossziéját egy esetleges kapcsolatfelvétel céljából újra elővették, de áttanulmányozása után elálltak a tervtől. A dossziéba bekötött kifizetett összegek jegyzéke²⁵⁵ szerint „Bátori” tevékenységéért semmilyen anyagi juttatásban nem részesült.

7) „KÁRPÁTI JÓZSEF”

Fedőnév	Kárpáti József
Minősítés	ügynök
Foglalkozás	görög katolikus segédlelkész
Iskolai végzettség	teológia
Beszervezés alapja	terhelő
Az együttműködés időtartama	1958–1960
Foglalkoztató szerv	BM Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály V. alosztály
Foglalkoztatás vonala	egyházi vonal
Tartótiszt	Gyuris András r. százados ²⁵⁶
Források	6-os karton, B-91185

„Kárpáti József” fedőnevű ügynököt 1958. szeptember 10-én szervezte be a Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Rendészeti Osztály V. alosztályának beosztottja, Gyuris András rendőr százados, központi 6-os kartonját másnap, 1958. szeptember 11-én állították ki. M-dossziéját (M-8834) megsemmisítették, így rövid hálózati pályafutásáról – a 6-os karton egyetlen bejegyzése sze-

²⁵⁵ A hálózati személy részére általában költségtérítés vagy jutalom címén kifizetett összegeket tartalmazza.

²⁵⁶ Gyuris András (1929) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

rint anyagát 1960. május 30-án irattározták – csak a fennmaradt B-dossziéjából értesülhetünk.

A Szabolcs-Szatmár megyei politikai rendőrség illetékessége alá tartozó görög katolikus egyházközség ellenőrzését a megyei szervek nem tartották kielégítőnek, mivel a korábban – hazafias alapon – beszervezett két ügynök egyike „békepap”, a másik pedig egy köztudomásúan „demokratikusan gondolkodó” személy volt, ezért a „reakciós papok” elzárkóztak tőlük. A tapasztalatok alapján ezért olyan jelöltet kerestek, akit kompromittáló vagy terhelő adatok alapján tudnak együttműködésre bírni. Gyuris százados a hívők nagy száma miatt is fontosnak tartotta egyházi vonalon a hálózat fejlesztését, ugyanis az egyházmegye területén a 73 lelkészhez mintegy 200 ezer hívő tartozott. Ezenkívül a máriapócsi búcsújáróhelyet alkalmanként 50–80 ezer „egyházi befolyás alatt álló” ember látogatta.

Az 1958. szeptember 5-én keltezett beszervezési javaslatban Gyuris százados a később „Kárpáti József”²⁵⁷ fedőnevet kapott ügynökjelöltet találta alkalmasnak a feladatra: egyrészt családi háttere (rokonai között több pap volt) miatt egyházi körökben elfogadták, másrészt kompromittáló és terhelő adatokkal egyaránt rendelkeztek róla. A társaságot kedvelő fiatal pap magánéletéről ugyanis több ügynök is jelentett,²⁵⁸ valamint nyomozást kezdeményeztek ellene, mert 1958 januárjában a gyertyaszentelő előtti gyertyaeladás során Mindszenty-képeket²⁵⁹ ajándékozott a hívőknek. A nyomozás alatt több irányból is ellenőrizték a jelöltet. Kiderült, hogy nem szerepel az állambiztonsági operatív nyilvántartásban. A környezettanulmány szerint rendezett, nagy családban felnőtt fiatalemberről csak magánéleti problémákat tudtak kideríteni. „Verő Kázmér” fedőnevű ügynök jelentését úgy összegezte a politikai tiszt, hogy „néhány éves lelkipásztori munkájában eddig vezérfonalként inkább botlásai nyernek érdemleges kifejezést [...] könnyelműségre hajló természete, bohémsága” miatt. A kapcsolattartó tiszt a jelentéshez azt a megjegyzést fűzte, hogy „személyi tulajdonságai további tanulmányozást igényel[nek]”.

²⁵⁷ A beszervezési javaslatban még „Kalocsai László” fedőnéven említették.

²⁵⁸ Köztük voltak paptársai, „Verő Kázmér” és „Kürthy” fedőnevű ügynökök, kilétük az ÁBTL-ben lévő hálózati iratok alapján beazonosítható.

²⁵⁹ Mindszenty József (1892–1975): római katolikus pap, esztergomi érsek, bíboros. Koholt vádak alapján 1949-ben életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. A börtönben megromlott egészsége miatt 1955. november 2. és 1956. október 30. között Budapestről Nógrád megyébe szállították, és a felsőpetényi Almásy-kastély falai között tartották házi őrizetben. A forradalom leverése után az Amerikai Egyesült Államok nagykövetségén kapott menedéket.

1958. augusztus 22-ére idézték be „Kárpáti”-t a megyei rendőr-főkapitányságra, ahol ismertették vele a Mindszenty-kép osztogatása miatti vádat. A kihallgató tiszt azzal köszönt el, hogy a felsőbb vezetésnél igyekeznek majd kedvező döntést elérni az ügyében. Balázs Tibor alosztályvezető már az első találkozás alapján meg volt elégedve a jelölttel: temperamentumos, gyors észjárású, magas műveltségű embernek jellemezte, aki a romantika és az érdekesség kedvéért fog a politikai rendőrség szolgálatába állni. A szeptember 10-i második találkozón tudtára adták, hogy az elkövetett bűncselekménye miatt akár öt év börtönt is kaphat, azonban nem tartják „megrögzött ellenséges személy”-nek, s ha együttműködik velük, nem citálják bíróság elé. A zsarolás elérte a célját, Gyuris százados szerint a jelölt láthatóan megnyugodott, s a szervezési nyilatkozatot minden ellenvetés nélkül megírta.

„Kárpáti”-t, bár az esetleges bírósági eljárást és börtönbüntetést a szervezéssel elkerülte, egy október 1-jén kelt határozat szerint rendőri felügyelet alá helyezték, hogy „tekintettel a közlegő országgyűlési és tanácsai választásokra [...] mozgásában korlátozva legyen, és ellenőrzése fokozott mértékben érvényesüljön”, mivel cselekménye alkalmas volt arra, hogy az „egyházi befolyás alatt álló polgári lakosság körében Mindszenty József személyét népszerűsítse, és iránta szánalmat keltsen”. „Balogh János” fedőnevű ügynök²⁶⁰ jelentéséből tudjuk, hogy 1959 januárjában „Kárpáti” még rendőri felügyelet alatt volt, amit gyakran kijátsozott.

1959 októberében Gyuris százados az ügynökről készített jelentésében megállapította, hogy munkáját hanyagul végzi, harmadik hónapja nem adott jelentést, a legutóbbi találkozón pedig kijelentette, hogy az ügynöki ténykedését nem tartja összeegyeztethetőnek a papi hivatásával és lelkiismeretével. A százados a kapcsolat megszakításának szándékát úgy tervezte megtorolni, hogy „amennyiben nem lehet jobb belátásra bírni, a lakosság előtti lejárattal kell visszavágni”. Ehhez „Kürthy” fedőnevű ügynök szolgáltatott újabb történeteket.

A százados ezért 1960. január 12-én egy kikérdezési tervet állított össze, ebben nyolc pontban sorolta fel az összegyűjtött kompromittáló adatokat, amelyek révén a nyár óta nem jelentő „Kárpáti”-t kívánta „jobb belátásra bírni”.

Az ügynök azonban nem tagított. Kézzel írt „vallomásában” ugyan elismerte, hogy vállalta, minden államellenes megnyilvánulást jelenteni fog, azonban állította, hogy ilyeneket nem tapasztalt, az általa megfigyelt személyek nem politizálnak, az összejöveteleik során csak kártyáznak.

²⁶⁰ Az ÁBTL-ben lévő hálózati nyilvántartásban nem szerepel.

Gyuris százados és felettesei végül belátták, hogy „Kárpáti”-t nem lehet további együttműködésre kényszeríteni, mert „alaptermészeténél fogva úgysem fog dolgozni, a birtokunkban lévő kompromittáló adatokkal pedig nem tudunk rá hatni”. Azt tervezték, hogy a járási és helyi párt-, valamint tanácsai vezetőkkel megbeszéljük, hogy a róla összegyűlt ismereteiket felhasználva miként járassák le a hívek előtt. „Kárpáti” 1960. május 7-én írta meg titoktartási nyilatkozatát, utólagos lejáratásáról azonban nincs információ.

Másfél évtizeddel később még egyszer felvetődhetett a volt ügynök szolgáltatásainak újbóli igénybevétele, ugyanis a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztálya 1979. augusztus 8-án tanulmányozásra kikérte dossziéját, tartalmát megismerve azonban elálltak az együttműködés felújításától.

„Kárpáti” a politikai rendőrséggel való kapcsolata alapján a törvény szerint hálózati személynek minősül. A munkadossziéja nem maradt meg, ami talán igazolhatná azt a megállapítást, hogy – bár egy éven át adott jelentéseket a környezetében történekről – nem sok érdemi információt szolgáltatathatott az őt foglalkoztató politikai tisztnek.

8) „LUKÁCS DEZSŐ”

Fedőnév _____ Lukács Dezső
Minősítés _____ titkos megbízott
Foglalkozás _____ postás
Iskolai végzettség _____ nincs adat
Beszervezés alapja _____ nincs adat
Az együttműködés időtartama _____ [1983]–1990
Foglalkoztató szerv _____ BM Komárom Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály
Foglalkoztatás vonala _____ nincs adat
Tartótisztek _____ nincs adat
Források _____ hat darab 6/a karton hátlapja és egy változásjelentés

Az összes 6/a kartont 1983. május 9-én töltötték ki, tehát „Lukács Dezső”-t feltehetően akkoriban szervezték be. Feladata, mint a környék postásának, a katonokon szereplő személyekről, bel- és külföldi ismeretségi körükről való információszerzés lehetett. A megfigyelendők közül ötről találhatóak adatok az ÁBTL-ben, olyan is van közöttük, akiről hálózati jelentések is készültek, de ezek

egyike sem „Lukács Dezső”-tól származik. Így azt, hogy „Lukács” jelentett-e, nem lehet megállapítani.

Az 1990. január 17-én készült változásjelentés, amelyen az aláíró állambiztonsági tiszt neve olvashatatlan, arról tudósít, hogy „Lukács Dezső” fedőnevű titkos megbízottat ugyanazon a napon kizárták a hálózattól.

9) „JÁSZAI GÉZA”

Fedőnév ..... Jászai Géza
Minősítés ..... titkos megbízott
Foglalkozás ..... foglalkozás nélküli, később segédmunkás, majd
raktáros
Iskolai végzettség ..... 8 általános
Beszervezés alapja ..... hazafias
Az együttműködés időtartama ..... 1985–[1990]
Foglalkoztató szerv ..... BM Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztály (1985–1987, 1989-től)
..... BM III/IV-1-d alosztály (1987–1989)
..... BM III/IV-1/c alosztály (1989)
Foglalkoztatás vonala ..... ifjúságvédelem
Tartótiszt ..... Kovács Zoltán r. százados
Források ..... 6-os karton, 6/c karton, egy változásjelentés

Az utólag, 1989. szeptember 9-én kiállított központi 6-os karton szerint „Jászai Géza”-t Kovács Zoltán rendőr százados, a BM Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztályának beosztottja szervezte be 1985. szeptember 5-én. 1987. december 14-én átvette a III/IV-1-d alosztály, majd 1989. április 5-én visszavette Borsod megye. A kartonon lévő 04-es kódszám élő, vagyis foglalkoztatott hálózati személyt jelent.

Az 1989. március 21-én kiállított 6/c kartonon a beszervezés időpontja szintén 1985. szeptember 5. A foglalkozás rovatban gépírással szerepel a segédmunkás szó, mellette zárójelben és kézírással, hogy raktáros, ami az állambiztonság naprakésztségét jelzi, de ezenkívül más következtetés nem vonható le belőle, mert ezeket az információkat nem csak a hálózati személytől szerezhették be. A kartonon megtalálható még a beszervezés célja: „titkos információk szerzése és felderítése”, és kézzel azt is ráírták, hogy „átvét, III/IV-1-c”.

A változásjelentést 1989. december 29-én állították ki, s azon annyi szerepel, hogy „A hálózat foglalkoztatását az új alkotmány nem indokolja”. A meglévő dossziékat pedig az érvényben lévő parancs szerint nyilván megsemmisítették. A kizárást, mint az a 6-os karton 04-es kódszámából látszik, már nem vezették át.

A hiányos levéltári forrásokból „Jászai”-nak az állambiztonsággal való kapcsolatáról alig tudható meg érdemi információ, azonban a kartonok „adatgazdagsága” és a változásjelentés alapján, bár a hatályos jogszabályok alapján nem minősül hálózati személynek, vélelmezhető valamiféle együttműködés.

*D) A hálózati iratok alapján bizonyítottnan
visszautasította az együttműködést, illetve a beszervezést
követően megtagadta a munkát*

Mindenképpen meg kell emlékezni azokról is, akik szorult helyzetük ellenére sem vállalták az együttműködést a politikai rendőrséggel. Ráadásul az is előfordulhat, hogy a hatályos törvény szerint hálózati személyeknek minősülnek, mivel a beszerzési nyilatkozatot megírták, s csak azt követően tagadták meg az érdemi munkát.

1) F. G.

Fedőnév .....nem ismert
Minősítés .....b. (bizalmi) egyén
Foglalkozás .....tisztviselő, majd gyári munkás
Iskolai végzettség .....6 elemi és 4 polgári iskola
Beszerzés alapja .....meggyőződés és anyagi
Az együttműködés időtartama .....?, 1949–?, 1952 (meghiúsult), 1956 (meghiúsult)
Foglalkoztató szerv .....?: a katonai elhárítás soproni alegysége
.....1949: ?
.....1952: ÁVH VIII/3. Osztálya
.....1956: BM 2. Határőrkerület elhárító alosztály, Szombathely
Foglalkoztatás vonala .....nincs adat
Tartótisztek .....? Győző törzsőrmester
.....Vida Ferenc áv. hadnagy
Forrás K-663²⁶¹

F. G. története a hírszerzés által készített kutatódosziéból²⁶² ismerhető meg, más adatok, iratok nincsenek róla az ÁBTL-ben. A dosziében a legkorábbi irat

²⁶¹ ÁBTL 3.2.4. K-663. V. J.-né (F. G.).

²⁶² A K- vagy kutatódosziét a korabeli hírszerzés használta, s olyan személyek anyagát tartalmazza, akiknek felkutatásához valamely operatív cél kapcsolódott (pl. hálózatból kizárt személyek, beszerzésre kiszemelt célszemélyek).

egy 1949. május 27-én keletkezett beszerzési nyilatkozat. A beszerző vezetőkeve olvashatatlan, keresztnéve Győző, törzsőrmester, szolgálati helye nincs feltüntetve. A további dokumentumokból kiviláglik, hogy F. G.-t valamivel korábban a katonai elhárítás soproni alegysége is beszervezte, de ennél több nem állapítható meg.

1952-ben F. G.-t az ÁVH nyugat-európai hírszerzéssel foglalkozó részlege (VIII/3. Osztály) kívánta megkönyvékezni, amelyet akkor Bauer Miklós²⁶³ államvédelmi alezredes vezetett. Kérésére az ÁVH Győr-Sopron Megyei Osztálya Dobróka János²⁶⁴ államvédelmi őrnagy, osztályvezető és Nagy Béla államvédelmi hadnagy, alosztályvezető aláírásával, május 31-i dátummal megküldte Budapestre a jelölt környezettanulmányát. Anyagának felülvizsgálata során megállapították, hogy a soproni katonai elhárítással való kapcsolata idején félrevezette tartótisztjét. Ez a tény szerepet játszott abban, hogy beszerzésétől Bauerék végül elálltak.

1956 első felében a BM 2. Határőrkerület elhárító alosztálya vette tervbe F. G. (és férje) beszerzését. Vida Ferenc államvédelmi hadnagy szerint a jelölt látzólag örömmel fogadta a közeledést, de második találkozásukkor átadott egy borítékot azzal a megjegyzéssel, hogy ha a tartalmának megismerése után még mindig beszélni akarnak vele, keressék meg. Az 1956. augusztus 12-i keltezésű levélben ez állt:

„Ismeretlenül ismert elvtársak! Gondolom nem kis fejtörést okoz váratlan írásom, mit egyébként nem is vártak. Mindig is szerettem az őszinteséget, még akkor, ha az balul ütött ki. Beszélgetésünkéből kifolyólag elég időm volt gondolkodni, de gondolataimat részletezni nem tartom szükségesnek. Én nagyon jól megértettem Önöket, és el is űztek maguktól a módszerükkel. Engem ne preszionáljanak, senki kénye kedvére nem vagyok hajlandó tönkretenni az életemet. A múltban épp eleget kompromittáltak. Igaz, már a múlté, az a mi a múltban volt, előttem halott. Én akkor sem bántottam senkit, ha valamit tettem, önmagamnak vétettem, hiába is akarnak pressziót gyakorolni a múltamért olyasminek az elvégzésével, amit nem tudok, és nem is akarok végezni. Sem mentegetőzni, sem magyarázgatni nem szoktam, csak azt, amit a józan eszem diktál leírom. 1953. VI. 30-án házasságot kötöttem. Férjemmel hűséget esküdtem, és hű is aka-

²⁶³ Bauer Miklós (1921–2008): államvédelmi tiszt, jogász. 1945. februárban került a politikai rendőrség állományába, amelynek különböző részeleinél szolgált, 1951-től a nyugat-európai hírszerzést irányította. 1953. január 15-én a Péter Gábor-ügy egyik szereplőjeként letartóztatták, azonban az év végén szabadlábra helyezték. Személyi anyaga nem került az ÁBTL-be.

²⁶⁴ Dobróka János (1926–2008) pályaképét lásd az ÁBTL (www.abtl.hu/archontologia) és a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

rok maradni hozzá, hű pedig csak úgy maradhatok, ha titkaim nincsenek. Titoktartásra Férjemmel szemben senkinek nincs joga kényszeríteni. Azt, ami ez ideig történt, én meg nem történt dolognak veszem, de a továbbiakban Férjemmel közölni kívánok és fogok mindent. Mindennek meg van a maga módja, ideje és Törvénye. Bízom abban, hogy megértetek, ha valami netán érthetetlen, kérem a Törvényes eljárást.”

Ezek után a politikai rendőrség végleg elállt F. G. beszervezésétől, a dossziét azonban időnként elővették, utoljára 1984 októberében Fábián Árpád rendőr százados kérte, hogy beletekinthessen.

F. G. 1956 előtti beszervezéséről nincsenek korabeli iratok, a politikai rendőrség által közölt, ismeretlen forrásokból származó információk pedig nem tekinthetők hitelesnek, így nagy bizonyossággal állítható, hogy a jelöltből nem lett hálózati személy.

2) „MÁRIA”

Fedőnév .....Mária
 Minősítés .....ügynök
 Foglalkozás .....tanítónő
 Iskolai végzettség .....tanítóképző
 Beszerzés alapja .....politikai terhelő adatok alapján
 Az együttműködés időtartama...1953–[1957]
 Foglalkoztató szerv.....BM IV/5. osztály
 Foglalkoztatás vonala .....klerikális reakció, a felosztatott női szerzetesrendek vonala
 Tartótisztek .....Borbély Imre áv. hadnagy (beszerző tiszt)
 .....Benkő Pálné áv. százados²⁶⁵
 Források .....6-os karton, B-77880

Az 1955. február 7-én kitöltött központi 6-os karton szerint „Máriát” 1953. augusztus 17-én szervezték be. A karton kiállításának napja mellett még egy bejegyzés szerepel: „Benkő Pálné a IV/5.” A következő, egyben az utolsó dátum az

²⁶⁵ Benkő Pálné (1922) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 0457.

irattározás napja: 1957. november 19. A kizárás tényére a nyilvántartási kategória 07-es kódja utal.

„Mária” története az ÁBTL kezelésébe került, 11 lapot tartalmazó beszerzési dossziéjából bontakozik ki. 1950-ig, a szerzetesrendek felosztatásáig a Páli Szent Vince Szeretet Leányai Társulata – Irgalmas Nővérek tagja volt. 1951-ben családját csoportos határátlépés előmozdításának büntette vádjával büntetőeljárás alá vonták. Őt, édesapját, egyik húgát, valamint sógornőjét internálták, másik két húgát és édesanyját börtönbüntetésre ítélték, fiútestvérét pedig kivégezték. Édesapja a kistarcsai internálótáborban az 1952. július 9-i napi jelentés szerint 69 éves korában végelgyengülésben meghalt.²⁶⁶ A kiválasztott jelöltet még internálása idején (1953. szeptember 17-én szabadult) szervezte be a BM IV. Osztályáról Borbély Imre államvédelmi hadnagy, a kapcsolattartó Benkő Pálné, a IV/5. osztály²⁶⁷ századosa lett.

1957. november 11-én Benkő Pálné rendőrnnyomozó százados – akkor már a BM II/5-c jelzéssel működő osztály operatív tisztje – rövid jelentésében kifejtette, hogy „Mária” fedőnevű ügynök beszerzése óta egyáltalán nem végzett felderítő munkát a hatóságnak. Az őt többször felkereső operatív tisztnek határozottan kijelentette, hogy nem hajlandó együttműködni vele, így kapcsolatuk évekkel korábban megszakadt. Kizárására már 1956-ban javaslatot tett, de az irat „Mária” eredeti B- és M-dossziéjával együtt a forradalom idején megsemmisült.

1967-ben a BM III/III-1/a osztályán felvetődött gondolat, hogy megkísérlik a kapcsolat felújítását, azonban az 1957-es jelentés ismeretében elálltak szándékuktól.

Az operatív tiszt szerint „Máriát” – igaz, szorult helyzetben – beszervezte a politikai rendőrség. Az ÁBTL-be került B-dossziéjában lévő dokumentumok azonban sem jogilag, sem a valóságban nem szolgálnak releváns bizonyítékként az ügynöki tevékenységére, sőt azt mutatják, hogy a családi tragédiák árnyékában is megtagadta az együttműködést.

²⁶⁶ ÁBTL 3.1.5. O-9698/4. Rehabilitációs Bizottság jegyzőkönyvei. 388–389.

²⁶⁷ A „klerikális reakció elleni harccal” 1953. július 31-étől a BM IV/3. osztálya foglalkozott. 1954. november 1-jével az osztályt két szervezeti egységre bontották: a IV/5. osztály a katolikus, a IV/6. a protestáns egyházak tevékenységét kísérte figyelemmel. 1956. október 3-ával a két osztályt osztály szintre emelték.

3) P. P.

Fedőnév ..... nincs adat
 Minősítés ..... nincs adat
 Foglalkozás ..... orvos
 Iskolai végzettség ..... egyetem
 Beszervezés alapja ..... hazafias, fokozatos módszerrel
 Az együttműködés időtartama ..... 1957: meghiúsult
 Foglalkoztató szerv ..... BM Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai
 Nyomozó Osztály II. alosztály
 Foglalkoztatás vonala ..... a svájci magyar emigráció, a szolnoki megyei kórház
 és a szolnoki értelmiség ellenőrzése
 Tartótiszt ..... Szokolai János rny. főhadnagy
 Forrás B-77643

A sikertelen szervezési kísérlet részleteiről az összesen 12 oldalas szervezési dossziéból értesülhetünk. 1957 tavaszán útlevélkérelmet nyújtott be P. P. főorvos, aki a nyári szabadságát Svájcban, rokonainál kívánta tölteni, illetőleg az ottani kórházakban szakmai tapasztalatokat akart szerezni. Ez adta az ötletet a BM Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály kémelhárító alosztályán szolgálatot teljesítő Szokolai János rendőrnagy főhadnagynak a főorvos szervezésére, amelyet az 1957. április 5-én írt javaslatában fokozatos módszerrel kívánt végrehajtani. Személyes beszélgetésük során a tiszt jelezte, hogy a hatóságot érdekli a Svájcban élő magyarok sorsa, helyzete, életkörülményei. A felvetésre a jelölt az felelte, hogy hazatérését követően szívesen beszámol kinti tapasztalatairól. A szervezési javaslat szerint a következő találkozót másnapra, április 6-ára az útlevél átadására időzítették. Szokolai ekkor felhívta P. figyelmét arra, hogy kiutazása előtt két-három alkalommal találkozniuk kell, hogy megkapja az instrukciókat, mire terjedjen ki a figyelme kinttartózkodása során. Az operatív tiszt azt tervezte, hogy P.-től hazaérkezése után írásban részletes beszámolót kér, majd fokozatosan rávezeti arra, hogy a kórházban és a társaságában tapasztalt „ellenséges megnyilvánulásokról” is jelentsen.

A szervező tiszt kudarcáról már csak az 1957. november 13-i jelentésből értesülhetünk, miszerint a kiutazás előtti „eligazításon” a főorvost több konkrét feladattal akarták megbízni, aki ezeket nem vállalta, sőt kijelentette, hogy inkább lemond a svájci nyaralásról. A „kórházi vonalon végzendő információs munkát”

is határozottan visszautasította. Ezek után Mészáros László²⁶⁸ rendőrnagy vezető százados, alosztályvezető döntése alapján „elbocsátották”, s még titoktartási nyilatkozatot sem írtak vele. Dosszióját 1957. november 19-én irattározta. Arról nincs információ az ÁBTL irataiban, hogy P. P., miután az operatív tiszt kérésének ellenszegült, megkapta-e az útlevelet, és kiutazhatott-e Svájcba.

4) „DUDÁS SÁMUEL”

Fedőnév ..... Dudás Sámuel
 Minősítés ..... ügynök
 Foglalkozás ..... postai dolgozó
 Iskolai végzettség ..... 5 elemi
 Beszervezés alapja ..... terhelő adatok
 Az együttműködés időtartama ..... 1957. május–augusztus
 Foglalkoztató szerv ..... BM Békés Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai
 Nyomozó Osztály
 Foglalkoztatás vonala ..... a munkahelyén előforduló ellenséges tevékenység
 felderítése
 Tartótiszt ..... Mojdisz István rny. hadnagy
 Forrás B-76360

„Dudás Sámuel”-ről csak a 27 oldal terjedelmű B-dossziéjából szerezhetünk ismereteket, további adatok az ÁBTL-nek átadott nyilvántartások és iratok között nem találhatók. Az ügynökjelölt egy békéscsabai postahivatalban dolgozott. Az 1956-os forradalom idején a posta munkástanácsának tagja és a városi, valamint a megyei forradalmi bizottság összekötője volt. A forradalom leverése után bántódása nem esett, de az 1957. május 1-jei ünnepségek miatt preventív őrizetbe vették. Kihallgatása során beismerte a forradalom idején kifejtett tevékenységét. Bűnösnek nem vallotta magát, azonban úgy vélte, hogy hibát követett el, amit azóta már megbánt. A május 1-jén éjjel két órakor kezdődött és reggel nyolc óráig tartott kihallgatás végén Mojdisz István rendőrnagy főhadnagynak „rávezette”, hogy vétkességének jóvátétele érdekében „önként, minden kényszer

²⁶⁸ Mészáros László (1921–1970) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

nélkül” ajánlja fel a politikai rendőrségnek szolgálatait. „Dudás” a beszerzési nyilatkozatát 1957. május 3-án írta meg.

1957. május 7-én az első találkozón az ügynök megjelent ugyan, azonban jelentést nem írt, mondván, nincs miről beszámolnia. Később már a találkozókra sem ment el, s mikor a kapcsolattartó tiszt felhívta figyelmét a megállapodásukra, azt válaszolta: csináljanak vele, amit akarnak, ő akkor sem fog jelenteni. Mivel nem tudtak annyi terhelő adatot összegyűjteni róla, hogy büntetőeljárást indítsanak ellene, és továbbra sem volt hajlandó az együttműködésre, 1957. augusztus 22-én kizárták a hálózathoz. Dossziéját 1957. október 5-én irattározták.

„Dudás Sámuel” a hatályos törvény alapján hálózati személy, azonban a szorult helyzetben tett „felajánlása” ellenére, akár a következményeket is vállalva, megtagadta a „munkát”.

5) „PUCCINI”

Fedőnév ..... Puccini
Minősítés ..... ügynök
Foglalkozás ..... mérnök
Iskolai végzettség ..... egyetem
Beszerzés alapja ..... terhelő adatok
Az együttműködés időtartama ..... 1957. május–szeptember
Foglalkoztató szerv ..... BM Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai
Nyomozó Osztály II. alosztály
Foglalkoztatás vonala ..... II. alosztály (kémelhárítás)
Tartótiszt ..... Kada János rny. százados²⁶⁹
Források ..... 6-os karton, B-76710

A 6-os karton központi karton, amely szerint a beszerzés időpontja 1957. május 31. A kartonon ezenkívül a B-dosszié irattári száma, a beszerzést végző alosztály, illetve operatív tiszt neve szerepel, más adatot az együttműködésről nem jegyeztek fel.

Az 1957-ben négy hónapig vezetett 45 lapos B-dossziéból tudhatjuk meg, hogy a BM Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály

²⁶⁹ Kada János (1924) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

II. alosztályának látókörébe úgy került a később „Puccini” fedőnevet kapott beszerzési jelölt, hogy baráti viszonyban volt S. A.-val, aki 1948-ban hagyta el az országot, szolgált a francia idegenlégióban, harcolt az első indokínai háborúban, majd 1952-ben amnesztiával hazatért. A politikai rendőrség visszatérésétől a forradalom kitöréséig megfigyelés alatt tartotta. A hálózati jelentések segítségével számos „demokráciaellenes” megnyilvánulását dokumentálta a hatóság. A K-ellenőrzés során szerzett tudomást az ÁVH arról, hogy „Puccini” egyetemi hallgató három hónapos katonai kiképzése során levélben államtitkokat árult el S. A.-nak (pl. a foglalkozások tematikáját, a harckocsik típusait), ezért 1956 májusában az ügy kivizsgálására előzetes ellenőrző dossziét nyitottak róla, amelyet azonban a forradalom alatt megsemmisítettek.

S. A. megfigyelését a forradalom után is szükségesnek ítélték meg, így esett Kada János rendőrnyomozó százados választása „Puccini”-re, aki operatív nyilvántartó kartonja szerint a forradalom alatt a budapesti Frankel Leó Diákotthonban röplapok készítésében, sokszorosításában vett részt, s ezért 1956. november 5–9. között őrizetben tartották. Az operatív tiszt úgy vélte, hogy a birtokukban lévő terhelő adatok (tanúkkal bizonyított szovjetellenes kijelentések, katonai titoksértés, '56-os tevékenység) elegendőek lesznek a kellő nyomásgyakorláshoz, ha nem, akkor internáltatják a jelöltet. Bár Szabó István²⁷⁰ rendőrnyomozó őrnagy, a politikai nyomozó osztály vezetője nem volt megelégedve a beszerzési javaslattal, egy héttel később, 1957. június 1-jén Kada százados már a beszerzés tényéről tájékoztatta felettesét. Beszámolója szerint „Puccini” a kihallgatáson összetört, és kérte, hogy az igazság kiderítésére adjon a hatóság neki lehetőséget, a forradalomban való részvételét azonban következetesen tagadta. Beszerzési nyilatkozatát 1957. május 31-én írta meg, amelyben kérte, hogy ha S. A. ügye befejeződött, bocsássák el a szolgálatból.

Az ügynök a kapott feladatokat – bár a találkozókra eljár – nem hajtotta végre, s tartótisztje szerint kijelentette, hogy „bármilyen történjen vele, nem hajlandó részünkre dolgozni, lelkiileg teljesen tönkre ment, nem mer az utcán az emberek szemébe nézni.” Kada mindebből azt a következtetést vonta le, hogy „Puccini” „javíthatatlan ellensége a népi demokráciának”, így szeptember 7-én kizárták a hálózathoz, s az együttműködés megtagadása miatt előzetes letartóztatásba helyezték. Szabó őrnagy még augusztus 16-án átiratban kérte a BRFK Politikai Nyomozó Osztályának vezetőjét, hogy ellenőriztesse és dokumentálja „Puccini” budapesti „ellenforradalmi” tevékenységét. A szeptember 10-i keltezésű válasz

²⁷⁰ M. Szabó István (1923) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

azonban negatív volt, vagyis a BRFK-n semmi kompromittáló adattal nem tudtak szolgálni. Kabai Mihálynak,²⁷¹ a Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság II. alosztálya helyettes vezetőjének október 21-én készült feljegyzéséből megtudható, hogy „Puccini”-t „október 10-én szabadlábra helyeztük, mivel a bűncselekménye igen csekélynek bizonyult, úgyhogy a bírói eljáráshoz nem volt alkalmas. Sem internáláshoz, sem rendőrhatósági felügyelet alá való helyezéséhez a Vezető elvtársak nem járultak hozzá.” B-dosszióját 1957. november 21-én irattározták.

A kapcsolat megszakítását mutatja a „Megyei ellenforradalmi erők, volt politikai elítéltek” tárgyban nyitott dosszié²⁷² is, amelyben 75 olyan, a Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály alosztályai és kirendeltségei által beszervezett személyt soroltak fel, akik az „ellenforradalmi” kategóriába tartoztak. Ezen a listán szerepel „Puccini” is, akinek a nevével – sokakkal ellentétben – az olvasható: „II. alosztály, irattárban.”

„Puccini” B-dossziójában megtalálható a beszervezési nyilatkozata, ezért a hatályos törvényi rendelkezés szerint hálózati személynek tekintendő. A valóságban viszont – a kezdeti formális kapcsolaton kívül – semmilyen érdemi együttműködést nem vállalt a politikai rendőrséggel.

6) „ALBERT”

Fedőnév _____ Albert
 Minősítés _____ ügynök
 Foglalkozás _____ orvos
 Iskolai végzettség _____ felsőfokú
 Beszervezés alapja _____ terhelő
 Az együttműködés időtartama _____ 1957–1958
 Foglalkoztató szerv _____ BM Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály V. alosztály
 Foglalkoztatás vonala _____ orvosok
 Tartótiszt _____ Sztrikinác Máttyás rny. alhadnagy²⁷³
 Források _____ 6-os karton, B-84273

²⁷¹ Kabai Mihály (1928) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 1436. BM Szolnok megye.

²⁷² ÁBTL 3.1.5. O-17702/a. Megyei ellenforradalmi erők, volt politikai elítéltek. 497.

²⁷³ Sztrikinác Máttyás (1929) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 2599.

A 6-os karton központi karton, amely szerint „Albert” fedőnevű ügynököt Sztrikinác Máttyás rendőrnemző alhadnagy, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Politikai Nyomozó Osztály V. alosztályának beosztottja szervezte be 1957. június 13-án. A kartonon sem az átadás, sem a kizárás oka nincs feltüntetve. A „Milyen kategóriához tartozik” rovatnál a lojálíst áthúzták, és kézzel odaírták: „ellenforradalmi tevékenység”. Az M-dossziének nincs száma, a karton szerint egy jelentést sem tartalmazott. Anyagát 1959. február 6-án irattározták.

„Albert”-et egy általa aláírt s a B-dossziében másolatban fennmaradt kiáltvánnyal megzsarolva kívánták behálózni, amelyben az Orvosok Szabad Szakszervezetének munkaegészségügyi szakcsoportja kiállt a forradalom és Magyarország függetlensége mellett. Sztrikinác alhadnagy is erre épített szervezési javaslatában, amelyen keresztül egyúttal bepillantást nyerhetünk az állambiztonság működési mechanizmusába is.

„Ahhoz, hogy a kórházak és az orvosok vonalán komoly felderítő, elhárító és hírszerző munkát tudjunk kifejteni, okvetlenül szükséges az, hogy e vonalra új hálózati személyeket szervezzünk be, akik kvalifikáltságuknál, egyéni műveltségükkel fogva alkalmasak arra, hogy a bennünket érdeklő személyekkel a kapcsolatot fel tudják venni, azoknak bizalmát megnyerjék, és közöttük aktív felderítő munkát végezhesenek. Másrészt viszont szükséges azért is, hogy a kórházak vonalán komoly kutatómunka is folyik, mely után külföldi hírszerzőszervek érdeklődnek, s az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy több olyan orvos van, aki kutatómunkáját, annak eredményeit, illegális úton külföldre juttatja, s ott jelenteti meg. [...] Jó szakember, igen sokat dolgozik, szakmailag állandóan képezi magát, munkájában bátor, kezdeményező, nem riad vissza a nehézségektől. A betegekkel szemben udvarias, előzékeny, mindent megtesz a betegek érdekében, és ezáltal az üzem dolgozói szeretik. Az orvosok körében is mint komoly szakember van elismerve. [...] Megbízhatóságát alátámasztja a birtokunkban lévő deklaráció [sic!], s egyben lehetővé teszi a szervezés végrehajtását is, mivel nevezett tevékenysége államellenes bűntett, melyért 5 évtől 15 évig terjedő börtönbüntetéssel lehet sújtani. Tevékenysége miatt vizsgálatot indíthatnánk ellene, és bírósági úton is felelősségre vonhatnánk, azonban ismerve egyéniségét s azt, hogy gyermekeit és feleségét szereti, ugyancsak szereti szakmáját, tehát a felelősségre vonás elől mindenáron szabadulni akar, így fel foglya [sic!] ajánlani szolgálatát a Pol[itikai] Osztálynak. [...] Az előállítás során beállott lelkiállapotát kihasználva, azonnal megkezdjük részletes kihallgatását, melybe bele vesszük röviden önéletrajzát, majd bűncselekményének részletes kihallgatására térünk rá. Azt követőleg [sic!] pedig barátaira és orvostársaira hallgatjuk ki részletesen. Amennyiben azt tapasztaljuk, hogy minden tekintetben őszinte, s megbánta az

általá elkövetett bűncselekményt, azt mindenáron jóvá akarja tenni, úgy rátérünk [a] szervezési beszélgetésre. A szervezési beszélgetésnél figyelembe vesszük, hogy ragaszkodik feleségéhez és gyermekeihez, szereti őket, ezen tény hozzásegít bennünket ahhoz, hogy érzelmeire tudjunk hatni. A szervezési beszélgetés közben a legalkalmasabb időpontban fel fogjuk neki vetni, hogy elkövetett bűncselekménye a BHÖ I. fejezet 1. bekezdés 8. pontjába ütköző bűncselekmény, melyet a törvények 5 évtől 15 évig terjedő börtönnel büntetnek.

A szervezési beszélgetés során éreztetjük vele azt a tényt, hogy a népi demokratikus rendszerünk őt megbecsülte, és főorvossá tette meg, azonban az elkövetett ellenforradalmi cselekményeivel visszaélt a Népköztársaságunk bizalmával, s ez azt vonja magával, hogy diplomáját is elveszti. Sőt börtönbe kerül. Ily módon [sic!] rá fogjuk vezetni, hogy kiutat keressen, és önként felajánlja szolgáltatást a bűncselekményének jóvátétele végett a B.M. Pol[itikai] Osztályának.

A felajánlott szolgáltatást azonnal nem fogadjuk el, hanem bizalmatlanságot mutatunk iránta. Ezzel célunk az, hogy esetleg olyan konkrét ellenséges tevékenységről, amelyről konkrét vagy akár közvetett tudomása van, elmondja. Amennyiben úgy látjuk, hogy gátlás nélkül elmondja azonnal az ellenséges tevékenységeket, amelyről tudomása van, úgy azt mondjuk neki, hogy látjuk őszinteségét, és megkérdezzük tőle, hogy milyen módon [sic!] szeretné jóvátenni ellenséges tevékenységét. Előre láthatólag egyrészt az orvosi munkáján keresztül, másrészt azon keresztül akarja majd jóvátenni, hogy bennünket munkánkban támogat. Mikor már több esetben kihangsúlyozza, hogy támogatni kíván bennünket az ellenség elleni harcban, akkor megmondjuk neki, hogy írjon a Pol[itikai] Osztály vezetőjéhez egy kérvényt, mely kérvénybe foglalja bele elkövetett bűncselekményének súlyosságát s azt, hogy ezt a tevékenységét hogyan akarja jóvá tenni. Amennyiben a Pol[itikai] Osztály vezetője, a kérvényét jóváhagyja, úgy azután titoktartási nyilatkozatot veszünk fel tőle, melybe belevesszük, hogy az ellenforradalom időszakában elkövetett bűncselekménye miatt és annak jóvá tétele végett felajánlja szolgálatait a B.M. Pol[itikai] Osztályának. [...]

Amennyiben sem önmagára, sem pedig társaira terhelő vallomást nem tesz, nem mutat hajlandóságot arra, hogy a B.M. Pol[itikai] osztályával együttműködjön, úgy őrizetbe vesszük, s ügyében eljárást indítatunk."

A szervezést a tervnek megfelelően végre is hajtották, „Albert” megírta a kérelmet, az engedély birtokában pedig a szervezési nyilatkozatát. Az 1958. július 8-án kelt kizárási javaslat szerint azonban többszöri figyelmeztetés ellenére sem volt hajlandó elvégezni a rá bízott feladatokat, azokat törvénytelennek, a lelkiismeretével összeegyeztethetetlennek tartotta. A javaslat szerint intézked-

tek, hogy ellenforradalmi tevékenysége miatt zárják ki a pártból,²⁷⁴ és vezetői munkaköréből alacsonyabb munkakörbe helyezték.

„Albert” a hatályos törvény szerint hálózati személy, mert van szervezési nyilatkozata, azonban a kizárási javaslatban leírtak is bizonyítják, hogy nem végzett semmilyen munkát a politikai rendőrségnek.

7) G. O.

Fedőnév _____nincs adat
Minősítés _____nincs adat
Foglalkozás _____jogügyi előadó
Iskolai végzettség _____jogi egyetem
Szervezés alapja _____kompromittáló adatok
Az együttműködés időtartama _____? [1957. augusztus]: meghiúsult
Foglalkoztató szerv _____BM Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály VI. alosztály
Foglalkoztatás vonala _____nincs adat
Tartótiszt _____Nálhi István hadnagy²⁷⁵
Forrás _____B-77846

A sikertelen szervezési kísérlet részleteiről a 33 lapnyi iratot tartalmazó, a börtönjén lévő dátum szerint 1957. októberben nyitott B-dossziéból értesülhetünk. Az Építésügyi Minisztérium Szolnok Megyei Állami Építőipari Vállalata 1957-ben 1500 főt foglalkoztatott, „operatív biztosítása” mégsem volt megoldva, vagyis a politikai rendőrségnek egyetlen beépített embere sem volt a dolgozók között, aki a „kétes elemekről”, azok múltjáról, az 1956-os forradalom alatti tevékenységükről rendszeresen jelentett volna. A megyei politikai nyomozó osztály VI. (ipariszabotázs-elhárító) alosztályán ezt a hiányosságot akarták pótolni, s a vállalat jogügyi előadóját szemelték ki a feladatra. Az alosztály beosztottja, Nálhi István rendőrnagy hadnagy 1957. augusztus 26-ra tűzte ki G. O. szervezését (amit végül szeptember 27-re halasztott). A szervezést a jelölt munkahelyén a

²⁷⁴ „Albert” az 1957. június 13-án felvett gyanúsítottai jegyzőkönyv szerint nem volt tagja az MSZMP-nek, csak 1956. októberig, annak feloszlásáig, az MDP-nek.

²⁷⁵ Nálhi István (1925) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 1259.

tőle korábban kért, az „ellenforradalmi” eseményekről írt feljegyzésének megbeszélése ürügyén kívánta végrehajtani. Nálhi elsősorban ’56-os szerepvállalására, különös tekintettel a vállalat munkástanácsában betöltött szerepére és a sztrájkkal egyetértő felszólalására hivatkozva akart nyomást gyakorolni a jelöltre. „Kezetben erősen tagadta, [...] majd később elismerte, [...] hogy amit elmondtunk elkövette. [...] Kijelentette azonban, hogyha bűnt követett el, áll elébe és várja a büntetését.”

1957. szeptember 30-án írt jelentésében azonban Nálhi már a beszerzés megghiúsulásáról számolt be. G. ugyanis határozottan visszautasította a felszólítást, hogy „fokozottabban vegyen részt az ellenség elleni harcban [...] kijelentette, hogy ilyet ne kívánjuk tőle, ő munkahelyén mindent megtesz annak érdekében – amire egyébként az esküje is kötelezi – hogy mindenkor betartja és betartatja a törvényeket, de az egyéniségével összeegyeztethetetlennek tartja, hogy ő nyomozó munkát végezzen és mások megfigyelésével foglalkozzon. Mivel a fentieket határozottan jelentette ki, mint olyan tény, ami megmásíthatatlan, továbbiakban elálltunk a beszervezéstől.” A találkozón elhangzottakról titoktartási nyilatkozatot írtak vele.

A dossziéhoz csatolt, már említett, másfél oldalas feljegyzésében a vállalatnál nyilvánosan lezajlott „októberi eseményekről” számolt be a jelölt, nem titkolva a nézeteltéréseket. Az ebben név szerint felsorolt személyek csak a megyei monográfiákban²⁷⁶ szerepelnek, s nincs utalás arra, hogy eljárás indult volna ellenük. A dossziét 1957. október 16-án zárták le.

G. O. a titoktartási nyilatkozat megírása ellenére sem tekinthető hálózati személynek (fedőnevet sem kapott), mivel egyértelműen elzárkózott a politikai rendőrséggel történő mindenfajta együttműködéstől.

8) „MAROSS MÁRIA”

Fedőnév ..... Maross Mária
Minősítés ..... informátor
Foglalkozás ..... felszolgáló
Iskolai végzettség ..... hat elemi, felszolgáló átképző tanfolyam
Beszerzés alapja ..... hazafias

²⁷⁶ ÁBTL 3.1.9. V-150376. Szolnok megyei 1956-os monográfia.

Az együttműködés időtartama ..... 1957: megghiúsult

Foglalkoztató szerv ..... BM Budapesti Rendőr-főkapitányság Politikai
Nyomozó Osztály II. alosztály

Foglalkoztatás vonala ..... a Kárpátia étterem-söröző objektum elhárítása

Tartótiszt ..... Csáki Balázs rny. főhadnagy²⁷⁷

Forrás B-77556

Az összesen 15 lap terjedelmű B-dosszié szerint a BRFK Politikai Nyomozó Osztályának II. (kémelhárító) alosztálya 1957-ben szemelte ki „Maross Máriát”, a Kárpátia étterem felszolgálóját informátornak. A jelölt már több éve az étteremben dolgozott, egyaránt jól ismerte kollégáit és a törzsvendégeket. Környezettanulmánya szerint ellenséges megnyilvánulásai a munkahelyén nem voltak, lakóhelyén kifogástalanul viselkedett. A Kárpátiában foglalkoztatott másik hálózati személy úgy vélekedett róla, hogy a „népi demokráciával szimpatizál”. Feladatának az étteremben ott megforduló „osztályidegen elemek, volt tőkésék, földbirtokosok, kapitalista országokból érkezett vendégek, kapitalista országok budapesti követségein dolgozók” megfigyelését szánták.

1957. október 7-én az étteremben történt „többlétszámlázási” ügyre hivatkozva behívták az V. kerületi rendőrkapitányságra, ahol rövid bevezető után rátértek a beidézés valódi okára: „Hajlandó lenne-e segíteni a népi demokrácia rendőrségét?” „Maross Mária” kijelentette: „ez neki olyan lelki nyugalanságot okozna, hogy inkább a munkahelyéről is kilépne.” Csáki főhadnagy a határozott visszautasítást a jelölt politikai képzetlenségével magyarázta, s 1957. október 5-i dátummal titoktartási nyilatkozatot íratott vele alá.

Záró intézkedésként megküldték a nyilvántartónak a kitöltött két 6-os kartont, amelyek azonban nincsenek meg az ÁBTL hálózati nyilvántartásában. A B-dossziét 1957. november 1-jén irattározták.

A jelölt a titoktartási nyilatkozat ellenére sem tekinthető hálózati személynek, mert megtagadta az együttműködést a politikai rendőrséggel.

²⁷⁷ Csáki Balázs (1918) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 832.

9) „BORVENDÉGH JÓZSEF”

Fedőnév _____ Borvendég József
 Minősítés _____ ügynök
 Foglalkozás _____ gumiragasztó kisiparos
 Iskolai végzettség _____ 8 általános (a 6-os karton szerint 2 gimnázium)
 Beszervezés alapja _____ kompromittáló
 Az együttműködés időtartama _____ 1960. június–1961. február
 Foglalkoztató szerv _____ BM Komárom Megyei Rendőr-főkapitányság Politi-
 kai Nyomozó Osztály Komáromi Kirendeltség
 Foglalkoztatás vonala _____ mezőgazdaságiszerelés-elhárítás
 Tartótiszt _____ Erdélyi Béla r. főhadnagy²⁷⁸
 Források _____ 6-os karton, B-94062

A központi 6-os karton szerint „Borvendég József”-et 1960. június 24-én szervezte be Erdélyi Béla rendőr főhadnagy, a BM Komárom Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály Komáromi Kirendeltségének beosztottja. A kartont 1960. június 27-én állították ki, és 1961. február 1-jén irattározták. Az M-11403-as számú dossziét valószínűleg megsemmisítették, mivel jelzetét a 6-os kartonon is áthúzták.

Azt, hogy mikor merült fel „Borvendég” beszervezésének gondolata, fennmaradt beszervezési dossziéjából nem lehet megállapítani, azt azonban igen, hogy 1960. május 26-án kihallgattak két tanút a későbbi jelölt „ellenséges kijelentései” miatt, majd május 27-én a műhelyében – munkamegrendelés ürügyén – felkereste Tóth Imre hadnagy, és beszervezésre alkalmasnak találta. Május 30-án környezettanulmány készült róla, amelyben értelmesebbnek és erkölcsileg kifogástalannak nevezték, másnap pedig elkészült beszervezési javaslata, amelyből beszervezésének okáról s végrehajtásának tervezett menetéről is értesülhetünk.

„S. község 1960 tavaszán termelőszövetkezeti község lett. A tsz-ben a szervezés ideje alatt kivétel nélkül származásra és osztályhelyzetre tekintett nélkül mindenkit bevettek tsz-tagnak. Eddigi adataink szerint a fenti tsz-be nyolc kulák, hét csendő, három nyilas és öt folksbundtag [sic!] került be. A termelőszövetkezet megalakulása óta napjainkig eléggé gyengén működik. Le nem ellenőrzött adataink szerint ez annak tudható be, hogy a tsz-tagság között eléggé sok olyan személy van, akik rendszeresen hallgatják a »Szabad Európa« adásait, és

azt igyekeznek burkoltan terjesztetni. Ennek következtében előfordult olyan eset is, hogy a tagság 30-40%-a nem ment dolgozni, mondván azt, hogy hamarosan újra rendszerváltozás lesz, és fel fog bomlani a termelőszövetkezet. A fent leírt ellenséges kontingensek tevékenységét fel tudjuk deríteni, és a szükséges intézkedést meg tudjuk tenni, ezért indokoltá vált az, hogy terhelő adatok alapján egy hálózati személyt létesítsünk. [...]

Az ellenforradalom alatt S. községből több bányásztársával együtt [...] ellenforradalmi megmozdulást készítettek elő. Eljárást azonban ellene nem indítottak. Magatartását nézve eléggé jobboldali beállítottságú, amit bizonyít az, hogy több esetben tesz ellenséges kijelentéseket. Az utóbbi ellenséges kijelentéseit három oldalról dokumentáltuk.

Alkalmasnak tartom nevezett személyt azért, mert elfoglaltságánál és munkájánál fogva van lehetősége arra, hogy minden esetben tárgyaljon, és esetleg eljárjon a bennünket érdeklő személyhez. Ezen túlmenően lehetősége van arra, hogy [a] kapcsolatot elmélyítse a kulákokkal és egyéb osztály idegen személyekkel, mert Ő is származásilag ezen kategóriához tartozik. Alkalmassága megvan azért is, mert baráti köre szintén osztályidegen személyekből tevődik össze. Eléggé jó kapcsolatot tart fent sok esetben apján keresztül, volt kulákokkal, volt nyilasokkal és egyéb osztályidegen személyekkel. A fentieknél fogva hírszerző lehetősége is megvan. Megbízhatósága megvan azért, mert rendelkezünk nevezettre olyan terhelő adatokkal, melyeknek felvetése alkalmával a büntetés elkerülése végett szolgálatát fel fogja ajánlani. Megbízhatósága megvan azért is, mert mint osztályidegen személy tudja azt, hogy ha ügyét bíróságra tesszük, súlyos büntetést fog kapni érte.

A beszervezés biztosítása megvan azért, mert az ellene felhozott vádak az jellemző tulajdonságát kihasználva a beszervezést vállalni fogja. Ezen túlmenően, mint legényember, könnyen tudja idejét úgy a szervezés alatt, mint a későbbiek folyamán a tartás közben legalizálni. [...]

A szervezési helyre való megérkezésünk után hozzákezdünk nevezett tervszerinti gyanúsított kihallgatásához. Amennyiben a gyanúsított kihallgatása alkalmával őszintének bizonyul, és bennünket érdeklő személyek előtt kompromittálja magát [sic!], úgy hozzákezdünk a szervezési beszélgetéshez. A szervezési beszélgetés alkalmával érzékeltetjük vele azt, hogy milyen súlyos bűncselekményt követett el, és ezért a törvény milyen büntetést szabna ki. Ezzel el kívánjuk érni azt, hogy nevezett az elkövetett bűncselekményét megbánja, és szolgálatát önként felajánlja a BM Állambiztonsági Szervek részére.”

A terv – már ami a szervezést illeti – bevált: 1960. június 24-én „Borvendég József” fedőnéven a jelölt megírta a szervezési és titoktartási nyilatko-

²⁷⁸ Erdélyi Béla (1931) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 0974.

zatot. A terv többi részének a végrehajtása azonban nem sikerült ilyen jól. Öt hónappal később már az ügynök kizárására tettek javaslatot, mivel érdemleges adatokat nem szolgáltatott, a találkozók során sem lehetett meggyőzni a „megfelelő” magatartás tanúsításáról.

1982. szeptemberben felvetődött a titkos együttműködés felújításának lehetősége, de rövid tájékozódás után elvetették az ötletet.

„Borvendég József” a törvény szerint hálózati személy, mert fennmaradt a B-dossziéja és benne a szervezési nyilatkozata, érdemi munkát valójában azonban nem végzett.

10) „MATEMATIKUS”

Fedőnév _____ Matematikus
 Minősítés _____ informátor
 Foglalkozás _____ egyetemi hallgató
 Iskolai végzettség _____ érettségi
 Beszervezés alapja _____ hazafias
 Az együttműködés időtartama _____ 1966–1969
 Foglalkoztató szerv _____ BM III/I-1. Osztály és BM Csongrád Megyei Rendőrfőkapitányság III/III. alosztály
 Foglalkoztatás vonala _____ speciális ifjúsági
 Tartótisztek _____ Jancsecz Imre r. százados
 _____ Juhász György r. alhadnagy
 Források _____ 6-os karton, M-30355

A 6-os karton központi karton, amely szerint „Matematikust” Jancsecz Imre, a Belügyminisztérium III/I-1 Osztály²⁷⁹ századosa és Juhász György, a Csongrád megyei III/III. alosztály alhadnagya együttesen szervezte be 1966. június 20-án. A kartont június 21-én állították ki, anyagát 1969. október 8-án azzal a megjegyzéssel irattározták, hogy a munkát megtagadta. A kartonon szereplő szervezési dosszié (B-116382) nem került az ÁBTL-be, így a szervezés körülményeiről

²⁷⁹ A hírszerzés valószínűleg azért vett részt az akcióban, mert az Amerikai Egyesült Államokban élő bátyját is be akarták szervezni.

nincsenek információink, a kétéves együttműködésről csak a tartótiszt beszámolóiból kapunk ízelítőt.

Az informátor a szegedi egyetemen volt egyetemista, ahol „a hallgatók körében megnyilvánuló ellenséges tevékenységek felderítése és feldolgozása” volt a feladata. Bár a politikai rendőrség szerint „hazafias alapon” vállalta az együttműködést, az M-dosszié feljegyzései azt mutatják, hogy öntevékenyen nem segítette a munkájukat. A fennmaradt M-dossziéból kiderül, hogy az informátor júniusi szervezése után az első két találkozóra nem ment el. A harmadikon, szeptember 6-án kis késéssel megjelent ugyan, de csak azért, hogy közölje a rá váró Juhász Györggyel és Jancsecz Imrével, hogy csak két óra múlva ér rá, mert korrepetálni megy. Az ígért időpontra valóban megérkezett. Ezen a tulajdonképpeni első találkozón kellett megbeszélni, hogy milyen munkát várnak el tőle, és a jövőben milyen gyakorisággal találkozni. Tartótisztje szerint „Matematikust” „az ellenséges tevékenységet kifejtő személyek elleni elhárító munkában nem érzi annak szükségességét, hogy e munka sikeres végrehajtása sokban függ attól, hogy minden – számára esetleg mellékesnek tűnő – eseményt is feltétlen személyekre menően konkretizálva jelentse[n]. A további foglalkoztatás során nevelésénél és kiképzésénél ennek megértetésére igen nagy gondot kell fordítani.”

Juhász alhadnagy az informátor részéről az állambiztonság javára történő pozitív elmozdulásról még fél évvel később sem tudott beszámolni: „Tekintettel arra, hogy szervezése óta operatív szempontból értékes jelentést még nem adott, konkrét célszemélyre nem tudjuk foglalkoztatni [...] feladatát általános, a hallgatók körében megnyilvánuló politikai jellegű események megfigyelése és jelentése képezi.”

Amint azt az M-dossziében lévő jelentések mutatják – amelyek között az informátornak egyetlen saját kezű jelentése sincs –, a nevelés és kiképzés totális kudarcba fulladt. Az informátor a találkozókra, amelyeket tartója kéthetente tervezett megtartani, csak alkalmanként, többhavonta ment el, összesen hétszer, és szóbeli beszámolóit szerint soha senkitől nem tapasztalt ellenséges megnyilvánulást.

Az 1967. szeptemberben készített foglalkoztatási tervben „Matematikust” addigi tevékenységét a következőképp értékelte Juhász György hadnagy és csoportvezetője, Bóka István őrnagy.

„Eddigi foglalkoztatása alapján olyan tapasztalatokkal rendelkezünk, hogy az informátor nem őszinte hozzánk. A tudomására jutott ellenséges tevékenységekről nem számolt be, következetesen arra törekedett, hogy ritkítsa a találkozók számát. Több esetben kijelentette, hogy tanulmányi elfoglaltsága nem teszi lehetővé a rendszeres kéthetenkénti találkozások megtartását, valamint azt sem,

hogy utána járjon olyan jelzéseknek, melyek ellenséges tevékenységre utalnak. A találkozók egy esetben sem jelent meg rendszeresen [sic!], a kapcsolatfelvételt mindig nekünk kellett – sokszor egymást követően több esetben is – kezdeményezni. A találkozók során igyekeztünk tisztázni az informátorral, hogy egyáltalán hajlandó-e segítséget nyújtani az állambiztonsági szerveknek. Ilyenkor mindig biztosított bennünket segíteni akarásáról, de közben olyan indokokat sorolt fel, melyek eleve azt bizonyították, hogy számunkra értékes munkát nem fog tudni végezni. Arra törekedett, hogy ne ő utasítsa vissza az együttműködést, hanem az állambiztonsági szervek győződjenek meg arról, hogy felderítő munkában segítséget nyújtani körülményei miatt nem tud, és azok kezdeményezzék a kapcsolat megszakítását.

A fentiek ellenére több olyan egyetemi hallgatót derítettünk fel, akik környezetében élnek és ellenséges beállítottságúak, ezt esetenként kifejezésre is juttatják. [...] Ellenséges tevékenységükről az informátornak is tudomással kell bírnia. A találkozók során mindkét személyről konspiráltan kikérdeztük – a beszélgetést úgy irányítottuk, hogy ő vesse fel ezen hallgatók neveit –, de az informátor operatív szempontból értékes adatokat egy esetben sem mondott el. Összintem magatartásának hiányában elálltunk attól, hogy nevezettekre vonatkozóan feladatokkal lássuk el. [...]

Továbbfoglalkoztatásának főbb iránya;

1.) Fokozottabb politikai és szakmai nevelése abból a célból, hogy az informátort őszinteségre bírjuk, meggyőzzük a bizalmas munka szükségességéről, és elérjük azt, hogy munkánkat hathatósan támogassa.

2.) Az első pontban meghatározottakkal párhuzamosan ellenőrző feladatokkal látjuk el, összegyűjtjük ennek kapcsán azokat az adatokat, melyek jelentésében valótlanságokat tartalmaznak. Ezeket bizonyíthatóvá tesszük, és a terhelő anyag alapján megkíséréljük átszervezését. [...] A megjelölt feladatok eredményes végrehajtását egyévi időtartamra terveztük.”

Bóka őrnagy a foglalkoztatási tervhez kézírással hozzáfűzte: „Egyik legfontosabb feladatnak tartom az informátor ellenőrzését megoldani, s azon keresztül leleplezni, nyílt vallomásra bírni, megtudni annak okát, hogy szervünkhöz miért nem őszinte.”

Elképzelésüknek nem sok eredménye lett. 1968. július 10-én Juhász György hadnagy és Bóka István közösen számoltatta be „Matematikus”-t. A találkozóról szóló jelentés megjegyzés rovata a következőt tartalmazza:

„Az informátor erre a találkozóra az utolsó találkozó időpontját számítva négy és fél hónap múlva jött el. Mint azt már számtalan esetben kinyilvánította, most is úgy foglalt állást, hogy nincs ideje, és nem érzi magát alkalmasnak arra,

hogyan a felderítő munkát tovább végezze. Véleményünk szerint az informátort ki kell zárni a hálózatból, mert nem várható, hogy pozitív irányú változás jöjjön létre kapcsolatunkban. Ennek érdekében átiratban értesítjük a fentiekre a BM III/1-1/a alosztály vezetőjét, és szeptemberben, a kizárási javaslat elkészítése után, kizárjuk a hálózatból.” A következő – és egyben utolsó – beírás arról tudósít, hogy a dossziét 1969. október 2-án lezárták.

„Matematikus” hálózati tevékenységének megítélése az ebbe a csoportba sorolt eseteiktől árnyaltabb képet mutat. Az M-dossziéba bekötött operatív tisztí megjegyzések alapján formailag volt valamiféle érintkezése a politikai rendőrséggel, azonban érdemben nem informálta őket, inkább kibúvókat keresett, de az együttműködést egyértelműen nem utasította vissza. A levéltári iratok alapján viszont az sem állítható, hogy ez valós, kétoldalú kapcsolat lett volna.

11) „BUZÁS”

Fedőnév _____ Buzás
Minősítés _____ informátor
Foglalkozás _____ főiskolai hallgató
Iskolai végzettség _____ érettségi
Beszervezés alapja _____ hazafias
Az együttműködés időtartama _____ 1969. május–szeptember
Foglalkoztató szerv _____ BM 1. Határőrkerület felderítő csoport, Mosonmagyaróvár
Foglalkoztatás vonala _____ határőrizetre veszélyes személyek köre
Tartótiszt _____ Herczeg Antal hőr. alezredes
Források _____ 6-os karton, M-30230

A központi 6-os karton szerint 1969. május 26-án szervezte be Herczeg Antal, a mosonmagyaróvári 1. Határőrkerület felderítő csoportjának alezredese. A kartont május 28-án állították ki, anyagát ugyanezen év szeptember 9-én irattározták.

Az M-dossziét 1969. június 11-én nyitották, és június 30-án le is zárták. A dossziében egyetlen érdemi irat szerepel, egy jelentés, amely június 30-án keletkezett. Szövege a következő:

„Jelentem, hogy »Buzás« fedőnevű informátor a beszervezését követő első találkozón megtagadta a további együttműködést. Ennek alapján kizártuk a hálózatból, és szükségessé vált anyagának irattárba helyezése. Mivel az informátor

már az első találkozón sem adott jelentést, dossziéjában egyéb anyag nem fekszik el.”

Aláírás: „Herczeg Antal hőr. alez[redes], Feld[erítő] Csop[ort] vez[ető]” és „Vass Ferenc hőr. sz[áza]d[o]s, feld[erítő] ti[szt]”

„Buzás” a hatályos törvény szerint sem minősül hálózati személynek, mert nem maradt meg a B-dossziéja, így a beszervezési nyilatkozata sem.

E) A hálózati nyilvántartásban nem szerepel, de a beszervezési dossziéja szerint együttműködött a politikai rendőrséggel

Az alábbi két ügynöktörténetben az a közös, hogy a beszervezési anyagban található és a hálózati tevékenységre utaló dokumentumok jogi szempontból irrelevánsak (pl. gépelt, aláíratlan másolatok), az iratokból (pl. az operatív tisztek leírásaiból) azonban valószínűsíthető, hogy az illető együttműködött a politikai rendőrséggel.

1) „SÁRFI”

Fedőnév ..... Sárfi
Minősítés ..... informátor
Foglalkozás ..... egyetemi tanár
Iskolai végzettség ..... jogi egyetem
Beszervezés alapja ..... hazafias
Az együttműködés időtartama 1950–1955, 1958–1960
Foglalkoztató szerv ..... ÁVH I/2. Osztály
..... 1958-tól BM II/5-f alosztály
Foglalkoztatás vonala ..... külföldi konferenciákon, kongresszusokon az ország
..... jogi érdekeinek védelme, szerveinek képvisellete,
..... ellenséges személyek elhárítása
Tartótisztek ..... Sebestyén Sándor r. őrnagy²⁸⁰
..... Stengl Károly r. százados²⁸¹
Források B-91656, O-11530,²⁸² OL-8-011/IX.²⁸³

„Sárfi” beszervezésének időpontjai 1950, illetve 1958, kizárásáé 1955, illetve 1960. június 16. A B-dossziét 1957. május 30-án nyitották, és 1960. június 25-én, illetve

²⁸⁰ Sebestyén Sándor (1922) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.2.2. 99.

²⁸¹ Stengl Károly (1926) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 6978.

²⁸² ÁBTL 3.1.5. O-11530. Volt cserkészmozgalom. 183–184.

²⁸³ ÁBTL 3.2.6. OL-8-011/IX. Washingtoni rezidentúra.

1965. január 9-én zárták le, összesen 36 lapot tartalmaz. Az informátor munkadossziéja nem került levéltári kezelésbe. Az M-dossziék nyilvántartó könyvében két „Sárfi” fedőnevű hálózati személy található. Az M-4754-es számú dossziét 1959-ben a határőrség zárta le, az M-9252-es számút 1960-ban a BM II/5. Osztálya, s mindkettőt megsemmisítettek. A lezárás éve és a szervezeti egység megnevezése alapján feltételezhető, hogy az utóbbi fogta össze a kérdéses személy jelentéseit.

„Sárfi” 1949–1956 között egy minisztériumban dolgozott, közben 1951–1952-ben New Yorkban, majd Washingtonban volt konzul, illetve attasé. Az ÁVH I/2. Osztálya 1950-ben elvi alapon beszervezte, 1955-ben megszakadt vele a kapcsolat, mert az elhárító munkát a minisztériumban megszüntették. A washingtoni rezidentúra 1952. január 8-i jelentése szerint „Sárfi” kikerzése után gyanúsán érdeklődő magatartást tanúsított. „Igen sok ismerőse él az USA-ban, akiket Párizsból ismer. Ezek közül nem mind haladó” – írták. Az 1956-os forradalom bukása után Nagy Antal rendőrnagy főhadnagy felkereste a volt informátort, aki közölte, hogy hamarosan munkahelyet változtat, egy tudományos intézetben és az egyetemen fog dolgozni. Ezért a kapcsolat felvételétől eltekintettek, majd egy évvel később mégis megújították azt.

„Sárfi” informátori tevékenysége a B-dossziéjában található adatok alapján rekonstruálható. Az informátorral történt első, 1958. május 13-i találkozásról Sebestyén Sándor rendőr őrnagy, a BM II/5-f. osztály beosztottja készített feljegyzést. A beszélgetés első felében „Sárfi” az 1958. augusztusi brüsszeli jogászkongresszus szervezésében végzett munkájáról számolt be, majd felsorolta brüsszeli, párizsi és egyesült államokbeli szakmai ismerőseit. A jelentést értékesnek minősítették, mert több kombinációs operatív intézkedés megtételére nyújthatott lehetőséget, illetőleg „Sárfi” ismeretségi köre alapján esélyt láttak a volt Vörösmarty Cserkészcsapat tagjai tevékenységének felderítésére.

Az 1958. június 4-én készült jelentés másolatából²⁸⁴ ismerhető meg az úgynevezett 311-es Vörösmarty Cserkészcsapat rövid története, amely 1945 után a Madisz²⁸⁵ keretei között működött tovább. A leírásból megtudható, hogy 1958 tavaszán a Magyar Partizánszövetség klubjában megtartott találkozó résztvevői egy személytől eltekintve valamennyien „jó káderek” voltak, közép- és felső ve-

zetők az államigazgatásban, a médiában vagy a gazdaságban. Sebestyén őrnagy a beszámoló végén megjegyezte, hogy „a jelentést Kuti²⁸⁶ r. h[a]d[na]ly elvtárs kérésére írtam”, egyúttal javasolta – a bizonytalan egzisztenciájú – Erdély Miklós²⁸⁷ operatív ellenőrzését bevezetni, és felvetette, hogy esetleg kombinációs tervet is kidolgozhatnak a külföldre „disszidált” volt cserkészekkel való kapcsolat kiépítésére.

1958 nyarán „Sárfi” arról tájékoztatta a tartótisztet, hogy pedagógus sógor-nőjét el akarják bocsátani, mert férjét ’56-os tevékenysége miatt jogerős börtönbüntetésre ítélték. Az informátor kérte, hogy vizsgálják felül a döntést, különben az asszony két kiskorú gyermekével együtt kenyér nélkül marad. Sebestyén őrnagy az intézkedéshez annyit írt: „Tájékozódok a B[uda]p[est]i pol[itikai] nyom[ozó] osztályon P. V. ügyéről.” Kézírással az irat jobb felső sarkában pedig ez áll: „A jelentést Harangozó²⁸⁸ e[lv]t[árs]nak is küldjük meg. VI. 10.”

1959. április 1-jén „Sárfi” ellenőrzésével „Sipos Sándor”²⁸⁹ informátort bízta meg, aki szuperlatívuszokban beszélt róla, amit Békési András rendőr százados, „Sipos” tartótisztje a következőképp értékelt: „a jelentéssel [„Sárfi”] ellenőrzését akartuk megoldani. De az informátor erre képtelen volt.”

1960. április 20-i jelentésében az informátor új tartótisztje, Stengl százados utasítására, külföldi ismerőseit nevezte meg: valamennyien jól szituált emberek voltak, többségük baloldali gondolkodású ügyvéd. „Folytassa kapcsolatai leírását” – adta feladatul a százados, aki egy hónappal később már „Sárfi” kizárására tett javaslatot alkalmatlanság címén. Döntését azzal indokolta, hogy az informátor MSZMP-tagként az állambiztonságot érdeklő „ellenséges személyekkel” nem tud bizalmas viszonyt kialakítani, hosszabb ideje nem hozott operatív értékű jelentést. A tartótiszt szerint „igen széles körű külföldi jogász kapcsolattal rendelkezik szinte az egész világon. Őt magát is nyugaton neves jogászként tartják számon. E kapcsolatait azonban operatív módon nem tudjuk kihasználni, mivel ritkán utazik külföldre”. Továbbá „testvérének elítélését nem tartja igazságosnak, s ezért mindent elkövet, hogy őt kiszabadítsa a börtönből [...] majdnem sikerült

²⁸⁴ Az informátor beszerzési dossziéjába becsatolt jelentés egy másolati példánya megtalálható az O-11530-as számú dosszié 183–184. oldalán is.

²⁸⁵ Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség: 1945–1948 között működött, kommunista befolyás alatt álló ifjúsági tömegszervezet.

²⁸⁶ Kuti György a BM II/5-f. osztály beosztottja volt ebben az időben.

²⁸⁷ Erdély Miklós (1928–1986): építész, író, képzőművész. 1989-ig megfigyelték, több mint tíz ügynök jelentésében bukkan fel a neve; a szamizdattal és az alternatív képzőművészekkel foglalkozó csoportdossziék egyik „főszereplője”.

²⁸⁸ Harangozó Szilveszter, a későbbi állambiztonsági miniszterhelyettes 1958-ban a BM II/5. Osztályon volt osztályvezető. Pályaképét lásd az ÁBTL (www.abtl.hu/archontologia) és a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

²⁸⁹ Az ÁBTL hálózati nyilvántartásában nem szerepel.

elérnie, hogy öccsét kegyelemben részesítsék, csak azon múltott, hogy a Belügy-minisztérium a maga részéről nem járult ehhez hozzá. Azóta tapasztalható nála velünk szembeni fokozottabb tartózkodás.” A kizárást Hollós Ervin²⁹⁰ osztályvezető is jóváhagyta. „Sárfi” 1960. június 16-án írta meg titoktartási nyilatkozatát.

1964-ben Sebestyén Sándor – ekkor már doktor és alezredes, valamint az új szervezeti rendben a BM III/III-4/a alosztály beosztottja – tanulmányozásra kikérte „Sárfi” B-dossziéját, s felvetette az időközönként kongresszusokra, konferenciákra többször külföldre utazó volt informátor társadalmi kapcsolatként történő foglalkoztatásának lehetőségét. A dosszié utolsó, 1972. szeptember 11-én kelt bejegyzésében Kiss Elek rendőr főhadnagy, a BM III/I-1. Osztály (angol–amerikai hírszerzés) főoperatív beosztottja kijelentette, hogy a volt informátor anyagának tanulmányozása során szerzett adatok alapján a továbbiakban nem kívánnak személyével foglalkozni.

2) „SZOLNOKI LÁSZLÓNÉ”

Fedőnév ..... Szolnoki Lászlóné
Minősítés ..... rezidens, ügynök
Foglalkozás ..... házkezelő
Iskolai végzettség ..... 4 középiskola
Beszervezés alapja ..... hazafias
Az együttműködés időtartama 1953–1957
Foglalkoztató szerv ..... BM BRFK XIV. kerületi kapitányság politikai csoportja
Foglalkoztatás vonala ..... szervezetlen lakosság
Tartótiszt ..... Takács Sándor rny. főhadnagy
Forrás B-77850

A B-77850-es számú dossziét 1957. április 16. és október 25. között vezették, s összesen 17 lapot fog össze. A dosszié szerint „Szolnoki Lászlóné” beszervezésének időpontja 1953, kizárásáé 1957. szeptember 16-a, az iratokat 1957. november 9-én irattározták.

²⁹⁰ Hollós Ervin (1923–2008) pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

„Szolnoki Lászlóné” a Budapest XIV. Kerületi Ingatlankezelő Vállalatnál dolgozott, 1956 előtt a BM Budapesti Főosztály XIV. kerületi osztályának politikai csoportja rezidensként foglalkoztatta, s hat informátor volt hozzárendelve. Első B- és M-dossziéját 1956. szeptember 4-én megsemmisítették.

1957. március 26-i szolgálati jelentésében Takács Sándor rendőrnagy főhadnagy arról tájékoztatta a kerületi kapitányság politikai csoportját, hogy felvette a rezidenssel a kapcsolatot. Első beszélgetésükön megállapította a volt hálózati személynek a szocialista rendszerhez való hűségét, amit az is bizonyított, hogy 1956 decemberében belépett az MSZMP-be. Házkezelőként közvetlen kapcsolatban állt a házfelügyelőkkel és a lakossággal egyaránt. Az ellenőrzése alatt lévő területen több „deklasszált elem” lakott, az ő megfigyelésük és az „ellenforradalomban” részt vevő személyek felderítése lett a feladata. 1956 után nem rezidensként, hanem ügynökként kívánták foglalkoztatni, a korábban már használt „Szolnoki Lászlóné” fedőnéven. Találkozási helyként a Thököly út és a Szinva utca sarkán lévő cukrászdát jelölte meg a tartótiszt.

Takács főhadnagy fél évvel később készült beszámolója szerint az ügynök a kapott feladatokat elfoglaltságára hivatkozva felületesen hajtotta végre. Munka-területén viszont nem rendelkezett a hatóság olyan hálózati személyekkel, akiket – mint rezidenshez – hozzá lehetett volna kapcsolni, és „mivel MSZMP-tag, így informátorként nem foglalkoztathatjuk”²⁹¹ – írta a főhadnagy, ezért a hálózatból való kizárását javasolta. „Szolnokiné” a titoktartási nyilatkozatot 1957. november 8-án írta meg. Második B- és M-dossziéját 1957. november 9-én küldték meg irattározásra, utóbbit megsemmisítették.

²⁹¹ A beszámoló idején hatályos 1956. évi 94. (X. 8.) BM-parancs szerint ügynöknek lehetett beszervezni, s nem informátornak az állampárt tagjait, és csak egészen kivételes esetekben, konkrét céllal, miniszteri vagy miniszterhelyettesi engedéllyel. ÁBTL 1.5. 2-10/94/1956.

F) A beszervezést követően nem dokumentálható az együttműködése

Az 1956-os forradalom alatt úgy vidéken, mint a Belügyminisztérium központi irattárában nagy mennyiségű hálózati iratanyag semmisült meg.²⁹² A forradalom leverése után a tovább szolgáló operatív tisztek emlékezete, esetleg a hozzájuk került iratok, illetve az állambiztonság irattárában megmaradt egyéb dokumentumok alapján számos esetben rekonstruálták az együttműködés előtörténetét, több-kevesebb hitelességgel. Ezt példázza az alábbi néhány eset.

1) „VERA”, „BARONESZ”

Fedőnév	Vera, Baronesz
Minősítés	ügynök
Foglalkozás	háztartásbeli, titkárnő, manőken, tisztviselő
Iskolai végzettség	középiskolai érettségi
Beszerzés alapja	kompromittáló adat
Az együttműködés időtartama	1946–1951, 1955–1957
Foglalkoztató szerv	1946-tól: HM Katona Politikai Osztály 1950-től ÁVH X/3. Osztály (1951-ben VIII. Főosztály) 1955-től BM II/1. alosztály 1956-tól BM IV/2-a alosztály
Foglalkoztatás vonala	1946/47: Ausztriában felderítés 1951: az arisztokraták és a volt horthysta államapparátus vezető tisztviselői körében végzett kutatómunka
Tartótisztek	Glumácz József áv. hadnagy ²⁹³ Várkonyi Gyula áv. hadnagy
Források	6-os karton, Külf. ²⁹⁴ 1/635., Külf. 2/95., B-78140, Bt-600/2

²⁹² Lásd erről részletesen: Cseh Gergő Bendegúz: Az állambiztonsági iratok pusztulása 1956-ban. *Levéltári Szemle*, 2006/3. 3–15.

²⁹³ Glumácz József (1929) 1963-ban vezetéknévét Galambosra változtatta. Személyi anyagát lásd: ÁBTL 2.8.1. 13091.

²⁹⁴ ÁBTL 1.11.10. Operatív nyilvántartást végző szervezeti egységek iratai. II. sorozat, hálózati iratok. Külföldön élő hálózati személyek nyilvántartása.

„Vera” fedőnevű ügynök 6-os kartonját 1958. június 6-án töltötték ki azzal a megjegyzéssel, hogy „a dosszié alapján kiállította Mikulás Károly rendőr százados”. A beszerzés idejeként az 1951-es évet jelölték meg, ehhez képest a B-dossziében más időpontok is találhatók. Az előbbieken kívül a kartonon még egy téves „diszsidálási” dátum, 1956. január 26. szerepel.

„Vera” eredeti B- és M-dossziéját az 1956-os forradalom alatt megsemmisítették, egyetlen jelentése sem került levéltári kezelésbe. A BM II/5-a alosztály által ismeretlen időpontban nyitott és 1957. november 28-án lezárt, 11 lapból álló B-dossziében 1956 előtti tevékenységét kívánták rekonstruálni. A hírszerzés beszerzési anyagát kézbe véve²⁹⁵ azonban megállapítható, hogy „Vera” hálózati pályafutása csak egy állomás volt „Baronesz” fedőnevű ügynök politikai rendőrséggel való együttműködésének folyamatában.

A beszerzési dossziék szerint „Baronesz” 1946-ban került kapcsolatba a Honvédelmi Minisztérium Katona Politikai Osztályával, majd 1950 elején az ÁVH hírszerző részlegével. A bécsi francia titkosszolgálat egyik magyar beosztottjának lett volna feladata – megfelelő legendával – beajánlania a „franciákhoz állásra”. A Bécsben élő „Woll János”²⁹⁶ 1950. április 7-i jelentésében viszont azt közölte a magyar hatósággal, hogy a francia hírszerző szervek megtudták, hogy leendő alkalmazottjuk az ÁVH ügynöke, akit hivatalból tennének át a határon. A „Woll” által leírt történet megegyezett az előkészített akció tervével, ezért 1950. május 12-én „Baronesz”-t kizárták a hálózatból anélkül, hogy a dekonspiráció pontos okát kivizsgálták volna.

„Baronesz”-t és férjét 1951. május 18-án kitelepítették²⁹⁷ Budapestről, de ők az erről szóló határozat kézhezvételét követően ismeretlen helyre távoztak. A BM IV/2-b alosztálya körözést adott ki ellenük, s elfogásuk után a fogház és toloncházi alosztály parancsnokságára szállították, majd 1951. május 24-én internálták a házaspárt. 1952. július 4-én a Belügyminisztériumból Cziráki Ferenc rendőr százados arról tájékoztatta a Szolnok Megyei Rendőrkapitányság vezetőjét, hogy „K. I. és felesége a közeljövőben fognak szabadulni, és a tábor a Szolnok Megyei Rendőrkapitányságra fogja toloncolni őket”. A százados utasította a rendőrkapitányt, hogy a nevezetteket kísértesse a kitelepítésükre kijelölt helyre, ott biztosítson számukra lakást, s heti egyszeri jelentkezési kötelezettséggel helyezze őket

²⁹⁵ ÁBTL 3.2.1. Bt-600/2. „Baronesz”. Évköre: 1955–1963. 67 lap.

²⁹⁶ Ábrányi Aurél (1914–1974): újságíró.

²⁹⁷ A kitelepítésről lásd: ÁBTL 2.5.6. 37/26-03333/1951.

rendőrhatalósági felügyelet alá. A házaspár 1952. július 12-én érkezett meg az egyik Szolnok megyei tanyára, ahonnan 1954. október végén költözhettek – immár kislányukkal együtt – Pest megyébe, egy Budapesthez közeli településre.

Egy évvel később a BM II/1. alosztályának beosztottja, Glumács József főhadnagy – a hírszerzés által nyitott Bt-dossziében lévő, 1955. szeptember 28-án készült összefoglaló jelentésében – arról tájékoztatta hivatali főnökeit, hogy „Baronesz” fedőnevű ügynökkel 1955. augusztus 3-án felvették a kapcsolatot, részben azért, hogy a korábbi dekonspirációját tisztázzák, részben pedig azért, hogy férjét, anyósát és más rokonait és ismerőseit rajta keresztül feltérképezzék. Ismételt felvett külföldi foglalkoztatása is, a szervek ugyanis reménykedtek abban, hogy a franciáknál történt dekonspirációról az angolok vagy az amerikaiak nem szereztek tudomást. Az ügynök vállalta volna a feladatot, csak Ausztrián keresztül nem akart nyugatra menni, s mivel 1955–1956-ban más mód erre nem volt, elálltak a tervtől.

Ezzel szemben a B-dossziében található, 1957. november 28-án szintén Glumács – ekkor már százados és a II/3-1. alosztály²⁹⁸ beosztottja – által készített jelentés szerint jóval korábban, 1951-ben újították fel „Verá”-val a kapcsolatot, és a továbbiakban az arisztokraták, a volt horthysta államapparátus vezető tisztviselői körében végzendő kutatómunkára alkalmazták.²⁹⁹ A tartótiszt szerint munkáját szorgalmasan, lelkiismeretesen végezte, rendszeres időközönként anyagi juttatásban részesült. A beszámolóból az is kiderül, hogy 1956. februárban a BM IV/2-a alosztályról Várkonyi Gyula államvédelmi hadnagy átvette „Verá”-t, és főleg Apponyi Júlia grófnő szalonjában megjelenő arisztokraták körében foglalkoztatták.

Az 1956-os forradalom alatt „Vera”/„Baronesz” telefon-összeköttetésben volt tartótisztjével, majd 1956. november 10-étől ismét rendszeresen találkoztak. 1957. januárjában az ügynök kijelentette, hogy Bécsbe szeretne utazni rokonlátogatóba. Agócs István³⁰⁰ rendőrnnyomozó százados, alosztályvezető nem támogatta az ötletet, s aggodalma jogosnak bizonyult. A következő találkozó már nem jött létre, „Vera”/„Baronesz” férjével együtt időközben elmenekült az országból,³⁰¹ majd az Egyesült Államokban telepedett le.

²⁹⁸ Az eredeti szövegben BM II/3-a alosztályként szerepel, azonban a szervezeti kutatások szerint 1957–1958 között az alosztályokat is arab számmal jelölték.

²⁹⁹ Amennyiben ez a dátum igaz, akkor az ügynök részben a 14 havi internálás, részben pedig az 1954 októberéig tartó kitelepítés alatt is dolgozott az ÁVH-nak. Erre azonban a politikai rendőrség egyetlen megmaradt beszámolójában sincs utalás.

³⁰⁰ Agócs István (1929–2011) pályaképét lásd az ÁBTL (www.abtl.hu/archontologia) és a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

³⁰¹ Erről lásd még: ÁBTL 3.1.5. O-16941. Angliából amnesztiával hazatértek.

A történetet folytatása az 1957. július 18-i „kapcsolatfelvételi javaslatból” ismerhető meg. A BM II/3-2. alosztályról a már ismert Glumács századosnak „Baronesz” Magyarországon maradt hozzátartozói telefonlehallgatása révén a tudomására jutott, hogy a volt ügynököknek széles körű hírszerzési lehetőségei vannak amerikai és angol „vonalon”.³⁰²

A Bt-dosszié tanúsága szerint „Baronesz”-t 1959. február 12-én kizárták a hálózatból, a kapcsolat felújításának gondolata ugyanakkor időről időre felmerült a hírszerzés részéről, mivel az Egyesült Államokban több befolyásos rokona is élt. Ennek esetleges megvalósulásáról azonban nem maradt fenn dokumentum.

2) „HUBERTUS”

Fedőnév ..... Hubertus
Minősítés ..... ügynök
Foglalkozás ..... szervező, kalkulátor
Iskolai végzettség ..... jogi egyetem
Beszervezés alapja ..... terhelő adatok
Az együttműködés időtartama ..... 1955–[1956]
Foglalkoztató szerv ..... BM Fejér Megyei Főosztály Sztálinvárosi Osztály
Foglalkoztatás vonala ..... ipari elhárítás
Tartótiszt ..... Bémer Ádám áv. alhadnagy
Források ..... 6-os karton, B-76899

Az 1955. december 28-án kitöltött 6-os karton szerint „Hubertus”-t az előző nap szervezte be Bémer Ádám államvédelmi alhadnagy, a BM Fejér Megyei Főosztály Sztálinvárosi Osztályának beosztottja. A hálózatból 1957. október 2-án zárták ki, a kartonon szereplő B-dossziét 1957. november 12-én „disszidálás” miatt irattározták. A lap alján a 07-es nyilvántartási kategória kód található, amely szintén a hálózatból történt kizárást jelzi.

„Hubertus” hálózati kartonján kívül csak a néhány lapot kitevő B-dossziéja került az ÁBTL kezelésébe, amely azonban nem az eredeti, hanem 1957 utáni „rekonstrukció”. „Hubertus” apja 1945 előtt vezérkari ezredes, nagyapja altábornagy

³⁰² A javaslaton kézírással a következő olvasható: „Szüleink keresztül meg kell állapítani tartózkodási helyét, és azt, hogy mivel foglalkozik most.”

volt. Emiatt 1951-ben osztályidegenként kitelepítették, s a Fejér megyei Szabadegyházát jelölték ki számára kényszertartózkodási helynek.³⁰³ Kitelepítése idején Agárdon dolgozott segéd munkásként a Távbeszélő Vállalatnál, Sztálinvárosba kerülésének körülményeiről ez ideig nem találtunk dokumentumot. Az 1956-os forradalomban aktívan részt vett úgy Sztálinvárosban, mint Budapesten, a szovjet intervenció után elmenekült az országból. 1957. október 1-jén Bémer Ádám rendőrnagy arról tájékoztatta a BM Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály X. alosztályának vezetőjét, hogy „Hubertus” fedőnevű ügynököt a hálózathoz kizárni nem tudja, mert az „ellenforradalom leverése után Nyugatra kiszökött”. Másnap mégis megírta a kizárási javaslatot, amelyben kitért együttműködésük értékelésére is. E szerint az ügynök feladatát jól hajtotta végre, a jelentéseket írásban adta le, a forradalom kitöréséig a találkozókra rendszeresen eljárt. Arra, hogy irattározott M-dossziéja lett volna, sem a hálózati kartonon, sem az operatív tiszttel kapcsolatban nincs utalás.

„Hubertus” az Egyesült Államokban jelentős szakmai karriert futott be: egyetemi tanár volt, közgazdászként vezető állásokat töltött be. A magyar politikai rendőrség karrierje miatt, valamint a fenntartott hazai baráti kapcsolatait is figyelembe véve úgy vélte: „Alaposan gyanúsítható, hogy a magyar közgazdász kapcsolatainak keresztül szűrve hírszerzést folytat.” Az 1971-ben kitöltött operatív kartonján található személyi dossziéja³⁰⁴ nem került levéltári kezelésbe, azonban a tárgyból és a karton szövegéből arra lehet következtetni, hogy emigrálása után „bizalmas nyomozás alá vonták”, s 1956 utáni tevékenységével, életpályájával foglalkozott az irategyes. Az 1970-es évek végén rendszeresített Napi Operatív Információs Jelentések (NOI) nyilvántartó kartonján³⁰⁵ már az áll, hogy „»Hubertus« fedőnevű volt (áruló) hálózati személy »Kákonyi József« fedőnevű³⁰⁶ kizárt titkos megbízott kapcsolata. 1956-ban disszidált, előzőleg az Országos Anyag- és Árhivatal alkalmazottja volt.” Az 1970-es évek elejétől szerepelt a III/II. Csoportfőnökség úgynevezett KKA-adattárában,³⁰⁷ és 1968. július 25-én a BM III/II-4/b alosztály is prioráltatta.

³⁰³ ÁBTL 2.5.6. Kitelepítéssel, kitelepítéssel kapcsolatos iratok. IV. tétel. BM 183.128/1951.

³⁰⁴ ÁBTL 3.1.5. O-14466. „Salvator”.

³⁰⁵ ÁBTL 2.7.1. Névmutató karton, A–J.

³⁰⁶ A nagytérenyi gumigyár műszaki osztályvezetője volt. 1951-től az iparizsabetőz-elhárítás foglalkoztatta, 1976-ban dekonspirálódott.

³⁰⁷ A Központi Kémelhárítási Adattár (KKA) országosan nyilvántartotta a „kémelhárítási vonatkozásban” előfordult személyeket, személyleírásokat, címeket, objektumokat, szerveket stb. A KKA értesítési rendszer és a nyilvántartásban szereplő személyek adatait naprakészen, gépi úton összehasonlították a határforgalom adataival (ki- és belépés, illetve átutazás).

G) A hálózati nyilvántartásban nem szerepel, csak a munkadossziéja került a levéltár őrizetébe, azonban kikövetkeztethető a hálózati személy kiléte

A hálózati szabályzatok értelmében az M-dossziékban csak fedőnevükön szerepelhettek a hálózati személyek. A gyakorlatban azonban előfordult, hogy maga a hálózati személy „szólta el magát” egy-egy jelentésében, vagy az operatív tiszttel megjegyzéseiben, esetleg az intézkedésekben közölte a nevét, illetve olyan adatokat árult el, amely alapján az kikövetkeztethető. Előfordul olyan is, hogy a célszemély állambiztonsági irataiból tudható meg, kit bíztak meg megfigyelésével.

1) „EGRI KLÁRA”

Fedőnév ..... Egri Klára
 Minősítés ..... ügynök
 Foglalkozás ..... tisztviselő
 Iskolai végzettség ..... gimnáziumi érettségi
 Beszervezés alapja ..... terhelő
 Az együttműködés időtartama ..... 1951–1952 [1954], 1959–1961
 Foglalkoztató szerv ..... ÁVH
 ..... BM II/2-g alosztály
 Foglalkoztatás vonala ..... második beszerzésekor: követségi alkalmazottak,
 ..... illetve kapcsolataik megfigyelése
 Tartótiszt ..... Tóth József r. főhadnagy
 Források ..... M-13170, V-148322, V-147786/1–4. kötet

„Egri Klára” fedőnevű ügynök 6-os kartonja és B-dossziéja nem került az ÁBTL kezelésébe. M-dossziéját 1959. június 23-án nyitották meg, és 1961. június 10-én zárták le, összesen huszonhét jelentést tartalmaz. Ügynöki tevékenységét megítélni elsősorban a két vizsgálati anyag tanulmányozása után lehet, az egyik az ellene, a másik a Tóth Gedeon ügyvéd ellen államtitoksértés miatt lefolytatott vizsgálatok anyagát tartalmazza.

„Egri” az 1950-es évek elején egy amerikai érdekeltségű cégnél dolgozott. 1951-ben kémkedés gyanújával az Államvédelmi Hatóság több munkatársát, majd a nekik nyújtott segítség vádjával őt is őrizetbe vette, s rövid úton beszervezték.

1951. augusztus 13-án kelt beszervezési nyilatkozatában³⁰⁸ a következőket írta: „Súlyosan vétettem a népi demokrácia törvényei ellen azzal, hogy ellenséges személyeknek segítségére voltam [...] Ennek jóvátételére felajánlom szolgálataimat az állambiztonsági szerveknek [...] Minden tudomásomra jutó államellenes cselekményt vagy megnyilvánulást haladéktalanul jelentek.”

Budai József százados 1961-es feljegyzése szerint – amelyet az akkor még meg-lévő B-dosszié tanulmányozása után készített – „velünk igen kényszeredetten tar-totta a kapcsolatot, és mindent elkövetett, hogy az megszakadjon. 1952 júliusá-ban anélkül, hogy velünk közölte volna, felmondta az IBM-nél³⁰⁹ állását, így akart tőlünk megszabadulni. Az erről szóló jelentésben az áll, hogy őrizetbe vételére tes-zünk javaslatot. Hogy ez megtörtént-e, az nem derül ki a dossziéból. 1954. január 14-én kizártuk a hálózathoz, mivel hírszerzési lehetőséggel nem rendelkezett [...] Ő maga kérte, hogy szakítsuk meg vele a kapcsolatot, mert egészségi állapotára is kihatással van az a tény, hogy kapcsolatban áll az állambiztonsági szervekkel.”

1959 májusában kereste fel ismét a kémelhárítás, mivel a görög követségen helyezkedett el titkárnóként. Először még sikerült elhárítania az ajánlatot, de a következő hónapban – miután megfenyegették, hogy kirúgatják munkahelyé-ről – elvállalta az együttműködést.

A vizsgálati anyagban másolatban megmaradt Tóth József főhadnagy 1959. december 21-i jelentése, amelyben a tartótiszt az ügynök tevékenységét jelle-mezte: „A kapott feladatokat az utasításnak megfelelően hajtja végre. Kezdetben voltak bizonyos aggályai magyar személyekkel kapcsolatban, és kimondottan csak külföldi személyekről és a követség ügymenetéről jelentett, azonban most már a követséggel, illetve a követség beosztottaival kapcsolatban felmerülő ma-gyar személyekről is ad jelentést. A hozzánk való viszonyát azonban tovább kell javítani.” Tóth főhadnagy arról is beszámolt, hogy a követségen párhuzamosan foglalkoztatott ügynökkel ellenőriztette „Egri Klára”-t, s megállapította, hogy a jelentései nem dezinformatív jellegűek, illetve az ügynök dekonspirálódásáról nincs tudomásuk.

„Egri Klára” 1961. március 7-én készült kihallgatási jegyzőkönyvéből viszont kiderül, hogy a beszervezését követő napokban lelkiismeret-furdalása miatt a történeteket elmondta a követnek, aki megnyugtatta, hogy nyugodtan tájékoz-

³⁰⁸ Vizsgálati anyagához csatolták a nyilatkozat másolatát.

³⁰⁹ IBM: International Business Machines. Több mint 100 éves, egyesült államokbeli székhelyű multinacionális informatikai cég. Az 1950-es években a cég Magyarországon túlélte az államosí-tást, mert az ország statisztikai adatainak feldolgozása teljes egészében IBM-gépeken történt.

tathatja a rendőrséget a követségen észleltekről, és nem kell megválnia állásától sem. Arra, hogy a jelentések tartalmát megbeszélték-e egymással, nincs adat.

A munkadossziében nem az ügynök által írt, hanem Tóth József főhadnagy közreműködésével lejegyzett jelentések olvashatók, amit a találkozósaikon el-mondottak nyomán vagy „Egri” helyben készített, illetve hozott feljegyzéseiből állított össze. 1960. novemberben két jelentést már Práger László³¹⁰ rendőr szá-zados, alosztályvezető fogalmazott meg, s végül a december 6-i találkozóról Bal-lai Sándor rendőr főhadnagy készített beszámolót. Práger alosztályvezető nem volt meglepődve a korábbi jelentések tartalmával, amit a hiányos eligazításnak és a konkrét feladatok meghatározásának elmaradásával indokolt.

Beszervezési dosszié hiányában „Egri” leleplezésének pontos körülményeiről nem rendelkezünk információval. 1961. augusztus 1-jén folytatólagosan elköve-tett államtitoksértés büntette miatt két év börtönbüntetésre ítélték, szabadulá-sát követően 1987-ben még biztosan, de lehet, hogy később is szemmel tartotta a politikai rendőrség.

2) „MESZLÉNYI KÁROLY”

Fedőnév _____ Meszlényi Károly
Minősítés _____ ügynök
Foglalkozás _____ újságíró
Iskolai végzettség _____ nincs adat
Beszervezés alapja _____ nincs adat
Az együttműködés időtartama _____ [1956]–[1963]
Foglalkoztató szerv _____ 1962-től BM III/III-1-e alosztály
Foglalkoztatás vonala _____ nincs adat
Tartótisztek _____ Bartha István áv. főhadnagy
_____ Gyarmati András r. főhadnagy³¹¹
Források _____ M-18667, M-18667/1–7. kötet

A „Meszlényi Károly” fedőnevű ügynök jelentéseit tartalmazó munkadosszié-so-rozat első, még perjel nélküli, úgynevezett alapkötetét 1957. május 30-án nyitot-

³¹⁰ Práger László (1920–1982) pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allam-biztonsag-vezetoi-19561962).

³¹¹ Gyarmati András (1922) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 1763.

ták, a többi hetet 1959 októberében, s az utolsó kötet kivételével valamennyit 1961 márciusában zárták le.³¹² A dossziében található iratok keletkezése azonban jóval korábbi, az első jelentés 1956. október 26-án készült. Az ügynök nem szerepel a hálózati nyilvántartásban, nem került levéltárba a szervezési dossziéja. Az 1956 ősze és 1962 között szorgalmasan írt jelentéseiből, illetve a kapcsolattartó tisztek értékeléseiből, megjegyzéseiből a legutóbbi időkig nem sikerült egyértelműen megállapítani, hogy kit is takart a fedőnév. A dossziék behatóbb feldolgozása során egy ügynöki jelentésben leírt párbeszéd adott erre támpontot, amelyben beszélgetőpartnere tisztázta az ügynök „pedigréjét”, s az arra adott válasz alapján – nagy valószínűséggel – beazonosítható a hálózati személy.³¹³

„Meszlényi” a tanári diploma megszerzése után újságírónak állt, 1945-től minden fontosabb napilapnak munkatársa volt. 1955-ben a *Népsport* tudósítójaként kiküldték az Olaszország–Magyarország Európa Kupa-mérkőzésre Livornóba, ahonnan nem tért vissza. Egy, az ÁBTL őrzésében lévő dossziében található jelentés szerint egy társaságbeli beszélgetés során az hangzott el, hogy „Meszlényi” a kormányzat tudtával maradt kint, hogy „körülnézzen”, és később majd hazatér.³¹⁴ Ennek az 1955 végén megfogalmazott véleménynek az igazságtartalmára nem található megbízható információ, azonban az M-dossziében lévő első jelentés dátuma – 1956. október 26. – arra enged következtetni, hogy az ügynök a forradalom kitörésekor már Magyarországon volt. Nyilvánosan megjelent életrajzában viszont 1956-os távozásról és 1957-es hazatéréséről olvashatunk.³¹⁵ Az utóbbi időpontokat a forradalom napjaiban a személyes élményeiről szóló, majd közvetlenül a forradalom bukása után keletkezett számos jelentése cáfolja. Hazatérésének pontos dátuma azonban jelenleg nem ismert.

³¹² A levéltárba került nyolc kötetben a munkadossziéknál előírt és már ismert formai szabályok nem érvényesülnek. Az egyes köteteknek nincs kezdete és vége, nincsenek „megnyitva”, még az alapkötet sem. Nincs bennük foglalkoztatási terv, sem az ügynök munkáját értékelő jelentés, még akkor sem, amikor a kapcsolattartó tiszt személye változott.

³¹³ A dossziében lévő azonosításra alkalmas adatok ismeretében elmondható, hogy „Meszlényi Károly” fedőnevű ügynök nem azonos azzal a személlyel, akinek a neve az interneten megjelent tanulmányokban vagy más kiadványokban (pl. Rainer M. János: *Jelentések hálójában. Antall József és az állambiztonság emberei, 1957–1989.* Budapest, 1956-os Intézet, 2008, illetve Szőnyi Tamás: *Titkos írás. Állambiztonsági szolgálat és irodalmi élet, 1956–1990.* Budapest, Noran Könyvesház, 2012) már nyilvánosságra került.

³¹⁴ ÁBTL 3.1.5. O-8511/1. 153.

³¹⁵ *Magyar Életrajzi Lexikon, 1000–1990.* Főszerkesztő: Kenyeres Ágnes. Magyar Elektronikus Könyvtár. <http://mek.oszk.hu>, 2017. február 27.

Az 1956-os forradalom utolsó napjaiban és a megtorlás időszakában készült jelentések szereplői a fővárosban élő és a köz- és kulturális életben, a médiában mértékadónak számító személyek voltak. Az ügynök az ő tevékenységükről, az aktuális eseményekről szóló megnyilvánulásairól számolt be mintegy három-ezer oldalon.

„Meszlényi” grafomán zsurnalisztaként mindent leírt, amit látott, hallott, tapasztalt. Mondanivalóját ritkán közölte saját véleményeként, általában a beszélgetőpartnere(i) szájába adta az információkat, különösen a rosszindulatú megjegyzéseit (X. Y.-tól hallottam...). Állandó vendége volt a különböző asztaltársaságoknak: sűrűn megfordult a Hungária (New York) és a Belvárosi kávéházban, a Kárpátia étteremben, rendszeres látogatója volt a Jókai Klub rendezvényeinek, gyakorta találkozott ismerőseivel a Fészek Művészklubban, az Újságíró Klubban vagy a Rátkay Márton Klubban, időnként megjelent a Visegrádi Alkotó Házban is vagy akár Fodorné³¹⁶ irodalmi szalonjának rendezvényein a Kuny Domokos utcában. Jelentései sokszor a sajtóban olvasható úgynevezett rövidhírekre hasonlítanak. Amit az adott alkalommal hallott, azt pár mondatban továbbította a politikai rendőrségnek, beleértve a fővárosi művészvilág hálószerzőit is. Időnként viszont olyan a szövegek hangulata, mintha naplót vezetett volna az aktuális eseményekről. Esetenként tippekkel is ellátta a kapcsolattartó tiszteket: hogyan lehetne érdekes emberek közelébe férkőzni, vagy kinek kellene nagyobb figyelmet szentelni, egyszer-egyszer tanácsokat is adott a politikai rendőrségnek, de nincs nyoma annak, hogy rendreutasították volna ezért: „Igen nagy visszhangja van mindenfelé annak, hogy Gerő Ernő Budapesten van. Ha a hír nem fedi a tényeket, nagyon helyes lenne megcáfolni és rámutatni, hogy a nyugati rádiók hogy hazudnak, és hogyan akarják a lecsillapodó kedélyeket ismét felkorbácsolni” – írta például egyik jelentésében. 1957. január 30-án pedig arról olvashatunk, hogy „sajnos nevekkkel nem szolgálhatok jelenleg még, a művészvilágba tevődött át az ellenállás egyik góca. A Németh László Galileiébe néhány mondatot becsempészték, ami a próbák alatt nem futott. Átütő sikere van. Bessenyei Ferenc pedig Illyés Gyula Fáklyaláng című darabjában tette és teszi ugyanezt.”

Jelentéseiben visszatérő témák a színházi és a sportvilág egyes szereplőinek egymásról, a szakmájukról vagy az éppen aktuális eseményekről elhangzott véle-

³¹⁶ Dr. Tompa Kálmán orvos nevelt lánya.

ményei, de mindenekelőtt az újságok szerkesztőségeiben történtek közlése vagy kommentálása.³¹⁷

Érdeemes röviden áttekinteni, hogy „Meszlényi” a jelentéseiben mikor mire helyezte a hangsúlyt.

Az 1956-os forradalom napjaiból, mint említettük, egy jelentése maradt fenn, ebben a Hungária kávéházban összegyűlő különböző társaságokról számolt be. 1956. november 4. után szinte naponta jegyezte fel értesüléseit, az év végéig 32 alkalommal 78 jelentést adott át kapcsolattartójának.

A dokumentumok szerint már a második szovjet intervenció utáni napokban buzgón igyekezett segíteni a hatóság munkáját. Bartha István főhadnagy november 10-i feljegyzése szerint „Meszlényi” az előző nap azt jelentette, hogy a VII. kerületi Garay téren egy vállalat helyiségében szovjet katonákat tartottak fogva a felkelők. A következő napon azt tudatta a főhadnaggal, hogy „a Megyeri úti temetőben kb. 300 főnyi [felkelő van], és a Kerepesi úti temető Kossuth Mauzóleumában is vannak még felkelők”. 1956. december elején az operatív tiszt arról számolt be feletteseinek, hogy „Meszlényi már több esetben jelentette, hogy a pilisi hegyekben több ezer főnyi felfegyverzett ellenforradalmár rejtőzik”.

„Meszlényi” a látókörébe kerültek forradalom alatt vállalt szerepéről, „diszsidálási” szándékáról, a bukás utáni passzív ellenállási kísérletekről egyaránt akkurátusan beszámolt a politikai rendőrség képviselőinek. A már letartóztatott Obersovszky Gyuláról³¹⁸ például a következőket jelentette: „Már akkor létrehozta néhány társával együtt az Igazság³¹⁹ című újságot, mikor még az október 23-i harcok dúltak. Megítélésem szerint neki mindenről tudni kell, ami az ellenforradalom ideje alatt történt. Így a felkelés vezetőitől kezdve odáig, hogy azok ma

³¹⁷ Ebbéli tevékenységét jól summázza egy 1957. januári jelentése, amelyben az írószövetség elleni rendőrségi akcióról a Hungária kávéházban összegyűlt asztaltársaság véleményét ismertette. A jelentésre utalva az operatív tiszt a következőket javasolta: „Helyesnek tartanám újságírók közötti kormányellenes hangadók figyelmeztetésben való részesítését [...] Javaslom a figyelmeztetésben részesített személyekkel egy nyilatkozat aláírását, mely azt tartalmazná, hogy újabb fecsegése után büntetőeljárás alá vonjuk.” (A rendőrségi akció és talán az ügynöki jelentés következtében 1957. január 17-én a belügyminiszter felfüggesztette az írószövetség működését, majd 1957. április 21-én fel is oszlatta a szervezetet.)

³¹⁸ Obersovszky Gyula (1927–2001): költő, író, újságíró. 1956. október 24-étől az *Igazság* című lap alapító szerkesztője volt. 1956. november 4-e után *Élünk* címmel indított illegális újságot. 1956. december elején letartóztatták. A Tóth Ilona és társai perben 1957. április 8-án első fokon három évre, június 20-án másodfokon halálra ítélték. A nemzetközi tiltakozás hatására ítéletét életfogytiglani börtönbüntetésre változtatták. 1963-ban szabadult.

³¹⁹ A lapot 1956. október 23-áról 24-ére virradó éjjel alapították, szerkesztője Obersovszky Gyula volt. Az alig két hétig megjelenő lapnál november elején már közel harminc újságíró dolgozott.

merre vannak, és mit csinálnak. Biztos, hogy igen jó kapcsolata volt az egyetemisták forradalmi tanácsához, újabban pedig a munkástanácshoz. Feltételezhető még az is róla, hogy Gimes Miklós³²⁰ lakóhelyét ismeri – ha az még nem lenne »biztonságban«. Az ellenforradalom alatt nemcsak tagja, hanem egyik szóvivője is volt a színészek forradalmi bizottságának” – írta 1956. december 8-án, majd megjegyzésben hozzátette: Obersovszky: „Kihallgatásánál rendkívül fontos a szerkesztőség tagjaira vonatkozó adatszerzés.” 1956. december 10-én négyoldalas jelentésében részletesen beszámolt az *Igazság* szerkesztőségéről. A forradalom idején a lapnál dolgozó munkatársak többségéről rövid életrajzokat írt, illetve felsorolta a forradalom alatti és utáni tevékenységüket. Az operatív tiszt az „XX”-szel jelölt személyek kihallgatását tartotta hasznosnak, majd a „89/1”-es tiszt megjegyezte: „Beszervezésre alkalmas időszak ez, miután anyagilag igen rossz helyzetben vannak, és anyagiakon keresztül felhasználhatók ügynöki feladatok elvégzésére.”

1956. december 14-én az operatív tiszt azt írta: „Utasítottam »Meszlényit«, hogy derítse fel művész, sport, író stb. és a pártok vonalán azon személyeket, akik a legjobban értesültek, és úgy rémhíreket, mint általános való híreket továbbítanak.” Ekkor merült fel a következő személyek forradalom alatti szerepe, akikről az „ellenforradalmárokról” tárgyban készített 1956. december 21-i jelentését az operatív tiszt így összegezi: „Mint ismeretes, M. J. filmes a T. Á. ellenforradalmi csoport egyik vezető tagja volt. Radványi Sándor az *Igazság* c. lap helyettes vezetője volt, akinek MDP- és ÁVH-ellenes cikkei láttak napvilágot. [...] M. L. volt filmgyári tisztviselő, mint 1956. december 19-i jelentésben jelentette az ügynök, 1956. december 18-án tért haza Bécs[ből] vagy Párizsból, ahová az ellenforradalmi események után szökött ki, mert az ellenforradalom ideje alatt a New York kávéház parancsnoka volt. E hármastársaság találkozási és tevékenysége ellenes és káros jelenleg is. Annál is inkább, mert M. L. bevallotta az asztali társaság előtt, hogy a SZER³²¹ és az amerikaiak tárgyaltak vele. Javaslom mindhárom személy őrizetbe vételét és ellenforradalmi tevékenységük miatt elítélését.” December 27-én pedig így zárta az ügynöki jelentést a tartótiszt: „A jelentésben szereplő M. L.³²² volt ellenforradalmárra folyamatos jelentések során jelentős mennyiségű kompromittáló anyag fekszik el. Őrizetbe vételét korábban javasoltam.”

³²⁰ Gimes Miklós (1917–1958): újságíró, politikus, az 1956-os forradalom utáni megtorlás egyik vértanúja, Nagy Imrével együtt végezték ki 1958. június 16-án.

³²¹ Szabad Európa Rádió.

³²² Az érintett utóélete: az ügynök 1960. június 18-án utasításra már a disszidált M. L. újságíróról adott tájékoztatást.

Egy későbbi jelentés pedig így zárult: „Ügynök megjegyzése: Minden bizonnyal megállapítást nyert, hogy M. L. és M. J. komoly vezető szerepet tölthettek be az ellenforradalomban. Gyakorta emlegetik is azt, hogy előbb utóbb biztos elkapják a frakkjukat.” Az operatív tiszttel hozzáfűzte: „Fennáll továbbra a véleményem nevezettek őrizetbe vételére – beleértve Radványi volt Igazság h. vezetőjét –, mert az ellenforradalmi idők és a mai idők ellenséges tevékenységeire fény derülhet. Javasom vizsgálók kezébe átadni nevezettekről szóló jelentéseket, hogy az alapján felkészülhessen[ek] kihallgatásukra.” Az ügynök jelentéseiben visszatérő téma volt M. J. „Mint ismeretes, M. J. az Obersovszky ügy egyik főkolomposa, akinek elfogása ügyében Szombathely felé lépéseket tettünk, miután oda távozott. Szökési szándéka nem kétséges. Őrizetbe vétele esetén sok homályos októberi eseményre fény derülhet, amit Obersovszky és Gáli³²³ kihallgatásai során nem mondtak el.”

„Meszlényi” legtermékenyebb éve 1957 volt. Több mint száz alkalommal adott át írásos beszámolókat kapcsolattartó tisztjének, aki mintegy 380 jelentést készített belőlük, és használta fel saját területén, vagy küldte meg az illetékes „vonalvezető elvtársnak”, ha indokoltnak ítélte, a vizsgálati osztálynak, illetve újragerépelés nélkül – „Tájékoztatásul” megjegyzéssel, intézkedés nélkül – lefűzte azokat.³²⁴ Míg 1957 első hónapjaiban többször foglalkozott az ügynök a forradalom alatt újjáalakult polgári pártokkal, vezető személyiségeikkel, az év második felében már csak mint Hungária kávéházbeli asztaltársaságról tett említést róluk. Azok a volt politikusok azonban, akik pártjaik újjászervezésén túl is exponáltak magukat a forradalom idején, továbbra is jelentései célszemélyei maradtak. 1957. január közepén például a szociáldemokraták kapcsán azt írta, hogy „a földalatti politika egyik centruma az Újságíró Klub”. Egész évben kiemelt figyelmet kap-

³²³ Gáli József (1930–1981): író, műfordító. Az 1956-os forradalom idején az Igazság egyik szerkesztője, november 4-e után az *Október Huszonharmadika* és az *Élünk* című illegális lapok munkatársa volt. 1956. december elején letartóztatták. A Tóth Ilona és társai perben 1957. április 8-án első fokon egy év szabadságvesztésre, június 20-án másodfokon halálra ítélték. Nemzetközi tiltakozásra halálbüntetését – Obersovszky Gyulával együtt – felfüggesztették, majd ügye felülvizsgálatának eredményeként az ítéletet életfogytig tartó börtönbüntetésre változtatták. 1961-ben amnesztiával szabadult.

³²⁴ Egy-két kivételtől eltekintve a dossziékban megtalálhatók „Meszlényi” géppel készült eredeti jelentései is. Írásainak nincs címe, nincsenek dátumozva, csak fedőnevét írta alá kézzel. Amikor egy-egy jelentésben több lényeges dologról is beszámolt az ügynök, a tartótiszt az egyes témákat több „megformázott” jelentésbe ültette át. A jelentések végén azoknak a személyeknek a neve, illetve azoknak a szervezeti egységeknek a megnevezése olvasható, akik/amelyek kaptak egy-egy példányt, sőt időnként a „tanácsadó elvtársnak” is jutott belőlük.

tak az újságírók, a szerkesztőségek és a klubokban, kávéházakban az írókról, színészekről hallott hírek, pletykák. Több beszélgetőpartnerétől hallott például az „ellenállás” azon formájáról, hogy többen nem voltak hajlandók együttműködni a hatalommal (pl. színészek nem vállaltak fellépéseket). Minderről – természetesen nevekkal – beszámolt a politikai rendőrségnek. Az egyik ilyen jelentéshez az operatív tiszttel hozzáfűzte: „megítélésem szerint K. és társainak a szarva letörésére a legjobb orvosság, mellőzni az után is, ha a megélhetésük már nem lesz biztosítva.”

Lassan megindult az élet az újságok szerkesztőségeiben is, többségükbe szintén bejárása volt az ügynöknek. Az ott hallott hírekhez fűzött megjegyzéseivel sokszor ártott egyes kollégáinak. Február elején az „Értesülések újságírói körök-ből” címet viselő jelentésében az egyik újságíróról azt írta, hogy „az »Igazság« szellemi irányítója volt, ő akarta, hogy a lap illegálisan is megjelenjen [...] Csodák-csodája, a racizás³²⁵ során is megmaradt a munkahelyén.” „Tájékoztatjuk az illetékeseket” – intézkedett az operatív tiszttel.

A kapcsolattartó tiszttel gyakran kért az ügynöktől kollégáiról, ismerőseiről „anyagot a további operatív munka megalapozására”. Ezek az életrajzok, jellemrajzok általában kevés tényről tartalmazzak, viszont minden pletykát megírt az ügynök a kiszemelt áldozatáról, amely a fővárosi társasági körökben közszájon forgott.

„Meszlényi” nem csak a forradalomban részt vevő kollégáira, ismerőseire hívta fel a hatóság figyelmét. 1957. január 25-én jelentette, hogy az *Esti Hírlap* törvényszéki rovatvezetője arról beszélt, hogy „a Fővárosi Bíróság már teljes ütemben dolgozik, és ott mind a régi, mind az új embereknek az az általános véleményük, hogy mindenkit menteni kell az ellenforradalmi ügyekben való részvét vádjá alól, akit lehet”.

1958-ban „Meszlényi” 55 alkalommal találkozott tartótisztjével, aki az átadott írásokból 164 jelentést készített. Az ügynök az előző évi témákról továbbra is rendszeresen tájékoztatta kapcsolattartóját. Különösen az önszorgalomból írt jelentések esetében fordul elő gyakran, hogy sem értékelés, sem feladat nincs a végükön, egyszerűen csak újragerépelte őket az operatív tiszttel, amelynek okára egyik bejegyzése világít rá: „A jelentés inkább fecsegések sorozata. Azért íratam le, mert van benne egy-két olyan értesülés, ami a folyó munkához szükséges.”

³²⁵ Az adott korszakban gyakran politikai okokból történő csoportos létszámleépítés, eufemisztikusan racionalizálás, amelyet a népnyelv egyszerűen racizásnak nevezett.

Szemelgetve a jelentések között, néhány konkrétummal bemutatható, miről tartotta szükségesnek „Meszlényi” a hatóságot informálni.

1958. május végén az újságíró-szövetségben lezárultak a felülvizsgálatok, 120 újságíróat kizártak. Már ezt megelőzően többször beszámolt „Meszlényi” a MÚOSZ-közügyülés várható vitáiról, különösen az újságírók igazolásáról. Az eredeti jelentés újrágépelésekor a kínos részleteket – Kádár János egyik bizalmi emberére vonatkozó információkat – azonban kihagyta az operatív tisztt. Hruscsov szovjet pártvezető magyarországi látogatásával, az elhangzott beszédével kapcsolatos véleményeket szintén közölte az ügynök.

A politikai rendőrség élénk figyelmet fordított a különböző csoportosulásokra, társaságokra. „Meszlényi” újabb és újabb összejövetelek színhelyéről tájékoztatta a hatóságot. Megtudhatták, hogy F. doktor és a felesége (irodalombarát orvos házaspár) a Lenin körúton minden második szerdán új irodalmi szalont működtet költők, írók és zeneszerzők részvételével, az Élet és Irodalom csoportja pedig minden hétfőn a Százéves étteremben jön össze. Az ügynök szerint utóbbiak hibája, hogy „az urbánus volt zsidó nagypolgárok akarják a kommunista irodalmat képviselni”. A jelentésben említett harmadik írói csoportosulás a József Attila Kör volt, amely a honvédség keretén belül próbálta a baloldali és kommunista fiatal írókat megszervezni. Péntekenként a Magyar Néphadsereg Központi Tiszti Házában találkoztak, de a tagok zöme nem volt katona. Szellemi vezérüknek pedig Berkesi András³²⁶ számított. A Hungária kávéházbeli fiatal költők közössége a cukrászda részben jött össze szombatokként, de velük kapcsolatban az ügynök semmiféle utasítást, feladatot nem kapott. Felkeltette viszont a tartótiszt érdeklődését az 1958. július végi jelentés, amelyben „Meszlényi” arról számolt be, hogy „már hetekkel ezelőtt jeleztem, hogy a volt Peidl kocsmá a Margit-híd közelében [...] régi író, újságíró találkozóhely”. A szerdánként összegyűlt társasághoz tartozott többek között a francia követség gépkocsivezetője és annak felesége is. Az ügynök megjegyezte, hogy „konkrétum nincs a birtokomban, de ha Kertésznek³²⁷ bármit akarnak kijuttatni, a francia vonal így használható”. A tartótiszt úgy értékelte a jelentést, hogy „Kertész itthon maradt körének összejárása s egy ilyen francia kapcsolattal rendelkezése igen érdekes. Ezt a szálát kifelé felhasználhatják.”

³²⁶ Berkesi András (1919–1991): 1945-től a Honvédelmi Minisztérium Katona Politikai Osztálya, majd az Államvédelmi Hatóság tisztje, később krimiíró, a Kádár-korszak egyik leginkább támogatott szerzője volt.

³²⁷ Kertész Róbert (1901–1960): újságíró, szerkesztő. 1958-ban hagyta el az országot, előbb Bécsben, majd az Egyesült Államokban telepedett le.

A sportolókról szóló jelentések egyik érdekessége a Vasas labdarúgójától a külföldön maradt magyar futballistákról (pl. Kubala, Kocsis, Puskás) hallott hírek, amelyek zsíros állásokról, álomszerű fizetésekről szóltak. Gál főhadnagy ezeket a „vonaltartónak” továbbította azzal a megjegyzéssel, hogy „a Vasas labdarúgók elmondták, nem lehet úgy igazán játszani, hogy a Real játékosok győzelem esérére fejenként 5-500 dollárt kaptak, míg ők fejenként győzelem esetén egyezer forintot kaptak volna”.³²⁸

1959-ben lényegesen lecsökkent az ügynök és tartótisztje közötti írásbeli érintkezés. 105 jelentést szerkesztett meg az operatív tisztt a 46 alkalommal átadott eredeti ügynöki jelentésből, vagy pedig téma szerint megbontva, megjegyzéseivel lerakta „Meszlényi” iratgyűjtőjébe.

Rádiós, szerkesztőségi és színházi pletykákon és hálózobatitkokon túl, amelyeket a tartótiszt sok esetben értékes jellemzésnek minősített, a nyilvános helyen vagy közéleti személyiségek otthonában tartott összejövetelek vizslatásától 1959 márciusára eljutottak a titkos találkozóhelyek feltérképezéséhez. Kettő ilyen találkahelyre is fény derült, ahová főként művészek jártak: az egyik a XI. kerületben, a másik a belvárosban, a Kossuth Lajos utcában volt. A jelentésből úgy tűnik, hogy ezek a helyek mindenekelőtt nem politikai összeesküvések színhelyei voltak, amit az operatív tisztt megjegyzése is alátámaszt: „Amennyiben operatív szempontból nem lehet számunkra kihasználni, javaslom az erkölcsrendészettel közölni.”

1958-ban a végleges felszámolás szándékával tettek közzé egy pártállásfoglalást a népi írók mozgalmáról, amelyet ideológiai és politikai szempontból elítéltek, harmadikutasnak és nacionalistának bélyegeztek.³²⁹ Ehhez kapcsolódóan már 1958 végén felkeltette a politikai rendőrség érdeklődését T. M. személye. „Meszlényi” 1958 novemberében a tartótiszt utasítására vette fel a kapcsolatot az íróval, akiről a beszélgetésük alapján részletes jellemzést adott, s aki 1962-ig még sokszor volt a jelentések alanya.

1960 és 1962 között folyamatosan csökkent a jelentések száma: míg 1960-ban 140 db készült belőlük „Meszlényi” 58 alkalommal átadott beszámolója alapján, addig 1961-ben 61 db jelentés huszonhat találkozás, 1962-ben már csak 10 db, hat találkozás eredményeként. Ennek a három évnek a jellemzője, hogy a megelőző

³²⁸ A Madridban lejátszott Bajnokok Európa Kupájának elődöntőjére utal a megjegyzés, ahol a Vasas 4:0-ra kikapott a Real Madridtól.

³²⁹ Az MSZMP Központi Bizottsága mellett működő Kulturális Elméleti Munkaközösség állásfoglalása a „népi” írókról 1958 júniusában jelent meg a *Társadalmi Szemlében* (13. évfolyam, 6. szám, 38–69.).

évekhez képest egyre több a konkrét személyekről és egyre kevesebb az aktuális eseményekről, csoportokról vagy kultúráról, művészetről szóló írás.

1959 végéről 1960-ra áthúzódva, a politikai rendőrség – a dossziéból ki nem deríthető okok miatt – az addig preferált ügyektől látszólag eltérő témát vetett fel, a második világháború alatti angol orientációjú ellenállási mozgalom kérdését. „Meszlényi”, aki maga is részt vett az ellenállási mozgalomban, jól ismerte az akkori helyzetet és annak szereplőit, kimerítő jelentéseket adott elsősorban a mozgalomban vezető szerepet betöltő Szent-Iványi Sándor lelkészről³³⁰ és Supka Gézaról.³³¹

„Felszabadulás után az úgynevezett Katona Politikai Osztályon is több olyan személy dolgozott, akikről az a hír járta, hogy az angol vonal exponensei voltak. Három névre emlékszem határozottan. Kruchina Viktor³³² (ma úgy tudom Londonban él). Békefi Gábor,³³³ a Pódium volt igazgatója, ma valahol Nyugaton él, dr. Somóczy Loránd.³³⁴ Somóczy válogatott vízilabdázó volt, a háború ideje alatt a Margit körúti katonai ügyészségen teljesített szolgálatot. Felszabadulás után pedig a Kat. Pol.-on³³⁵ volt. Jelenlegi tartózkodási helyéről, tevékenységéről semmi közelebbit nem tudok” – írta 1960 februárjában. „Az ügynök utasításra készítette jelentését, melyben az angol ellenállási vonal – mozgalom – tagjairól ad értékes adatokat. [...] Feladat: Az ügynökkel ismeretei alapján kiegészíttetni a fenti jelentését, a jelentésében szereplő személyek tevékenységére, magatar-

³³⁰ Szent-Iványi Sándor (1902–1983): unitárius lelkész, püspöki vikárius, egyházi író, történész, politikus. Az 1944-es deportálások alkalmával aktívan bekapcsolódott a zsidókat mentő akciókba. A deportálások elől menekülőket igyekezett bűvőhelyekhez juttatni. A Pajor-szanatóriumban az angol és az amerikai követség tagjait, valamint bujkáló angol katonákat rejtgetett. 1945–1947-ben a Polgári Demokrata Párt elnöke és nemzetgyűlési képviselő volt. 1946-ban Nagy-Britanniába utazott, majd az Egyesült Államokban telepedett le.

³³¹ Supka Géza (1883–1956): régész, művészettörténész, író, újságíró. 1943 nyarán az aktív németellenes polgári értelmiségű tömörítésére létrehozta és irányította a Szabadság, Emberség, Magyarság nevű antifasiszta ellenállási csoportot. A Pajor-szanatóriumból szervezték akcióikat, többek között embereket bújtattak, propagandaanyagokat terjesztettek. A csoport tagjai adták a későbbi Polgári Demokrata Párt fővárosi magvát.

³³² Kruchina Viktor (1905–1978): hivatásos katonatiszt. 1945 januárjában Budapest szovjet városparancsnoka a budapesti rendőrség megszervezésével bízta meg. 1945 után az SZDP küldöttként a Honvédelmi Minisztérium Katona Politikai Osztályának helyettes vezetője volt. A kommunista államvédelem 1947. január 18-án merényletet kísérelt meg ellene. Megsebesült, de sikerült a brit katonai misszióra eljutnia, ahonnan Bécsbe csempészték. 1948 júniusától Nagy-Britanniában élt.

³³³ Helyesen Békefi László (1891–1962): színész, drámaíró, konferanszié. A második világháború után 1949-ig Angliában, utána az Egyesült Államokban élt, végül Svájcban telepedett le.

³³⁴ Helyesen Somóczy Lóránt (1914–1982): jogász, válogatott vízilabdázó, edző.

³³⁵ A Honvédelmi Minisztérium Katona Politikai Osztályán.

tására és kapcsolataira vonatkozóan.” Az utasításnak eleget téve tárta fel „azon személyeknek a neveit, akik tudtommal itthon tartózkodnak, és kapcsolatban voltak a Supka–Szentiványi- vagy más angolszász vonallal. Itt ha néhány meglepő névvel találkozunk az elvtársak, pl. Gegesi Kiss Pál,³³⁶ az valós.”

Idősebb Antall József³³⁷ volt kisgazdapárti politikus és miniszter személye az angolszász vonal kapcsán merült fel. „Meszlényi” utasításra kereste fel, és a róla szóló három jelentésében (1960. február 26., március 9., június 13.) igyekezett eleget tenni a hatóság kérésének. „Antal[!]ről tudni kell azt, hogy a felszabadulás után a különböző menekültek ügyeit (lengyel, francia, angol, jugoszláv stb.) a kormány megbízásából mint miniszteri tanácsos ő intézte. Így az ellenállási mozgalom ügyeinek is egyik legjobb ismerője. A lengyelek hálásak is neki. Egyik legmagasabb kitüntetést kapta meg. A jelenlegi lengyel követhelyettes is itt élt Magyarországon a második világháború alatt, és Antal[!] segítette be az egyetemre. – A közelmúltban felkereste a Lengyel Tudományos Akadémia két munkatársa, és megkérték, hogy írja meg részükre emlékiratait. Ő azt válaszolta, hogyha a lengyeleknek ez szükséges, akkor a magyar kormányon keresztül hivatalosan kérjék, erre azonban eddig nem került sor.” Kovács százados azt a megjegyzést fűzte a jelentéshez: „Dr. Antal[!] József FKGP-politikus, volt miniszter könyvet készül írni az ellenállási mozgalomról – az angol–francia vonalról, maga is tevékenyen részt vett az angol ellenállási mozgalomban. Intézkedés: A jelentést felhasználjuk az angol ell[enállási] mozg[alom] feldolgozása során [...] Utasítás: Az ügynököt eligazítottam Antal[!] kéziratának megszerzésére.”

A következő alkalommal, szintén utasításra, az idős politikussal elmondatta egész életpályáját, különös tekintettel közéleti tevékenységére. Az erről szóló jelentés végén „Meszlényi” a következő megjegyzést tette: „Javaslatom az lenne az illetékesekhez, hogy nyújtsanak segítséget ahhoz, hogy az a tömértelen anyag egy része nyilvánosságra kerülhessen valamilyen formában. Beszélgettünk arról, hogy egy munkacsoport feldolgozhatná, melynek tagja lehetne Antall József, a fia, e sorok papírra vetője és egy történész (marxista) a Tört[énet] Tud[ományi] Intézetből, vagy a cégtől. Emellett azt hiszem csendben meg lehetne azt is pontosan állapítani, hogy kik dolgoztak a második világháború alatt az angolszászoknak, és mi volt a pontos munkamódszer és a munka.” A dossziéból azon-

³³⁶ Gegesi Kiss Pál (1900–1993): orvos, gyermekgyógyász. 1946–1971 között az orvostudományi egyetem gyermekgyógyászati tanszékének vezetője és az I. számú gyermekklinika igazgatója volt.

³³⁷ Id. Antall József (1896–1974): jogász, politikus. Antall József miniszterelnök apja. A második világháború alatt menekültügyi kormánybiztos, 1945–1953 között parlamenti képviselő. 1945–1946-ban újjáépítési miniszter, 1948-ig az FKGP pártigazgatója volt.

ban nem derül ki, hogyan hasznosította – vagy egyáltalán hasznosította-e – az állambiztonság a fentiekben felvázolt témákhoz az ügynök jelentéseit. Annyi mindenesetre tudható, hogy idősebb és ifjabb Antall József tevékenységét mindig élénk érdeklődéssel figyelte a politikai rendőrség,³³⁸ de nem „Meszlényi” közreműködésének köszönhetően.

1960. szeptember 3-án az ügynök ismét saját kezdeményezésére készített jelentést, amelyben a *Képes Újság*³³⁹ szerkesztőségének kialakítása körüli problémákról adott tájékoztatást. Arról számolt be, hogy Eck Gyula, a kijelölt felelős szerkesztő szerint olyan emberekkel, akiket rá akarnak kényszeríteni, nem lehet lapot csinálni, s fel is sorolta név szerint őket. Az ügynök értesülése szerint Eck azt mondta, hogy „márpedig Fehér Lajosnak³⁴⁰ az volt a kikötése, hogy jó lapot kell csinálni. Sajnos Fehér nincs itthon.” Kovács százados a jelentést úgy kommentálta, hogy „e lehetőséget figyelembe kell venni, arra befolyást kell gyakorolni hivatalos szerveinken keresztül, valamint egy-két ügynökünk elhelyezését is megvalósíthatjuk, pl. »Képes«³⁴¹ fedőnevű ügynököt”.

A jelentésekben szereplő (leg)fontosabb célszemélyeket a nyolckötetnyi anyagban nehéz megállapítani, csak a tartalomjegyzékekben 242 név szerepel (igaz, sokan többször is). Továbbá az általánosabb tárgymeghatározások mögött is többnyire konkrét személyekről van szó (pl. értesülések újságírói körökből), amivel a névanyag jócskán megsokszorozódhat. A dossziék teljes körű névmutatózása mindenesetre tovább fogja pontosítani a névsort, a már elkészült kötetekből egyenként 600–800 név került az ÁBTL adatbázisába. Ha a megfigyelteteket nem statisztikai adatként vesszük figyelembe, néhány kivételtől eltekintve a dossziék szereplői jórészt a 1950-es évek jelentősebb közéleti személyiségei voltak: írók, újságírók, színészek, filmesek, volt polgári politikusok és akkori funkcionáriusok.

A BM III/III-1-e alosztály munkatársának, Gyarmati András rendőr főhadnagynak 1962. november 28-i jelentése az egyetlen olyan dokumentum, amely „Meszlényi” hálózati tevékenységét értékeli. „Jelentem, hogy »Meszlényi Károly« fedőnevű ügynök 10-60039 számú M-dossziéinak I–VIII. köteteiben el-

fekvő anyagok döntő többsége KT³⁴² készítés kiegészítő anyagául felhasználhatók. A betűsoros névmutatóban szereplő személyekre vonatkozóan olyan anyagok nincsenek, amelyek alapján nyilvántartásba vételt kellene eszközölni. Az emigrációban lévő személyekre vonatkozó anyagok hasznosak, elsősorban a személyek jellemzését illetően. Az egyéb anyagok csupán tájékoztató jellegűek.”

Történeti szemmel nézve „Meszlényi” ügynök kiléte az iratok alapján bizonyítottan látszik, jogi szempontból viszont a meglévő adatok nem elegendők. Nem lehet tudni, hogy mikor lépett a politikai rendőrség szolgálatába, és meddig működött vele együtt, mindenesetre közgyűjteményben az eddigiekben elemzett dossziék maradtak fenn.

1958-ban a hasonló területen foglalkoztatott „Harmath András” fedőnevű ügynök³⁴³ azt jelentette „Meszlényiről”, hogy az egyik újságíró kollégája határozottan állította róla, hogy a „BM informátora. Nevezett könyve³⁴⁴ csakis ilyen körülmények között jelenhetett meg. Az érdekesség az, hogy ezt nem ő írta, hanem csak egyes adatokat szolgáltatott hozzá, míg magát az írói munkát más végezte el.”

A svájci magyar emigrációra nyitott dossziében³⁴⁵ található egy K-ellenőrzés során kiemelt levél, amelyben egy Svájcban élő magyar újságíró a következőket írta „Meszlényi” 1955-ös „disszidálásáról”: „Ezernyi bajom mellett is mosolygynom kell, mikor »Meszlényit«³⁴⁶ említed. Kis csirkefogó, akit kémnek küldtek ki, de hülye és tehetségtelen volt. Az amerikaiak 10 perc után összeverték, de tartották hónapokig, mert sok mindent kiszedtek belőle. Mindenki tudta, hogy kém, csak ő nem tudta, hogy ezt mindenki tudja.”

³³⁸ Erről részletesen lásd: Rainer M. János: *Jelentések hálójában. Antall József és az állambiztonság emberei*, 1957–1989. Budapest, 1956-os Intézet, 2008.

³³⁹ A Hazafias Népfront falusi hetilapja. 1960. október 8-án jelent meg az első száma. Főszerkesztője 1971-ig Eck Gyula (1927–1994) volt.

³⁴⁰ Fehér Lajos (1917–1981): újságíró, a Kádár-korszak meghatározó agrárpolitikusa. Pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/partvezetok-19561962).

³⁴¹ 1957 márciusában Ausztriából hazatért fotóriporter (M-37756).

³⁴² KT = környezettanulmány.

³⁴³ ÁBTL 3.1.2. M-22880/5.

³⁴⁴ Címe: *A Szabad Európa munkatársa voltam*.

³⁴⁵ ÁBTL 3.2.5. O-8-095/2.

³⁴⁶ A levélben természetesen az ügynök valós neve szerepel.

3) „IBOLYA”

Fedőnév _____ Ibolya
 Minősítés _____ ügynök
 Foglalkozás _____ tisztviselő
 Iskolai végzettség _____ nincs adat
 Beszervezés alapja _____ nincs adat
 Az együttműködés időtartama _____ 1958–[1961]
 Foglalkoztató szerv _____ BM II/1-d alosztály
 Foglalkoztatás vonala _____ disszidált férjének hazacsábítása
 Tartótisztek _____ Frölich József r. százados
 _____ Erdei Imre r. őrnagy³⁴⁷
 Források _____ M-13342, O-11898/1–2. kötet³⁴⁸

„Ibolya” fedőnevű ügynök hálózati iratai igen hiányosan kerültek az ÁBTL kezelésébe. Hét lapból álló munkadossziéja egy 1958. december 24-i keltezésű jelentéssel kezdődik, amelyben az „ügynök” egy budapesti ügyvéddel történt megbeszélésről számolt be. A következő, 1959. április 13-i jelentésben az illegálisan Ausztriába távozott férjével való levelezés alakulását ismertette. A férjétől kapott első levelet a „hivatalos szervek, akik 1958. X.-től kapcsolatot tartanak velem, elkérték, és a mai napig nem adták vissza. Erre a levélre Egri elvtárs által kijelölt helyen kellett válaszolnom, mely részben az előző levelém fénymásolatából való diktálás alapján történt.” A harmadik dokumentum már nem jelentés formájában készült, „Ibolya” 1959. augusztus 10-én írásban válaszolt „Egri elvtárs” néhány kérdésére. Ennek egy részét szintén érdemes szó szerint idézni. „Miért nem értesítettem, hogy Szeder Enoch³⁴⁹ a B[uda]p[est]i Honvéd csapatával Bécsbe megy? a.) mert sem J. I. [a férj], sem Szeder Enoch nem érdekel. 1958. májusban beadtam a válópert, és semmiféle kapcsolatot nem kívánok fenntartani. b.) mert J. I. májusban kislányomnak írt egy képeslapot, és közölte a címét, melyet Egri e[lv]t[árs]nak megadtam, és reméltem, hogy végre befejeződik az itthon maradt családanya molesztálása [főlé írva: igénybevétele] a disszidált miatt. [...] Kérem, hogy J. I. disszidált volt férjem miatt a továbbiakban mentesíteni szíveskedjenek.”

³⁴⁷ Erdei Imre (1927–1998) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (<https://www.abtl.hu/archontologia>).

³⁴⁸ ÁBTL 3.1.5. O-11898/1–2. kötet. „Italos”. Évkör: 1958–1963. 446 lap.

³⁴⁹ Szeder Enoch (1919) életútjáról kevés adat áll rendelkezésre. Az ÁBTL 2.1. VII/22. számú dossziéból meg tudható, hogy „a kat.pol-on [Katona Politikai Osztályon] teljesített szolgálatot, mint sz[áza]d[o]s kapcsolatot tartott Kardos György volt áv. ezredessel”. 1950-től az ÁVH II/2-c alosztályának vezetője volt, majd sportújságíróként dolgozott. A későbbiekben „Göndör” fedőnéven írt jelentéseket. A hálózati nyilvántartásból nem azonosítható.

A kapcsolattartó tiszt a háromból két jelentésnél használta az „Adta: Ibolya fedőnevű ügynök” formulát, viszont az „ügynök” nem kívánt fedőnéven értekezni a politikai rendőrséggel, s minden alkalommal saját nevével szignálta írásait.

Már az M-dossziében lévő információk alapján is valószínűsíthető volt, hogy „Ibolya” behálózásának oka férjének emigrálása volt, de többre nem derül fény belőle. A férjre kémtevékenység és hazaárulás miatt nyitott körözési dosszié azonban kimerítő információkkal szolgál róla és feleségéről egyaránt. J. I. a Budapesti Honvéd sportolója volt, majd a Honvéd Sportközpontban sportoktatási előadó lett. 1956. novemberben Ausztriába emigrált, de több alkalommal illegálisan visszajött Magyarországra. 1958. január 8-i jelentésében Frölich József százados, a BM II/1-d alosztály főoperatív beosztottja négy pontban foglalta össze, hogy milyen intézkedéseket kívánt végrehajtani az ügyben. Számba venni és priorátatni J. I. Magyarországon élő rokonait és barátait, kideríteni, hogy ismeretségi körében van-e hálózati személy, megtudni, hogy illegális hazalátogatásait ki segítette, valamint K-ellenőrzés alá vonni itthon maradt felesége levelezését.

Frölich százados 1958. május 29-ei jelentése szerint Szeder Enoch honvédtiszt sportújságíróként Bécsben járva összetalálkozott „Ibolya” férjével, akivel régi ismerősök voltak. Hazatérése után felkereste az itthon maradt feleséget, akitől megtudta, hogy J. I. két esetben volt illegálisan itthon, 1956 novemberében és karácsonykor. „Valami feladatot kellett végrehajtania. Első alkalommal nem egészen sikerült, ezért jött haza karácsonykor is. Ekkor több sikerrel járt. [...] Férjem nem avatott be” – hárította el „Ibolya” a további érdeklődést.

Az operatív tiszt 1958 augusztusában „Göndör” fedőnevű ügynök jelentése alapján már tényként közölte, hogy J. I. kémtevékenységet folytat Magyarország ellen, illetve a felesége elhidegült tőle, és válni akar. Frölich százados úgy ítélte meg a helyzetet, hogy a feleséget tanulmányozni kell „beszervezés szempontjából annak érdekében, hogy esetleg rajta keresztül haza tudjuk csalni legálisan vagy illegálisan” a férjet.

„Göndör” ügynöknek is az volt a feladata, hogy rábírja az asszonyt férje hazahívására. Mindez hamar feltűnt „Ibolya”-nak is, amiért szemrehányást is tett a férfinak, és visszautasította azt a javaslatát, hogy bármilyen lépést is tegyen férje hazajövele érdekében. Az operatív tiszt értékelésben az ügynököt „újabb magatartási vonalra” oktatták ki: ne forszírozza tovább a férj hazatérését, de akadályozza meg, hogy az asszony megírja férjének a válási szándékát. Még a bíróságnál is eljárta a bontóper határozatlan idejű elnapolása ügyében, s úgy döntöttek, hogy a biztonság kedvéért „Ibolya”-t beszervezik, s ők irányítják férje hazacsalásának menetét.

1958. december 10-én Erdei Imre őrnagy összefoglaló jelentésben számolt be „Ibolyá”-val történt addigi három találkozásáról. Első alkalommal azt a feladatot adta neki, hogy menjen el Szabó Miklós³⁵⁰ íróhoz, és tájékozódjon férje visszatérésének lehetőségeiről. Egy ügyvéd felkeresésére is utasítást adott, de ennek teljesítését az asszony „mereven visszautasította, és kijelentette, hogy ő azt az anyagi juttatást, melyet férje [...] ügyvéden keresztül akar neki juttatni, nincs szándékában igénybe venni”. Az M-dossziéba bekötött, kézzel és saját névvel írt jelentése³⁵¹ igazolja, hogy mégis elment az ügyvédhez. A második találkozásról azt írta az operatív tiszt, hogy „Ibolya” teljesítette a kiadott feladatok egy részét, személyesen ment el Szabó Miklóshoz. Kiderült, hogy a férjét Bécsben Szabó alkalmazta, aki megígérte, hogy a Külügyminisztériumban tájékozódni fog, milyen körülmények közt térhet haza a férfi. Feladatul kapta még az „ügynök”, hogy az állambiztonság által megadott szempontok szerint írjon egy levelet férjének. Az operatív tiszt szerint az asszony ingerülten kijelentette, hogy „miért nem lehet neki megírni nyíltan, hogy ő akkor is elválík tőle, ha hazajön, mivel már mást szeret. [...] Megjegyezte még, egyébként is van egy olyan érzése, hogy mi akadályoztuk meg az elválását.” Végül is megígérte, hogy a levelet úgy fogja megírni, hogy az a politikai rendőrségnek is megfeleljen. A következő találkozáson bemutatta a megírt levelet, amely Erdei őrnagy szerint „zömmel megfelelt” az elképzeléseiknek, azonban megjegyezte, hogy kissé hidegen írt a férjének magával kapcsolatban, erre „Ibolya” közölte, hogy ha ismerné a korábban írt leveleit, nem mondaná ezt.

Az 1959. február 29-i dátummal elkészült operatív tervből a férjről sok minident megtudhatunk, ami érthetővé teszi a lázas munkát hazahozatala ügyében. A politikai rendőrség szerint kiderült, hogy „Bécsben szoros kapcsolatban áll valamelyik hírszerző szerv emberével. [...] Már kiszökése előtt is kémtevékenységet folytatott Magyarországon. [...] Tagja a Menekült Magyar Sportolók Világszövetségének. [...] Bécsben 1000 darab 75.000 méretarányú térképet kínált eladásra”, amelyeket apósa csempészt ki egy osztrák postás segítségével Magyarországról.

³⁵⁰ Szabó Miklós (1922): író, újságíró. 1957 őszén a nyugati sajtó, az Amerika Hangja és a Szabad Európa Rádió heteken át írt és beszélt hirtelen és titokzatos eltűnéséről. Csak később derült ki, hogy a Magyar Népköztársaság egyik hírszerzőjének kinti szolgálata fejeződött be. 1957. szeptemberi repatriálása után a Külügyminisztériumban dolgozott a Magyar Hírek főszerkesztőjeként. Emlékiratait *Csendes háború* címen adta közre. „Göndör” ügynök egyik jelentésében beszámolt arról, hogy J. I.-nek kellemetlenségei is voltak emiatt, az osztrák rendőrség többször kihallgatta.

³⁵¹ A jelentés gépelt változata „Ibolya” aláírással megtalálható: ÁBTL 3.1.5. O-11898/1. 134–135.

„Göndör” 1959. március elején sportújságíróként ismét Bécsbe utazott a Wiener SC–Real Madrid labdarúgó-mérkőzésre. Feladatul kapta, hogy igyekezzon kideríteni „Ibolya”-tól valamiféle üzenetet a férjének, így ezen keresztül tudnák ellenőrizni, ha esetleg azt üzenné, hogy ne jöjjön haza, mert bajba kerülhet. Az asszony azonban nem küldött üzenetet. Hazatérése után „Göndör” átadta „Ibolya”-nak férje levelét, aki elolvasása után „hisztérikus dührohamot kapott”, és szemrehányást tett a levél elhozatala miatt, majd közölte az ügynökkel: elvárta volna tőle, hogy tájékoztassa a férjét arról, hogy a rendőrség „vele kapcsolatban bizonyos dolgokra kényszeríti, és arról, hogy neki semmi körülmények között nem szabad hazajönni”.

Látva „Ibolya” bizonytalanságát, az operatív tiszt úgy döntött, hogy a beszerzésének megerősítésére kihallgatják azt a rokonát, aki nagy valószínűséggel a MÁV postakocsijában elbújtatva csempészte haza 1956 végén a férjet, bízva abban, hogy az elhangzottakról a rokon majd beszámol az ügyben érintetteknek.

Ezt követően „Ibolya”-val ismét levelet írtak férjének az előre elkészített választervezet alapján, részletezve a hazatéréssel kapcsolatos teendőket. „Szabó Miklósnak nincs semmi bántódása, könyvét nemrég adták ki, szép lakása van” – írták az ügynökkel bátorításként.

Március 15-én egy bizonyos Egri elvtárs közölte „Ibolyával”, hogy ismerik édesapja és az ő szerepét férje kiszöktetésében. Érje el, hogy a férje hazajöjjön, ehhez neki őszinte támogatást kell nyújtania, és akkor elkerülhetik a felelősségre vonást. „Göndör” egy hét múlva ennek ellenére azt jelentette, hogy „Ibolya” élénken érdeklődött afelől, hogy a Honvéd labdarúgócsapatának szakosztályvezetője utazik-e a csapattal, ugyanis értesülései szerint vele akart üzenni a férjének, hogy haza ne jöjjön.

1959 nyarán Kapitány István őrnagy, a II/1-d alosztály vezetője Erdei őrnagy jelentésére reagálva megjegyezte, hogy „Göndör” fedőnevű ügynököt kivonják az ügyből, mert nagy valószínűséggel dekonspirálódott. Feladatként ennek a jelentésnek a végén sorolta fel Erdei őrnagy (s itt nem Egri elvtárs) azokat a kérdéseket, amelyekre a válaszok, kézírással, az M-dossziében megtalálhatók.

1961. szeptember 12-én Frölich József százados, a BM II/1-d alosztály beosztottja azzal zárta le az M-dossziét, hogy „Ibolya” fedőnevű ügynök munkája során olyan jellegű jelentést nem adott, „melyből kifolyólag valaki őrizetbe lett volna véve”.

J. I. hazacsábítási kísérletének minden állomásáról ebben az írásban részletesen nem számoltunk be, mindenesetre a levéltári források azt igazolják, hogy „Ibolya” közreműködésével ez nem sikerült. 1963. január 3-án a férjre nyitott körözési dossziét „az ügy operatív értéktelensége miatt” irattárba helyezték.

H) Nincs hálózati anyaga, azonban az állambiztonsági operatív munka során végzett bizalmas nyomozás dokumentumaiban lévő hálózati (ügynöki) jelentések együtteséből megállapítható vagy vélelmezhető a hálózati személy kiléte

1) „KÁROLY REZSŐ”

Fedőnév _____ Károly Rezső
 Minősítés _____ ügynök
 Foglalkozás _____ piackutató
 Iskolai végzettség _____ nincs adat
 Beszervezés alapja _____ kompromittáló adatok
 Az együttműködés időtartama _____ [1958]–?
 Foglalkoztató szerv _____ BM Győr-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság
 _____ Politikai Nyomozó Osztály
 _____ 1960-tól BM Pest Megyei Rendőr-főkapitányság
 _____ Politikai Nyomozó Osztály VI. alosztály
 Foglalkoztatás vonala _____ nincs adat
 Tartótisztek _____ Tábori Zoltán r. őrnagy³⁵²
 _____ Bajor Keresztély r. hadnagy³⁵³
 Források _____ O-11168, O-11168/1–7. kötet

„Károly Rezső” és a politikai rendőrség együttműködésének pontos időtartamáról nincsenek adatok. Az ügynök nem szerepel az ÁBTL hálózati nyilvántartásában, B- és/vagy M-dossziéja sem került a levéltárba. Az M-dossziék nyilvántartókönyvében a Győr-Sopron megyei politikai rendőrség illetékességébe tartozó „Károly Rezső” fedőnevű ügynöknek a 22-6710-es „élőszámon” (H-számon) 12 kötetnyi, négy számon archivált dossziéja (M-33447, M-36084, M-37267, M-37402) van feltüntetve. Ebben a 12 kötetben szolgáltat(hat)ott az ügynök információkat az államvédelem, majd az állambiztonság számára – többek között Pákh Tibor-

³⁵² Tábori Zoltán (1912) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. H/P-52.

³⁵³ Bajor Keresztély (1929) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (<https://www.abtl.hu/archontologia>).

ról – úgy, hogy a hálózati iratok hiánya miatt a kiléte homályban is maradhatott volna. Valódi neve az O-11168-as számú dossziéba befűzött 1958. július 8-i jelentés értékeléséből azonban mégis megtudható.³⁵⁴

„Károly Rezső” életútjának néhány epizódjára a jelentéseiből derül fény. Komáromban nőtt fel, mint a Pákh fivérek. „Károly” édesapja szabó volt, a Pákh testvéreké ügyvéd, majd törvényszéki bíró, anyai ágon pedig a család komoly földbirtokkal rendelkezett. Az ügynök összefoglaló jelentésében úgy jellemezte fiatalkori kapcsolatukat, hogy mivel hasonlóan iskoláztak voltak, a „gyerekek között szórakozás esetén néha eltűnt a társadalmi választófal”. Tehát az ügynök és a Pákh fivérek az 1940-es évek végéig Komáromban éltek, s bár más társadalmi csoporthoz tartoztak, az érettségi letétele után „a Pákh fiúk és a szülei szemében »ember« lett”, és azt követően sokszor szórakoztak együtt. Az ügynök és Pákh Ervin „HKS”³⁵⁵ katonatársak voltak, később azonban megszakadt a kapcsolat közöttük.

Pákh Tibor³⁵⁶ 1950 januárjától 1958 májusáig a Csepel Autógyár műszaki fordítója volt. „Káderanyaga” elkészítésekor a gyár személyzetisének határozottan kijelentette, hogy „nem ért egyet a szovjet-rendszerrel, és nem is szereti őket. Ezt a véleményét bárhol meg is mondja, és nem titkolja.” 1952-től az ÁVH I/1-b. alosztálya már foglalkozott Pákh Tiborral, aki szoros kapcsolatban állt angol nyelvtanulás okán P. M.-néval, az angol követség alkalmazottjával, az ÁVH szerint azonban az angol követség számára kémkedett. 1955-ben Pákh Tibort őrizetbe vették titkos beszervezés szándékával. Beszervezése után mintegy tíz találkozóan megjelent ugyan, jelentést azonban nem adott, majd a hatóság rájött arra, hogy beszervezéséről P.-nét tájékoztatta. A kémkedést mindezek ellenére nem tudták rábizonyítani. Pákh az 1956-os forradalom alatt az utcai harcokban megsebesült, és december 8-ig kórházban volt. 1957. januárban ismét munkába állt, 1958. májusban azonban elbocsátották, mert nem volt hajlandó aláírni az ENSZ ötös bizottsága³⁵⁷ munkája elleni tiltakozást, sőt több munkatársát is erre biztatta.

³⁵⁴ Az ügynök további személyes adatai az ÁBTL 3.1.9. V-127373/5. Révai György és társai dosszié 358. oldaláról ismerhetők meg.

³⁵⁵ HKS = hadiakadémiás.

³⁵⁶ Dr. Pákh Tibor 2001 elején kikerlte a Történeti Hivataltól a rá vonatkozó iratokat. A mintegy három ezer oldalnyi dokumentáció áttanulmányozása után a jelentések tévedéseit korrigáló helyesbítési kérelmet nyújtott be, amelyet az eredeti iratok kutatásával egyidejűleg a tudományos kutatók megismerhetnek.

³⁵⁷ Az Egyesült Nemzetek Szervezete 1957. január 10-én ötfős különbizottságot hozott létre (ötös bizottság) a „magyar kérdés” kivizsgálására. Az ENSZ közgyűlése 1957. szeptember 14-én tárgyalta meg a magyar kérdéssel foglalkozó különbizottság jelentését. Ezt megelőzően szervezett tiltakozás indult meg országszerte az ötös bizottság tevékenysége és a magyar kérdés tárgyalása ellen.

1956 előtti, illetve a forradalom alatti tevékenységének a felderítése – a Pest megyei politikai osztály jelentése szerint – megfelelő hálózat hiányában vontatottan haladt. 1958 májusában friss munkanélküliként összefutott rég nem látott gyermekkori ismerőseivel, „Károly Rezső”-vel. Váratlan találkozásukról az ügynök írásos beszámolót készített a politikai rendőrségnek, amelyet így zárt: „Annyira ismerem (együtt nőttünk fel), hogy a lehető legnagyobb ellensége a rendszernek, hisz fegyvert is fogott ellene. Ha úgy gondolják, és megnézik ezt az embert, nekem könnyű volna vele szoros kapcsolatot teremteni és egy gócba beépülni. Erre utasítást kérek.” A jelentés másolatát a BM Győr-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya eljuttatta az illetékes hatósághoz.

1958. június 30-án a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály VI. alosztályán Tábori Zoltán rendőr őrnagy már „operatív kombináció”-t készített Pákh Tibor ellenőrzésére, amelyben kiemelt szerepet szánt „Károly Rezső”-nek. Abban állapodtak meg, hogy az egyébként győri illetőségű ügynökkel hetente találkoznak a fővárosban, s ebben az ügyben a Pest megyei politikai rendőrségtől kapja a konkrét feladatokat. „Károly” a Győri Vagonyár eladási osztályán dolgozott piackutatóként, s első megbízásként közvetlen főnökének beajánlotta Pákh fordítónak, aki ugyan végül az Erőműtervező Vállalatnál helyezkedett el, de a felmelegített baráti kapcsolat megmaradt.

„Károly” korábbi – a győri politikai rendőrségnek végzett – tevékenységét nagyon pozitívan értékelték: „Megbízható ügynök, be volt vezetve a Jugoszláv Követségre is, és Győrben is eddig már több ügyet realizáltak rajta keresztül. Egyébként igen kvalifikált, akinek megvan minden adottsága ahhoz, hogy dr. Pákh Tibor ügyében megfelelő mélyreható ügynöki munkát tudjon kifejtetni.” 1958. júliusban „Károly” Pákhnál járt vendégségben, ahol találkozott annak szüleiével is. A beszélgetés során Pákh arra kérte az ügynököt, hogy gyűjtse össze a Győr-Sopron megyében még élő megbízható csendőrök nevét és lakcímét, amit az a politikai rendőrség tudtával szóban teljesített is. „Károly” azt is közölte a hatósággal, hogy Pákh baráti körével nem nyilvános helyeken, hanem kirándulásokon, főként az evezős sportot felhasználva találkozik, s szerinte a „becsületes magyarok összefogása nem akar semmi mást, mint ha arra sor kerül, felkészülve várni a rendszer megváltoztatását, ne fordulhassanak elő olyan súlyos hibák, ami miatt testvére Svédországba kényszerült”. Mindezeket a politikai rendőrség egy szervezkedés kibontakozása jeleként értékelte.

„Károly Rezső” 1958 augusztusában az idősebb Pákhnál Komáromban tett látogatásáról írt jelentésében tett említést Cz. B. komáromi lakosról, aki 1956-ban megszerezte a helyi ÁVH anyagát, és id. Pákh szerint annak fotómásolatát fiának, Pákh Ervinnek sikerült Nyugatra kivinnie. 1958. október 7-én a Pest Megyei

Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály VI. alosztálya az ügy tisztázására kihallgatási tervet, majd egy hónappal később, november 17-én „Károly Rezső” fedőnevű ügynök számára is foglalkoztatási tervet készített, amelyből megtudható, hogy 1958 áprilisában előzetes ellenőrző dossziét nyitottak Pákh Tiborra, és a hálózati operatív feldolgozó munkát – mint ismeretes – az év második felében megkezdték. Az erre önként jelentkezett ügynök addigi hálózati pályafutása során igen fontos ügyek felderítésében nyújtott segítséget, és konkrétan a Pákh-ügyet is már lényegesen előbbre vitte. Az operatív tiszt az összegyűjtött információk hitelességének ellenőrzésére sürgetőnek érezte „Károly” ellenőrzését, amit „Magyar Béla”³⁵⁸ fedőnevű ügynökkel kívánt megoldani. Tervezték, hogy lehallgatókészüléket szerelnek be Pákh és egy ismerőse, D. L.-né lakásába. Az év végére a Pákh Tiborra és társaira vonatkozó bizalmas nyomozást Győr-Sopron és Komárom megyékre is kiterjesztették.

„Károly Rezső” közreműködésével megtudták Pákh brit követségen dolgozó ismerőseinek a nevét is, aki mint kiderült, „Kékesi” fedőnéven³⁵⁹ a BM II/2. Osztály beszerzett ügynöke volt. Így újabb ügynök szolgáltatott adatokat a „célszemélyről”, illetve alkalmasnak találták „Károly” ellenőrzésére is. Pákhnak nem volt szerencséje a francia követségen dolgozó ismerőseivel sem – akivel szintén írásokat akart Nyugatra juttatni –, ő „Fábián István” fedőnéven a BM II/2-c alosztály ügynöke volt.

1959. február 5-én úgy ítélte meg az operatív tiszt, hogy az előzetes ellenőrző dosszié megnyitása óta megfelelően sikerült dokumentálniuk Pákh Tibor ellenséges tevékenységét, ezért javasolta a dosszié átminősítését személyi dossziévé. Az ennek kapcsán összeállított összefoglaló jelentésben az áll, hogy az ellenséges tevékenységek bizonyításában meghatározó szerepe volt az ügynöki jelentéseknek.

További áttörést hozott „Károly” 1959. június 16-i találkozása Pákh Tiborral és annak R. P. nevű barátjával, akinek konkrét kérései voltak a győri illetőségű ügynök felé: gyűjtsön adatokat és készítsen fényképeket a Győrben állomásozó szovjet csapatok haderejéről, a pápai repülőtámaszpontról, a nyugati határon lévő műszaki zárról. Emiatt felvetődött „Károly” kivonásának a lehetősége is az ügyből, mégpedig hivatalos útra történő kiküldetéssel, de felmerült az is, hogy a kérések teljesítése érdekében a győri osztállyal felveszik a kapcsolatot „dezinformációs anyagok” folyamatos biztosítása érdekében.

³⁵⁸ Az ÁBTL hálózati nyilvántartásában nem azonosítható.

³⁵⁹ Tevékenységéről több adattal nem rendelkezünk.

Kollár Károly rendőr százados 1959. június 23-i jelentése szerint „az ellenőrzés folytán megállapítottuk, hogy dr. Pákh Tibor kapcsolatai sovíniszta, nacionalista beállítottságú személyek. Célkitűzésük a régi rendszer visszaállítása nyugati államok segítségével. Érdeklődési körük a szervezkedés mellett ipari és katonai adatok szerzése, különösképpen a szovjet csapatok elhelyezkedése, létszáma, fegyverzete.” „Károly” véleménye szerint Pákh Tibor tartotta össze azonos gondolkodású baráti körét, és a csoportot „Összefogas” néven emlegette. Pákh ellenséges tevékenységét „Magyar Béla” jelentései is alátámasztották.

1959 nyarán titkos házkutatást tartottak a Csepel Autógyár műszaki fordítóirodájában, ahol Pákh Tibor régi ismerősei dolgoztak, D. L.-né lakásán, aki budapesti tartózkodásai idején szállást adott az ügynöknek, valamint Pákh munkahelyén is. A levéllenőrzések és utcai megfigyelések (követés) ugyancsak „színesítették” az operatív intézkedéseket.

1959. augusztus 31-én készült összefoglaló jelentésében az operatív tiszt arról tájékoztatta feletteseit, hogy a felderítő munka gyorsítása érdekében „Károly Rezső” részére egy új magatartási formát dolgoztak ki, amelynek az a lényege, hogy Pákh Tiborral való legközelebbi találkozásuk során „adja a sértődöttet a vele szemben mutatkozó bizalmatlanság miatt”. A tartótiszt szerint a terv bevált, október 31-én Kollár alosztályvezető már arról számolt be, hogy az ügynök olyan információkhoz jutott, amely kimeríti a kémkedés fogalmát, s aki ettől az új helyzettől nagyon megijedt, mondván, ebből neki is baja származhat, de megnyugtatták, hogy „ne féljen, mert személye nincs veszélyben”.

Az ügynök ausztriai szolgálati útja során feladatul kapta, hogy a Pákhtól átvett anyagot adja át a hatóságnak, illetve hazatérése után az általa esetleg behozott iratok fotózása még a címzettnek történő átadás előtt megtörténjen. A B. Gy. svájci állampolgárnak, illetve az ő közreműködésével Pákh egy másik Nyugaton élő ismerősének szánt írásokat, dokumentumokat Philipp Tibor,³⁶⁰ a BM II/2. Osztály alosztályvezetője megvizsgálta, illetve Kucsera László³⁶¹ rendőr alezredes, a BM II/6. Osztály vezetője véleményezte, s megállapították, hogy nem tartalmaznak államtitkot. Olyan információk szerepelnek bennük, „amilyeneket a Szabad Európa Rádióban amúgy is napról napra hallani”, ezért „minden változtatás nélkül ki lehet adni az ellenségnek”. Az utazás állambiztonsági szempont-

³⁶⁰ Philipp Tibor (1919–2001) pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

³⁶¹ Kucsera László (1920–2006) pályaképét lásd az ÁBTL (www.abtl.hu/archontologia) és a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962).

ból sikeres volt. Az ügynök Pákh Tibor megbízásából levélben felvette a kapcsolatot B. Gy.-vel, aki válaszolt neki, majd hazautazása előtt egy Salzburgban élő volt katonatiszt, K. K. kereste fel őt B. Gy. megbízásából, és azt az üzenetet küldte Pákhnak, hogy „őket elsősorban a szovjet vonatkozású anyagok érdeklik”. A „Károly Rezső”-vel kiküldött, Budapestről szóló francia nyelvű prospektust ki-cserélték, az eredetit a BM II/12. Osztállyal megvizsgáltatták; mint kiderült, nem tartalmazott titkos összeköttetésre szolgáló anyagot, jelzéseket. Pákh elküldte svájci barátjának Bonfini Mátyás királyról szóló könyvét is. Az üggyel foglalkozó alosztály ezt is megvizsgáltatta. A II/12. Osztálynak az volt a véleménye, hogy „a könyvet felhasználhatják ugyan titkos írás alkalmazására, de nem a postai levelezéseikben, hanem különböző csatornákon keresztül küldött írásbeli üzenetek megfejtésére”. Áttanulmányozták Pákh Tibor és B. Gy. egymásnak küldött leveleit, amelyről azt a véleményt alakította ki az operatív tiszt, hogy „virágnyelven vannak írva, de csak azok tudják megérteni, akik az üggyel foglalkoznak”.

Az 1960. január 3-án keltezett operatív tervben olvasható először az, hogy a „Turisták”³⁶² fedőnéven folyó bizalmas nyomozás elsőrendű célszemélye Pákh Tibor, akire „a feldolgozó munka során olyan adatok merültek fel, amelyek szükségessé tették a dossziének »Turisták« fedőnéven előzetes ellenőrző csoportdossziévá való átminősítését”. A Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályán úgy ítélték meg, hogy Pákh Tibor és baráti körének tevékenysége a „Magyarországon tartózkodó szovjet csapatok helyzetére, valamint a magyar gazdasági, politikai vonatkozású adatok illegálisan nyugatra juttatására” irányult. Megjegyezték azonban, hogy „az eddig felhasznált csatornák a mi kapcsolataink voltak”, vagyis Pákhék akármit is csináltak, tudtukon kívül mindenütt ügynökökbe ütköztek. Az ügyben foglalkoztatott hálózati személyek közül kiemelték „Károly Rezső” szerepét: „Ez ideig ő végezte a legeredményesebb munkát, a legtöbb – fontosnak mutatkozó adat – tőle származik.” Az ügynök január 28-i összefoglaló jelentésében azt állította, hogy Pákh folyamatosan küld ki bizalmas természetű anyagot, ami államtitkot képez.

Az addig összegyűjtött adatokból azt a következtetést vonták le, hogy a „Turisták” fedőnevű ügyben szereplő személyek ellenséges tevékenységüket sejtyszerűen felépülő csoportokban végzik. Az érintettek az ország különböző területein élnek, ezért felvették a kapcsolatot a központi „ÉT Osztállyal”,³⁶³ azonban egy több megyére kiterjedő szervezkedéssel a központ nem tudott szolgálni. Vála-

³⁶² A „Turisták” fedőnevű O-12820-as számú dosszié nem került az ÁBTL-be.

³⁶³ A BM II/4. Osztály értékelő és tájékoztató alosztálya volt.

szukban mindössze egy Pákh Tiborról szóló ügynöki jelentésből szerzett értesüléseiket osztották meg az operatív tiszttel, ami az ügyet nem vitte előre. Tervezték azt is, hogy „Károly Rezső”-t egy-egy fontosabb találkozóra „technikával” látják el, hogy a beszélgetéseket ellenőrizni tudják. Kiderül a tervből az is, hogy 1959. december 30-án Pákh munkaszobájában titkos kutatást tartottak. Kollár alosztályvezető azonban azt állapította meg, hogy „a kutatás a dokumentáció-szerzés érdekében hiányos volt. Az íróasztala, annak fiókjai és az ott elhelyezett anyagok együtt nincsenek lefényképezve. Egyetlen anyagról sem tudjuk bizonyítani, hogy az íróasztalban volt.”

1960. február 1-jével Pákh Tibor munkahelyet változtatott. Az Erőműtervező Vállalathoz érkezett szovjet delegációt kellett volna munkaidőn túl is kala-uzolnia, amire nem volt hajlandó, hanem inkább kilépett, és a Kohó- és Gépipari Minisztérium Műszaki Információs és Fordító Vállalatánál helyezkedett el. A megfigyelését végző operatív szerv felvette a kapcsolatot Balácsi Bélával,³⁶⁴ a vállalat igazgatójával, aki korábban történetesen a Belügyminisztérium Vizsgálati Főosztályának a vezetője volt.

1960. március 4-én Bajor Keresztély rendőr hadnagy, az új tartótiszt összefoglaló jelentést készített a „Turisták” fedőnevű ügy addigi állásáról, amelyben megállapította, hogy a csoport tagjai tevékenységüket „mélyen konspirált formában fejtik ki”. Külső megfigyeléseik során azt tapasztalták, hogy önellenőrzést hajtottak végre (pl. Pákh bement egy telefonfülkébe, és telefonálást színlelve körülnézett). A kapcsolattartást kirándulásokon, sportolás ürügyén stb. bonyolították le. „Károly” fedőnevű ügynök jelentései alapján a kémkedés mellett felmerült a szervezkedés gyanúja is, bár az operatív tiszttel szerint az erre utaló jelzések nem ellenőrzött, egyoldalú információk voltak.

Eredményesebb foglalkoztatása érdekében a II/6. Osztály intézkedésére az ügynököt az 1960. június 6-i jelentés szerint Budapestre helyezték, utasításra D. L.-nénél lett albérlő, s közreműködésével a „feldolgozó munka hatékonyabbá tétele érdekében” a lakásba bevezették a 3/e rendszabályt.

1960 szeptemberében az ügynököt – a tartótiszt leírása szerint – két dolog aggasztotta. Szerette volna tudni, hogyan lesz kivonva az ügyből, másrészt félt

³⁶⁴ Balácsi Béla (1921–1975) pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962), illetve Gyarmati György–Palasik Mária (szerk.): *Trójai faló a Belügyminisztériumban. Az ÁVH szervezete és vezérkara, 1953–1956.* Budapest, ÁBTL–L'Harmattan Kiadó, 2013. 147–148.

Pákh Tibortól, attól tartott, hogy komolyabb kérésekkel fog hozzáfordulni, és azok elhárítása miatt esetleg gyanút foghat.

Az 1960. november 10-én kiállított szolgálati jegyen külső figyelmet kért Pákh Tiborra a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály VI. alosztálya, s a megfigyelés céljaként az őrizetbe vételt jelölték meg. Az utasítás szerint „az őrizetbe vételt lehetőleg a lakásáról történt elindulása után kell végrehajtani, mielőtt a legközelebbi buszmegállót eléri”.

A november 11-én készült operációs terv szerint az ügyben szereplő más személyek operatív feldolgozásától egyelőre eltekintettek, illetve az intézkedések elsősorban Pákh Tibor ellen irányultak. A „konspiráltan” őrizetbe vett gyanúsítottat a vizsgálati osztályra előállították, ezzel egyidejűleg a lakásán, illetve anyósa és édesapja komáromi házában házkutatást tartottak.

A BM II/8. Osztálya – egy 1961. február 2-ai javaslat szerint – 1960. november 11-e óta folytatott a BM Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály adatai alapján vizsgálatot dr. Pákh Tibor ügyében „hűtlenség elkövetésének gyanúja miatt.” A vizsgálat során megállapították, hogy 1959-től három alkalommal „rágalmazó politikai tartalmú írásokat készített”, amelyeket svájci barátjához különböző úton juttatott el. 1960 októberében az ENSZ állandó amerikai képviselőjének akarta kiküldeni „Orosz gyarmatosítás Európában” című, mintegy 60 oldal terjedelmű angol nyelvű írását. Ebben adatokat közölt a Magyarországon állomásozó szovjet katonai alakulatokról, az uránérctermelésről és más gazdasági-politikai kérdésekről. Pákh ajánló soraiban javasolta, hogy a közölt adatokat használják fel az ENSZ Közgyűlésen a „magyar kérdéssel” szóló vitában. Az írást lektorálásra átadta L. Gy.-nek. A hatóság azonban úgy ítélte meg, az anyag alkalmas arra, hogy „károkat okozzon a Magyar Népköztársaság nemzetközi tekintélyének, azon túlmenően a Szovjetuniónak és más szocialista országnak”, ezért „Fábián István” fedőnevű ügynökkel ezt nem továbbították.

1961. március 10-én a „Turisták” fedőnevű előzetes ellenőrző csoportdossziét Pákh Tibor és társai elnevezéssel csoportdossziévé minősítették át.

1961. június 16-án a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya jelentésében részletesen beszámolt a Pákh Tiborról 1958 óta összegyűjtött – korábban már részletezett – információkról, adatokról, illetve számba vette gyanús kapcsolatait. A felsoroláson túl összeállítottak egy kapcsolati hálót, ahová mindenki – összesen 136 személy – felkerült, akinek a neve az elmúlt években elhangzott. Pákh letartóztatása után fontosabb kapcsolatainak további feldolgozására nem vállalkoztak, félve attól, hogy „Károly Rezső” dekonspirálódik. A jelentés szerint összesen 11 személyt vettek alapnyilvántartásba.

1961. január 20-án „Károly Rezső”-t tanúként hallgatták ki a Gyorskocsi utcában dr. Pákh Tibor ügyében. A rendkívül szűkszavú, konvencionális kérdésekre tömörítésekben válaszoló ügynök semmi érdemleges információt nem adott a vizsgálati eljárásban a jegyzőkönyvet felvevő Simon András rendőr főhadnagynak, igaz, ő sem firtatta különösebben kettőjük kapcsolatát.

Pákh Tibort 1961. május 10-én a budapesti katonai bíróság különbírója hűtlenség büntette miatt tizenöt év börtönre, tíz év politikai jogvesztésre és vagyonelkobzásra ítélte. 1971-es szabadulása után is állandó állambiztonsági megfigyelés, ellenőrzés alatt állt. A jelenlegi adatok szerint az ÁBTL-ben 15 ügynök M-dossziéjában található róla információk, ezenkívül az 1980-as években a napi operatív információs jelentések egyik leggyakoribb „szereplőjeként” ismerhetők meg ellenzéki tevékenységének egyes állomásai. L. Gy.-t, az Országos Fordításhitelesítő Iroda fordítóját, aki „1960-ban tudomást szerzett az országot becsmérő propagandaanyag külföldre juttatásáról”, a feljelentési kötelezettség elmulasztása miatt 1961. május 16-án a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma egy év hat hónap börtönre és két év politikai jogvesztésre ítélte.

A bizalmas nyomozás anyagát tartalmazó operatív dosszié nyolc kötetébe „Károly Rezső”-nek pontosan 100 db jelentését fűzték be, valamennyit géppel írt másolatban. Az operatív anyag részét képező jelentésekből megismerhető az ügynök jelleme és szerepe a Pákh-ügyben, és azt is bizonyítja, hogy nemcsak a hálózati iratokból tudhatók meg, hogy kik működtek együtt a politikai rendőrséggel – bár ezek jogi szempontból nem számítanak kellő mértékben bizonyító erejűnek.

2) „ESZTERHÁZI”

Fedőnév ..... Eszterházi
Minősítés ..... ügynök
Foglalkozás ..... ügyvéd, faipari munkás
Iskolai végzettség ..... egyetem
Beszervezés alapja ..... nincs adat
Az együttműködés időtartama ..... nincs adat
Foglalkoztató szerv ..... BM II/5-c alosztály
Foglalkoztatás vonala ..... egyházi reakció felderítése (a jelentések alapján)

Tartótsízt ..... Szeifert József r. őrnagy³⁶⁵
Források ..... O-11522/1-6. kötet, O-12302/2-4. kötet,
V-146787/1-8. kötet, V-146883

„Eszterházi” fedőnevű ügynök beszervezésének és kizárásának időpontjára nincs adat, mivel hálózati iratai nem kerültek levéltári kezelésbe. Ügynöki tevékenysége a „Kizártak” fedőnevű csoportdossziéből³⁶⁶ ismerhető meg.

Az ügynök a dossziében található – 1960. január 13-i keltezésű – első jelentésében a központi papi szemináriumból eltávolított kispapok felszenteléséről számolt be az operatív tisztnak. A kizártak között volt „Eszterházi” fia is, akitől értesülései egy részét szerezte. A kispapok kizárása a Horváth Richárd³⁶⁷ „békepap” által tartott előadás meghallgatásának a visszautasításától datálódik. Az ügy miatt 14 hallgatót távolítottak el a szemináriumból, majd erre a sorsra jutottak azok a társaik is, akik nem voltak hajlandók aláírni a többiekkel elítélő nyilatkozatot, vagyis akik szervezeten szembefordultak a papi békemozgalommal.

Egy 1960. január 20-án készült jelentés operatív tiszti megjegyzése szerint „Eszterházi” eredetileg a határőrség hálózatába tartozott, azonban ebben az ügyben a BM II/5-c alosztály foglalkoztatta, többek között azért, mert szoros, diákkori barátság fűzte Endrey Mihály³⁶⁸ római katolikus püspökhöz, akit az illegális papszentelés egyik kezdeményezőjének és végrehajtójának tekintettek. Az ügynöknek – első jelentését követően – azt kellett kifürkésznie, hogy ki adott engedélyt a felszentelésekre, és ki végezte azokat.

A jelentések alapján 1960. május 16-án előzetes ellenőrző dossziét nyitottak Tabódy István³⁶⁹ római katolikus lelkészre, aki Szeifert őrnagy feltételezése

³⁶⁵ Szeifert József (1928) pályaképét lásd a NEB honlapján (www.neb.hu/hu/allami-egyhaziugyi-hivatal).

³⁶⁶ ÁBTL 3.1.5. O-11522/1-6. „Kizártak”. Évkör: 1958–1961. 821 lap.

³⁶⁷ Horváth Richárd Pál (1906–1980): római katolikus pap, a papi békemozgalom egyik vezetője. 1958-ban lett a Budapest V. kerületi Alkantarai Szent Péter ferences templom igazgatója. 1954-től a Hazafias Népfront Országos Tanácsa tagja, 1958-tól országgyűlési képviselő, 1963-tól az Elnöki Tanácsa tagja volt.

³⁶⁸ Endrey Mihály (1905–1977): római katolikus püspök. 1950-től egri segédpüspök volt. 1957-ben Grósz József kalocsai érsek kinevezte az esztergomi főegyházmegye élére speciális delegátusként. 1958. szeptemberben felmentését kérte, és a Szob közelében lévő vámosmikolai plébániára vonult vissza. 1964-től Budapesten élt. 1972-ben pécsi segédpüspök, 1975-ben váci megyéspüspök lett.

³⁶⁹ Tabódy István (1921–2000): katonatiszt, római katolikus pap. 1945-től a Honvédelmi Minisztériumban szolgált. 1947-ben kémkedés vádjával letartóztatták, majd internálták, 1950-től a recski kényszermunkatáborban raboskodott. 1953-as szabadulása után szállítómunkásként dolgozott, majd teológiai tanulmányokat folytatott. 1957-ben az 56-os forradalommal való rokonszenvezése

szerint 1959 óta az „illegális szervezkedés” vezetője volt, kispapokat tanított, és felszentelésüket szervezte. Az őrnagy jelentésében azt állította, hogy rendszeres összejöveteleken különböző brosúrákat sokszorosítottak, előadásokat hallgattak meg, és titkos kapcsolatban álltak a Vatikánnal.

A hálózati többoldalú bizalmas nyomozás eredményeként a dossziét 1960. december 18-án átminősítették csoportdossziévá, azzal az indokkal, hogy ismertté váltak az illegális szervezkedés vezetői, akiknek egy részét egyelőre szabadlábon hagyták, de fokozott operatív ellenőrzés alá vonták, amelyhez a BM II/9. Osztály apparátusát vették igénybe. Egy 1961. április 7-én született határozat szerint „Eszterházi” ügynök fiát a BHÖ 1. pont (2) bek. alapján szervezkedésben való tevékeny részvétel büntetnének alapos gyanúja miatt terheltként felelősségre kívánták vonni, és megkezdték kihallgatását. 1961 májusában az illetékes hatóság azonban már az ügynök fiának „disszidálásáról” jelentett (egy csoportos külföldi utazásról nem tért vissza), amelyet az alosztályok közötti kommunikáció hiányossága tett lehetővé. A „Kizártak” fedőnevű dossziét 1962. január 4-én zárták le. Az ott összegyűjtött információk alapján több személy ellen indítottak büntetőeljárást.

„Eszterházi” 1960–1961 között a fiától és gyermekkori barátjától szerzett információkat 15 db, egyes szám első személyben megfogalmazott jelentésben juttatta el a hatóságnak, amelyek az M-dosszié(k) hiányában csak az O-dossziékban olvashatók. Az élményszerűen leírt találkozások alapján minimális az esélye, hogy ezek nem az ügynök beszámolóí, hanem az operatív tiszt képzelőtehetségének eredményei.

„Eszterházi” valódi nevét csak közvetett információk alapján ismerjük, jogi szempontból a levéltári iratokban található adatok valószínűleg nem lennének kellő mértékben bizonyító erejűek. Rajta kívül még további 36 ügynök³⁷⁰ működött együtt a politikai rendőrséggel az ügy „felgöngyölítésében”.

---

miatt hét hónapra bebörtönözték. 1958-ban szentelték pappá. Pár hónapig a szemináriumban volt előadó, majd kizárták, mivel több társával együtt nem jelent meg az országos békepapi gyűlésen. Néhány paptársával együtt titkos szemináriumot szervezett. Emiatt 1961-ben letartóztatták, és „államellenes szervezkedés” vádjával 12 évre ítélték. Szabadulása után 1972-től a székesfehérvári belvárosi templom, Csabdi, Kisláng, végül Bicske plébánosa volt.

³⁷⁰ A 36 fedőnévből („Hívő”, „Író”, „Keresztési”, „Norbert”, „Buday”, „Fekete Tamás”, „Szirmai Béla”, „Viktor”, „Dénes István”, „Szántó Lajos”, „Lovas Béla”, „Házás János”, „Jánosi”, „Földes”, „Havaji”, „Kőrösi”, „Kiss János”, „Nagy László”, „Agárdi Tamás”, „Cilike”, „Sas”, „Fuvar”, „Heves”, „Kemény”, „Rózsa”, „Pátkai”, „Szentmihályi”, „Ungi László”, „Kelemen”, „Puskás”, „Kékes Pál”, „Dombovári”, „Pál János”, „Marton Károly”, „Sebes Géza” és „Tóth János”) mindössze 8 azonosítható.

A BRFK Politikai Nyomozó Osztály V/C csoportja 1960. június 3-i jelentésében sorolta fel a központi papnevelő intézetből kizárt 45 seminarista civil foglalkozását és munkahelyét. Valamennyien szerepelnek a „Kizártak” fedőnevű dossziében. 42 személyről valamilyen minőségben olvashatunk Rédly Elemér,³⁷¹ 9-ről Tabódy István vizsgálati dossziéjában, 21-ről pedig kiállítottak operatív nyilvántartó kartont. Mindössze ketten vannak, akiknek csak a fenti listán szerepel a nevük. A felsorolás nem teljes, ugyanis a már végzett teológusok hiányoznak a jegyzékről.

Tabódy Istvánt 1961-ben szervezkedés miatt tizenkét évre ítélték; 1973-ban szabadult. Endrey Mihályt haláláig, 1977-ig szoros ellenőrzés alatt tartották, börtönbe azonban nem került. Rédly Elemért 1961-ben három év hat hónap börtönbüntetésre, egyes jogaitól való ötévi eltiltásra ítélte a Fővárosi Bíróság; 1963-ban amnesztiával szabadult.

---

³⁷¹ Rédly Elemér (1934): római katolikus pap, teológiai tanár. 1959-ben 84 társával együtt kizárták a hittudományi akadémiáról, mert nem vonták vissza a „békegyűlésekről” távol maradt 14 kispap kizárása elleni tiltakozásukat. Csatlakozott az elbocsátott kispapok illegális továbbképzéséhez. Ezért 1961-ben letartóztatták, és szervezkedésben való részvétel vádjával három év és hat hónapra ítélték. 1963-ban közkegyelemmel szabadult. (ÁBTL 3.1.9. V-146787.)

D) Nincs hálózati anyaga, és az állambiztonsági operatív munka során végzett bizalmas nyomozás dokumentumaiban lévő hálózati (ügynöki) jelentések együtteséből sem állapítható meg a hálózati személy kiléte

1) „TÁTRAI”

Fedőnév ..... Tátrai (Tátra, Tátray)
 Minősítés ..... ügynök
 Foglalkozás ..... nincs adat
 Iskolai végzettség ..... nincs adat
 Beszerzés alapja ..... nincs adat
 Az együttműködés időtartama ..... nincs adat
 Foglalkoztató szerv ..... BM Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai
 Nyomozó Osztály V. alosztály
 Foglalkoztatás vonala ..... „horthysta” katonatisztek ellenőrzése
 Tartótiszt ..... Nagy Zoltán r. százados³⁷²
 Források O-12624,³⁷³ V-152629³⁷⁴

„Tátrai” fedőnevű ügynök és az állambiztonság együttműködésének teljes időtartamáról a hálózati iratok hiánya miatt nincsenek adatok, jelentései csak az O-12624-es számú dossziében maradtak fenn.

„Tátrai” általános feladata a Nógrád megyei kisvárosban élő „horthysta” katonatisztek ellenőrzése volt. A dossziében található első, 1962. február 21-én készült jelentésében – miután konkrét megbízatását nem tudta teljesíteni – a K. L.-lél történt véletlen találkozása során elhangzottakról számolt be, ami felkeltette tartótisztje, Nagy Zoltán rendőr százados érdeklődését. A következőkben már a K. L.-lél való kapcsolattartás lett az ügynök egyik feladata, aki 1962. márciustól 1963. márciusáig tíz jelentésben írta le az új célszemélynek az aktuális politikai eseményekről kifejtett véleményét.

³⁷² Nagy Zoltán (1931) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 1448.

³⁷³ ÁBTL 3.1.5. O-12624. K. L. operatív anyaga. Évkör: 1957–1966. 277 lap.

³⁷⁴ ÁBTL 3.1.9. V-152629. K. L. vizsgálati anyaga. Évkör: 1966–1967. 261 lap.

K. L. a jászberényi tanítóképzőben végzett. Tanár, majd katonatiszt volt, 1945 után könyvelő-statisztikusként dolgozott, öt gyermeket nevelt. 1956-ban tagja lett a katonai forradalmi tanácsnak. F- (figyelő-) dossziés személyként, úgy is, mint volt „horthysta” főhadnagy, 1961. szeptember 18-tól szerepelt a BM Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya belsőreakció-elhárító alosztályának nyilvántartásában.

Az 1963. május 2-ai operatív tiszti beszámoló szerint a hálózati jelentések azt bizonyítják, hogy a célszemély aktívan foglalkozik a politikai eseményekkel, intrikus, gúnyos megjegyzéseket tesz a fennálló társadalmi rendre és a Szovjetunió vezetőire. Bár a nyílt ellenséges kijelentésektől óvakodik, „várható ellenséges cselekmény elkövetése részéről”. Az ügynök feladatai ezt követően kibővültek a célszemély ismeretségi körének feltérképezésével is.

Nagy Imre³⁷⁵ rendőr alezredes, a BM Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. alosztály vezetője 1965. november 3-i feljegyzésében foglalta össze az 1962-től folytatott titkos eljárást, az ügynöki megfigyelés eredményeit. Megállapította, hogy „Tátrai” 1962–1963 között adott jelentéseiben jól kimutathatóak K. L. nacionalista kijelentései, magatartása. 1964–1965-re azonban jelentései ellaposodtak, a célszemély tevékenységét közelebbről nem sikerült megismernie. Nagy Zoltán tartótisztnek feladatul szabta „Tátrai” hírszerző lehetőségeinek ismételt megvizsgálását, operatív intézkedési terv készítését, és hogy K. L. figyelődossziáját minősítse át személyi dossziénak.

Az ügyben elmozdulást a Zala Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. alosztályának 1965. október 20-i értesítése hozott, amely szerint K. L. rendszeresen levelezik egy ottani nyugdíjas tanárral, s a fotómásolatban birtokukban lévő levelek tartalma a megfigyelt személy „nacionalista jellegű” tevékenységére utal. Az új információ alapján – „Tátrai” további alkalmazása mellett – bővítették a felderítés eszközeit, módszereit: bevezették a K-ellenőrzést K. L. egész családjára, és munkahelyén, a balassagyarmati erdőgazdaságban adatokat gyűjtöttek róla. Ezenkívül fontolgatták egy társadalmi kapcsolat bevonását, a szentendrei egyházi gimnáziumban tanuló gyermekére is ügynököt akartak állítani, s felvetődött a titkos házkutatás lehetősége is.

Valószínűsíthető, hogy a felderítés kiszélesítése során került az állambiztonság látókörébe egy új hálózati személy. 1965. november 23-án a „Magas-lak”³⁷⁶ fedő-

³⁷⁵ Nagy Imre (1919) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

³⁷⁶ Az ÁBTL hálózati nyilvántartásában nem szerepel.

nevű T-lakásban találkozott Havasi István rendőr százados „Galilei”³⁷⁷ fedőnevű ügynökkel. „Galilei” K. L.-ről, régi ismerőséről általános jellemzést adott, majd a tartótiszttól azt a feladatot kapta, hogy kérje el ismételt elolvasásra a célszemély regényeit, s bocsássa azokat a politikai rendőrség rendelkezésére. Egyúttal – s ez döntő momentum lett – tudja meg, hogy K. L. kinek adta még oda műveit, s érdeklődjön újabb írásairól is. „Galilei”-nek sikerült megszereznie K. L. *Szalmaszál a vízen* és *Mindent ellep az ár* című regényét. Előbbit, amely „kiélezetten” a személyi kultusz problémáival foglalkozott, az állambiztonság alapjaiban kommunista- és szovjetellenesnek minősítette. Utóbbiban a szerző háborús élményeit örökítette meg, s bár németellenes hangvételét a politikai nyomozók is elismerték, véleményük szerint a háború utáni Magyarországot „ellenséges nacionalista felfogásban” ábrázolta. A szintén a birtokukba jutott verseskötetében pedig „izgató tartalmú” költeményeket is felfedeztek. Azzal pedig, hogy K. L. véleményezésre néhány helybeli ismerősének és volt katonatársának is átadta műveit, a hatóság szerint megvalósította a sokszorosítás útján elkövetett izgatás bűntettét.

A „Galilei” ügynök jellemzése szerint is visszavonult, szűkszavú, a családjának élő K. L. 1966. április 13-ai letartóztatására egy mindenre kiterjedő operációs tervet készítettek, végrehajtására komoly erőket mozgósítottak. K. L.-t a munkahelyén fogták le, ezzel egyidejűleg lakásán, testvérénél, helybeli és más településeken élő barátainál, összesen 11 személynél, egyszerre tartottak házkutatást. A terv szerint a házkutatás során tárgyi bizonyítékként le kellett foglalni az esetlegesen megtalált lőfegyvert, robbanóanyagot, sokszorosítógépet, demokráciaellenes sajtóterméket, rölapokat, katonai térképeket, a terhelt személyi iratait, feljegyzéseit, levelezését. „Az operációban részt vevő brigádok felszerelése szolgálati pisztolyok, kézilámpák” voltak.

A nyomozást a Btk. 127. § (1) bek. b. pontjába ütköző és a Btk. 127. § (29) bek. a. alpontjába ütköző izgatás alapos gyanúja miatt indították meg. Az illetékes járásbíróság 1966. július 4-én a feltárt bizonyítékok alapján a gyanúsítottat bűnösnek mondta ki, két év és két hónap börtönbüntetésre ítélte, és öt évre eltiltotta a közügyek gyakorlásától. A megyei bíróság a büntetést egy évre mérsékelte, amelyet 1966. december 19-én a Legfelsőbb Bíróság egy év és hat hónap szabadságvesztésre és három év jogvesztésre változtatott. A házkutatásokat elszenvedők ellen – a rendelkezésre álló levéltári források szerint – nem indult eljárás.

³⁷⁷ Az ÁBTL csak annak a „Galilei” fedőnevű informátornak (volt 1956-os elítéltnak) a 6-os kartonját őrzi, aki 1961–1962 között nyolc hónapig állt a politikai rendőrség szolgálatában. A karton leírását lásd a „J” csoportba sorolt ismertetéseknél.

A történetben szereplő releváns hálózati személyek közül – a levéltárban lévő iratok alapján – senkit sem lehet beazonosítani. A hálózati nyilvántartásban van ugyan egy 6-os karton „Galilei” fedőnéven, akinek az anyagát azonban 1962. augusztus 15-én már irattározták. Egyéb iratok híján nem bizonyítható, hogy azonos az 1965. novemberi jelentés készítőjével, még akkor sem, ha figyelembe vesszük a politikai rendőrségnek azt a gyakorlatát, hogy konkrét ügyekhez nemegyszer kizárt ügynökökkel újítták fel a kapcsolatot. Az M-dossziék nyilvántartókönyve szerint volt egy M-26467-es számú, 1967-ben lezárt és megsemmisített, Nógrád megyéből származó „Galilei” tárgyú dosszié, azonban ennek az ügynevezett nyitó- vagy hálózati száma (H-száma) nem egyezik a 6-os kartonon lévő számmal, vagyis a megsemmisített M-dosszié és a 6-os kartonon nyilvántartott „Galilei” között nincs kapcsolat, viszont valószínű, hogy ennek a dossziénak az „ismeretlen szerzője” szolgáltathatta a kompromittáló információkat.

„Tátrai” valódi kilétét szintén homály fedi. A Nógrád megyében „Tátrai” fedőnéven nyitott négy M-dosszié mindegyikét megsemmisítették. A levéltári források alapján mindössze a lakhelye állapítható meg. K. L. Az 1980-as évek második felében a belügyminiszterhez írt levelében „Tátrai” mögött egy könyvkötőt gyanított. Az ügy vizsgálati anyagában szereplő két könyvkötő közül egyre van hálózati utalás, azonban az ő iratait megsemmisítették. A másik könyvkötő pedig egyáltalán nem szerepel a hálózati nyilvántartásban.

J) Csak az ÁBTL hálózati nyilvántartásában szerepel

Végezetül néhány példával illusztráljuk, mit lehet megtudni egy adott személynek az állambiztonsághoz fűződő viszonyáról, ha csak a 6-os kartonja került levéltári kezelésbe. Az egyes kartonokon található adatokból is levonhatók ugyan bizonyos következtetések, de ezeknek egyrészt a hatályos szabályok alapján nincs jogi konzekvenciája, másrészt nyilvánvaló, hogy ebből az egyetlen dokumentumból nem ismerhetők meg a száraz adatok mögött rejlő emberi történetek. Előfordulhat, hogy a későbbiekben az 1990 előtti állambiztonság utódszerveitől a kartonhoz tartozó dossziék is közgyűjteménybe kerülnek, de az is, hogy már korábban megsemmisültek, így nincs semmi esély tartalmuk megismerésére.

1) „SZEMERE”

Fedőnév ..... Szemere
Minősítés ..... „rezidens, konsp. I.”³⁷⁸
Foglalkozás ..... csoportvezető
Iskolai végzettség ..... 4 gimnázium
Beszervezés alapja ..... nincs adat
Az együttműködés időtartama ..... 1951–?
Foglalkoztató szerv ..... ÁVH I/5. Osztály
Foglalkoztatás vonala ..... nincs adat
Tartótiszt ..... Vándor Tibor áv. százados
Forrás ..... 6-os karton

„Szemere” fedőnevű rezident – aki Faludi Ervin³⁷⁹ államvédelmi főhadnagyként is ismert – 1951. március 15-én szervezte be Vándor Tibor államvédelmi százados,

³⁷⁸ A jelen esetben konspirációs lakásgazda.

³⁷⁹ Faludi Ervin (1927–1979): államvédelmi főhadnagy. Szűcs segédlevelet szerzett. 1945. decemberben a kommunista párt javaslatára került a politikai rendőrséghez, ahol többek között a vizsgálati részlegen is szolgált kihallgató tisztként. 1950. decemberben elbocsátották az ÁVH-tól. 1952-től a Pest Megyei Állatforgalmi Vállalat, 1955-től az Állatértékesítő Vállalat igazgatója volt. 1956. júliusban a koncepciós perekben játszott szerepéért kizárták a pártból, letartóztatták, 1957. áprilisban négy év börtönre ítélték, majd büntetését a felére csökkentették. 1960-ban „disszidált”, 1967-ben visszatért Magyarországra.

az ÁVH I/5. Osztály beosztottja, és rezidensként, illetve konspirált lakásgazdaként foglalkoztatták. Anyagát a karton tanúsága szerint 1952. július 14-én irattározták, oka: „pihentetve”. 1952. augusztus 27-én az iratokat a hálózati személy továbbfoglalkoztatása miatt ismét kiadták az ÁVH I/5. Osztálynak. A dossziékat 1953. június 18-án újból irattározták. A következő bejegyzés 1969. június 17-e: „a KLH³⁸⁰ adatai szerint disszidált”. Kézírással dátum nélkül melléírták: „hazatért”. A B-9531-es számú dosszié sorsa ismeretlen, az M-8547-es számon az M-dossziék nyilvántartó könyvében „Nemes János” fedőnév szerepel, azonban ez a dosszié sem került levéltárba.³⁸¹

2) „MEDVES”

Fedőnév ..... Medves
Minősítés ..... informátor
Foglalkozás ..... MÁV-alkalmazott
Iskolai végzettség ..... 6 elemi
Beszervezés alapja ..... hazafias
Az együttműködés időtartama 1955–1957
Foglalkoztató szerv ..... BM I. Határőrkerület győri őrszázlőalj felderítő
alosztály
Foglalkoztatás vonala ..... határőrizet
Tartótisztek ..... Oláh József áv. főhadnagy
..... Halász József áv. alhadnagy
..... Vitéz József hőr. alhadnagy
Forrás ..... 6-os karton

A karton szerint „Medves” informátort 1955. április 23-án szervezte be Oláh József államvédelmi főhadnagy és Halász József államvédelmi alhadnagy. 1955. április 30-án Halász alhadnagy lett a tartótisztje a győri őrszázlőalj felderítő alosztályánál. 1956. augusztus 23-án átkerült a győri őrszázlőaljból az I. kerület felderítőihez,

³⁸⁰ Központi Lakáshivatal. A kartonon szereplő 1969-es dátum itt is, mint több más esetben, csupán annak bizonyítéka, hogy az állambiztonsági szervek nyilvántartása sok esetben nem volt „naprakész”.

³⁸¹ „Szemere” – a kartonon áthúzott – 1956 előtt keletkezett munkadossziéjának más a H-száma, mint a nyilvántartókönyvben látható M-8547-es dossziéjának. Oka: 1956 után újra felhasználták a korábbi archív számokat. „Nemes János” dossziéjáról csak annyit tudunk, hogy 1960-ban zárták le.

Vitéz József határőr alhadnagyhoz. Az 1957. március 25-i bejegyzés arról tudósít, hogy a további együttműködést megtagadta, anyagát 1957. november 4-én irattározták.³⁸² „Medves” hálózati tevékenységéről több adattal nem rendelkezünk, B-75991-es számú dossziéja nem került a levéltárba, az M-dosszié száma pedig nem szerepel sem a kartonon, sem a levéltár adatbázisában.

3) „ARANY”

Fedőnév _____ Arany
 Minősítés _____ ügynök
 Foglalkozás _____ tanár
 Iskolai végzettség _____ egyetem
 Beszervezés alapja _____ hazafias
 Az együttműködés időtartama _____ 1959–1961
 Foglalkoztató szerv _____ BM Budapesti Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály V. alosztály
 Foglalkoztatás vonala _____ belső reakció
 Tartótiszt _____ Szendrő Sándor r. százados³⁸³
 _____ Papp Imre r. százados³⁸⁴
 Forrás _____ 6-os karton

Az 1959. szeptember 16-án kiállított központi 6-os karton szerint „Arany” fedőnevű ügynököt egy nappal korábban, szeptember 15-én szervezték be Szendrő Sándor és Papp Imre rendőr századosok, a BRFK Politikai Nyomozó Osztály munkatársai; kapcsolattartó tisztként utóbbit – mint az V. alosztály beosztottját – jelölték meg. A következő dátum 1961. július 13-a, az irattározás időpontja. Zárójelben az a megjegyzés olvasható, hogy hírszerző lehetősége megszűnt. A két ismeretlen sorsú, irattározott dossziéra lenne szükség, hogy kiderüljön, a két dátum közötti másfél évben volt-e tényleges kapcsolat az ügynök és a politikai rendőrség között, de a B-95621-es és az M-12772-es számú dossziék nem kerültek levéltárba.

³⁸² A kizárás időpontjáról nincs adat. A kizárás és az irattározás között mindig eltelt bizonyos idő, amely esetenként csak néhány nap, de akár több hónap is lehetett.

³⁸³ Szendrő Sándor (1923) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

³⁸⁴ Papp Imre (1930) pályaképét lásd az ÁBTL honlapján (www.abtl.hu/archontologia).

4) „GALILEI”

Fedőnév _____ Galilei
 Minősítés _____ informátor
 Foglalkozás _____ adminisztrátor
 Iskolai végzettség _____ érettségi
 Beszervezés alapja _____ hazafias
 Az együttműködés időtartama _____ 1961–1962
 Foglalkoztató szerv _____ BM Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály II. alosztály
 Foglalkoztatás vonala _____ kémelhárítás, amnesztiasok
 Tartótiszt _____ Honti József r. százados
 Forrás _____ 6-os karton

A központi 6-os karton szerint „Galilei” fedőnevű informátort 1961. december 23-án szervezte be Honti József rendőr százados, a Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály II. alosztályának operatív tisztje. A karton szerint 1962. augusztus 15-én csak a B-dossziét (B-98965) irattározták, amely azonban nem került az ÁBTL őrizetébe. Az M-dossziéről nincs semmi utalás. Az informátornak a politikai rendőrséggel való rövid kapcsolatáról más adat nem található.

5) „LAKATOS”, „CSERHALMI JÓZSEF”

Fedőnév _____ Lakatos, Cserhalmi József
 Minősítés _____ rezidens
 Foglalkozás _____ a Magyar Honvédelmi Sportszövetség vidéki szervezetének elnöke
 Iskolai végzettség _____ érettségi
 Beszervezés alapja _____ hazafias
 Az együttműködés időtartama _____ 1965–1967
 Foglalkoztató szerv _____ BM Pest Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. alosztály
 Foglalkoztatás vonala _____ kémelhárítás
 Tartótiszt _____ Urbán Imre r. őrnagy
 Forrás _____ 6-os karton

A központi 6-os karton szerint 1965. július 9-én, annak kiállítása napján szervezte be Urbán Imre rendőr őrnagy, a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság III/II. alosztályának beosztottja, aki a kapcsolattartó tiszt is lett. A dossziék átadása rovatban az 1966. április 22-i dátum szerepel, minden egyéb megjegyzés nélkül. A következő bejegyzés 1967. augusztus 22-e, az irattározás napja, azzal a megjegyzéssel, hogy a munkát megtagadta. A B-111323-as és az M-26948-as számú dossziék nem kerültek levéltárba, az M-dossziét a kartonon áthúzták, ami valószínűsíti, hogy megsemmisítették.

6) „MÁTRAI”

Fedőnév _____ Mátrai
 Minősítés _____ informátor
 Foglalkozás _____ általános iskolai tanár
 Iskolai végzettség _____ tanítóképző
 Beszervezés alapja _____ hazafias
 Az együttműködés időtartama _____ 1965–1966
 Foglalkoztató szerv _____ BM Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság III/III-1. alosztály
 Foglalkoztatás vonala _____ ellenforradalmárok
 Tartótiszt _____ Szakács Mátyás r. alezredes³⁸⁵
 Forrás _____ 6-os karton

A 6-os karton központi karton, e szerint „Mátrai” fedőnevű informátort 1965. november 26-án szervezte be Szakács Mátyás rendőr alezredes, a BM Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság III/III-1. alosztályának beosztottja. A kartont ugyanezen a napon állították ki, és 1966. június 9-én irattározták. A kizárás oka a karton alapján: „dekonsp.”³⁸⁶ Az informátor 6-os kartonja és operatív kartonja szerint is ellenforradalmárnak minősült, mert tagja volt a munkástanácsnak. Sem a B-108933-as, sem az M-24863-as számú dossziéja nincs az ÁBTL kezelésében, utóbbit az iktatókönyv szerint megsemmisítették, a bejegyzést a 6-os kartonon piros tollal áthúzták.

³⁸⁵ Szakács Mátyás (1925) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 2294.

³⁸⁶ A rövidítésből nem derül ki, hogy saját magát leplezte le, vagy mások jöttek rá, hogy együttműködik a politikai rendőrséggel.

7) „LOSONCZI”

Fedőnév _____ Losonczy
 Minősítés _____ titkos megbízott
 Foglalkozás _____ villamosmérnök
 Iskolai végzettség _____ műszaki egyetem
 Beszervezés alapja _____ hazafias
 Az együttműködés időtartama _____ 1967–1990 [1991]
 Foglalkoztató szerv _____ BM III/II-6/b alosztály
 Foglalkoztatás vonala _____ postai hírközlés
 Tartótisztek _____ Sebestyén Ferenc r. őrnagy³⁸⁷
 _____ Kara Árpád r. ezredes³⁸⁸
 _____ Nyári Béla r. százados
 Forrás _____ 6-os karton

A karton szerint „Losonczy” fedőnevű titkos megbízottat 1967. március 3-án szervezte be Sebestyén Ferenc rendőr őrnagy a III/II-6/b alosztályról. 1967. július 24-től az alosztályon a kapcsolattartó tisztje Kara Árpád rendőr ezredes lett. A következő bejegyzés 1986. március 7-e, amikor Nyári Béla vette át a titkos megbízottat. Az utolsó dátum 1991. szeptember 23-a „kizárva! KIG. 5. Oszt.”³⁸⁹ megjegyzéssel. Más adattal „Losonczy” hálózati tevékenységéről nem rendelkezünk. A kartonon nincs irattározott dossziészám, csak H-szám (H-48382).

8) „MIKLÓS”

Fedőnév _____ Miklós
 Minősítés _____ titkos megbízott
 Foglalkozás _____ tisztviselő
 Iskolai végzettség _____ technikai érettségi
 Beszervezés alapja _____ hazafias
 Az együttműködés időtartama _____ 1973–1974

³⁸⁷ Sebestyén Ferenc (1929) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 7339.

³⁸⁸ Kara Árpád (1929) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 2466.

³⁸⁹ Kémelhárítási Igazgatóság 5. Osztály.

Foglalkoztató szerv _____ BM III/III-2/b alosztály
 Foglalkoztatás vonala _____ ifjúsági, preventív védelem
 Tartótiszt _____ Krimmel János r. százados³⁹⁰
 Forrás _____ 6-os karton

A 6-os karton központi karton, e szerint „Miklós”-t Krimmel János rendőr százados, a III/III-2/b alosztály beosztottja szervezte be 1973. április 29-én. A kartont 1973. május 2-án töltötték ki, és 1974. december 3-án irattározták. A kizárás oka: „nem őszinte”. A B-127565-ös számú dosszié sorsa ismeretlen, M-dossziét nem irattároztak.

9) „HATVANI”

Fedőnév _____ Hatvani
 Minősítés _____ titkos megbízott
 Foglalkozás _____ postai alkalmazott
 Iskolai végzettség _____ érettségi
 Beszerzés alapja _____ hazafias
 Az együttműködés időtartama _____ 1977-?
 Foglalkoztató szerv _____ BM III/II-6/b alosztály
 Foglalkoztatás vonala _____ postai elhárítás
 Tartótiszt _____ Nagy Ferenc r. hadnagy
 Forrás _____ 6-os karton (csak mikrofilmen)

A kartonon csak a H-szám (H-62578) található, kapcsolattartó tisztje az 1977. június 29-i bejegyzés szerint Nagy Ferenc rendőr hadnagy, a III/II-6/b alosztály beosztottja volt. Nyilvántartási kódjaként a 04-es szerepel, vagyis az eredeti karton fotózásakor még élő, foglalkoztatott hálózatnak tekintették.

³⁹⁰ Krimmel János (1938) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 8041.

10) „SEBES”

Fedőnév _____ Sebes
 Minősítés _____ titkosmegbízott-jelölt
 Foglalkozás _____ újságíró
 Iskolai végzettség _____ egyetem
 Beszerzés alapja _____ nincs adat
 Az együttműködés időtartama _____ 1977
 Foglalkoztató szerv _____ BM III/II-2/a alosztály
 Foglalkoztatás vonala _____ nincs adat
 Tartótiszt _____ Zilahi Sándor r. őrnagy³⁹¹
 Forrás _____ 6-os karton

A 6-os karton csak mikrofilmen található meg az ÁBTL hálózati nyilvántartásában. A szokásos személyes adatokon és a fedőnéven túl csak az tudható meg az érintettől, hogy „tmb. jelölt” volt, a beszerzésétől elálltak, és a kartont 1977. október 25-én állították ki. A jelölt B-129857-es számú dossziéja nem került levéltári kezelésbe. A dosszié átadásának rovatba Zilahi Sándor rendőr őrnagy a következőt írta: „»Sebes« fedőnevű jelölt tanulmányozását, nevezett MTI tudósítójának történt kinevezése miatt szüntettük meg. 1977. október 26. BM III/II-2/a.”³⁹²

11) L. B.

Fedőnév _____ nincs kitöltve
 Minősítés _____ hivatali kapcsolat
 Foglalkozás _____ műszaki igazgató
 Iskolai végzettség _____ technikumi érettségi
 Beszerzés alapja _____ elvi
 Az együttműködés időtartama _____ 1978
 Foglalkoztató szerv _____ nincs kitöltve
 Foglalkoztatás vonala _____ nincs kitöltve
 Tartótiszt _____ Kocsis alezredes
 Forrás _____ 6-os karton (csak mikrofilmen)

³⁹¹ Zilahi Sándor (1939) személyi anyaga: ÁBTL 2.8.1. 14794.

³⁹² Meghiúsult beszerzés esetén is nyitottak B-dossziét.

A kartont 1978. augusztus 3-án töltötték ki, a beszerzés időpontja, a beszervezést végző tiszt adatai, a napló, a dosszié és az irattári szám sincs feltüntetve. Az állambiztonsági nyilvántartó egyik beosztottja írta alá, az aláírás olvashatatlan. A dosszié átadásának megjelölése rovatban „78. 8. 3. Kocsis alez[redes] BM. 23-54” szerepel. Az adott személyről semmilyen egyéb adat nincs. A „hivatali kapcsolat” elnevezés téves, ilyen sem a hálózaton belül, sem azon kívül nem létezett. A hálózaton kívüli segítők egyik fajtája volt ugyan a hivatalos (és nem hivatali) kapcsolat, róluk azonban – a szabályok szerint – nem állítottak ki 6-os kartont.

A HÁLÓZATI MUNKA SZABÁLYOZÁSA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ 1972-BEN MEGALKOTOTT, A RENDSZERVÁLTOZÁSIG ÉRVÉNYES RENDELKEZÉSEKRE

A kommunista irányítás alatt álló állambiztonsági szervek a kezdetektől, 1945-től működtettek besúgó hálózatot, amelyet először bizalmi hálózatnak, majd ügynökségnek, később egyszerűen hálózatnak neveztek. A politikai rendőrség e titkos külső segítői hatékonyan járultak hozzá az ellenségnek kikiáltott személyek felkutatásához, megfigyeléséhez, lehetőség szerinti elszigetelésükhöz, mindennapjaik megnehezítéséhez, személyi szabadságuk korlátozásához, végső esetben életük elvételéhez. A hálózat tagjai az állambiztonsági szervek titkos segítőitársai voltak. Hosszabb-rövidebb ideig szervezetszerű és titkos kapcsolatban álltak az állambiztonsági szervekkel. Főszabályként beszerzésükkor kézzel írt együttműködési nyilatkozatot kellett tenniük, az állambiztonsági szervek által meghatározott emberekről, eseményekről szerzett információkról kézírásos jelentéseket készíteniük, azokat fedőnevükön aláírniuk. Az állambiztonságnál azonban minden alól volt kivétel. Előfordult, hogy valaki nem írásban vállalta az együttműködést, vagy nem írásban jelentett, illetve nem kézzel, hanem írógéppel írta le a jelentését. Az is megesett, hogy a hálózati személynek nem volt fedőneve, s talán még az is, hogy az előbbi kettő közül egyik feltétel sem valósult meg. Még a titkosság területén is akadt kivétel,³⁹³ sőt volt olyan is, hogy az együttműködési nyilatkozattól is eltekintettek.³⁹⁴

³⁹³ A postai küldeményeket egy munkahelyen ellenőrző hálózati személyek esetében, akik főszabályként titkos megbízottak voltak, ismerték egymást, és közös eligazítást is lehetett tartani számukra.

³⁹⁴ A Belügyminisztérium III/IV. Csoportfőnökség (katonai elhárítás) csoportfőnökének a hálózatszervezésről, a tömegkapcsolatok felhasználásáról és a „T” helyek létesítéséről szóló 8/1983. számú intézkedése a következőket tartalmazza: „A hivatásos állományúak közül [sic!], hazafias alapon történő beszerzéseket megelőzően a vezetők vizsgáltassák meg az együttműködési nyilatkozat mellőzhetőségét. Ha az együttműködési nyilatkozat vételétől eltekintenek, a beszerzési beszélge-

A kezdetektől 1958-ig

A besúgó rendszer kialakítása a politikai rendőrség működésének megkezdésével egy időben történt. Kezdetben a hálózat szervezése és működtetése szabályozatlan, azt is lehet mondani, hogy – a szovjet tanácsadók instrukciói mellett is – ötlesterű és zavaros volt. 1945 októberében a vidéki politikai rendőrség konferenciáján³⁹⁵ Balázs József rendőr ezredes még „bizalmi hálózatról” és „b. ember”-ről beszélt. Előadása szerint lehet „b. ember” olyan személy is, aki nincs beszerelve. „Fontos az is, hogy a b. ember tud-e arról, hogy ő tagja a b. hálózatnak, és a kapott utasításokat kötelességszerűen hajtja-e végre, vagy nincs tisztában azzal, hogy ő adatokat szolgáltat (fodrász, házmester).”³⁹⁶ Balázs szükségesnek tartotta, hogy a beszerezett személyeket vegyék nyilvántartásba, és kapjanak fedőnevet. A fedőnév ekkor még egy betűből és egy számból állt. A betű egy adott politikai rendészeti osztály jele volt, a szám pedig a hálózati személy azonosítója. Ebben az időben még futár vitte a jelentéseket, és így, ha történetesen illetéktelen kezekbe került egy jelentés, nem tudták megállapítani, hogy kitől származik, a központ azonban a jelek alapján tudta azonosítani. Ugyanabban az ügyben – az ellenőrizhetőség érdekében – lehetőleg legalább két embert kellett megbízni a megfigyeléssel. A „b. embert” a megfigyeltékhez közelálló körökből kellett kiválasztani, olyan személyt, akinek a figyelmét felhívták arra, hogy az adott csoporton belül ne legyen kezdeményező, de túl passzív sem, nehogy gyanút keltsen a megfigyeltékben. Fizetést nem kapott, de eredményes munkájáért jutalom járt.

1947 után a „b. emberből” „B-egyén” lett, minősítése szerint pedig informátor, rezidens vagy ügynök. A fogalmak keveredtek, nem voltak tisztán elhatároltak. Péter Gábor, az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) vezetője 1950 szeptemberében kiadott parancsában³⁹⁷ határozta meg a június és július hónapban lezajlott há-

tés utolsó szakaszában a hálózati személy figyelmét fel kell hívni arra, hogy a kapcsolattartás és az annak során megismertek, államtitkot képeznek.” (Kiemelések az eredeti szövegben.)

³⁹⁵ A dokumentumot közli Krahulcsán Zsolt–Müller Rolf (szerk.): *A politikai rendészeti osztályok, 1945–1946.* (Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 1.) Budapest, ÁBTL–L'Harmattan Kiadó, 2009.

³⁹⁶ Érdemes megjegyezni, hogy a III/I. Csoportfőnökség (hírszerzés) vezetői értekezletén még 1988 novemberében is elhangzott, hogy „ügynök csak az legyen, akit ténylegesen be is szerveztünk”. ÁBTL 1.11.4. 67/77-112/1988. Emlékeztető az 1988. november 2-án megtartott vezetői értekezletről.

³⁹⁷ Az Államvédelmi Hatóság vezetőjének 014/1950. (IX. 26.) számú parancsa. OSA-honlap: Parancsgyűjtemény, Fonds 357: Parallel Archives, Subfonds 2: Record of the Hungarian Ministry of Interior, Series 1: 14/23. dokumentum.

lőzat-felülvizsgálat tapasztalatai alapján elvégzendő feladatokat. Ebben hol azt írta, hogy hálózat (B-egyén) az informátor, a rezidens és az ügynök, hol pedig azt, hogy hálózat az informátor és a B-egyén.

1953. szeptember 8-án a Belügyminisztérium Kollégiuma első napirendi pontként foglalkozott a hálózati munka állapotával.³⁹⁸ A jelentést készítő Dékán István államvédelmi ezredes megállapította, hogy a hálózati munkában 1950-től kezdve fokozatos, de nagyon lassú fejlődés tapasztalható. Ekkor az ügynökség (hálózat) létszáma – a hírszerző osztályét nem számítva – 45 521 főt tett ki, ebből csak 5556 fő volt ügynök. Dékán ezredes ezt kevesellte, kivéve a katonai elhárításnál, ahol szerinte az ügynökség aránytalanul nagy és gyenge minőségű volt. Rendkívül alacsonynak ítélte a hálózati munka következtében őrizetbe vettek számát is. A jelentés szerint az ügynökség 51%-a párttag volt, akik a párttagokat tudták figyelni, a beszerzések nagy részét azonban a létszámnövelés és nem a célszerűség jellemezte. Alkalmatlan személyeket szerveztek be, nem ellenőrizték a megbízhatóságukat, és nem foglalkoztak velük megfelelő színvonalon. A tartóztartók nem készültek fel a találkozásokra, amelyek nagy részét nyilvános helyen bonyolították le, és ez gyakran vezetett dekonspirációhoz. A kollégiumi ülés határozatot hozott a hibák kijavítására.

1956 szeptemberében belügyminiszteri parancs értékelte az államvédelmi szervek ügynöki operatív munkáját, és meghatározta az elvégzendő feladatokat.³⁹⁹ Megállapították, hogy az államvédelmi szervek munkájában 1945-től 1953-ig súlyos törvénysértések „honosodtak meg”, majd 1953 második felétől számos intézkedés történt a hibák és törvénysértések orvoslására, de nem sikerült, és nem is lehetett, az összes hibát kijavítani. Ezután hosszasan sorolták a hiányosságokat, többek között, hogy nem hoztak kellő időben határozott szabályokat a torzulások kiküszöbölésére, és a meghozottakat sem hajtották következetesen végre. 1956. január elején még mindig túlzottan magas volt a hálózat létszáma, mert a felülvizsgálatot és a használhatatlan elemek kizárását előíró határozatok ellenére az állomány csupán 35 793 főre csökkent. Ugyanakkor a parancs az el-

³⁹⁸ Jelentés az államvédelmi szervek hálózati munkájáról. Budapest, 1953. augusztus 31. In *A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései, 1953–1956. I. kötet. Az 1953. július 28. és az 1954. június 22. közötti ülések.* Összeállította, a jegyzeteket készítette és a bevezető tanulmányt írta Kajári Erzsébet. Szerkesztette Gyarmati György–S. Varga Katalin. Budapest, Történeti Hivatal, 2001. 148, 165.

³⁹⁹ ÁBTL Külső parancsgyűjtemény. A belügyminiszter 85/1956. (IX. 20.) számú parancsa.

lenséges elemek közé sorolható személyek számát 60-70 ezer körülire becsülte. A kizárások és beszervezések évi száma nem mutatott túl nagy különbséget.⁴⁰⁰

A hálózat összetételének kedvezőbb irányú változása ellenére a párttagok aránya még mindig nagyon magas, 37%, az ellenséges kategóriába tartozóké (ők tudtak beépülni a megfigyelendő, ellenségesnek tartott körökbe) pedig még mindig csak 16% volt. Nem javult lényegesen az ügynökök és az informátorok aránya sem, utóbbiakét az 1953-as 88%-hoz képest csak 81%-ra sikerült lecsökkenteni.

A parancs szerint a túlméretezettség alapvető oka az volt, hogy olyan hálózatot akartak szervezni, amely átfogja az „egész állami gazdasági életünket, nem véve eléggé tekintetbe azt, hogy hol folytat az ellenség tényleges tevékenységet”. Az eredményességet pedig a beszervezettek száma határozta meg, ami oda vezetett, hogy a hálózati személyek többsége a munkahelyén előforduló hanyagságokon, gazdasági problémákon kívül mást jelteni nem tudott.

A hiányosságok okai között említi a parancs többek között az apparátus szakmai és jogi ismereteinek hiányát, valamint azt, hogy a politikai megbízhatóság elsődlegessége mellett „kevés gondot fordítanak megfelelő élettapasztalattal és kellő iskolai végzettséggel, műveltségi adottságokkal rendelkező káderek felvételére”. Az operatív tisztek nem készülnek a találkozókra, nem adnak konkrét feladatot a hálózatnak, nem tudják ellenőrizni a beszervezett személyeket, és nem elemzik a jelentéseket.

Feladatként határozta meg azt is, hogy fel kell adni a „mindent átfogásra” törekvést, az objektum elv, azaz az egyes intézmények (vállalat, tudományos intézet, kórház stb.) totális ellenőrzése helyett a vonalas elvre, azaz egy-egy ellenséges csoport ellenőrzésére kell áttérni. Az objektum elvet csak a legfontosabb kiemelt intézményeknél alkalmazzák. Jelentősen csökkenteni kell a hálózat létszámát, az ügynökök és informátorok arányát pedig úgy kell kialakítani, hogy a döntő többségük megfelelő felderítő lehetőséggel rendelkező ügynök legyen.

⁴⁰⁰ A belügyminiszter 85/1956. számú parancsa szerint 1953-ban 9900 informátort szerveztek be, és 8900-at zártak ki; 1954-ben 7500-at szerveztek be, és 6800-at zártak ki; 1955-ben 5100-at szerveztek be, és 7500-at zártak ki. A beszervezett informátorok foglalkoztatásának átlagos időtartama egy év volt.

1958-tól 1972-ig

1955-ben elkészült ugyan egy parancs a hálózati munka szabályozására, bevezetésére azonban nem került sor. A gyakorlatban is alkalmazott hálózati munka alapelveit átfogóan először a belügyminiszter 33/1958. számú parancsa határozta meg.⁴⁰¹ A parancs leszögezte, hogy az állambiztonsági szervek munkájukat – első helyen felsorolva – a Magyar Szocialista Munkáspárt és – csak második helyen felsorolva – a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány irányításával végzik. A parancs az állambiztonsági szervek fő eszközének nevezte az ügynökséget, amelynek tagja funkciója, feladata és felhasználása alapján lehetett:

- a) ügynök,
- b) informátor,
- c) rezidens,
- d) K- és T-lakástulajdonos.

a) Az ügynök „a Belügyminisztérium állambiztonsági szervei részéről titkos együttműködésbe bevont olyan személy, aki személyi tulajdonságai és hírszerző lehetőségei alapján *alkalmas az ellenséges kör bizalmának megnyerésére*, az imperialista ügynökség és népellenes elemek felderítésére, tevékenységük dokumentálására, megakadályozására”. Az „ellenséges kör bizalmának megnyerésére” azok a személyek alkalmasak, akik ezen körök tagjai, vagy legalábbis közel állnak hozzájuk. Ügynöknek az ellenséges körökhöz tartozó magyar, illetve külföldi állampolgárokat szervezhettek be, de „szükség esetén becsületes hazafiakat” is.

b) Az informátor „a Belügyminisztérium állambiztonsági szerveivel titkos együttműködésbe bevont olyan személy, aki személyi tulajdonságainál és hírszerző lehetőségeinél fogva alkalmas arra, hogy ellenséges cselekményekkel gyanúsítható személyek vagy csoportok tevékenységének külső tényei felderítésében és megfigyelésében részt vegyen, és tájékoztassa azokról az állambiztonsági szerveket, valamint az operatív feldolgozó munka részfeladatait végrehajtsa!”. Informátornak főszabályként a rendszerhez hű embereket lehetett beszervezni, szükség esetén párttagokat is (a gyakorlat azt mutatja, hogy elég gyakori volt a „szükség” esete), továbbá olyan ellenséges kategóriához tartozó személyeket, akik nem folytattak ellenséges tevékenységet, és alkalmasak voltak az „ellenség” bizalmának elnyerésére. Tilos volt informátornak beszervezni járási szintig leme-

⁴⁰¹ ÁBTL 4.2. 10-21/33/1958. A belügyminiszter 33/1958. (XII. 5.) számú parancsa a Belügyminisztérium állambiztonsági szervek ügynöki munkája alapelveinek módosításáról.

nően az MSZMP választott vezetőit és függetlenített munkatársait, a kormány tagjait, a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) országos és megyei szintű függetlenített vezetőit, továbbá a szakszervezetek országos függetlenített vezetőit.

c) A rezidens „az állambiztonsági szerv titkos munkatársa (nem hivatásos alkalmazott, hanem az ügynökség többi tagjával megegyezően külső segítő), aki informátorok egy csoportját vezeti és neveli, az operatív tiszt irányítása mellett”. Az informátorok, akik nem tudhattak egymásról, neki adták le jelentéseiket, a rezidens bízta meg őket feladattal, és ő továbbította a jelentéseket az operatív tisztnek. A rezidens főszabály szerint politikailag szilárd, tapasztalt MSZMP-tag, illetve megbízható, rendszerhű pártönkívüli lehetett. (A parancs ezt hazafias érzésnek nevezi.) Nem lehetett rezidens az a személy, akinek párt- és állami megbízatásával ez összeegyeztethetetlen volt. A parancs példaként a párttitkárt említi, de ilyen volt a pártvezetőségi tag is.⁴⁰²

d) K- és T-lakástulajdonos: A K- (konspirált) és a T- (találkozási) lakás is olyan hely volt, ahol a tartótiszt találkozhatott a hálózati személlyel. A különbség közöttük annyi, hogy a K-lakás a Belügyminisztérium tulajdonában állt, és a lakás legalizálása céljából – többnyire álnéven – bérelte valaki, főszabály szerint tartalékállományban lévő belügyes. A T-lakás pedig magán- vagy jogi személy tulajdona vagy bérleménye volt, amelyet az abban lakó vagy azzal rendelkező személy bocsátott alkalmanként az állambiztonsági szerv rendelkezésére.⁴⁰³

A hálózat összetételét, működését többször felülvizsgálták, így például 1950-ben, 1953-ban és 1956 végén. Péter Gábor az 1950. szeptember 26-án kelt 014. számú parancsában megállapította, a június és július hónapokban lezajlott vizsgálat kimutatta, hogy szinte az összes operatív osztály hálózatában sok a kétkulacos, a dekonspirálódott és az alkalmatlan, dolgozni nem tudó vagy nem akaró ügynök és informátor. Ennek következtében a hálózati személyek 28%-át ki kellett zárni.⁴⁰⁴ Az okokat a következőkben határozta meg:

⁴⁰² A „Kolléga” fedőnevű rezidenst például akkor zárták ki a hálózatról, amikor pártvezetőségi tag lett. ÁBTL 2.2.2. Hálózati nyilvántartások. („Kolléga” történetét lásd a 86–88. oldalon.)

⁴⁰³ A szabályzat tulajdonost ír, de mint az a megfogalmazásból is látszik, itt a tulajdontól függetlenül, a lakással formálisan vagy ténylegesen rendelkező személyekről van szó, akikre pontosabban illik a „lakásgazda” elnevezés.

⁴⁰⁴ ÁBTL Külső parancsgyűjtemény. Az ÁVH vezetőjének 014/1950. (IX. 26.) számú parancsa. 1. pont.

- olyan személyeket is beszerveztek, akiknél már a beszerzés előtt látható volt, hogy nem tudnak vagy nem akarnak együttműködni (személyi tulajdonságaik, illetve hírszerzési lehetőségeik hiánya miatt nem alkalmasak, vagy már a beszerzés folyamatában kijelentették, hogy „nem hajlandók kémkedni a barátaik ellen”);
- nem ismertették meg a beszerzendő személlyel az általa elkövetett cselekményeket, nem vettek fel jegyzőkönyvet, ezért „azok nem érezték büncselekményük súlyát és felelősségét” (vagyis nem tudták őket kellő eréllyel zsarolni);
- a tartótisztek nem foglalkoztak megfelelően hálózatukkal (nem találkoztak rendszeresen, nem készültek fel a találkozókra, nem ellenőrizték a jelentéseket, és nem értékelték ki, gyakran a nyomozó írta a jelentéseket, vagy csak nem íratta alá a hálózattal), mindez a fegyelem lazulásához vezetett;
- úgy adtak át informátorokat a rezidenseknek tartásra, hogy azt nem kísértette megfelelő oktatás;
- a katonai elhárításnál külön hibaként említette a parancs, hogy a korábban a Horthy-rendszer politikai rendőrségén szolgált, beszerezett személyek iránt „bizonyos tisztelettel viseltettek”, mint „tanácsadókat” használták őket, voltak, akiket úgy dolgoztattak, mint szerződéses nyomozókat, ők pedig ezt a helyzetet kihasználva félrevezették tartóikat;
- nem ügyeltek a konspirációra, előfordult, hogy a beszerzéseket az ÁVH hivatalos helyiségében hajtották végre, a beszerzéssel nyilvános helyen (ez végig bevett gyakorlat volt) vagy munkaideje alatt találkoztak, főként az informátoroknál gyakran nem írtak beszerzési nyilatkozatot, a beszerzett személy valódi nevét használták; mindez növelte a lelepleződés veszélyét.⁴⁰⁵

Több mint tíz évvel később, 1969. január 1-jén azonban a közel 13 000 hálózati személyből még mindig csak alig több, mint 3000 volt az ügynök.⁴⁰⁶ A véletlenszerű kiválasztással megnézett 200 olyan személyből, akinek a beszerzése a 6-os katonai kártya szerint 1957 és 1973 között, azaz az új hálózati szabályzat hatályba lépéséig történt, csak 57 volt ügynök.

⁴⁰⁵ Uo. 2–4. pont.

⁴⁰⁶ ÁBTL 1.11.10. Féléves és éves összesített operatív és hálózati statisztikák (1954–1982). A statisztikák csak a Belügyminisztérium szervezeti keretei között működő állambiztonsági szervek hálózati személyeit tartalmazzák, és azt sem teljes egészében, a hírszerzési hálózatról nincs adat.

1972-től a rendszerváltozásig

1972-ben újrászabályozták a hálózati munkát és a hálózati nyilvántartást.⁴⁰⁷ A hálózati személyeket az állambiztonsági szervekhez fűződő munkakapcsolatok tartalma és az együttműködésük alapja szerint minősítették. E szerint a hálózat tagja lehetett:

- a) titkos munkatárs (tmt.),
  - b) titkos megbízott (tmb.),
  - c) ügynök.
- a) „A titkos munkatárs a Belügyminisztérium állambiztonsági szervei hálózatának kipróbált tagja, aki
- elvi, hazafias meggyőződésből fakadó hivatástudattal, magas fokú áldozatkészséggel és kezdeményezően vesz részt a titkos együttműködésben;
  - személyi tulajdonságainál és operatív lehetőségeinél, az állambiztonsági munkában szerzett tapasztalatainál és képzettségénél fogva az ellenség felderítésére, tevékenységének megakadályozására irányuló legbonyolultabb hálózati feladatok teljesítésére is alkalmas.” A titkos munkatárs betölthetett minden hálózati funkciót, beleértve a rezidensit is.

Ettől eltérő meghatározást tartalmaz a titkos munkatársra a 0021/1973. számú belügyminiszter-helyettesi utasítás,⁴⁰⁸ amely az állambiztonsági szervek börtönelhárítási és fogdai felderítési tevékenységét szabályozta. (A börtönelhárítás hálózatában csak titkos munkatársat és börtönügynököt foglalkoztattak, titkos megbízottat nem.) Itt a titkos munkatársat az intézet azon nevelőtisztjei, körletparancsnokai, üzemvezetői vagy művezetői közül kellett beszervezni, akik munkakörükénél, illetve beosztásuknál fogva rendszeres és közvetlen kapcsolatban voltak az elítéltekkel, és így feltűnés nélkül tudtak találkozni a hozzájuk kapcsolt tájékoztatókkal.⁴⁰⁹ Ezeket a titkos munkatársakat főszabály szerint csak a tájékoztatókkal való kapcsolattartással lehetett megbízni, tehát nem kellett a legbonyolultabb hálózati feladat elvégzésére is alkalmasnak lenniük. Szabályzat

⁴⁰⁷ ÁBTL 4.2. 10-21/5/1972. A belügyminiszter 005/1972. (IV. 5.) számú parancsa az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadásáról és ÁBTL 4.2. 10-21/12/1972. A belügyminiszter 0012/1972. (VII. 31.) számú parancsa a BM állambiztonsági szervek hálózatának nyilvántartására vonatkozó szabályzat kiadásáról.

⁴⁰⁸ ÁBTL 4.2. 10-24/21/1973. belügyminiszter-helyettes 0021/1973. (VIII. 15.) számú utasítása. A börtönelhárítás és fogdai felderítés a Belügyminisztérium állambiztonsági szerveinél.

⁴⁰⁹ A tájékoztató a börtönelhárításnál alkalmazott külső segítő, aki nem volt tagja a hálózatnak.

szerinti eltérés az is, hogy a beszervezés hazafias alapját kiegészíthette az anyagi érdekelttség. A börtönben foglalkoztatott titkos munkatársnak – mivel a tájékoztatók jelentéseinek összegyűjtésével és átadásával bízták meg – M-dossziéja sem volt.⁴¹⁰

b) „A titkos megbízott elvi, hazafias meggyőződésből vesz részt a titkos együttműködésben [...] személyi tulajdonságainál és operatív lehetőségeinél fogva alkalmas valamely hálózati funkció célirányos és folyamatos betöltésére. Alkalmasságától függően a rezidensi kivételével, minden hálózati funkciót betölthet.”

c) „Az ügynök: terhelő vagy kompromittáló adatok, illetve anyagi érdekelttség alapján vesz részt a titkos együttműködésben; személyi tulajdonságainál és operatív lehetőségeinél fogva alkalmas valamely hálózati funkció célirányos és folyamatos betöltésére. Hálózattartó munkával összefüggő feladatokat csak kivételesen hajthat végre, rezidens nem lehet.”⁴¹¹

A szabályzat szerint olyan személyeket, akik csak egy-egy feladat elvégzésére voltak alkalmasak, nem szervezhettek be. Őket hálózaton kívüli, alkalmi kapcsolatként használhatták fel. Továbbá olyan információk megszerzésére, amelyeket más forrásból, például hivatalos vagy társadalmi kapcsolatoktól is meg lehetett tudni, szintén nem volt szabad hálózatot szervezni.

A hálózati személynek főszabály szerint a jelentését írásban kellett megtennie, harmadik személyben kellett megfogalmaznia, és fedőnéven aláírnia. A jelentést, külön engedéllyel, magnetofonon is lehetett rögzíteni, illetve ha írásbeli jelentést nem sikerült készíteni, szóbeli beszámoló is elfogadható volt, de akkor erről az operatív tisztnek kellett egy feljegyzést készítenie. Ebben tilos volt a szóbeli jelentés értelmét megváltoztatni.⁴¹² A jelentés eredeti példányát a hálózati személy M-dossziéjába fűzték le. Erre a példányra kellett ráírni, hogy összesen hány példány készült a jelentésből; ha kivonat készült belőle, akkor azt is; továbbá azt, hogy a másodpéldány(ok) hova került(ek).

⁴¹⁰ Az M- (munka-) dossziék funkcióját később ismertetjük.

⁴¹¹ A kiemelések a parancs szövegében szerepelnek.

⁴¹² Ezt a szabályt sem tartották be minden esetben. Erről részletesebben lásd Gyarmati György: Mire jók az állambiztonsági ügynökiratok és mire nem? *Kommentár*, 2012/6.

A hálózati személyek tevékenységének fő területei

1. Titkos információk szerzése, azaz kül- és belföldi „ellenséges” szervezetek és személyek felkutatása. A szervezetekbe való beépülés után tagjaik, munkamódszereik, anyagi eszközeik, terveik, kül- és belföldi kapcsolataik felderítése.
2. Operatív kombinációk (akciók) végrehajtása: „Ellenséges” szervezetekbe való beépülés, operatív játszma kezdeményezése és végrehajtása (pl. félrevezető információk továbbítása, bomlasztás). Titkos operatív intézkedések foganatosítása (pl. figyelés, bizonyítékok szerzése).
3. „Ellenséges” tevékenységet folytató személyek felkutatása, felderítése.
4. Fogdai felderítés és börtönelhárítás. A fogdai felderítés a folyamatban lévő büntetőügyekben a nyomozás „segítését” jelentette, a börtönelhárítás pedig a már elítélt személyek körében végzett figyelést.
5. Preventív védelem és operatív ellenőrzés. Preventív védelemre, azaz megelőzésre főként a hadseregben szerveztek hálózatot, a korabeli indokolás szerint azért, mert a hadsereg az ellenséges érdeklődés előterében volt, illetve a sorkatonaság miatt a személyi állomány rendszeresen és jelentős mértékben cserélődött. Volt erre lehetőség más – például ifjúsági vagy kulturális – területen is, de a prevencióra alkalmasabbnak tartották a hálózaton kívüli kapcsolatok felhasználását.
6. A hálózati munka egyes részfeladatainak teljesítése. Beszervezési jelöltek felkutatása és – kivételesen – beszervezése. Beszervezési jelöltek felkutatása esetén úgy kellett a részfeladatokat adni a hálózati személynek, hogy lehetőleg ne jöjjön rá a feladat valódi céljára. Mivel előfordulhatott, hogy a hálózati személy gyanút fog, ilyen feladatot csak teljesen megbízható személy kaphatott. Beszervezést csak előzetes kiképzés után, kivételesen indokolt esetben és külföldön hajthatott végre hálózati személy.
7. Személyes és személytelen összeköttetés fenntartása. Ezekre a feladatokra csak előzetesen kiképzett, teljesen megbízható titkos munkatársakat lehetett felhasználni. A személyes összeköttetés egy másik, külföldön tartózkodó hálózati személy beszámoltatását és feladattal ellátását jelentette, kivételes esetben, ha az operatív tiszttel való találkozás valamilyen okból nem volt lehetséges. A személytelen összeköttetés pedig technikai eszközök igénybevételével – például egy levél rejtékhelyen történő elhelyezéssel vagy onnan való elhozásával – történő kapcsolatfelvételt jelentett.

8. Rezidensi teendők ellátása: A rezidens – a 005/1972. számú belügyminiszeri parancs szerint – egy titkos munkatárs volt, aki az operatív tiszttel irányítása és ellenőrzése mellett hálózati személyek egy csoportját vezette. Rezidensek főként a hadseregben működtek, de kivételesen más területen is alkalmazhatták őket. A 005. számú parancs csak hálózati személyt engedett rezidenshez kapcsolni. Ezt a szabályt azonban nemcsak a gyakorlatban, hanem már a parancsok, utasítások szintjén sem vették komolyan. A Magyar Néphadseregben a III/IV. csoportfőnök utasításai alapján társadalmi kapcsolatokat is lehetett rezidens alá rendelni, sőt sorkatonák esetén ez volt a tipikus. A börtönelhárításra vonatkozóan pedig a belügyminiszter-helyettes 0021/1973. számú utasítása mondta ki: „A börtönelhárítás hálózatában titkos munkatárs (rezidens) a büntetés-végrehajtás szervezetszerű titkos együttműködésbe bevont azon hivatásos beosztottja vagy polgári alkalmazottja, aki megbízhatóságánál, személyi tulajdonságainál, a büntetés-végrehajtási intézetben meglévő helyzeténél fogva az operatív tiszttel irányítása, ellenőrzése mellett a tájékoztatók egy csoportját vezeti és neveli.” A „tájékoztató” nem volt a hálózat része. Ugyanezen parancs szerint a titkos munkatársat – aki nem lehetett az intézet parancsnoka, annak helyettese, továbbá a pártszervezet választott funkcionáriusa – a tájékoztatókkal való kapcsolattartáson kívül más feladattal megbízni csak a BM III/1. Osztály vezetőjének engedélyével lehetett.⁴¹³
9. Egyéb operatív megbízatások teljesítése: például postai küldemények ellenőrzése, operatív technikai eszközök elhelyezésében és működtetésében (pl. lehallgató készülék) történő segítségnyújtás. Konspirált (K-) lakás legalizálásában való közreműködés és találkozási (T-) lakások rendelkezésre bocsátása.

⁴¹³ A III/1. (Vizsgálati) Osztály a Belügyminisztérium III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökségének nyílt nyomozati szerve volt. Az osztály folytatta le a vizsgálatokat például a belsőreakció-elhárítás vagy a kémelhárítás által előkészített ügyekben, továbbá a feladata volt a börtönelhárítás és a fogdaügynöki hálózat működtetése is.

A BESZERVEZÉS ALAPJA

Hazafias alapon szervezték be – a szabályok szerint – azt a személyt, aki eszmei, politikai beállítottsága, illetve szocialista hazaszeretetének magas foka alapján a szocializmus vívmányainak erősítése és védelme érdekében vállalta az állambiztonsági munkát és az azzal járó felelősséget és kockázatot.

Terhelő vagy kompromittáló adatok alapján szervezték be azt a személyt, aki-ről büntetőeljárás kezdeményezésére alkalmas adatok álltak a szolgálat rendelkezésére, illetve olyan információkat tudtak róla, amelyek felhasználása a jelölt anyagi, erkölcsi érdekeit súlyosan veszélyeztették. Ilyen volt például a házasságtörés vagy a homoszexualitás.

Kisebbségi súlyú bűncselekmények elkövetését, illetve nem jelentős magatartásbeli hibát csak kivételesen lehetett a beszerzés alapjaként felhasználni. Ha büntetőeljárás kezdeményezésére alkalmas adatok alapján szerveztek be valakit, akkor az együttműködési nyilatkozatban rögzíteni kellett azt, hogy ha huzamosan és őszintén együttműködik, nem folytatják le a büntetőeljárást. Ezekben az esetekben a bűncselekmény elévülési idejének letelte előtt felül kellett vizsgálni az együttműködés alapját, és azt – lehetőség szerint – hazafias alapú titkos munkatársi vagy titkos megbízotti kapcsolatra át kellett változtatni, és a beszerzést ezen az alapon meg kellett erősíteni. Ilyenkor nem folytatták le a büntetőeljárást, továbbá akkor sem, ha a szolgálatok az ügynök munkájára a továbbiakban nem tartottak igényt, azaz kizárták, de az együttműködés tartama alatt jól végezte munkáját. Akkor sem folytatták le feltétlenül a büntetőeljárást, ha az ügynök nem volt hajlandó a hazafias alapon történő további együttműködésre. (Terhelő alapon már nem működhetett tovább, hiszen az elévülési idő elteltével megszűnt a büntethetőség, így a beszerzési alap értelmetlenné vált.)

A büntetőeljárás lefolytatására tipikusan az ügynök árulóvá válása esetén került sor. Az ok a korabeli gondolkodásmódban keresendő, nevezetesen abban, hogy úgy gondolták, az ügynök az elévülési idő alatt végzett állambiztonsági munkával tulajdonképpen „ledolgozta” a büntetését. Az elévülési idő azonos volt az adott bűncselekményre kiszabható legmagasabb büntetés időtartamával, de legalább három év. A bírói gyakorlatot is figyelembe véve, tényleges elítélés esetén az ügynök ennél majdnem mindig enyhébb büntetést kapott volna.

Mint ahogy egy korabeli állambiztonsági tankönyvben írták: „Ilyen esetben gyakorlatilag a terhelő adatot képező bűncselekményért kiszabható büntetés átváltoztatásáról van szó. Az elkövető a kiszabható büntetés helyett hálózati felderítő tevékenységet végez. Alapos mérlegelés után mindenképpen eldönthető, hogy a megoldás melyik útja hasznosabb a társadalom szempontjából: a büntetőintézetben eltöltött idő, vagy egy, esetleg több súlyos államellenes bűncselekmény felderítése vagy elkövetésének megakadályozása.”⁴¹⁴

Az anyagi érdekeltség is alapja lehetett a beszerzésnek. Ez nem azonos azzal az esettel, amikor a hálózati személynek a szolgálatok számára végzett feladatok miatt kieső munkaideje miatt adtak fizetést vagy fizetéskiegészítést. A szabályzat megfogalmazása szerint: „Olyan anyagi és egzisztenciális érdekek, igények vagy szükségletek részben vagy egészben való teljesítésének a felajánlása, amely a jelöltet a titkos együttműködés vállalására ösztönzi, vagy készíti.”⁴¹⁵ Ez magasabb beosztásba jutáshoz segítséget, felsőfokú tanintézetbe bejuttatást, külföldre (Nyugatra) utazások lehetővé tételét és más hasonló előnyöket jelentett. Természetesen előfordulhatott a beszerzési alapok kombinációja is, így például a hazafias alapot kiegészíthette a jelölt anyagi érdekeltsége.

A gyakorlat persze nem teljesen így alakult. Többször előfordult, miként az egyes ügynöktörténetekből is kiderül, hogy valakit először megszaroltak, utána pedig „hazafias” alapon beszerveztek.⁴¹⁶

A BESZERVEZÉS VÉGREHAJTÁSA

A beszerzést kétféleképpen hajthatták végre: az úgynevezett gyors módszerrel vagy a fokozatos bevonással. Gyors módszer alkalmazása esetén az operatív tiszt egy alkalommal találkozott a jelölttel, és egyből meg is győzte a titkos együttműködés szükségességéről. Fokozatos bevonás esetén személyes kapcsolatot létesített vele, és az állambiztonsági munkához kapcsolódó részfeladatokat adott neki, amelyekről a jelölt nem tudhatta, hogy milyen cél rejtőzik mögöttük.

⁴¹⁴ ÁBTL 4.1. A-3046/5. Állambiztonsági ismeretek. 141.

⁴¹⁵ ÁBTL. 4.1. A-2024. Az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelvei. 15.

⁴¹⁶ Beszerzési alap volt például az is, hogy „tisztességes, becsületes ember, szereti a feleségét és a négy gyermekét. A felesége a négy kicsi gyermek miatt kénytelen otthon maradni. Nem akarja elveszteni a munkáját. Biztos jó ügynök lesz belőle.”

A beszerzés végrehajtása attól függött, hogy a jelölt miképpen hajtotta végre ezeket a feladatokat.

A beszerzést konspirált körülmények között kellett végrehajtani. A jelöltet úgy kellett a beszerzés helyére „irányítani”, hogy az sem benne, sem a környezetében ne keltsen gyanakvást az „irányítás” okát illetően. Terhelő adatok alapján történő beszerzés esetén például kézenfekvő volt egy idézés, útlevélért folyamodó esetében pedig behívás személyes átvételre.

A hálózati papíralapú nyilvántartás⁴¹⁷

Az állambiztonsági szervek hálózati nyilvántartására vonatkozó alapvető szabályokat a belügyminiszter 0012/1972. számú parancsával kiadott szabályzat tartalmazta.⁴¹⁸ A hálózati nyilvántartásba a következő személyeket kellett felvenni:

1. Az úgynevezett élő hálózati személyeket, azaz azokat, akiket beszerzettek és még nem zártak ki. Az élő hálózat kifejezés nem feltétlenül egyenlő azzal, hogy az adott személy tényleges munkát is végzett. Lehet, hogy akadályoztatása (pl. betegség, más irányú lefoglaltság) miatt nem tudott információt szerezni, ezért pihentetették. Az is előfordulhatott, ahogy ez az egyes történetekből ki is derül, hogy egyszerűen szabotálta a munkát. Nem egy esetben ez lett az oka a későbbi kizárásnak.
2. A kizárt hálózati személyeket. A hálózatból való kizárás oka sokféle lehetett. Ilyen volt az előbb jelzett munkamegtagadás, a hírszerző lehetőség megszűnése, betegség, vagy ha a hálózati személy elköltözött, és az új lakhelye szerinti állambiztonsági szerv nem akarta foglalkoztatni. Kizárási ok volt az is, ha a hálózati személy úgy lépett elő a munkahelyi ranglétrán, hogy hivatalos kapcsolat lett belőle, illetve ha a pártban „fontosabb elvtársá” lépett elő. Kizárták a saját akaratukból vagy véletlenül, ügytelenségből dekonspirálódottakat és az áruló ügynököket (utóbbiakat ki-

⁴¹⁷ A papíralapú nyilvántartáson kívül, amely kartonokban, dossziékban öltött testet, létezett gépi nyilvántartás is, amelynek ismereteink szerinti utolsó formája az Egységes Gépi Prioráló Rendszer, rövidített nevén EGPR volt. Ez a munka csak a papíralapú nyilvántartásokról szól.

⁴¹⁸ ÁBTL 4.2. 10-21/12/1972. A belügyminiszter 0012/1972. (VII. 31.) számú parancsa.

zárásuk után még külön is nyilvántartották, kizárásuk előtt pedig hamis információk továbbítására használhatták fel őket).

3. A „figyelőztetett” személyeket. Figyelőztetett az a személy volt, akinek fokozatos beszerzését tervezték, és e célból tanulmányozták, továbbá az, akinek a beszerzése valamilyen oknál fogva elhúzódott.⁴¹⁹
4. Azokat a személyeket, akiknek a beszerzése megghiúsult. Ez esetben ugyanúgy nyilvántartásba kellett venni az adott személyt, mintha a beszerzése megtörtént volna. A megghiúsulás okáról azonban jelentést kellett készíteni, és a keletkezett összes anyagot dossziében elhelyezni. A megghiúsulás oka többféle lehetett: a kiszemelt személy nem volt hajlandó kötélni állni, menet közben kiderült, hogy nem alkalmas a feladat elvégzésére stb.
5. A hálózati személyek operatív szempontból jelentős kül- és belföldi kapcsolatai közül azokat, akik Magyarország ellen ellenséges tevékenységet fejtettek ki, vagy ilyen tevékenység bázisául szolgálhattak, valamint azokat, akik a titkos együttműködésre számításba jöhettek. Jelentős belföldi kapcsolatnak minősültek egyfelől az ellenséges kategóriákat tartalmazó különböző nyilvántartásokban szereplő személyek, a figyelődosszié alapján ellenőrzött és a bizalmas nyomozás alatt állók, másfelől „azok, akiknek lehetősége van ellenséges tevékenységet kifejtő személyek, illetve imperialista hírszerző szervek célkitűzéseinek felderítésére, megismerésére”.⁴²⁰

A hálózati nyilvántartás eszközei

A hálózati nyilvántartás eszközei a különböző kartonok, nyomtatványok és dossziék voltak.⁴²¹ A kartonok és a nyomtatványok alapvetően a nyilvántartott személyek természetes személyazonosító adatainak és a felhasználásukhoz szükséges egyéb adatainak (például képzettség, nyelvtudás, származás, egészségi ál-

⁴¹⁹ A központi nyilvántartásban figyelőztettként szerepelt a hírszerzés (III/I. Csoportfőnökség) egyébként külön nyilvántartásban szereplő hálózata is.

⁴²⁰ ÁBTL 4.2. 10-21/12/1972. A belügyminiszter 0012/1972. (VII. 31.) számú parancsa. 21/b. pont.

⁴²¹ A hálózati kartonokról és dossziékról részletesen lásd Petrikné Vámos Ida: Iratok a Történeti Hivatalban. In Gyarmati György (szerk.): *A Történeti Hivatal évkönyve*, 1999. (Trezor 1.). Történeti Hivatal, Budapest, 1999. 29–58.

lapot, szexuális szokás, családi állapot, káros szenvedély, külső megjelenés, hobbi, vagyoni helyzet) tárolására szolgáltak, természetesen nem minden kategóriába tartozó személynél egyforma mélységben. A legtöbb adatot azokról a személyekről őrizték, akiket beszerveztek. Ezeket az adatokat a később kizárt személyekről is megtartották. Előfordulhatott ugyanis, hogy egy meghatározott feladat ellátására az adott állambiztonsági szervnek nem volt embere. Ekkor megadták a kellő paramétereket, és a nyilvántartásból rövid idő alatt ki lehetett keresni azokat az élő és kizárt hálózati személyeket is, akik a feltételeknek megfeleltek.

A kartonok tárolási sorrendje nem a szoros ábécéhez igazodott, hanem fonetikai rendet követett. Ez leegyszerűsítve azt jelenti, hogy a sorrendnél alapvetően a vezetőknév első – maximum – három mássalhangzója számított, a hasonló hangzású mássalhangzókat pedig egynek vették. A sorrendet a következő mássalhangzónak a fonetikában elfoglalt helye határozta meg. (Például a „B” és a „P” betűk egynek számítottak, ezért a Papp – betűjele „BB” – megelőzte a Bolgárt, mivel annak betűjele „BLC” volt.) Így még elhallás esetén is viszonylag gyorsan és biztosan lehetett keresni.

A *dossziék*: Minden hálózati személyről két dossziét kellett nyitni. Egy B-, azaz beszerzési dossziét és egy M-, azaz munkadossziét. Mindkét dossziének két száma van. Az egyik számot akkor kapták, amikor a dossziét megnyitották. Ez az úgynevezett H- (hálózati) vagy élőszám, amely mindkét dosszié esetében azonos volt. A másik számot akkor kapták, amikor az adott dossziét irattározták. Ekkor más-más számot adtak az M- és a B-dossziének. A dosszié tárgya mindkét esetben a hálózati személy fedőneve volt. Tekintettel arra, hogy többen is kaphattak azonos fedőnevet, a dossziékban szereplő személy azonosságának megállapítására csupán a fedőnév nem alkalmas. A H- vagy „élőszám” azonban egyedi, ezért a hálózati személy azonosítására ez volt a legmegfelelőbb.

A szabályzat szerint a B- és az M-dossziékba csak operatív szempontból értékes anyagokat volt szabad elhelyezni, az értéktelen és felesleges jelentéktelenekeket nem, utóbbiakat meg kellett semmisíteni. A valóságban persze nem egészen így történt, számos operatív szempontból teljesen értéktelen irat megmaradt, az olyan jelentéseket tartalmazó dossziékat pedig, amelyek alapján büntetőeljárásokat indítottak, megsemmisítették. Mindkettőre akad példa a leírt történetekben.

A *B-dosszié* a beszerzéssel, a tartással és a kizárással kapcsolatos anyagokat tartalmazza. A szabályzat szerint a dossziéba kellett befűzni a beszerzési javaslatot, az adott személy tanulmányozása során keletkezett anyagokat, a róla szóló, fényképpel ellátott kérdőívet, a nyilatkozatát arról, hogy az együttműködést vállalja. Ez utóbbi nyilatkozatot kivételes esetben nem kellett írásba foglalni, de

akkor az erről szóló engedélyt kellett befűzni a dossziéba. A B-dosszié tartalmazza a beszerző tiszt nevét, hogy mikor és hol találkoznak a hálózati személlyel, kik tudnak a beszerzéséről, milyen pénzbeli és egyéb jutalmakat kapott. Ha egy adott hálózati személyt egy másikkal ellenőriztettek, akkor ez az anyag is a dossziéjába került. Ennek az iratgyűjtőnek állandóan „élőnek” kellett lennie, tartalma folyamatosan frissült. Ha a valóságot nézzük, vagyis azt, hogy ténylegesen mit tartalmaznak a B-dossziék, akkor azt az általános megjegyzést tehetjük, hogy meglehetősen ritkán felelnek meg a szabályzat elvárásainak.

Az *M-dosszié* alapvetően a hálózati személy munkájának „gyümölcse”, ebben kellett elhelyezni a kézírásos, fedőnéven aláírt jelentéseit. Az M-dossziében, ellentétben a B-dossziével, a hálózati személy csak a fedőnéven szerepelhetett. A jelentéseket egyes szám harmadik személyben kellett írni, úgy, hogy abból a jelentő személyét ne lehessen megállapítani (ezt az állambiztonság forrásvédelemnek nevezte). Az anonimitás többeknek nem sikerült, időnként még az operatív tisztnek sem. Számos esetben a jelentés szövegéből, illetve az operatív tiszt hozzáfűzött megjegyzéseiből megállapítható, hogy kit takar a fedőnév. A jelentésre az operatív tiszt ráírta az átvétel időpontját, a hálózati személy fedőnevét, minősítését, a jelentés tárgyát, valamint saját vezeté- és utónevét és rendfokozatát. A jelentés szövege után – akár a hálózati személy készítette, akár a szóbeli jelentés alapján az operatív tiszt – a kapcsolattartó tiszt értékelése következik, akinek továbbá fel kellett jegyezni a jelentés alapján tervezett intézkedéseket és a hálózat soron következő feladatait, valamint az esetleges megjegyzéseket.

A jelentést szükség szerinti példányban legépelték, illetve kivonatot készítettek belőle. Ezt a tényt, továbbá azt, hogy ezeket milyen célra használták fel, rögzíteni kellett a jelentésen. Egy-egy M-dosszié átlagosan 300–350 oldalt tartalmazhatott. Amennyiben elérte ezt az oldalszámot, ugyanazon számon meg kellett nyitni a második, illetve következő köteteket.⁴²² Volt olyan hálózati személy, akinek a „munkája természeténél” fogva nem kellett jelentenie, ilyenek voltak például a T-lakásgazdák és a levélfelbontók. Számukra nem kellett M-dossziét nyitni, csak B-dossziéjuk volt.

⁴²² Az ÁBTl adatbázisában jelenleg hat olyan hálózati személy szerepel, akinek tíz kötetnél több (háromezer oldalt meghaladó) jelentéséről vannak adatok. A legtöbb „Harmath András” ügynök nevéhez fűződik, aki 1956 és 1971 között 21 kötetet töltött meg a Nemzeti Parasztpárttól és a népi írókról szóló jelentéseivel. Az ÁBTl hálózati nyilvántartásában nem szerepel, B-dossziéja nem került levéltárba, valószínűleg az alapkötetben az operatív tiszt fedi fel. A hálózati nyilvántartásból csak a 12 kötetes „Szaniszló Pál” adatai ismerhetjük meg, „Mester” és „Jávör” 10, illetve 11 kötete például még nem kerültek levéltári kezelésbe.

Néhány adat a hálózatról

A hálózati személyek – ahogy azt már jeleztük – az állambiztonsági szervek külső segítőinek csak egy részét képezték. A külső segítők közül róluk tudunk a legtöbbet, a többiekéről nagyon kevés irat maradt meg. Azt, hogy ez a „legtöbb” mennyire viszonylagos, az is jelzi, hogy létszámukat is csak becsülni tudjuk. Ráadásul ez a becslés csak a Belügyminisztérium alá tartozó állambiztonsági szervek hálózatára vonatkozik,⁴²³ és azon belül sem tartalmazza a hírszerzés hálózatát. 1954-ig csak egy összesített szám – 81 520⁴²⁴ – áll rendelkezésünkre. A későbbi időkből fennmaradtak többé-kevésbé részletes statisztikák, de mint már írtuk, ezek nem tartalmazzák a hírszerzés hálózatának létszámát. Az egyéb szervekét is csak akkor lehet megállapítani, ha nemcsak a Belügyminisztérium által készített összesített statisztika, hanem az egyes alárendelt szervek által készített statisztikák is fennmaradtak. Ennek megvilágítására csak egy példa. Az 1988. december 31-i állapotot rögzítő összesített statisztikák nem tartalmazzák a határőrség hálózatát, továbbá a kimutatásban szerepel, de a hálózati személyek összlétszámához nincs hozzáadva a T-lakásgazdák száma. Erre az évre vonatkozóan azonban fennmaradtak az alárendelt szervek által készített kimutatások is. Így megállapítható, hogy az országos statisztikában megjelenített 8152 hálózati személy helyett a Belügyminisztérium alá tartozó állambiztonsági szervek – a hírszerzésen kívül – valójában 9600 személyt foglalkoztattak. Az 1945–1990 között foglalkoztatott hálózati személyek száma 200–250 ezerre tehető.

A rendelkezésünkre álló statisztikák tartalmazzák a párttag hálózati személyek számát is. A köztudatban elterjedt vélekedéssel ellentétben az állambiztonsági szervek az utolsó pillanatig foglalkoztattak hálózati személyként párttagokat – jóllehet kisebb arányban, mint a rendszer kezdeti időszakában. A T-lakásgazdák párttagságára vonatkozóan nincs adat. Bizalmi funkciójukból adódóan azonban valószínűtlennek tűnik, hogy ha lenne, az csökkentené a párttagok arányát; reálisabb az a feltételezés, hogy inkább növelné. Az 1989. december 31-i állapotot tükröző belügyi statisztika szerint a Belügyminisztérium alá tartozó állambiztonsági szervek által foglalkoztatott hálózati személyek (a T-lakásgazdák és a hírszerzés hálózatának tagjain kívül) 21%-a az MSZMP tagja volt.

A FONTOSABB ÁLLAMBIZTONSÁGI SZAKKIFEJEZÉSEK JEGYZÉKE*

3/a rendszabály: telefonlehallgatás.

3/e rendszabály: szobalehallgatás.

6-os karton: az állambiztonsági hálózati nyilvántartásban a hálózati személy beszerzésével kapcsolatos adatokat tartalmazó karton.

6/a karton: az állambiztonsági hálózati nyilvántartásban a hálózati személy operatív szempontból jelentős kapcsolatainak a nyilvántartására szolgáló karton.

6/b karton: az állambiztonsági hálózati nyilvántartásban a konspirált és a találkozási lakások adatait tartalmazó karton.

6/c karton: az állambiztonsági hálózati nyilvántartásba vételre és kutatásra használt karton.

6/d karton: az állambiztonsági hálózati nyilvántartásban a hálózati személyek lakcím szerinti nyilvántartására használt karton.

10-es karton: a korabeli belügyminiszteri szabályzat szerint az úgynevezett veszélyes ellenség központi nyilvántartására szolgált, a figyelődosszié alapján ellenőrzés alá vont személyek külön nyilvántartására.

adatlap: a foglalkoztatott hálózat speciális statisztikai nyilvántartásához töltötték ki. A több oldalas nyomtatványon – a hálózat személyes adatain túl – az előre megadott lehetőségek közül az operatív tiszt jelölte be többek között a beszerzésére és foglal-

⁴²³ Annak pontos kimutatása, hogy mikor melyik szerv nem tartozott a Belügyminisztérium alá, meghaladná ezen írás kereteit, itt csak annyit érdemes megemlíteni, hogy a katonai hírszerzés rövid időszakot kivéve a Honvédelmi Minisztérium keretében működött. A közölt számokban azonban benne van az önálló Államvédelmi Hatóság hálózata is.

⁴²⁴ ÁBTL 1.11.10. II. sorozat. Hálózati statisztikák, 1945–1988. 1–45. doboz. További állításainkat ezen statisztikák áttanulmányozása alapján tettük meg.

* A definíciók többségének alapja az *Állambiztonsági értelmező kéziszótár* (BM Könyvkiadó, 1980) című, a maga korában titkos minősítésű belügyi kiadvány, illetve több, az ÁBTL 4.1. fondjában (Állambiztonsági háttéranyagok) található tankönyv (A-3968/4, A-848, A-515/5, A-3103), valamint belügyminiszteri rendelkezés.

koztatására, az *operatív munkában* hasznosítható lehetőségeire, egészségi állapotára, szexuális szokásaira, származására, politikai nézeteire, *ellenőrzöttségére*, felkészültségére, speciális és szakmai ismereteire, a *kizárás*, a *pihentetés* okaira kiterjedő részletes adatokat.

adatszolgáltató: a szocialista rendszerhez hűnek, megbízhatónak minősített személy, aki formai megkötöttség nélkül információt nyújtott az állambiztonsági szerveknek.

alapnyilvántartás: az állambiztonsági szervek titkos nyilvántartási rendszere (az 1970-es évektől számítógépes adatbázisa) mindazokról, akik bármilyen rendszerellenes, politikai jellegű tevékenységet fejtettek ki, vagy a rendszerrel szembeni ellenséges viszonyuk feltételezhető volt. Itt tartották nyilván az államellenes bűncselekmények elkövetőit, az ellenzéki csoportosulások szervezőit és hangadóit, a rendszerellenes vallási mozgalmak vezetőit, az ellenséges emigráns szervezetek tagjait, az 1956-os forradalom tevékeny résztvevőit, illetve az 1945 előtti államigazgatás vezető tisztségviselőit is.

alkalmi operatív kapcsolat: az a személy, aki lehetőségei és felkészültsége alapján esetenként segítséget nyújtott az állambiztonsági szerveknek.

beépülés: a politikai rendőrség utasítására a hálózati személy titkos hírszerzési szándékkal való beférkőzése valamelyik szervezetbe vagy rendszerellenes nézeteket valló társaságba (pl. volt polgári pártok tagjainak „zártkörű” összejeveleire).

beszervezés: az állambiztonsági szervek által kezdeményezett bizalmas kapcsolatfelvétel, amely során az operatív tiszt a rendelkezésére álló adatok, körülmények birtokában a szervezetszerű, titkos együttműködés vállalását elérte a jelölnél. Alapvetően a gyors vagy a fokozatos beszervezési módszereket alkalmazták. Gyors módszernél egyetlen beszélgetés után megtörtént a beszervezés, ha az alkalmasságra és a beszervezhetőségére határozottan utaló körülményeket érzékelt az operatív tiszt. A fokozatos módszer több beszélgetéssel valósult meg. Az operatív tiszt először a személyes kapcsolatteremtésre helyezte a hangsúlyt, és később az apróbb részmezbízások teljesítésétől függően vetette fel az együttműködés gondolatát.

beszervezési alap: olyan adatok és körülmények meglétét, esetenként megteremtését jelentette, amelyek lehetővé tették a jelölt beszervezését, továbbá biztosították a tartós együttműködést az újonnan beszervezett személy és az állambiztonsági szervek között. A beszervezés alapja lehetett: *hazafias* (eszmei, politikai alapú, vagyis a szocialista rendszerhez való hűség, kötelességtudat), *terhelő*, *kompromittáló* (a beszervezett személy előéletéből gyűjtött, kellően dokumentált adatokkal történt ráhatás) vagy anyagi érdekelttség.

beszervezési dosszié (B-dosszié): a hálózati személyek már irattározott dossziéja, amelyben összegyűjtötték a beszervezés előtti tanulmányozásukra, beszervezésükre és az állambiztonsági szervekkel való együttműködésükre vonatkozó adatokat. A hírszerzésnél a beszervezési iratokat Bt-jelzéssel archiválták.

beszervezési (együttműködési, titoktartási) nyilatkozat: a beszervezett személy és a politikai rendőrség együttműködésének írásba foglalása. Általában tartalmazta a beszervezés alapját, a vállalt kötelezettségeket, nem teljesítés esetén a kilátásba helyezett szankciókat, a hálózati személy jogait, kötelezettségeit. Elkészítésétől csak külön engedéllyel lehetett eltekinteni.

bizalmas nyomozás: törvényben nem szabályozott titkos nyomozás, a politikai rendőrség eljárásának első – és gyakran egyetlen – fázisa, amely során többféle módszerrel szereztek be az információkat (telefon-, szobahallgatás, külső figyelés, levéllelőnézés, hálózati munka stb.). Az elégséges titkos adatgyűjtést követhette a második fokozat, a már nyílt bűnügyi vizsgálati eljárás.

bomlasztás: az ellenségesnek minősített tevékenységeknek nem a büntetőeljárás keretei között történt megszakítása. Ez történhetett a megfigyelt csoport egységének, belső rendjének, illetve az emberi kapcsolatoknak a szétzilálásával. Módszerei voltak például a lejárattás, a befolyásolás, az elszigetelés vagy a leválasztás.

célszemély: akire a politikai rendőrség *tanulmányozása* vagy a *bizalmas nyomozás* irányult.

csoportdosszié (Cs-dosszié): a megfigyelt személyek egy bizonyos csoportjára nyitott dosszié, amelyben a *bizalmas nyomozás* során keletkezett anyagokat elhelyezték.

dekonspiráció: állambiztonsági szemszögből árulás, fecsegés vagy egyéb titoksértő magatartás következtében történt lelepleződés. Általában a beszervezett személy fedte fel magát, de előfordult, hogy mások jöttek rá arra, hogy beszervezték.

dosszié: iratgyűjtő, irattartó, mappa, valakire vagy valamire vonatkozó anyagok gyűjteménye.

EGPR (Egyesített Gépi Prioráló Rendszer): az állambiztonsági szervek egységes számítógépes nyilvántartása, az adatátviteli hálózaton nyugvó rejtjelezett adatszolgáltatása.

ellenőrzés: az állambiztonsági szervek a konspiráció védelme érdekében minden adatot, tény, körülményt folyamatosan ellenőriztek. Ellenőriztették egymással vagy párhuzamos információgyűjtéssel a hálózatot, továbbá a titkos nyomozati (operatív) eszközökkel megszerzett minden információt (pl. a levéllenőrzés során szerzett adatokat). A megszerzett információ forrásának értékelési fokozatai a következők voltak: megbízható és ellenőrzött; megbízható, de még nem ellenőrzött; megbízható, ellenőrizetlen, de valószínű; valószínűtlen, dezinformatív. A titkos forrásból nyert információt csak legálizálva lehetett felhasználni. Ezt nevezte a szakzsargon fátyolozásnak.

előzetes ellenőrző dosszié: a dossziét azokra a személyekre nyitották, akik még nem voltak megfigyelt személyek, még nem ellenőrizték őket, azonban velük kapcsolatban figyelmet érdemlő, a politikai rendőrség szerint ellenséges tevékenységre utaló információkhoz jutottak. Az előzetes ellenőrző dossziében szereplő fontosabb személyek, függetlenül attól, hogy a dossziét hol nyitották, bekerültek a központi operatív kartotéknyilvántartásába is.

fedőfoglalkozás: a Belügyminisztérium szigorúan titkos (SZT) állományú operatív tisztje állambiztonsági tevékenységének fedését, annak zavartalan végzését szolgáló, ellenőrizhető, legálisan végzett foglalkozás (pl. egy külkereskedelmi cég igazgatója a kémelhárítás SZT-állományú tisztje is lehetett).

fedőnév: a politikai rendőrség operatív munkatársa által a beszervezett személynek adott, annak kilétét leplező elnevezés.

fedőszerv: olyan legálisan létező hivatal, intézmény, szerv, vállalat stb. volt, amelynek a szervezetébe beágyazódva rendeltetésszerűen, de leplezetten működött a hírszerző vagy az elhárító szerv. Lelepleződés esetén a dekonspirálódott egységet átszervezték.

figyelődosszié (F-dosszié): a korabeli belügyi operatív szabályzat szerint az állambiztonsági szervek figyelődossziét vezettek azokról a személyekről, „akik a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi és gazdasági rendjével szembeni fellépés lehetőségét latolgatták, fellépésük várható volt, vagy magatartásukkal tényleges veszélyt jelentettek a rendszerre”.

figyelőkarton: az állambiztonság hálózati nyilvántartásában használt karton, amely a fokozatos módszerrel történt beszerzés esetén a kiválasztott személy (jelölt) adatait tartalmazta.

fogdaügynök: a börtönelhárítástól igénybe vehető hálózati személy; az előzetes letartóztatásban levő gyanúsítottak között végzendő felderítésre, ellenőrzésre, adatpontosításra, valamint a fogvatartottak magatartásának befolyásolására használták fel. *Operatív technikával* (pl. cellába beépített lehallgatókészülékkel) kombináltan is alkalmazhatták.

foglalkoztatási terv (feladatterv): a hálózati személy közeli és távlati feladatait meghatározó dokumentum, amely a lehetőségek és a személyes tulajdonságok alapján tartalmazta a feladatokat, a végrehajtás módját, a feladat teljesítéséhez szükséges támogatást és a politikai nevelést.

foglalkoztatási vonal: az operatív tiszt által a foglalkoztatási tervben meghatározott terület, amelynek keretei között a hálózati személyt feladatokkal látták el, alkalmazták.

fokozatos módszer: lásd beszerzés

gyors módszer: lásd beszerzés

hálózat: az állambiztonsági szervek titkos segítőtársainak összessége.

hálózati iratok: az állambiztonsági szervek által a hálózat működtetése során keletkezett nyilvántartások, dossziék, nyomtatványok, statisztikák összessége.

hálózati jelentés: a *hálózati személynek* az *operatív tiszt* instrukciói szerint elkészített írásos beszámolója, illetve szóban elmondott információinak az operatív tiszt által írásban rögzített formája. Az egy példányban készült, fedőnévvel ellátott és egyes szám harmadik személyben megírt jelentésben külön rögzítették a tényanyagot és külön a hálózati személy észrevételét, javaslatát. A jelentést a kapcsolattartó operatív tiszt az értékelés után záradékolta, vagyis intézkedéseket, megjegyzéseket, javaslatokat fűzött hozzá.

hálózati nyilvántartás: az állambiztonsági szervek titkos segítőtársai fontosabb adatait tartalmazó kartotékrendszer (az 1970-es évektől kiegészült egy számítógépes adatbázissal is).

hálózati személy: az állambiztonsági szervek titkos segítőtársa, aki az állambiztonsági szervekhez fűződő munkakapcsolatának tartalma és az együttműködésük alapja szerint *titkos munkatárs* (tmt.), *titkos megbízott* (tmb.) és *ügynök* lehetett.

hálózati személy kizárása: a hálózati személy kizárását akkor kezdeményezték, ha bármilyen okból véglegesen alkalmatlanná vált az együttműködésre. Kizárási ok lehetett öregség, betegség, halál, az együttműködés megtagadása, *dekonspiráció*, a hálózati személy lehetőségeinek beszűkülése, illetve megszűnése.

hálózaton kívüli kapcsolatok: mindazon személyeknek a gyűjtőneve, akik beosztásuknál, munkaköri vagy egyéb lehetőségeiknél, illetve szerepükönél fogva együttműködtek az állambiztonsági szervekkel (*hivatalos kapcsolat, társadalmi kapcsolat, alkalmi operatív kapcsolat*).

hazafias alap: *beszervezési alap*, az állambiztonsági tankönyvek megfogalmazása szerint a szervezési jelölt olyan eszmei, politikai beállítottsága, amely biztosította a titkos együttműködéssel járó nagyobb leterheltséget, felelősséget és kockázatot.

hivatalos kapcsolat: az állambiztonsági szervek egyik külső segítője. Kiválasztásának elsődleges alapja nem a személye, hanem az általa betöltött beosztás, funkció (pl. párttitkár, személyzeti vezető) volt. Az adott személy és az állambiztonsági szerv közötti kapcsolat ténye – vagyis az, hogy az adott személyt munkahelyén időnként meglátogatta egy belügyi alkalmazott – nem volt titkos, a megbeszélés tartalma azonban igen.

H-szám (hálózati szám): a hálózati személlyel kapcsolatos iratokat mindaddig csak ezen a számon tartották nyilván, amíg azokat nem irattározták, majd a szervezési iratok B-számot, az ügynöki jelentések pedig M-számot is kaptak. A H-szám a hálózati személy azonosításának legbiztosabb eszköze volt.

információszerzés módszerei: az állambiztonsági szervek által alkalmazott információszerzési módszerek többfélék lehettek. Titkos módszerek: pl. a hálózat alkalmazása, személyes felderítés, *sötét hírszerzés*, technikai eszközök bevetése (pl. lehallgatás, rejtjelfejtés, elektronikus és légi felderítés); legális módszerek: pl. kiadványok értékelése, nemzetközi kapcsolatok, diplomáciai érintkezés; valamint azok kombinált alkalmazása.

informátor: felderítési lehetőségekkel rendelkező, külső tények, körülmények megfigyelésében közreműködő hálózati személyek elnevezése. 1956-ig, a totális elhárítás időszakában az informátorok képezték a tömeghálózatot.

internálás: 1945–1953 között alapvetően a politikai rendőrség által alkalmazott államigazgatási kényszerintézkedés, ítélet nélküli szabadságelvonás zárt táborszerű helyre telepítés útján. Az internálás leggyakoribb oka a valós vagy vélelmezett politikai megbíz-

hatatlanság volt, de lehetett egyszerű bosszúvágy, illetve motiválhatta az internálandó személy javainak a megszerzése is.

kapcsolattartó tiszt (tartótiszt) lásd operatív tiszt

K-ellenőrzés: postai küldemények operatív ellenőrzése, amelynek során az állambiztonsági szervek az ellenőrizendőnek tartott személyek postai küldeményeit felbontották, lemásolásuk, tartalmuk megismerése után kézbesítették, illetve sok esetben elko-bozták (pl. a bizalmas nyomozás alá vont személyeket vagy azon hálózati személyeket, akiknek a megbízhatóságát éppen ellenőrizték).

kérdőjegy: a Belügyminisztérium központosított, illetve szervenként vezetett helyi nyil-vántartásaiban való ellenőrzéshez használt formanyomtatvány.

kódlap: a hálózati személyről kitöltött *adatlapon* lévő információk numerikus kódolá-sára alkalmas nyomtatvány az adatok számítógépes beviteléhez.

kombináció: operatív intézkedések egyidejű vagy sorozatos, egymás utáni alkalmazá-sa, amelyekhez egy vagy több titkos nyomozati (operatív) eszközt ve(he)ttek igénybe az intézkedés hatásfokának növelésére.

kompromittáló (terhelő) adat: olyan információ, amelynek felhasználása alkalmas volt arra, hogy a szervezésre kiválasztott személyt egyéni, erkölcsi presztízisének, csa-ládi és társadalmi helyzetének nagyfokú veszélyeztetésével motiválja együttműködésre.

konspirált lakás (K-lakás): az állambiztonsági szerv, illetve fedőszerve által fenntar-tott és üzemeltetett lakás, amelyet az ügynök és az operatív tiszt(ek) konspirált találko-zására használtak.

környezettanulmány (KT): az állambiztonsági szervek érdeklődési körébe került személy általános emberi magatartására, életkörülményeire, politikai és személyi tulaj-donságaira vagy más operatív értékű adatokra vonatkozó megállapításokat tartalmazó összefoglaló jelentés.

körözési dosszié: az államellenes bűncselekmények miatt körözött személyek felkuta-tására és elfogására indított bizalmas nyomozás iratait tartalmazó dosszié.

közbiztonsági őrizet: a büntetőeljárás eszközén kívüli rendészeti jellegű kényszerintézkedés, az *internálás* elnevezése az 1956-os forradalom leverését követő megtorlás idején. A közbiztonsági őrizetről szóló, 1956. december 13-án hatályba lépett 1956. évi 31. számú törvényerejű rendelet szerint közbiztonsági őrizetbe azt lehetett helyezni, akinek tevékenysége, illetőleg magatartása a közrendet, közbiztonságot, különösen a termelőmunka és a közlekedés zavartalanságát veszélyeztette. Ügyészi jóváhagyással a rendőrhatalóság rendelte el, tartama hat hónap volt, amelyet a Belügyminisztérium a legfőbb ügyész jóváhagyásával meghosszabbíthatott. A közbiztonsági őrizet intézményét az 1960. évi 10. számú törvényerejű rendelet szüntette meg 1960. április 1-jei hatállyal.

kutató nyilvántartás: a korabeli állambiztonsági nyilvántartó rendszerben kutató nyilvántartásba kerültek az *alapnyilvántartás*ban szereplőknél kevésbé veszélyesnek ítélt személyek. Ilyenek voltak mindazok, akiket az állam- és társadalmi rend elleni bűncselekmény miatt ítélték el, de már amnesztiában részesültek, a nem kellően bizonyított politikai jellegű bűncselekmények elkövetői, az 1945 előtti erőszakos szervezetek vezetői és hivatásos állományú tisztjei, az 1945 előtt és után működött jobboldali pártok vezetőségi tagjai, a feloszlott szerzetesrendek aktív tagjai stb.

legális csatornák: a nyilvános érintkezési lehetőségek kihasználása a titkosszolgálatok által (pl. turizmus, külkereskedelem, ösztöndíjak, ipari-műszaki együttműködés).

legenda: hihető és ellenőrizhető magyarázat egy operatív intézkedés vagy *kombináció* legalizálására.

magatartási vonal: olyan meghatározott viselkedési forma, amelyet a hálózati személynek a feladat végrehajtása érdekében a környezetében és az ellenségnek minősítettek előtt tanúsítania kellett.

megfigyelés: az állambiztonság adatgyűjtésének egyik módszere, amikor leplezett módon a politikai rendőrséget érdeklő személy tevékenységét, mozgását, magatartását, kapcsolatait derítették fel.

meghiúsult beszerzés: amikor az engedélyezett beszerzés ellenére a titkos együttműködés nem jött létre, mert a jelölt vagy nem vállalta az együttműködést, vagy az állambiztonsági szerv állt el valamilyen okból a tervezett beszerzéstől. A jelöltet ilyen esetben is nyilvántartásba kellett venni, és ki kellett róla állítani a 6-os kartont.

monográfia: azoknak a dossziéknak az állambiztonsági szervek által használt gyűjtőneve, amelyekben az 1956-os forradalom eseményeit dolgozták fel országosan, megyénként és közösenként, illetve a forradalom alatt létrejött szervezetekben részt vevő személyeket regisztrálták, és röviden ismertették tevékenységüket.

munkadosszié (M-dosszié): a hálózati személy operatív értékkel bíró eredeti jelentéseit, illetve az ezekkel kapcsolatos intézkedéseket és a hálózati személynek adott feladatokat tartalmazó archivált dosszié. A hírszerzés által nyitott munkadossziék Mt-jelzést kaptak.

Napi Operatív Információs Jelentések (NOIJ): a NOIJ rendszerét a 22/1978. számú belügyminiszteri parancs hozta létre, és 1979. január 2. és 1990. január 12. között működött. A BM III. Főcsoportfőnöksége I., II., III. és IV. csoportfőnökségeinek, a III/1., a III/3. és a III/5. önálló osztályoknak, valamint a budapesti és a megyei rendőr-főkapitányságok állambiztonsági szerveinek kellett összeállítaniuk napi rendszerességgel az általuk fontosnak tartott, „az ország biztonságát érintő, az ellenség szándékaira, terveire vonatkozó” legjelentősebb állambiztonsági információkat tartalmazó jelentéseket. A BM III. Főcsoportfőnökség Operatív Koordináló, Ellenőrző és Titkársági Osztályára (OKETO), illetve 1983 második felétől a BM Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárságra megküldött anyagokból összefoglaló jelentéseket készítettek a minisztériumi, valamint a legfelsőbb politikai vezetők tájékoztatására.

objektumdosszié: a kémelhárításnál, a belsőreakció-elhárításnál, a büntetés-végrehajtásnál, a határőr-felderítésnél és a fegyveres erők katonai elhárításhoz tartozó szerveinél korabeli parancsokban, utasításokban meghatározott objektumokra (intézményekre, üzemekre stb.), illetve egyes meghatározott témákra (úgynevezett vonalakra) vonatkozó adatok összegyűjtésére szolgált dosszié.

operáció: az állambiztonsági operatív munka során alkalmazott kényszer- és az ezekhez kapcsolódó egyéb intézkedések titkos vagy leplezett módon történő végrehajtása.

operatív dosszié (O-dosszié): a *személyi*, a *csoport*-, a *figyelő*-, a *körözési*, az *objektum*-, a *rendkívüli esemény*, illetve az *ellenőrző dossziék* archiválás utáni összefoglaló neve.

operatív értékű jelentés: az érdemi információkat tartalmazó, illetve az adott ügyet előbbre vivő *hálózati jelentés* megnevezése. Az állambiztonsági szervek által megszerzett és ellenőrzött adatokat meghatározott adathordozókon feldolgozták, amelyek bekerül-

tek a központi és helyi nyilvántartásokba, ahonnan szükség szerint „visszahívhatók” voltak; másrészt az állambiztonság vezetőinek tájékoztatását is szolgálták.

operatív játszma: olyan aktív kezdeményezést biztosító, a megelőzést szolgáló vagy ellenlépésként végzett intézkedéssorozat, amellyel hálózati úton a politikai rendőrség számára ellenséges hírszerző szervezetnek minősített fedőszervekbe vagy ügynöki hálózataiba történt beépüléssel felderítő információkat szereztek az ellenség tevékenységéről, terveiről, módszereiről.

operatív karton: a célszemélyek adatainak *alap-* és *kutató nyilvántartás*ba, illetve a *bizalmas nyomozás*, büntetőeljárás alá vontak nyilvántartásba vételét szolgáló adatlap.

operatív munka: az *Állambiztonsági értelmező kéziszótár* szerint az állambiztonság meghatározott erővel, eszközökkel és módszerekkel folytatott, egy konkrét cél eléréséért végzett konspirált tevékenysége.

operatív nyilvántartás: adattároló és adatszolgáltató tevékenység az állambiztonsági szempontból jelentősnek tekintett bűncselekményekről, tényekről, körülményekről, személyekről és a hálózatról.

operatív technika: azoknak a technikai, fizikai, kémiai eszközöknek és módszereknek az összessége, amelyeket az állambiztonsági szervek a titkos nyomozati intézkedéseik során a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személyek tevékenységének felderítéséhez felhasználtak.

operatív tiszt: az állambiztonsági szervek hivatásos állományú beosztottja; feladata a hálózati munka szervezése, az ügynök(ök) irányítása és nevelése volt.

paftka: az objektumdossziékban szereplő egy-egy fontosabb személyről összegyűjtött és külön dossziéba rendezett irategyüttes. Számozása: az alapidosszié száma / az alapidossziében megadott sorszám, tárgya pedig az illető személy neve.

pihentetés: a rendszeres titkos munkakapcsolat átmeneti megszakítása, amikor a *hálózati személy* időlegesen alkalmatlanná vált az együttműködésre. Oka lehetett betegség, az illető idegállapotában bekövetkezett átmeneti feszültség, tanulmányok végzése, külföldi út, kisebb súlyú *dekonspiráció*, az operatív lehetőségek szünetelése.

preventív őrizet: egy adott személynél vagy csoportnál a konkrét gyanú nélküli vélelmezett rendbontás, illetve bűncselekmény elkövetésének megakadályozása, elhárítása céljából alkalmazták. Különösen állami ünnep és tiltott évforduló (pl. október 23.) alkalmával vagy egy esetleges mozgósítás esetén „kivonták a forgalomból”, vagyis bizonyos időre őrizetbe vették a különösen veszélyesnek minősített személyeket.

priorálás: a *célszemély* előéletére vonatkozó adatok összegyűjtése az operatív nyilvántartásból (lásd még *kérdőjegy*).

realizálás: a *bizalmas nyomozás* befejezése után – az ott összegyűjtött információk alapján – büntetőeljárás kezdeményezése vagy büntetőeljárás kívüli korlátozó intézkedések alkalmazása (pl. rendőrhatalósági felügyelet). – A hálózati munkában azt nevezték realizálásnak, ha a jelölt tanulmányozásának befejezése besorozással zárult.

rezidens: az állambiztonsági hálózat titkos munkatársa, aki önállóan vagy az operatív tiszt útmutatása szerint a hálózati személyek egy csoportját vezette. – A hírszerzésnél a követségre, konzulátusra, illetve külkereskedelmi képviselőknek – mint fedőmunkahelyre – beosztott állambiztonsági hivatásos tisztet neveztek rezidensnek, aki az adott országban összefogta a külföldi operatív (hálózatépítő, információszerző) tevékenységet.

rezidentúra: állambiztonsági tisztből vagy a hálózat tagjaiból álló, meghatározott operatív feladatok ellátására felkészített, konspirált szervezeti forma. Jellege szerint lehetett: belföldi, külföldi, legális és illegális; vezetője a rezidens volt. A külföldi rezidentúrák a külképviseletek (diplomáciai, kereskedelmi, közlekedési, idegenforgalmi, sajtóügynökségi képviselők, illetve vállalatok) fedése alatt működtek.

sötét hírszerzés: a titkos információszerzés egyik módszere, amikor a hírszerző a kiválasztott célszemélyt megtévesztve, valódi kiléte felfedése nélkül próbált számára értékes értesülésekhez jutni. Ebben az esetben a partner nem volt annak tudatában, hogy „ellen-séggel” áll szemben.

személyi dosszié (Sz-dosszié): az állambiztonsági szervek által egy adott személlyel szemben folytatott *bizalmas nyomozás* során keletkeztetett iratokat tartalmazó dosszié.

szervkód: a hálózati rendszerben az állambiztonság szervezeti egységeinek titkosítására és számítógépen történt jelölésükre használt kód. A kódok folyamatosan változtak a szervezeti egységek változásainak megfelelően, ezért a kartonokra csak ceruzával írták fel a nyilvántartásokat kezelők.

szolgálati jegy: átirat, írásbeli érintkezés az állambiztonság egyes szervezeti egységei között az irattárban kezelt iratokba történt betekintés, kivonatok, másolatok kéréséhez.

SZT: szigorúan titkos.

SZT-állomány (szigorúan titkos állomány): a Belügyminisztérium nyílt hivatásos állományából és a civil életből kinevezett, fedésben dolgozó, rendfokozattal rendelkező, anyagi juttatásban részesülő belügyi alkalmazottak. Az SZT-beosztottak a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökség hivatásos állományába tartoztak. Az SZT-tisztek az egyéb katonai rendfokozatú beosztottakra vonatkozó mindenkor érvényes rendelkezések alapján jogosultak voltak különböző pótlékokra, ruházati illetményre. A fedőmunkahelyen kapott fizetés 25 százalékáig külön pótlékokra tarthattak igényt.

T: titkos.

tájékoztatósi dosszié: a kapitalista országokban élő, operatív szempontból fontos személyekre vonatkozó hálózati, sajtó- és egyéb adatok összegyűjtésére szolgáló dosszié.

tájékoztató: a börtönelhárítás területén alkalmazott külső segítő, elítélt vagy előzetes letartóztatott. Formálisan nem volt beszerelve, így nem volt B- és M-dossziéja sem, fedőnevet viszont kapott. A személyével kapcsolatos anyagokat T-dossziéba kellett lerakni. Írásban vagy szóban adott, lejegyzett jelentéseit az azok tárgya szerinti dossziékban helyezték el.

tájékoztató jelentés: a nem konkrét ügyekről szóló, hanem az állambiztonsági szerv működésének hatékonyságát elősegítő információkat tartalmazó *hálózati jelentés* megnevezése.

találkozási hely (T-hely): katonai körleten belül kijelölt hely vagy helyiség a hálózati személlyel történő konspirált találkozásra.

találkozási lakás (T-lakás): az állambiztonsági szervek által használt, de nem a szerv által fenntartott lakás, amelyet az ügynök és az operatív tiszt(ek) találkozására használtak. A lakás természetes vagy jogi személy tulajdona, bérleménye volt, amelyet a bérlő/tulajdonos írásbeli megállapodás alapján időnként az állambiztonság rendelkezésére bocsátott.

támadólagos elhárítás: ellenségesnek tekintett szervezetekbe történt beépülés, ott megtevesztő információk terjesztése, illetve ezeknek a szervezeteknek a tevékenységéről, terveiről információk szerzése.

tanulmányozás: a hálózatépítés azon fázisa, amelynek során az igénybe vett titkos nyomozati eszközök révén az operatív tiszt megállapította a hálózati jelölt alkalmasságát, valamint azt, hogy a titkos együttműködés kialakításának feltételei milyen mértékben adóttak.

társadalmi kapcsolat: a belügyminiszter korabeli parancsa szerint olyan, a szocialista rendszerhez hű személy, aki felkérésre vagy önként folyamatosan segítette, tájékoztatta az állambiztonsági szerveket. Fedőnevet nem kapott; ha az iratokban hivatkoztak rá, azt családi és keresztnévének felcserélt kezdőbetűjével tették.

T-dosszié: titkos dosszié.

telepítés: az *Állambiztonsági értelmező kéziszótár* szerint a hálózati személy eljuttatása egy idegen országba legális vagy illegális úton, hogy ott lakó- és munkahelyet szerezve egzisztenciát teremtsen magának, és hírszerző lehetőségét kialakítsa, kiaknázza.

terhelő adatok: a *beszerzés* egyik módszere, amikor a kiválasztott jelölt magatartása kimerítette valamely bűncselekmény törvényi tényállását, és választania kellett az ellene megindítandó büntetőeljárás vagy az állambiztonsági szervekkel való titkos együttműködés között.

tiltónévjegyzék (TN): azon személyek nyilvántartása, akiket Magyarország területéről valamilyen ok miatt kiutasítottak, és/vagy akiknek a belépését az ország területére ellenséges magatartásuk miatt nem tartották kívánatosnak.

típpszemély: hálózati munkára alkalmasnak látszó, a várható követelményeknek feltehetően megfelelő jelölt, akinek a tanulmányozását feladatul tűzte ki a politikai rendőrség.

titoktartási nyilatkozat: árulás, dekonspirálódás esetén felhasználható okmány, amelyben a hálózati személy – vagy bárki, aki operatív értékű adat birtokába jutott – arra kötelezte magát, hogy a tudomására jutott államtitkot megőrzi.

titkos megbízott (tmb.): az állambiztonsági hálózatnak az a tagja, aki elvi meggyőződésből vett részt a titkos együttműködésben.

titkos munkatárs (tmt.): az állambiztonsági szervek hálózata legmegbízhatóbbnak számító tagja, aki elvi meggyőződésből, kezdeményezően vett részt a titkos együttműködésben, és a legbonyolultabb hálózati feladatok elvégzésére is alkalmas volt.

útlevél (vízum) figyeltetése: a belügyi szervek együttműködésén alapuló határrendészeti eljárás volt a határforgalom ellenőrzésére, a külföldi állampolgárok és az útlevelek, továbbá az úgynevezett veszélyes elemek kiszűrésére, esetleg a be- vagy kiutazásuk megakadályozására (pl. a *tiltónévjegyzéken* szereplő személy nem léphetett be Magyarországra). Vízum esetén az ellenőrzést lehetett konkrét személyre, de meghatározott vízumkiadási helyekre is kérni.

ügyjelzés: az *Állambiztonsági értelmező kéziszótár* szerint olyan információ, amely az ellenséges tevékenység gyanújára utaló adatokat tartalmazott.

ügynök: a korabeli belügyminiszteri parancs szerint a titkos együttműködésbe bevont olyan személy, aki személyes tulajdonságai és hírszerző lehetőségei alapján alkalmas az ellenséges kör bizalmának megnyerésére, az imperialista ügynökség és a népellenes elemek felderítésére, tevékenységük dokumentálására, megakadályozására. Tágabb értelemben a politikai rendőrséggel együttműködő személyek megnevezése.

változásjelentés: a foglalkoztatott hálózati személy adataiban (pl. lakó- vagy munkahelyben) történt változások közlésére szolgált.

vizsgálati dosszié (V-dosszié): az elégséges titkos adatgyűjtést, a *bizalmas nyomozást* követő nyílt bűnügyi vizsgálat során keletkezett iratok gyűjtője.

A POLITIKAI RENDŐRSÉG SZERVEZETTÖRTÉNETÉVEL ÉS AZ ÁBTL-BEN TALÁLHATÓ IRATOKKAL FOGLALKOZÓ VÁLOGATOTT TANULMÁNYOK, KIADVÁNYOK

Baczoni Gábor–Bikki István: Egyesített Állambiztonsági Adattár – a SZOUD. In Gyarmati György (szerk.): *Az átmenet évkönyve, 2003*. Budapest, ÁBTL, 2004. (Trezor 3.) 217–234.

Baráth Magdolna: Az állambiztonsági iratok selejtezése, megsemmisítése. In Gyarmati György (szerk.): *Az átmenet évkönyve, 2003*. Budapest, ÁBTL, 2004. (Trezor 3.) 255–280.

Baráth Magdolna: A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. *Történelmi Szemle*, 2008/4. 535–563.

Baráth Magdolna: Az államvédelem az egységes Belügyminisztériumban. *Betekintő*, 2010/3.

Bikki István: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945–1990 között. *Betekintő*, 2010/1.

Boreczky Beatrix: Az Államvédelmi Hatóság szervezete, 1950–1953. In Gyarmati György (szerk.): *A Történeti Hivatal Évkönyve, 1999*. Budapest, Történeti Hivatal, 1999. (Trezor 1.) 91–114.

Cseh Gergő Bendegúz: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945–1990. In Gyarmati György (szerk.): *A Történeti Hivatal Évkönyve, 1999*. Budapest, Történeti Hivatal, 1999. (Trezor 1.) 73–89.

Cseh Gergő Bendegúz: Az állambiztonsági iratok pusztulása 1956-ban. *Levéltári Szemle*, 2006/3.

Cseh Gergő Bendegúz–Okváth Imre (szerk.): *A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése, 1956–1962. Intézménytörténeti tanulmányok*. Budapest, ÁBTL–L'Harmattan Kiadó, 2013.

Cserényi-Zsitnyányi Ildikó: Az Államvédelmi Hatóság szervezeti változásai (1950–1953). *Betekintő*, 2009/2.

Cserényi-Zsitnyányi Ildikó: A Belügyminisztérium szervezeti változásai. In Gyarmati György–Palasik Mária (szerk.): *Trójai faló a Belügyminisztériumban. Az ÁVH szervezete és vezérkara, 1953–1956*. ÁBTL–L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. 63–127.

Gyarmati György: *A politika rendőrsége Magyarországon a Rákosi-korszakban*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, 2002. (Habilitációs Füzetek)

Gyarmati György: Mire jók az állambiztonsági ügynökiratok és mire nem? *Kommentár*, 2012/6.

Gyarmati György: Múltfeltárás titkosszolgálati iratokból. A magyar jellemzők általánosítható vázlata. *Korunk*, 2014/1. 9–16.

Gyarmati György–Palasik Mária (szerk.): *Trójai faló a Belügyminisztériumban*. Az ÁVH szervezete és vezérkara, 1953–1956. Budapest, ÁBTL–L'Harmattan Kiadó, 2013.

Kónyáné Kutrucz Katalin: A Történeti Hivatal létrehozása. In Halmai Gábor (szerk.): *Ügynökök és akták. Nemzetközi konferencia az átvilágításról és az állambiztonsági iratok sorsáról*. Budapest, Soros Alapítvány, 2003. 91–99.

Kónyáné Kutrucz Katalin: Amiről az iratok vallanak. In Jungi Eszter (szerk.): *Büntetőjogi tanulmányok*, XI. Veszprém, MTA Veszprémi Területi Bizottság Gazdaság-, Jog- és Társadalomtudományi Szakbizottság Büntetőjogi Munkabizottság, 2010. 23–33.

Kónyáné Kutrucz Katalin: A megbízottak, avagy a láthatatlan légio. *Betekintő*, 2011/2.

Krahulcsán Zsolt–Müller Rolf (szerk.): *A politikai rendészeti osztályok, 1945–1946*. (Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 1.). Budapest, ÁBTL–L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2009.

Krahulcsán Zsolt–Müller Rolf (szerk.): *Az Államvédelmi Osztály, 1946–1948*. (Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 2.) Budapest, ÁBTL–L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2015.

Markó György: Állambiztonsági iratok a Történeti Hivatalban. A nyilvános működés első hónapjának tapasztalatai. In Hegedűs B. András (szerk.): *Az egykori állambiztonsági szervek és azok iratai Németországban és Magyarországon*. Budapest, 1956-os Intézet, 1998. 31–38.

Markó György: „Az iratok megsemmisítéséhez jegyzőkönyv nem kell”. Dokumentumok az állambiztonsági iratok 1989. évi megsemmisítéséről. *Kritika*, 2000/11.

Markó György: *A Honvédelmi Minisztérium szervezete, 1945–1956*. Budapest, Argumentum Kiadó, 2011.

Müller Rolf: Napi Operatív Információs Jelentések, 1979–1989. In Gyarmati György (szerk.): *A Történeti Hivatal Évkönyve*, 1999. Budapest, Történeti Hivatal, 1999. (Trezor 1.) 251–285.

Müller Rolf: A politikai rendőrség tájékoztató szolgálata, 1945–1962. In Gyarmati György (szerk.): *A Történeti Hivatal évkönyve, 2000–2001*. Budapest, Történeti Hivatal, 2002. (Trezor 2.) 111–137.

Müller Rolf: Belügyi információs jelentések, 1964–1990. In Gyarmati György (szerk.): *Az átmenet évkönyve*, 2003. Budapest, ÁBTL, 2004. (Trezor 3.) 147–164.

Müller Rolf: Zárójelentés: a magyar állambiztonság szervezete és működése 1989-ben. In Müller Rolf–Takács Tibor (szerk.): *Szigorúan titkos '89. A magyar állambiztonsági szervek munkabeszámolói*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2010.

Okváth Imre: A Katona Politikai Osztály szervezettörténeti vázlata, 1945–1947. In Kahler Frigyes (főszerk.), Bank Barbara (szerk.): *Utak és útkereszteződések. Ünnepi tanulmányok M. Kiss Sándor tiszteletére*. Budapest, Történelmi Ismeretterjesztő Társulat, 2013. 249–257.

Orgoványi István: A politikai rendőrség hálózati munkájának szabályozása 1954 és 1989 között. *Betekintő*, 2010/3.

Orgoványi István: A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének szigorúan titkos állománya. *Betekintő*, 2011/1.

Orgoványi István: A állambiztonsági szervek hálózaton kívüli kapcsolatai. *Betekintő*, 2011/3.

Palasik Mária: A politikai rendőrség háború utáni megszervezése. In Gyarmati György (szerk.): *Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről*. Budapest, Történeti Hivatal, 2000. 3–57.

Papp István: A párttag, a munkásőr és a rezidens. Az állambiztonsági munka különleges formái. *Kommentár*, 2009/1. 39–44.

Petrikné Vámos Ida: Iratok a Történeti Hivatalban. In Gyarmati György (szerk.): *A Történeti Hivatal Évkönyve*, 1999. Budapest, Történeti Hivatal, 1999. (Trezor 1.) 29–58.

Petrikné Vámos Ida: Az állambiztonsági szervek konspirált és találkozási lakásai. In Horváth J. András (szerk.): *Szívvel és tettel. Tanulmányok Á. Varga László tiszteletére*. Salgótarján–Budapest, Nógrád Megyei Levéltár, 2008. 313–324.

Takács Tibor: A kádári politikai rendőrség létrehozása (1956–1962). In Parádi József (főszerk.), Boda József–Simon F. Nándor (szerk.): *A XIX–XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervei*. Budapest, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2013. 223–238.

Tóth Eszter: Zárt irattár a zárt irattárban. In Gyarmati György (szerk.): *Az átmenet évkönyve*, 2003. Budapest, ÁBTL, 2004. (Trezor, 3.) 235–243.

Tóth Eszter: Iratbeszállítás, rendezés, segédletkészítés a levéltárban (1997–2012). *Betekintő*, 2012/3.

A TÉMÁHOZ KAPCSOLÓDÓ ONLINE ADATBÁZISOK

ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA

Állambiztonsági archontológia (<https://www.abtl.hu/archontologia>)

Állambiztonsági parancsgyűjtemény (<http://www.abparancsok.hu/>)

NEMZETI EMLÉKEZET BIZOTTSÁGA

Az állambiztonság vezetői, 1956–1962 (<https://www.neb.hu/hu/az-allambiztonsag-vezetoi-19561962>)

Egyházüldözők (<https://www.neb.hu/hu/egyhazuldozok>)

A politikai rendőrség szervezeti felépítése és tisztségviselői, 1956–1962 (<https://www.neb.hu/hu/politikai-rendorseg>)

Zárt folyosó a Gyorskocsi utcában (<https://www.neb.hu/hu/zart-folyoso-a-gyorskocsi-utcaban>)

OSA ARCHIVUM

Parancsgyűjtemény (<http://catalog.osaarchivum.org/catalog/O8p6Kabb>)

SZIGORÚAN TITKOS

A Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökségének szigorúan titkos (SZT) állományú tisztjei (www.szigoruantitkos.hu)

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

ÁBTL	Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
ÁJTK	Állam- és Jogtudományi Kar
áv.	államvédelmi
ÁVH	Államvédelmi Hatóság
ÁVO	Államvédelmi Osztály
bek.	bekezdés
BHÖ	Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása
BM	Belügyminisztérium
BRFK	Budapesti Rendőr-főkapitányság
BTK	Bölcsészettudományi Kar
bv.	büntetés-végrehajtási
ELTE	Eötvös Loránd Tudományegyetem
FKGP, FKP	Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt
HM	Honvédelmi Minisztérium
hőr.	határőr
MDP	Magyar Dolgozók Pártja
MKP	Magyar Kommunista Párt
MNVK	Magyar Néphadsereg Vezérkara
MSZMP	Magyar Szocialista Munkáspárt
MÚOSZ	Magyar Újságírók Országos Szövetsége
NDK	Német Demokratikus Köztársaság
NDK	Német Szövetségi Köztársaság
NEB	Nemzeti Emlékezet Bizottsága
NOIJ	Napi Operatív Információs Jelentések
r.	rendőr
rny.	rendőrnnyomozó
SZDP	Szociáldemokrata Párt
SZT	szigorúan titkos
tmb.	titkos megbízott
tmt.	titkos munkatárs
tv.	törvény
tvr.	törvényerejű rendelet

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

A

Ábrányi Aurél 169
Ács Ferenc 49, 126
Ádám György 47
Agócs István 24, 104, 170
Aicholz, Miller von 22
Antall József, id. 102, 104, 185
Antall József, ifj. 102, 104, 185, 186
Apponyi Júlia 170

B

Bagdal Mihály 92
Bagi József 72
Bajor Keresztély 134, 135, 192, 198
Bakó István 37, 41
Bakonyi Imre 17, 22
Balázs József 218
Balázs Tibor 138
Balázsi Béla 198
Bálint Ferenc 89, 90
Ballai Sándor 175
Bán L. 62
Baranya Sándor 26
Barát Tibor 108, 109
Baráti István 84
Barcs Sándor 103
Barna Őrnagy 122
Bartha Béla 26, 27
Bartha Ferenc 133
Bartha István 175, 178
Bauer Miklós 143
Békeffi László 184
Békefi József 50–52

Békési András 24, 165
Bémer Ádám 171, 172
Bencze István 132
Benkő Pálné 144, 145
Berkesi András 182
Bessenyei Ferenc 177
Bihari Mihály 123
Bíró Bertalan 67, 68
Bíró Sándor 66
Biszku Béla 63
Bodnár Béla (r. főhadnagy) 31, 36
Bodnár Béla (áv. hadnagy) 127
Bodó Mihály 59
Bodrogi László 43–48
Bohó Róbert 47
Bóka István 159, 160
Borbély Imre 144
Buczko Imre 40
Budai József 174

C

Czeczó Imre 60
Cziráki Ferenc 169

Cs

Cs. Nagy Ferenc *lásd* Nagy Ferenc, Cs.
Csáki Balázs 155
Csécsei Ferenc 67
Csényi Miklós 127
Csépai Andor 126
Csepregi János 97
Csomáli János 67, 68

D

Dankó István 84
Danyi Lajos 37
Décsi Zsigmond 77, 80
Dékán István 219
Dékány őrnagy 62
Dobai János 43, 48
Dobi István 103, 104
Dobróka János 143
Dóka Ferenc 67
Drigán Sándor 77, 81
Dudás László 31
Dugonics Pál 74, 75

E

Eck Gyula 186
Éliás József 116, 117
Endrey Mihály 201
Engelhardt János 20
Erdei Imre 188, 190, 191
Erdély Miklós 165
Erdélyi Béla 156
Erdélyi Tibor 45–47

F

Fábián Árpád 144
Fabulya Balázs 90
Faludi Ervin 208
Faragó József 96–98
Farkas Antal 31, 35
Farkas János 96, 99
Farkas Sándor 127
Fehér Géza 70
Fehér Lajos 186
Feigel János 28–30
Fiala József 129
Fodor Sándor 50, 52–57
Fodorné 177
Frölich József 188, 191

G

Gajdár József 77, 80
Gál Ferenc 63
Gál főhadnagy 183
Galántai György 122
Gáli István 132
Gáli József 180
Garami István 97
Gegesi Kiss Pál 185
Gerő Ernő 177
Gimes Miklós 179
Glumác József 168, 170, 171

GY

Gyarmati András 175, 186
Gyenes r. főhadnagy 111
Győri József 134–136
Gyuris András 136–139

H

Hagemann Frigyes 34
Hajdu Gyula 130, 131
Halász József 209
Harangozó Szilveszter 43, 48, 165
Hartman Bálint 50, 51
Havasi István 206
Hegedűs Mihály 101
Herczeg Antal 161, 162
Hetyei József 31
Hidasi Béla 96
Hitler, Adolf 76
Hollós Ervin 166
Honti József 211
Hornyán Pál 131
Horthy Miklós 76
Horváth Árpád 17
Horváth József 25
Horváth Lajos 50, 57
Horváth László 26, 27
Horváth Richárd 201
Hruscsov, Nyikita Sz. 71, 182

I

Illyés Gyula 177
Irányi Miklós 58, 61

J

Jámbor Magda 106, 108
Jancsecz Imre 158, 159
Józsa Mihály 77
Juhász György 158–160

K

Kabai Mihály 150
Kada János 148, 149
Kádár János 71, 182
Kalácska László 77, 79
Kamara János 25
Kapás Pál 91
Kara Árpád 213
Karczag Tamás 77, 78
Kardos György 188
Kardos Imre 84
Kárpáti Pál 106, 107
Kása Sándor 61
Kazai Zoltán 124
Kázmér László 40
Kérdő István 31
Kertész Róbert 182
Kiss Pál 55, 56
Kladek J. 111
Klein Árpád 45, 46
Koczka István 129
Kocsis Sándor 183
Kocsis alezredes 215, 216
Kollár Károly 196
Komornik Vilmos 49
Komoróczki József 84
Kontra Antal 84
Kovács F. 57
Kovács Ferenc 62, 64
Kovács Gyula 67, 69
Kovács István 24

Kovács János (r. őrnagy) 36
Kovács János 46
Kovács János (áv. alhadnagy) 127
Kovács Pál 85
Kovács Sándor 67
Kovács Terézia 45
Kovács Zoltán (r. főhadnagy) 119
Kovács Zoltán (r. százados) 140
Kovács százados 185, 186
Kőrösi András 77
Krimmel János 214
Krizsik László 31
Kruchina Viktor 184
Kubala László 183
Kucsera László 196
Kuti György 165

L

Lencsés Miklós 89
Lendvai Z. 62
Lóránt Vilmos 65, 66
Lukács Imre 43, 44, 46, 47

M

M. Szabó István lásd Szabó István, M.
Madarász Gyula 98
Márkus János 125, 126
Marócsik főhadnagy 62
Mátraházi Elemér 31, 32
Mayer Ágoston 88
Mészáros László 147
Mihók János 31, 34
Miklós Ferenc 84
Mikó István 86, 87
Mikulás Károly 169
Mindszenty József 137, 138
Mojdisz István 147
Molnár József (rny. hadnagy) 99
Molnár József (r. hadnagy) 120, 122
Münnich Ferenc 45

N

Nagy Antal 164
Nagy Béla 143
Nagy Ferenc 214
Nagy Ferenc, Cs. 37–39, 41
Nagy Imre 205
Nagy Lajos 115
Nagy Mózes 17, 19, 20
Nagy Zoltán 204, 205
Nálhi István 153, 154
Naszvadi József 92, 93
Négyesi Lajos 72
Németh István 74
Németh László 177

NY

Nyári Béla 213

O

Obersovszky Gyula 178–180
Oláh József 209
Orosz István 17, 20
Ortutay Gyula 104

P

Pákh Ervin 193, 194
Pákh Tibor 192–200
Páll (Pál) Tibor 17
Pap János 73
Papp György 28, 30
Papp Imre 210
Pataj György 29
Pazsicki János 107
Péntek Imre 62
Pesta László 103
Péter Gábor 143, 222
Petró Miklós 67
Pfeiffer Zoltán 21, 129
Philipp Tibor 196
Pintye László 80
Pisák elvtárs 68

Pisch Emil 67

Pongrátz Gergely 44, 71
Porteleki László 43, 48
Pound, Ezra 123
Práger László 175
Puskás Ferenc 183

R

Radványi Sándor 179, 180
Rausch János 43, 48
Rédly Elemér 203
Renner Péter 43, 44, 46, 47
Révai György 193
Révi József 62, 64, 65

S

Sándorffi István 70
Sárkány 44
Sebestyén Ferenc 213
Sebestyén Sándor 163, 165, 166
Sebők Imre 28
Seffer István 62
Selmeczki József 62, 111, 118
Semperger István 96, 98, 99
Seres József 104
Seres Sándor 74
Simon András 200
Sinka Miklós 31, 34
Solti László 128, 129
Somóczy Lóránt 184
Soós főhadnagy 94
Sovány György 61, 62
Söjtöri Géza 23, 24
Sörös Imre 47
Stadler Gábor 26, 27
Stengl Károly 163, 165
Supka Géza 184, 185

SZ

Sz. Lukács Imre *lásd* Lukács Imre
Szabó Balázs 113, 114

Szabó Béla 116, 117

Szabó István, M. 149
Szabó Miklós 190, 191
Szakács Mátyás 212
Szalai József 31
Szamosi A. 111
Szatmári Tibor 92
Szedér Enoch 188, 189
Szeifert József 201
Székely László 43, 47, 48
Szendrő Sándor 210
Szent-Iványi Sándor 184, 185
Szép Imre 37
Szerdahelyi Ferenc 125, 126
Szigetvári Árpád 35
Szokolai János 146
Sztrikinác Mátyás 150, 151

T

Tabódy István 201, 203
Tábori Zoltán 192, 194
Takács János 106, 107
Takács Sándor 166, 167
Tihanyi József 63
Tihanyi Sándor 60, 61
Tomasovszky István 40
Tompá Kálmán 177
Tóth Gedeon 173
Tóth Ilona 178, 180
Tóth Imre 156
Tóth István 94
Tóth József 173–175
Tóth Lajos (BM III/III-3. Osztály) 31, 35
Tóth Lajos (Veszprém III/II. alosztály) 82, 83
Tóth S. 111
Tóth Zoltán 93
Tóvölgyi Antal 56
Tömpe András 49
Tusják János 37, 40

U

Urbán Imre 211, 212

V

Vándor Tibor 208
Varga József (aligazgató) 21, 22
Varga József (r. ezredes) 91
Varga László 89
Várhegyi Imre 58, 59
Várkonyi Bálint 60
Várkonyi Gyula 168, 170
Varró Vendel 105
Vass Ferenc 162
Vida Ferenc 142, 143
Vitéz József 209, 210

W

Wéber Ferenc 31, 33
Wéber Gyula 34, 35

Z

Zalai Emil 17, 19, 101, 103
Zilahi Sándor 215
Zima Péter 105
Zsigmond László 47

FEDŐNÉVMUTATÓ

18/3 *lásd* „Pásztor István”
 „89/1”-es tiszt 179
 „359”-es r. százados *lásd* „Pásztor István”

A

„Abonyi” 84–85
 „Ádám” 30
 „Agárdi Tamás” 202
 „Albert” 150–153
 „Andics Gábor” *lásd* „Andris”
 „Andris” 112–114
 „AP-10-es” r. hadnagy 90
 „Arany” 210

B

„Bakó Tamás” 82–83
 „Balogh János” 138
 „Bánki” 80
 „Bánkuti Péter” 97
 „Bányász Tamás” 26–27
 „Barna Antal” 97
 „Baronesz” *lásd* „Vera”
 „Bátori” 134–136
 „Bodrogi” 24
 „Boros Margit” 125–126
 „Boros Sarolta” 96–99
 „Borvendég József” 156–158
 „Buday” 202
 „Buzás” 161–162

C

„CA-20” 97
 „CA-42” 97
 „CF-04” 97
 „CF-28” 97

„CH-03” 97
 „Cicero” 39
 „Cilike” 202
 „Czene Róbert 39

CS

„Cserhalmi József” *lásd* „Lakatos”
 „Cserhádi” 76–81
 „Csetneki Róza” 33
 „Csontos” 86, 87, 88

D

„D-101”-es r. őrnagy 89, 91
 „Dénes István” 202
 „Dombovári” 202
 „Dudás Sámuel” 147–148

E

„E-6-os” r. ezredes *lásd* „Pásztor István”
 „Egri Klára” 173–175
 „Erdélyi” 24
 „Erdősi” 104
 „Eszterházi” 200–203
 „Éva” 90

F

„Fábián István” 194, 199
 „Fejér” 24
 „Fekete László” 80
 „Fekete Tamás” 202
 „Ferenczy” 39
 „Firkász” 120–122
 „Fonyódi Ferenc” 88–92
 „Földes” 202
 „Frederich 123
 „Fuvar” 202

G

„Galilei” 206, 207
 „Galilei” (Nógrád megye) 211
 „Gallai Rudolf” 114–115
 „Gergely” 38, 39
 „Göndör” 188–191

GY

„Gyimesi” 24
 „Gyimesi Béla” 33

H

„Halápi” 110
 „Halász” 110
 „Haraszi János” 128–129
 „Harmat” 104
 „Harmath András” 187
 „Hatvani” 214
 „Havaji” 202
 „Havasi Zoltán” 123
 „Házás János” 202
 „Hegyi Pál” 110–112
 „Helga” 119–120
 „Heves” 202
 „Hívő” 202
 „Holdasi Béla” 86, 87, 88
 „Hornyak” 86, 87
 „Hubertus” 171–172

I

„Ibolya” 188–191
 „Író” 202

J

„Jáger” 92–94
 „Janda János” 107
 „Janda Jánosné” 106–108
 „Jánosi” 202
 „Jászai Géza” 140–141

K

„Kabai” 67–69

„Kacz József” 97
 „Kákonyi József” 172
 „Kántor Kornél” 97
 „Károly Rezső” 192–200
 „Kárpáti József” 136–139
 „Kárpáti” 79
 „Kárpáti Sándor” 131–133
 „Kékes Pál” 202
 „Kékesi” 194
 „Kelemen” 202
 „Kemény” 202
 „Kengyel János” 39, 42
 „Képes” 186
 „Keresztesi” 202
 „Kertész János” 72–73
 „Kertész Kornél” 118–119
 „Kiss Ferenc” *lásd* „Kocsis Sándor”
 „Kiss János” 202
 „Kiss László” 74–76
 „Kocsis Sándor” 127–128
 „Kolléga” 86–88
 „Konrád Péter” 90
 „Kovács” 130–131
 „Kovács Elemér” 28–30
 „Kőrösi” 202
 „Kutas Gábor” 58–61
 „Kutasi” 38, 42
 „Kürthy” 137, 138

L

„Lajtai” *lásd* „Kovács Elemér”
 „Lakatos” 211–212
 „Lakatos Péter” 43–50
 „Lázár” 61–65
 „Losonczi” 213
 „Lovas Béla” 202
 „Ludvig Beron” 109
 „Lukács Dezső” 139–141

M

„Mackó” 122–125

„Magyar Béla” 194, 195
 „Mária” 144–145
 „Márk” 109
 „Maross Mária” 154–155
 „Marton Károly” 202
 „Máté János” 110
 „Matematikus” 158–161
 „Mátrai” 212
 „Mátrai Pál” *lásd* „Cserhádi”
 „Medves” 209–210
 „Meszlényi Károly” 175–187
 „Miklós” 213–214

N

„Nagy László” 202
 „Natasa” 99–100
 „Neuberger” *lásd* „Cserhádi”
 „Nógrádi” 24
 „Norbert” 202

O

„Oláh Károly” 69–72

P

„Pál János” 202
 „Pásztor István” 17–25
 „Pataki Flórián” 97
 „Pátkai” 202
 „Patócs Bódog” 97
 „Petrák” 86
 „Puccini” 148–150
 „Puskás” 202

R

„Rába” *lásd* „Róka”
 „Róka” 24, 100–106
 „Rózsa” 202

S

„Salamon” 108–110
 „Sándor József” 65–67
 „Sárfi” 163–166

„Sas” 202
 „Sebes” 215
 „Sebes Géza” 202
 „Sipos Sándor” 165
 „Somló” 24
 „Sörös” 47

SZ

„Szabó Kálmán” 22
 „Szabó László” 50–58
 „Szántó Lajos” 202
 „Szécsényi” 80
 „Szemere” 208–209
 „Szentmihályi” 202
 „Szigeti Tibor” *lásd* „Bányász Tamás”
 „Szirmai Béla” 202
 „Szolnoki Lászlóné” 166–167

T

„Tátrai” 204–207
 „Terényi” 80
 „Tóth János” 115–117
 „Tóth János” 202

U

„Ugrai György” 31–36
 „Ungi László” 202

V

„Vadász” 24
 „Varga” 24, 104
 „Vasvári István” 36–42
 „Vera” 168–171
 „Verő Kázmér” 137
 „Viktor” 202
 „Voda János” 33

W

„Woll János” 169

MELLÉKLETEK

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!

6

Csak a BM politikai
szervek használatára

Családi neve: .....

Utóneve: .....

Előző neve (leánykori neve): .....

Születési éve: .....

Születési helye: .....

Anyja neve: .....

Foglalkozása: .....

Munkahelye: .....

Lakcíme: .....

Katonai viszonya: felsz. előtt: .....

felsz. után: .....

Iskolai végzettsége: .....

Pártállása: felsz. előtt: .....

felsz. után: .....

Szociális származása: .....

Allampolgársága: .....

Nemzetisége: .....

Milyen kategóriához tartozik: .....

.....

KVH. 18. (O)

Beszervezés ideje: .....

A beszervezést végezte (név, rendf., osztály): .....

.....

Osztályozása: .....

A beszerzés alapja: .....

A foglalkozás vonala: .....

.....

Fedőneve: .....

Kelt ..... év ..... hó ..... nap.

Napló szám: .....

Dosszié szám: .....

Irattári szám: ..... osztályvezető

.....

A dosszié átadásának megjelölése

Kelt	Szerv — osztály, Op. tiszt neve

Csak a BM áb. szervek
használatára!

**SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!**

6/a

Neve: .....
(asszonyok leányneve)

Előző neve: .....
(asszony neve)

Születési év, hó, nap: .....

Születési helye: .....

Anyja neve: .....

Foglalkozása: .....

Munkahelye: .....

Lakcíme: .....

Iskolai végzettsége: .....

felszab. előtt: .....

Pártállása: .....
felszab. után: .....

felszab. előtt: .....

Katonai viszonya: .....
felszab. után: .....

Allampolgársága: .....

Nemzetisége: .....

BM 74. 2. — 0058

Melyik hálózati személy kapcsolata:

a) Neve: .....
(asszonyok leányneve)

b) Előző neve: .....
(asszony neve)

c) Születési éve, hónapja, napja: .....

d) Születési helye: .....

e) Anyja neve: .....

f) B-dosszié száma: .....

g) Fedőneve: .....

Milyen kapcsolata a hálózati személynek:

.....
.....
.....
.....
.....

Kelt: 19.... év ..... hó ..... nap.

.....
engedélyező vezető

Csak a BM áb. szervek
használatára!

**SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!**

6/b

Város (község): .....
Kerület: .....
Utca: ..... szám: .....
emelet: ..... ajtószám: .....
Fedőnév: .....
Neve: .....
(asszonyok leányneve)
Előző neve: .....
(asszony neve)
Születési év, hó, nap: .....
Születési hely: .....
Anyja neve: .....
Dosszié szám: .....
Osztály: .....
Kiállítva: ..... év ..... hó ..... nap.

.....
engedélyező vezető

939 027 7103 — BM 86. 9. — 2617

BELÜGYMINISZTERIUM

**SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!**

.....
szerv

6/c

H-szám: .....

.....
azonossági szám

Minősítés: .....

Fedőnév: .....

STATISZTIKAI KARTON

Név, előző név: .....
Születési hely, év, hó: .....
Anyja neve: .....
Iskolai végzettség: .....
Állampolgárság: .....
Pártállás: .....
Foglalkozás: .....
Munkahely: .....
Lakhely, állandó: .....
ideiglenes: .....
Nyelvismeret, alapfokon: .....
középfokon: .....
felsőfokon: .....
Speciális ismeret (hobby): .....
Járt-e külföldön, hol: .....
mikor: .....
Járt-e illegálisan külföldön, hol: .....
mikor: .....
a hazatérés ideje: .....
módja: .....
Van-e operatív szempontból jelentős külföldi kapcsolata: igen — nem: .....

Beszervezés ideje (év, hó, nap): .....

Beszervezés alapja (a felhasznált terhelő, kompromittáló adatok rövid leírása):
.....
.....
.....

Beszervezés célja (funkciója): .....

Jelenlegi foglalkoztatási vonala: .....

Foglalkoztató szerv: .....

Pihentetés ideje (meddig): .....

Pihentetés indoka: .....

Kizárás ideje: .....

Kizárás indoka: .....

Irattári szám: B—..... M—.....

Kapcsolat felújítás: .....

Kelt: .....

.....
áb. nyilvántartó

Csak a BM áb. szervek
használatára!

**SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!**

6/d

Kerület: .....

Utca: .....

Házszám: .....

Emelet: ..... ajtószám: .....

Fedőnév: .....

Neve: .....

(asszonyoknál leányneve)

Előző neve: .....

(asszony neve)

Születési év, hó, nap: .....

Születési helye: .....

Anyja neve: .....

Kelt: 19.... év ..... hó ..... nap.

.....
áb. nyilvántartó

Kiállító szerv: .....

Sorszáma:

SZIGORÚAN TITKOS!

(Nyt. szerv (6011. H.)

B. dosszié sz.: .....

Fedőneve: .....

(Adatlapon állító szerv)

ADATLAP

az állambiztonsági szervek hálózatról

A A HÁLÓZATI SZEMÉLY:

Neme, férfi (1), nő (2), születési éve: ..... (3).

Állampolgársága: Jelenlegi ..... (4).

Eredeti ..... (5).

Nemzetisége: ..... (6).

MSZMP tag (7), KISZ tag (8).

Iskolai végzettsége: egyetem (9), főiskola (10), középiskola, érettségi (11), általános isk. (12).

Tudományos fokozata: akadémikus (13), egyet. tanár (14), a tudományok doktora (15), kandidátusa (16).

Tudományág: technikai (17), fizika (18), kémia (19), matematika (20), orvosi (21), biológia (22), művészeti (23), jogi (24), filozófiai (25), közgazdasági (26), történelem (27), egyéb (28).

Foglalkozása, képzettsége: ..... (29).

b) ..... (30).

Beosztása: felsővezető vezető (31), közepesvezető vezető (31), alsóvezető vezető (32), önálló beosztott (33), nem önálló beosztott (34).

Munkahelye: ..... (35).

Nyelvtudása: angol (36), német (37), francia (38), olasz (39), spanyol (40), arab (41), hindi (42), japán (43), egyéb európai ..... (44), egyéb keleti ..... (45).

Nyelvtudás foka: gyengén (46), jól (47), perfekt (48).

Családi állapota: nem házas (49), házas (50), elvált (51).

Lakhelye: Budapesten: ..... kerület (52).

Vidéken: ..... helység (53).

B A BESZERVEZÉS:

Éve: ..... (1), a végrehajtó szerv ..... (2).

Minősítése: titkos munkatárs (3), titkos megbízott (3), ügynök (4).

Alapja: hazafias (eszmél, politikai) (5), terhelő kompromittáló (7), anyagi érdekeltség (8), személyi és egyéb érdekeltség (9), az alapok kombinációja (10).

Módszere: gyors (11), fokozatos (12).

Megváltozott a beszerzés alapja: ..... a hálózat minősítése ..... funkciója ..... (13).

A beszerzés célja volt: titkos inf. szerzése, felderítése (13), op. kombinációk végrehajtása (14), ellens. tev. folytatás szem. felismerése, felkutatása (15), fogdal. felderítés, börtönök (16), perzentív védelem (17), op. ellenőrzés (18), a hálózati munka egyes részfeladatainak teljesítése (19), rezidensi teendők (20), T-lakás tul. (21), levéllenőrzés (22), op. tech. spec. fea. (23), egyéb op. megfigyelés (24).

Az együttműködést: szívesen vállalta (25), ingadozva, hosszas meggyőzés után (26).

Feltételei voltak: Ne kapjon fedőnevet (27), írásos jelentést nem ad (28), bizonyos személyek, csoportok, országok ellen nem dolgozik (29), nem találkozik -konspirált (30), nyilvános helyen (31).

C

A JELENLEGI FOGLALKOZTATÁS TERÜLETEI: I. ....

(A megfelelő választ a felsoroltak közül kell kiválasztani és a I. utáni helyre kell a válasz mögött álló sorszámot beírni.)

A JELENLEGI FOGLALKOZTATÁSTÓL FÜGGETLENÜL FELHASZNÁLHATÓ II.

(ALKALMAS):

(A megfelelő választ alá kell húzni.)

Beépülésre: -hazai bázison kémügyekbe (1), ellenséges szervezetekbe (2), ellenséges személyek mellé (3), -külföldön ellenséges hírszerző, propaganda, emigrációs szervbe (4), hírszerzők, ügynökök ellenőrzésére (5). Jármas ügyek kezdeményezésére, bevonására (6), határon túli operatív akciókra (7), telepítésre, -hosszabb (8), -rövidebb távon (9). Összeköttetési, futár (10), beszerzési (11), tanulmányozási feladatokra (12).

Beutazó külföldiek (13), diplomaták, külképviseleti beosztottak ellenőrzésére (14).

Bejárásra külképviseleti szervek vonalán (15), bomlasztás, fellazítás kivédésére szervezett akciókra (16), az ellenséges tevékenység szervezetek leleplezésére, bomlasztására (17). Katonai, hadipari fontos állami objektumok védelmére (18), népgazdaságvédelem vonalán (gazdaságszervezés, tudomány, technika, nemzetközi együttműködés stb.) (19), külkereskedelem (20), közlekedés, hírközlés területein (21), államtitokvédelemre (22). Clonista (23), egyéb egyházi, klerikális vonalakon (24). Kiutazó magyarok ellenőrzésére, biztosítására (25). Kompromittálási akciókra: -erkölcsi (26), -valutázárkedés és más bűncselekmények terén (27). Az ellenség dezinformálására (28), ifjúság védelmi vonal (29), figyelő dossziék ellenőrzése (30), volt politikai elítéltek (31), a kulturális és tud. területen elhelyezkedő ellens. tevékenységek kifizetői ellenőrzése (32).

Egyéb: ..... (33).

D

KAPCSOLATOK, UTAZÁS:

Külföldön kapcsolatokkal rendelkezik: Ellenséges hírszerzőszervek beosztottaival, ügynökeivel (1), ellenséges szervezetek, intézmények, emigrációs szervek munkatársaival (2), egyéb gyanús, ellenséges elemekkel (3), olyan kapcsolatokkal, akik révén a felsorolt ellenséges szervekkel, személyekkel kapcsolatba kerülhet (4).

Melyik országban? a) ..... (5).

b) ..... (6).

A kapcsolat aktív (8), — aktivizálható (9).

Vannak-e külföldön rokonai? -Nem (8), -aktivizálható a kapcs. (9).

Melyik országban? a) ..... (10).

b) ..... (11).

Belföldön kapcsolatokkal rendelkezik: Szovjet (10), magyar katonai személyekkel (hozzátartozók és polg. alkalmazottak is) (11), jelentős politikai, társadalmi (12), tudományos (13), kulturális személyiségekkel (14), belügyi dolgozókkal (15), ellenőrzés alatt álló külképviseleti szervek alkalmazottai (16), kémkedéssel (17), egyéb ellenséges tevékenységek gyanúsított (18), ilyen tevékenységet már elítélt személyekkel (19), olyan kapcsolatokkal, akik révén külföldi ellenséges szervbe, személy mellé lehet bevezetni (20).

Nyugaton járt: hivatalosan (21), turistaként (22), látogatásban (23), illegálisan (24).

Kiutazhat nyugatra: Hivatalból: -tartósan (25), rendszeresen (26), alkalmanként (27).

Melyik országban? a) ..... (28).

b) ..... (29).

Magánjelleggel: Tartósan (28), rendszeresen (29), alkalmanként (27).

Melyik országba? a) ..... (30).

b) ..... (31).

E AZ OPERATÍV MUNKÁBAN HASZNOSÍTHATÓ LEHETŐSÉGEI:

Lehetősége van: Hivatalosan: -külföldi szervek beosztottait (1), -külföldieket fogadni (2). Magánjelleggel: -külföldi szervek beosztottait (3), -külföldieket fogadni (4).

Hivatalosan részt venni: -külföldi személyek (5), külföldi szervek beosztottai fogadásán (6), magánjelleggel részt venni: külföldiek (7), -külföldi szervek beosztottainak fogadásán (8). Reprezentatív (aradalmi életet élni (9).

Munkahelyéről kivonható -hosszabb (10), -rövidebb időre (11).

Családi köréből kivonható -hosszabb (12), -rövidebb időre (13).

Jelenlegi foglalkoztatásának körülményei miatt más feladatokra nem használható -hosszabb (14), -rövidebb ideig (15).

Munkahelyénél fogva, kapcsolatai révén fontos államtitkokat ismer (ismerhet) meg (16).

A Néphadseregben, EM szerveknél tisztként (tartalékos) (17), tiszthelyettesként, legénységi állományban (tartalékos) szolgált (18), -speciális (rakéta, híradás, felderítés stb.) kiképzést kapott (19).

Munkahelye, lakhelye környékén katonai (hadipari) objektumok, fontos közlekedési csomópontok vannak (20).

Nyugati országban bankbetéte, vagyona, anyagi érdekeltisége van (21).

Nyugati kapcsolatai, anyagi lehetőségei révén egzisztenciát teremthet magának (22).

Az ellenzéki hírszerzés már figyelte rá, ellenőrizte (23). Együttműködött hírszerzővel a háború idején (24), 1945 után. (Az általunk irányított játszmát is beleértve) (25).

Rendelkezik az operatív munkában használttá: Fegyverrel (26), nyaralóval (kabin, horgásztanya, borpincesz) (27), gépkocsival (28), motorbiciklival (29), vitorlással (30), egyéb vízijárművel (31), üzleti géppel (32), műhelytel (33), műfegyverrel (34), orvosi, ügyvédi rendelővel, fogadóirodával (35).

F ERKÖLCSI, POLITIKAI ÁRULÓI KÖRNYEZETE:

El volt ítélve politikai (1), -közvetlenül bűn elkövetését (2), elkövetett ilyeneket, de nem volt elítélve (3).

A szoc. rendszer ellensége (4), lojális (5), hű a rendszerhez (6), közömbös (7).

A nyugati polg. demokrácia híve (8), nacionalista (9). Vallásos (10), ateista (11), közömbös (12),cionista (13), antiszemita (14).

MKP-ből, MDP-ből, MSZMP-ből kizárták (15), kilépett (16), 1949 előtt (vagy a múltban) tagja volt jobboldali pártoknak, szervezeteknek (17).

Származása: Volt uralkodó osztályok tagja (18), volt erőszakoskodó tagja (19), polgári (értelmiségi) (20), egyéb alkalmazotti (21), dolgozó osztályok: munkás (22), paraszt (23).

Környezete: (rokonai, barátai) volt uralkodó osztályok (24), volt erőszakoskodó tagja (25), dolgozó rétegek: munkás (26), paraszt (27).

Nyugati kapcsolatai körében ismerik beállítottságát, származását, környezetét (28).

G ELLENŐRZÖTTSÉGE, FELKÉSZÜLTSGE:

Ellenőrzött, megbízható (1), megbízható, de még nem ellenőrzött (2), megbízhatósága nincs megnyugtatóan ellenőrizve (3), megbízhatatlan (4), dekonspirálódott (5), dekonspirált (6).

A hálózati munkát — szívesen (7), kedvetlenül, vonakodva (8), félelemből (9), karrierista meggonddalásokból (10), anyagi haszon miatt végzi (11).

Felkészültségei: Ismeri a hálózati munkát, hálózatot tartott (12), még nem tartott hálózatot, de alkalmas rá (13). Operatív technikái (14), speciális hírszerző-eljárás (15), titkos összeköttetési képzésben részesült (16).

Végrehajtott -határontúli (17), külföldi szervezetekkel szembeni (18), operatív feldolgozási feladatok titkos akciót (19). Munkája eredményeként történt realizálás (20).

H JELEMLÉKVONASAI, EGÉSZSÉGI ÁLLAPOTA:

Temperamentuma: Hűvesvérű, mozgékony (1), ingerlékeny, kiegyensúlyozatlan (2), flegmatikus, egykedvű (3), melanholikus, kedvetlen (4), nyugodt, kiegyensúlyozott (5).

Társaságban gátlásos, zárkózott (6), gátlástalan, barátkozó (7). Bátor, kezdeményező (8), bátoratlan, önállótlan (9), teletényes, kényes helyzetekben megtalálja magát (10).

Emlékezőtehetsége: jó (11), megfelelő (12), rossz (13).

Megfigyelőképessége: jó (14), megfelelő (15), rossz (16).

Költesző: (17), takarékos (18), zsugori (19).

Durva, görömbö (20), udvarias (21). Öszinte (22), részben öszinte (23), hazudozó (24). Titoktartó (25), fecsegetőre hajlamos (26).

Józan életű (27), iszákos (28), mértékletartással szeret inni (29).

Homoszexuális (egyéb nemű abbeációk) (30), prostituált (31), nemi kapcsolat kiépítésére vállalkozik (32), az ügyfél munkájában gátló, káros szenvedélyei vannak (33).

Egészségi állapota: Egészséges (34), szervi betegsége nem gátolja az ügyfél munkájának végzésében (35), olyan szervi (ideg, szív, cukor stb.) betegségben szenved, amely miatt sem szellemi, sem fizikai megterhelésnek (szolgálatnak) nem lehet kitenni (36).

I MEGJELENÉSE, SPECIÁLIS ISMERETEI:

Magas (1), közepes (2), alacsony termetű (3). Sovány (4), középszerűen telt (5), kövér testalkatú (6). Szeme: fekete (7), barna (8), kék, zöldes (9). Hajja: fekete (10), barna (11), vörös (12), szőke (13), ősz, őszülő (14), kopaszodó (15), kopasz (16), kiváncsi bármilyen színűre festi (17). **Megjelenése:** feltűnően csinos (18), egyszerű (19), csúnya (20), test hiánya van (21), végtagsa csönkolt (22), nagyot hall (23), rosszul lát (24).

Hobbyk: Amatőr rádiós (adás-vétel) (25), fegyvergyűjtés (26), bélyeggyűjtés (27), kép, szobor, régiség gyűjtés (28), éremgyűjtés (29), gépkocsi (motor) vezetés (30), repülőgép-vezetés (vitorlázás) (31), ejtőernyős (32), turisztika, barlangászat (33), vadászat (34), halászat (35), téli sportok (36), vízisportok (37), labdajátékok (38), labdarúgás (39), torna, szemsportok (40), vívás (41), tenisz (42), lovaglás (43), kártyajátékok (44), zalk (45), zene (46), teke (47), modellezés (48), képzőművészet (49), irodalom (50), zene, opera, bátt (51), film, színház (52), tánc (53), múzeológia történelem (54), régészet (55), könyvgyűjtés (56), lemezgyűjtés, magnózás (57), rádióépítés, barkácsolás (58), kertészkedés (59).

Egyéb: ..... (60).

J KIZÁRÁS—ÁTADÁS—PIHENTETÉS.

A kizárás oka: áruló lett (1), dezertált (2), kizárást megtagadta (3), bűncselekményt követett el: politikai (4), gazdasági (5), egyéb (6), az együttműködést megtagadta (7), feladatát nem végezte el (8), találkozikra nem járt el (9), kette a kapcsolat megszakítását (10), dekonspirált (11), dekonspirálódott (12), meghatározott feladat végzésére szervezték be, azt végrehajtotta (13), megszűnt a hírszerző lehetősége: az operatív helyzet megváltozott (14).

MSZMP tag, vezetőségi tag lett (15), KISZ vez. tag lett (16), BM dolozó, SZT állományú lett (17), személyi, családi körülményében történt változás (18), -munkahely, munkakör változás (19), erköletelen életmód (20), megbízhatatlan nem öszinte (21), lezserelt (22), -beteg (23), meghalt (24), egyéb ..... (25).

Kizáráskor a szervvel szemben támasztott igényeit, követeléseit: kielégítették (26), részben elégítették ki (27), elutasították (28).

Az átadás oka: ..... (29).

..... időpontja: ..... az átvevő: társ szerv megnevezése: ..... (30).

A pihentetés oka: ..... időpontja: ..... (metől-meddig) a pihentetést kezdeményezte a hálózati személy, az operatív szerv.

A kitöltés ideje: ..... év ..... hó ..... nap,

Ellenőrizte:

.....
alosztályvezető

.....
név, rendfokozat

BELÜGYMINISZTERIUM

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!

osztály, alosztály

Változásjelentés
a „Saturnus” fn. rendszer adattapjához

A ..... B-dosszié számú és ..... fedőnevű
hálózati személy adataiban az alábbi változások átvezetését kérem:

Az alábbi betűjeles rovatokban új lehetőség, jellemző tulajdonság:

929 001 7123 — TDM 01. 2. — 0000

Az alábbi betűjeles rovatokban feltüntetett tulajdonságok megszűntek:

A fenti változásokat az adattap másodpéldányán átvezettem.

..... 19..... év ..... hó ..... nap.

BM Nyilvántartó Központ 1. Osztály
Vezetőjének!

.....
aláírás

7. melléklet. Változásjelentés

A MAGYAR NÉPKÖZTARSASÁG BELÜGYMINISZTERIUMA

MINTA.

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!

SZERV **BM.NYILVANTARTÓ KÖZPONT**

OSZTÁLY: **1.osztály**

„B” DOSSZIÉ

DOSSZIÉ SZÁM: **H-777.777**

MINŐSÍTÉS: **TMB.**

FEDŐNÉV: **„KERÜLŐ”**

NAPLOBA BEVEZETVE: 12.....

ARCHIVEBA ADVA: 12.....

ARCHIV SZÁM: **87**

A Titkosság megőrzése érdekében az iratot átvettem

8. melléklet. Beszerzési dosszié

A MAGYAR NEMZETI SZÖVETSÉG BELVETŐMINISZTERIUMA

MINTA.

SZIGORUAN TITKOS!

SZERV: BM NYILVANTARTÓ KÖLPONT

OSZTÁLY: 1. osztály

MUNKA DOSSZIÉ

MINŐSÍTÉS: TMB.

FEDŐNEV: KERÜLŐ

„B” DOSSZIÉ SZÁM: H-777.777

AZ ÜGY: KÖTETBEN

KÖTET SORSZÁMA: 1.

MEGNYITVA: 19

LEZÁRVA: 19

ARCHIV SZÁM: H-1

A rendszerváltozás óta sokakban felmerült, hogy az 1945 és 1990 között beszervezett hálózati személyek listáját nyilvánosságra kell hozni. Jogos-e ez az elvárás? Erre a kérdésre nem lehet egyszerűen „igen”-nel vagy „nem”-mel válaszolni. Az jogosnak gondolt kíváncsi, hogy a politikai rendőrség korabeli tudatos kollaboránsait megismerje a közvélemény, de azonnal felvetődik a kérdés, hogy milyen történeti források alapján ültethető valaki a nyilvánosság „szégyenpadjára”, és – egy vélelmezett társadalmi közmegegyezésre apellálva – melyik fórum teheti ezt meg.

E munka alapvető célja, hogy az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában őrzött iratokban ügynökként feltüntetett, több mint hetven véletlenszerűen kiválasztott ember példáján keresztül bemutassuk, annak eldöntése, ki minősül hálózati személynek, nem egyszerű, és sokszor nem lehet rá egyértelmű választ adni.

2800 FT

